

N. LIRAN
NOTAE
IN VET.
TEST.

~~414~~

Reliure aux armes de
Le Clerc et de sa
1re femme.

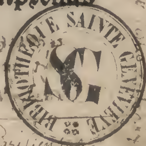

Nicolaus Dictus de Lyra a Lyra oppido Normanniæ
diocesis Ebroicensis, obiit anno 1340. hoc opus pessi-
me indicatur tum a Wadingo in Scriptoribus ordinis
minorum Pag. 266., tum a Jac. Le Long qui priorem
autorem exscripsit. uterque huic Libro hunc titu-
lum tribuit: Liber differentiarum veteris et novi
testamenti cum explicatione nominum hebræorum.
Porro quot verba in hoc titulo tot menda sunt.
1º Novi testamenti ne minima quidem est mentio
in hoc opere. 2º nihil aliud est, uti fert ipse titulus
quem saltem legere debuissent autores præfati,
opus istud quàm tractatus de differentia nostræ
(nimirum vulgatæ) translationis ab hebraica lit-
tera in veteri testamento.

Etia cum gravis instare sibi habet Guillus Poste tam inepta prima emissus

[I]Ngeniosissimi clarissimiq3 sacre theologie doctoris Magistri. N. de lyra in hebraica latinaq3 lingua admodū limati/ veteris ac noui testamēti [et per ꝯñs totalis sacre scripture] postillatoris pfūdissimi/ sacriq3 ordinis minoꝝ pfessoris deuotissimi/ tractatus de differētia nr̄e translationis ab hebraica littera in veteri testamēto. a mūdi principio impressioni minime traditus. necnō scdm primuz exemplar a prefato reuerendo dño editū ac cōpillatū solerti studio examinatus, ac correctus, ac ab honesto viro Magistro Martino Morin/ iuxta diui laudi valuas moram trahente in ciuitate rothomagēsi artis ipressorie opifice doctissimo impressus Incipit feliciter.

1333. Jam hoc 1567. salutis ano sunt a Lyrani doctoris h[oc] 234 anni elapsi

¶ Incipit tractatus de differentia nostre trāslationis ab hebraica littera veteris testamēti / editus a fratre. N. de lyra de ordine fratrū minoꝝ & cōpletus. Anno dñi millesimo trecētesimo tricesimo tercio. die sabbati ante festū beati luce euāgeliste.

¶ Prologus.

Apientiā scribe i tēpore vacuitatis Eccliastici. xxxviij. Scriptura sacra ꝓprie sapiā noiatur Deuteronō. iiij. Hec ē sapiā nostra & intellectus corā populis. Et ideo postq̄ auxiliāte deo scripsi sr totā sacrā scripturā. Primo sup libros q̄ canonici dicunt. Postea sr illos q̄ nō sunt de canone. put distinguit btūs hieronim⁹ i ꝓlogo galeato q̄ cōiter i biblijs ꝑponitur libris regū. dei grā. Michi vacat adhuc tp̄s ad scribēdū de ei⁹ auxilio ꝯfidēs. Disposui ſꝫ sap. ꝯsiliū Applicare calamū ad signandū loca veteris in q̄bus trāslatio nrā videt ab hebraica lrā variari: mot⁹ ad hoc triplici rōne. Prima est q: licet scribēdo sup vetus testamentū tales variatiōes in pluribus locis tetigerim. tamē in hoc opē ꝓpono plures ponere. et aliquas breues expositiōes aliquādo inserere ad maiorē intelligētiā veritatis. Secūda est. q: q̄uis scribēdo sup vetus testa. breuitati studuerim q̄tū potui bono modo: tamē totum opus ꝓpter sui magnitudinē faciliter haberi nō potest a pauperib⁹ studiosis. Pñs aūt opusculū haberi poterit a q̄libet studioso. Tercia est q: dicte variationes expeditius videri poterūt cū simul segregati ab alijs: erunt scripte. Sic igitur procedam q: incipiendo a genesi signabo capitula per ordinē in quibus est aliquid dicendū alia sub ticendo. Loca vero capitulorꝫ signabo per litteras sicut i cōcordācijs fieri ꝯsueuit. Ponā et̄ ꝑmo lrāꝫ trāslatiōis nrē lrāꝫ hebraicā ꝯsequēt et ꝯsiliter faciā i alijs libris ſꝫ grāꝫ a dño michi dandam.

¶ Incipit liber genesis. Primo cap. a.

Terra autem erat inanis et vacua heb. Et terra erat vastitas et vacuitas. huius littere posui duplicem expositionē in gen. & scdm vnam nomine terre significat materia omniū corporaliū sub celo empireo existentium producta sub vna forma communi vtpote corporeitatis: in genere substantie carens omni forma celesti. et elementa ri specifica & per ɔsequēs valde iperfecta qd magis ppie designatur p hoc qd dr vastitas & vacuitas in abstracto q̄ ianis & vacua i cōcreto sicut de homine valde paupere nō solū dr q sit pauper et vacuus sed ipsa paupertas

¶ Scdm expositionē aliam nomine terre significatur elementum terre pductum sub forma specifica et accidētibus ipsam inseparabilr̄ cōcomitātibz, erat tn̄ adhuc coopta aquis et sic carens omnium ornatu plantarum et aialium et per cōsequens valde impfecta respectu sui ipsius ornande qui defectus magis ppie designatur per nomina abstracta q̄ per concreta. vt predictum est.

¶ Item a. Dixitqz deus fiat lux. et facta est lux. Heb. Et dixit de⁹ sit lux et fuit lux. ista productio et alie sequētes fuerunt istantanee qd magis proprie videtur exprimi. per sit et fuit q̄ per fiat et factū est. qr fieri frequēti⁹ accipitur p motu seu mutatione tam tempore mēsurata q̄ p instātanea. et sic cōsequēs dr in hebreo sit firmamentum in medio aquarum et ifra sint luminaria in firmamēto celi. vbi trāslatio nostra habet fiat et fiant.

¶ Item b. et lignum pomiferum. Heb. Et lignū fructus.

Ex hoc dicūt hebrei q ligna tunc producta et eorū fructus fuerunt eiusdem saporis. quod videtur ficticium quia res tūc fuerunt producte in conditionib⁹ cōuenientibus sue nature. ſm vero naturaz nō cōuenit q ligna & fru=

ctus eorum sint eiusdem. saporis.ergo &c.nec valet eorum motiuũ Nã ĩfra.xxxv vbi esau dr vir agricola. in hebreo habet vir agri. p hoc tñ scdm eos nõ desi gnatur. q ipsius et agri sit eadẽ cõditio.sed q fue rit cultor agrorum vel ex ercens venationes in eis seu latrocinia vt ipsi di= cunt. Et eodẽ modo cũ di citur hic lignũ fructus si gnificatur q sit fruct9 p ductiuum qd magis ppc p nras trãslatões exprimit cũ dr lignũ pomiferum.

Ca.ii. b/Formauit dominus hominem de limo terre Heb. Et formauit deus hominem de puluere terre Et cõsonat ei quod dr infra. iij. cap. ipsi adam.donec reuerta ris in terram de qua sum ptus es.qr puluis es & in puluerẽ reuerteris.qd nõ ẽ sic intelligẽdũ q corp9 ade d sola terra fuerit for matũ cũ fuerit composi= tum ex quattuor elemen tis sed dr esse de terra vel de puluere terre eo q ter= ra est ibi a dño respectu aliorum elemẽtorum

Item b/Sed fons ascẽdebat d terra irrigãs vniuersam supficiem terre Heb. Et nubes ascẽdet d terra ad irrigandum to= tam superficiẽ terre. Refertur aũt littera nostra ad productionẽ herbarum plãtarum tercia die factã virtute diuina per quam aque latentes sub arida ascenderunt ad superfici em totius aride.et ex com mixtione illarum cum ter ra producte fuerũt subi= to herbe et plante dina virtute Dictus vero ascẽsus aquarum dicitur hic fons eo q habuit modum fõtis Littera vero hebrei ca referẽda est ad produ= ctionem herbarum & plãtarum factum virtute na ture post opera septem di erum que fit per hoc q va pores humidi sursum ele uantur et in aere conden santur in nubes que re= soluuntur in pluuias ter ram irrigantes. et sic ex ea modo naturali pullu= lant herbe & plante. vt sit sensus Et nubes ascendet de terra.quasi dicat Pri= mo terra protulit herbas et plãtas mõ supnatura li/sz de cetero pferet mõ

miraculosa p[...]

naturali nubibus eã irri gãtibus et ponit hic sin= gulare ꝑ plurali.s. cũ dr̃ Nubes ascẽdet pro nubes ascendẽt. sicut exodi. viij Venit musca grauissima i. multitudo muscaꝝ.

¶ Item.c. Plantauerat aũt dñs paradisũ volu= ptatis a principio.i.ter= cia die in qua ꝓduxit her bas et plantas. Hebre. Et plãtauit dñs ortũ in delicijs orientis i. in par te orientali terre delicio= sa et amena valde. Et sic trãslatio nostra refertur ad tempus productionis paradisi terrestris sed he braica littera refertur ad locũ: qui ẽm om̃s loquẽ= tes de paradiso terrestri ponitur in parte oriẽtali et tp̃s ꝓductionis tercia die. et sic vtraqꝫ littera ve ra est.

¶ Item.d. Et nomẽ flu= uij tercij tygris Hebre.c. Et nomẽ fluuij tercij hi= dequel. et est hoc nomẽ ꝓ priũ et primũ tercij fluuij sicut phison est nomẽ pri mi/ꝫ gion scdi Sed post= ea vocatus est tygris eo ꝙ in velocitate cursus as similatur aiali quod vo= catur tygris. The vero trãslationis biblie. Pri= mũ nomẽ erat quasi dele tũ de memorijs hoim. Et scd̃m erat publicũ et no= tum/ꝓpter quod transla= tor accepit ipsũ dimitten do primum.

¶ Item.d. Ipse vadit cõ tra assyrios. Hebre. Ipse vadit ad orientẽ assur. ra tio huius diuersitatis ẽ: qr dictio hebraica que po nitur hic.s. q̃dema. aliqñ accipitur pro ɔtra. aliqñ pro oriente. Et sic trãsla= tio nr̃a vnã habet signifi catiõnẽ. hebraica lr̃a aliã Significatio tamen he= braica includit aliam. vt patet.

¶ Itẽ.e. Faciamus ei ad iutoriũ simile sibi: ꝫ post a. Ade vero nõ inuenie= batur adiutor similis si= bi. Hebre. Faciamꝰ ei ad= iutoriũ cõtra eum. ꝫ post ea. Ade vero non inuenie batur adiutor contra eũ. In generatione enim re= quiritur virtus actiua. et passiua correspondens a ctiue quasi cõtra eam di= uisa. In generatione eñ hominis virtus actiua ẽ in viro. Passiua vero in

muliere. id dicitur adiutoriũ et.adiutor cõtra virum.sicut propriũ passiuum correspõdẽs actiuo et quia vir et mulier sũt eiusdem speciei translator noster posuit adiutorium simile. ꝭ adiutor si milis sibi.

Ca.iii. e. Tu autem insidiaberis calcaneo eius.i. mordere poteris eam in inferiori parte et non in superiori. eo ꝙ serpens super terram incedit reptando. Heb.Et tu sufflabis calcaneũ suum quia serpẽs mordendo emittit sibilũ ¶ Item f sub viri potestate eris.Heb. Desiderium tuum a viro tuo.i.expectabis.mulier enim desiderat prolem. victum / et vestitum decentẽ, que habet a viro

¶ Item f Maledicta terra i opere tuo.Heb. Maledicta terra propter te. id est propter peccatum tuum erit sterilis. ideo subditur spinas et tribulos germinabit tibi

Ca.iiii. a. Si bñ egeris recipies. sez mercedẽ a deo.Si aũt male stati in foribꝫ peccatũ aderit.i.peccatũ tuum erit ita patẽs michi sicut illud qd̃ est in ostio domꝰ pꝫ trãseũtibꝫ Heb.Si bñ egeris indulgebit. s. tibi peccatũ odij qd̃ cõtra fratrem tuũ ꝯcepisti.Si aũt nõ bñ egeris ad ostium pctm̃ erit accubans.id est ad ostium sepulchri tui Peccatum tuum seruabitur in futuro puniendũ, sic exponit glo. hebraica ¶ Item a. Dixit qꝫ cayn ad abel fratrem suũ.egrediamur foras.cũqꝫ essent in agro ꝛc.Hebrei.Et dixit cayn ad abel fratrẽ suum.Cũqꝫ essẽt in agro ꝛc.et sic pꝫ ꝙ ex textu hebraico nõ habet quid cayn dixit ad abel fr̃i suo. ꝓpter qd̃ de hoc varie dr̃ translator eñ nr̃ dicit ꝙ dixit sibi egrediamur in agrum. vt pꝫ ex dictis. hier.lib.de hebraicis q̃st omnibus dicit.ꝙ cayn retulit ipi abel.verba dñi supraposita ipꝫ monẽs.cur irascerꝭ ꝛc. Heb.dicũt ꝙ dixit sibi verba iiuriosa. sꝫ q̃ sit illa determinate ñ dicũt primũ deinde rõnabilius michi videtur

¶ Item b (Vox sangui nis fratris tui clamat ad me de terra) Heb (Vox sãguinũ fr̃is tui clamãtiũ ad me ꝺ terra) Glo. heb. Vox sãguinũ abel et sue posteritatis quam i abel cayn quodãmodo occidit ¶ Item c Omnis qui occiderit cayn septuplũ punietur. Heb. Omnis occidens cayn septenis punietur. Nõ videtur autẽ rõnabile ꝙ occidẽs cayn pessimũ septuplũ sit puniendus: ꝙ̃ cayn occisor fratris sui innocẽtis. Et iõ dicunt hebrei / ꝙ cũ dr̃ Omnis occidẽs cayn / hic est punitus. et subintelligitur. grauiter punietur Sicut. ij. reg. v. qui pcusserit iebuseũ / subintelligitur / fiet princeps milicie qd̃ autẽ subditur / septenis punietur. refert ad penã cayn temporalẽ. quem post multas miserias illatas sibi i. vi. gñationib⁹: lamec occidit i septima gñatiõe. Fuit eni lamec sextus ab adã hñs filios adultos qñ occidit cayn. et sic septima gñatio iã currebat. Ideo dicitur / septenis punietur. i. in septẽ gñationibus.

¶ Itẽ f Ipse fuit pr̃ canẽtiũ in cythara et organo Heb. Ipse fuit pr̃ canentiũ i viella ⁊ cythara. In toto eni veteri testamẽto inter alia istrumẽta musica nõ fit mẽtio de viella scd̃z trãslationẽ nostram qd̃ est satis mirabile cum sit nobilissimũ istrumentũ. iõ videtur i hoc trãslatores defecisse cũ hebrei hic de ipa faciãt mẽtionẽ ¶ Itẽ f Ipse fuit malleator ⁊ faber in cuncta opa eris ⁊ ferri. Heb. Ipse fuit limator in oi artificio eris ⁊ ferri. Et sic nostra trãslatio exp̃mit principiũ artificij Nã incipit a malleatione hebraica vo lẽa: finẽ. Nã opa er[is] ⁊ ferri limanẽ i fine ad decorẽ ¶ Itẽ g Iste cepit iuocare nomẽ dñi. Nã inuenit quasdẽ oõnes deuotas q̃ añ nõ fuerant. licet a tp̃e ade iusti alijs modis deũ orarẽt Heb. Tũc cepit vocari nomẽ dñi. i. attribui soli ⁊ lune et militie celi nõ ab ipso enos q̃ fuit bonus ⁊ sctũs: s₃ ab ydolatris q̃ cepert ydolatrare.

Cap. v.

g Iste cõsolabitur nos ab opib⁹ ⁊ laboribus ma

nuũ nostrarum. Heb. Ipse faciet nos quiescere ab operibus nostris et labore manuum nostrarum. Dicũt eni hebrei quod noe inuenit artem arandi. et sic laborẽ culture terre que prius fiebat per homines transtulit pro maiori parte ad animalia. et sic fecit homies quiescere a laboribus suis pro magna parte. et i hoc fuerũt consolati sicut trãslatio nostra dicit. Aliqui hebrei dicũt quod hec est lra Iste quiescet a nobis eo quod aliis morietibus i diluuio: ipse euasit cũ sua domo.

Cap. vi. a Uidẽtes aũt filii dei filias hominũ &c. quod exponunt latini de filiis seth qui primo fuerũt boni & religiosi propter quod dicuntur filii dei. sed postea concupiscentia deprauati: acceperũt uxores de filiabus cayn. Heb. Et viderũt filii eloym filias hominũ &c. Dicũt hebrei quod eloym est hic nomẽ plurale: et significat principes vel iudices qui dicuntur dii participatiue. Exo. xxii. applicabitur ad deos. i. ad iudices. Dicũt eni quod tpe noe filii pricipum et potẽtũ rapiebant vxores & filias subditorum eas carnaliter cognoscendo. Itẽ a nõ permanebit spũs meus. i. indignatio mea. i hoie. i. contra hoies. i eternũ. i. peccatum eius non est irremediabile: sicut ẽ peccatũ angeli. quia caro est. i. hũs pronitatẽ ad malũ ex carne aggrauãte spũ hũanũ. quod nõ est in spũ angelico. Heb. Nõ cotẽdet spũs meus in hoie. i. de hoie. Loquitur eni scriptura de deo quasi de homine in seipso cotẽdente de aliquo faciẽdo vel dimittendo: eo quod habet rõnes mouẽtes ad vtrãque partẽ. sed quãdo determinatur ad vnã cessat talis cõtẽtio. q. d. deus. Ex nũc determino sentẽciã de destructione gñis hũani per diluuiũ. Et subditur ratio. quia caro est. i. totaliter deditus operi carnis quod notatur per hoc quod dicit caro in abstracto. sicut de hoie multũ liberali. non solũ dicitur quod sit liberalis. sed ipa liberalitas. Sciendũ tñ quod deliberatio nõ est in deo per diuersos actus intelligẽdi & volẽdi sicut ẽ i nobis. Nã vnico actu & eterno intelligit et vult oia.

sed quia diuina nõ possu mus apprehendere nisi p modum nostrum intelli= gendi: ideo scriptura sic loqt. gregori⁹ i moralib⁹ balbuciẽdo ꝓut possum⁹ excelsa dei resonamus.

¶ Item. f. ostium aũt ar che pones in latere deor= sum. cenacula. et tristega facies in ea. Hebrei. Et ostiu3 arche in latere ei⁹ pones. infima. secũda. et tercia. Nã in archa fuert tres mansiones vna su= pra aliam. inferior dr sen tina/ media / apotheca / diuisa in duas partes ex transuerso arche et i vna parte reposite fuerũt her be. in alia. fructus. tercia que fuit supior diuisa in tres. in media istarũ triũ hitabant hoies et aues. in duab3 lateralib3. aialia i vna. aialia mitia in alia immitia. per modum hic figuratum.

	Habitatio	
aialia	hoium	aialia
mitia	et auiũ	imitia
Apoth. hbar		Apoth. fru.
	Sentina	

Ex dictis patet q cum di citur in translatione no= stra ostium aũt arche po nes in latere vbi est pun ctus deorsũ. cenacula. et tri stega facies i ea. i. tres mã siones pdctas, ita qd per li deorsum significatur i fima: per cenacula, media: eo q erat i duas diuisa: p tristega, supior i tres ptes diuisa, et per ꝯñs habens tria tecta. q: tectũ diuidi tur sicut et mãsio illa

Ca. vii. c. Septio die mensis ru= pti sunt omnes fõtes. ꝛc. Heb. xvij. die mensis ru= pti sunt. ꝛc. et videtur lit tera nostra corrupta per scriptores quia libri no= stri correcti hñt. xvij.

¶ Item. c. et catharacte celi aperte sunt. Heb. Et fenestre celi. ꝛc. Est autẽ catharacta via subterra= nea per quam fluit aqua et ad similitudinem hui⁹ nubes dicuntur cathara cte quando fluunt ex eis pluuie magne dicũt etiã fenestre nã i talibus plu uijs fiunt cõmuniter to= nitrua p que videt celu3 aperiri ꝓpter qd per hoc q dr in hebreo. Et fene= stre aperte sunt. insinua= ri videt q tũc nõ fuit so= lũ pluuia grãdis s3 etia3

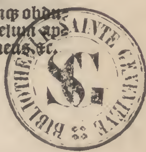
tonitrua et coruscatiões lz in textu non exprimatur. Item. c. Et includit eum dñs de foris. Hebre. Et clausit dñs pro eo. i. pro noe. Erat enim intra archã et ideo nõ poterat bitumiare ostiũ arche a parte exteriori: sz dñs suppleuit quod ipse nõ poterat.

Ca. viii. Et iminute sũt aq̃. Hebre. Et quieuerũt aque. s. ab augmẽto. Sed fuerũt i tali statu per aliqđ tẽp⁹. vt videt: q2 postea dfe cepertũt minui post. c. l. dies ¶ Itẽ. Requieuit archa mẽse. vij. xx vij. die mẽsis sup mõtes armenie. Heb. Et requieuit archa mẽse septimo. x vij die mẽsis super montes ararath. Et dicunt hebrei q ararath nõ significat armeniã: sz aliã terrã sic dictã. Montes tñ sũt intermedij pro tẽli ab vna terra vsq ad aliã propter quod possũt noĩari ab vtraq.

¶ Itẽ. Qui egrediebatur et non reuertebat donec siccarentur aque / ẽm latinos per ly donec non est intelligẽdũ q reuers⁹ fuerit postea. q2 remãsit ad cadauera. sicut dicitur Math. i. de ioseph & maria & nõ cognoscebat eaz donec peperit. &c. Quia post partũ eã non cognouit. Hebre. Et egressus ẽ eriens & reuertẽs vsq ad siccationẽ aquarũ. q2 ẽm hebreos coru⁹ emissus de archa nõ iuit ad faciẽduz legationẽ suã: sed volitabat circa archã querẽs re ingredi. ppter quod noe emisit colũbã. Posset aũt sic cõcordari. q trãslatio nostra exprimit intẽtionem noe. s. q coru⁹ in sua reuersione apportaret aliquod signũ de siccatiõe aquaꝝ. Lra vero hebraica exp̃mit corui defectũ.

Ca. ix. b. Quicũq effuderit sanguinẽ hũanũ. &c. Hebre. Effundẽs sanguinẽ hoĩs in hoĩe. i. existentẽ in corpore hoĩs. Nam effundẽs sanguinẽ iam extractũ de eo: nõ incurrit penã illã. sicut patet de effundente sanguinẽ hoĩs existentez in vase per minutionem iam extractum.

¶ Item. c. Cumq obduxero nubibus celum apparebit arcus meus. &c.

iaphet senior primo[?]

hebre. Et erit in nube mea nubes sup terrā et vi debitur arcus in nube. scđm phm libro metheo. in generatione yridis requirit duplex nubes vna rorida. et alia densa que terminat roridā per modū speculi. et hoc exprimitur magis per litterā hebraicam. q̄ per nostram. vt patet ex dictis.

quoq; sem genuit, patri omnium filiorum heber

Cap̄. x. f. De sem. quo q natі sūt pa tres omniū filioꝝ. hebrei Heber. de sem. quoq; nati sunt, scilicet filij. Ipse est pater omnium filiorū trāsitus. Heber. enim vno modo nomen est pro prium cuiusdam hominis descendentis. a. Sem vt habetur hic consequēter et sic accipiunt doctores latini. Alio modo est nomen appellatiuum et significat transitum et sic accipiunt doctores hebrei dicentes q filij sem volētes se ab alijs separare trāsierūt vnū fluuiū ad habitandū vltra pter q dicti sūt filij transitus

Itē. f. Fratre iapheth maiore et sic li maiore refert ad sem. qui fuit maior fratribus suis dignitate eo q xp̄s de eo descēdit. heb. Fratre iapheth maioris. s. etate fuit eni senior ipso sem. dicitur infra. xi. cap̄. sem centum erat annorū. quādo genuit arpharath biennio post diluuiū. et supra. cap̄. vi. dicitur noe vero cum quingentorū esset annorū genuit sem chā. et iapheth ex quo patet q generare cepit anno etatis sue quingentesimo. et ibidem subditur. q anno ei⁹. vi. c. incepit diluuiū quod durauit per annum et sic in principio diluuij sem non fuit. c. annorum sed deficiebant tres anni noe vero incepit generare quingentesimo anno. vt dictū est et sic primogenitus eius fuit. c. annorū in principio diluuij vel saltē infra annū illum. ex quo sequitur q primogenit⁹ eius non fuit sem. sed magis iapheth. quod videtur ex hoc q genarationes eius in principio decimi capituli describūtur ante generationes cham et sem.

Cap.xi. a. antequam diuidamur / heb. ne forte diuidamur. habuerunt enī duplex motiuum edificādi. vnum. vt per hoc remaneret eorum memoria post diuisionem per terras. aliud. vt recolligerent se in illo edificio si rediret diluuiū. translatio nostra exprimit vnum littera hebraica aliud.

¶ Itē. a. Ceperuntque hoc agere nec desistent a cogitationibus suis. et subintelligitur nisi impediantur hebrei. Et ceperunt agere. et nunc non prohibebitur eis: quasi dicat imo prohibebitur eis per potentiam meam confundentem linguas eorum

Cap.xii. a. Egredere de terra tua hebrei. vade tibi id est ad vtilitatem tuam de terra tua. &c.

¶ Item. a. Erisque benedictus. hebrei. Erisque benedictio: et in hoc notatur excellentia benedictionis abrahe per nomen abstractiuum vt supradictum est in simili.

Cap.xiii. a. Erat autem abrahā diues valde in possessione argenti et auri. hebrei. Et fuit abraham grauis vel honoratus multū in auro et argento. dicitur grauis propter pondera auri et argenti. et honoratus quia rex egypti sibi dederat ad honorandum ipsum.

Cap.xiiii. a. Et arioch rex ponti. hebrei. Et arioc. rex cleasar. Hoc fuit nomen primum illius terre. Sed postea mutatum sicut est de multis aliis terris et ciuitatibus / trāslator autem noster accepit vltimum nomē quod erat publicum et notum.

¶ Item. c. In valle siluestri. hebrei. In valle camporum. habuit forte ex vno latere siluam. et ex altero terram arabilem. et ex vtraque potuit nominari.

¶ Item. f. In valle sabe hebrei. In valle saue id est plana vel equali / et videtur quod trāslator crediderit quod saue eēt nomē ꝓpꝛiū:

Et sic transtulit.sed post ea vicio scriptoꝝ positū est.b.p̄ro.v.

¶ Itē.f. a filo subtegminis vsq; ad corrigiā caligę. Hebre.a filo vsq; ad corrigiā sotularis/ eadē tamē ē sn̄ia. i.minimā rē accipiam a te.

Cap̄.xv.

a Et filius procuratoris domus mee. iste damasc⁹ eliezer:erit heres meus. Hebre.Et libri nr̄i correcti nō hn̄t hic Erit heres meus:s; postea cū subdit. et ecce vernaculus meus erit heres meus

¶ Item.g. Semini tuo dabo terrā hāc.Heb.Semini tuo dedi terrā hanc Hec enī p̄missio sic erat certa de futuro: acsi iā esset in facto. q: sic erat in ordinatione dīna que est imutabilis/ nō sic est aūt de p̄missione dīna: quando fit scd̄m hoīm merita. Nā in illa subintelligit̄ ↄditio(si bn̄ se habuerint Unde.p̄.reg.ij.Dixit dn̄s hely.Loquēs locutus sū vt domus tua ⁊ dom⁹ patris tui ministraret in cōspectu meo i sempiternū. Nūc aūt dicit dn̄s. Absit hoc a me.⁊c.

Ca.xvi.

b Iniq; agis ↄtra me Hebre.Iniuria mea.i.michi illata ↄtra te.q: ego et tu sumus vna caro in matrimonio . vel aliter sup te imputabit̄ tibi ad pcc̄m. q: debes corrigere

¶ Item.f . Ecce ↄcepisti. s̄m latinos intelligit̄ de cōceptu preterito de abraham/s̄m hebreos intelligitur de ↄceptu presenti. q: sicut dicunt passa fuerat aborsū. sed iterū cōcepit ad vocē angeli.

¶ Item. f Hic vidi posteriora videntis me. Heb. Hic vidi post visionem meā. i . postq̄ viderā angelum in domo abrahe. Uidi iterū hic in deserto

Capit.xviij

a Affe rāp axillum aque.Hebre. Accipiatur parillum aquarū Glo.quia per ministrum hoc fecit abraham.

Cap̄ .xix.

a Omnis populus simul Hebre.Omnis populus a fine.i. a finib⁹ ciuitatis.

¶ Item . d . Respiciens q; vxor eius post se.

Heb. Et respexit uxor ei⁹ post eũ quia respexit ordinato affectu versus ciuitatem. Unde recesserat loth. & sic respexit post eũ

Ca.xx. g Hoc tibi i velamẽ oc'lorũ ad oẽs qui tecum sunt. i. hic modus loquendi quo dixisti virum tuum esse fratrem tuum per quem velatur veritas. s. q' sit vir tuus. sit tibi ad illos qui te nouerunt tantum. Nã per hoc non decipientur credentes te esse sine viro sed cum extraneis tali modo loquendi non vtaris. ideo subdõr. et quocũq3 perrexeris. extra illos qui te cognoscunt memẽto te esse deprehensam. i. a me acceptam in vxorem propter tale veritatis velamen. Heb. Hoc tibi i velamen oculorum omnibus qui tecum sunt. & ad omnes argumentũ Glo. Illud quod dedi abrahe quem dixisti fratrem tuum esse. prohibebit illos qui tecũ sunt eleuare oculos ad te despiciendũ. tãq̃ a me cognitam carnaliter. & ad omnes alios erit argumentum tue mundicie quia tantam summã non dedissem nisi fuissem compulsus ex diuino miraculo propter te facto

Ca.xxi. e. Iura michi p dñm ne noceas michi & posteris meis. stirpi q3 mee. Heb. Iura michi in deum hoc. nõ falsificabis. s. faciẽdo dolum vel malum michi & filio meo et nepoti meo. ex quo videtur q' hoc iuramentũ non obligabat ad semper. sed tantũ ad tria tempora. s. patris/et filij et nepotis / que faciunt tres generationes. Nam supra. xv. ca. in fine dixerat dominus abrahe. q' quarta generatione filij sui reuerterentur ad terram illam expellendo habitatores propter iniquitatem suam. et ideo iuramentum suum non poterat se extendere nisi vsq3 ad quartam generationẽ exclusiue. et ideo cum dicitur in translatiõe nostra iura michi. &c. per posteros abimelech intelligũtur eius filij. et per stirpẽ eius nepotes

Ca.xxii. c. Ubi est victima ho

locausti? Et sic qd̃ trans-
latio nostra per genera-
le nomen exprimit. Heb.
Exprimit per nomẽ spe-
ciale. Victima eni nõ so-
lum fit de agno: sed etia3
de omni aĩali ĩmolatitio
ysaac tamen sic quesiuit
quia ab2ahã frequẽtius
fecerat olocaustum de a-
gno: q̃ de alio aĩali.

¶ Item. c. Viditq3 post
tergũ arietem. Heb. Et
vidit & ecce aries post he
rens co2nibus. Hec p2e-
positio post referri põt
ad locũ huius visionis:
et sic accipit trãslato2 no
ster addens tergũ / quod
nõ habetur in heb2eo: s3
tantũ post indetermina-
te. Potest etiã referri ad
tempus visionis: et sic ac
cipi ra. sa. sic exponens
post. s. verba angeli lo-
quentis ab2ahe.

Ca. xxiiii.

b. Perrexit in me-
sopotamiã. Heb. Et iuit
in aram fluuio2. Ciuitas
enim in qua erat rebecca
heb2aice vocabatur a-
ram fluuio2um: quia sita
erat inter duos fluuios.
grece vero mesopotamia
dicit a meso quod est me
dium et potamos quod ẽ
fluuius. Translato2 aũt
accepit nomen grecũ qd̃
erat tempo2e suo magis
publicũ et notum.

¶ Item. c. Egressus ẽ ad
hominẽ vbi erat fo2is. a-
liq libri habent. vbi erat
fons. et vtrũq3 est verum
Nam heb. sic habẽt. et cu
currit ad hominem fo2is
ad fontem.

¶ Item. c. P2otulit vir ĩ
aures aureas appenden
tes siclos duos. Heb. Et
accepit vir ad dandã re-
becce inaurem aureã põ-
deris dimidij sicli. Exo.
Namq3. xxxviij. ponitur
eadẽ dictio heb2aica que
ponitur hic p2o dimidio
siclo. Sciendu3 igitur q̧
pondera multum varian
tur in diuersis terris.
Marcha enim in vna ter
ra multo maio2 est q̃ in
alia. Et similiter talen-
tum: et sic potuit esse q̧
siclus ĩ palestina vbi ma
nebat ab2ahã. Erat du-
plex ad siclum mesopota
mie. Et sic eadem est pe-
nitus sentencia heb2eici
textus et latini.

Nam in hebreo dicitur In aurem auream pōderis dimidij sicli. quod facit integrum siclum mesopotamie Item cum dicitur aurē auream. Ponitur singulare pro plurali. sicut frequenter fit in scriptura. Non ei est verisimile q dederit rebecce ornamētum pro vna aure tātū: sed pro duabus. Et sic habētur duo sicli pōderis mesopotamie.

¶ Item.g. At illa cito tollens pallium operuit se. Hebre. Et accepit guiplaz vel capitegium et operuit se. Verisimile est q vtrum q fecit. scilicet aptādo corpus suum & caput suum. vt coram sponso suo honesti⁹ appareret/et translatio nostra vnum exprimit/ et hebraica littera aliud vel aliter. Idem vocatur hic pallium et capitegium. Nam in pluribus terris mulieres honeste pallio suo caput operiunt.

Ca.xxv. d. Coram cūctis fratrib⁹ suis obijt. heb. Coram cunctis fratribus suis tentorizauit. Verbum enim hebraicum quod hic ponitur s.naphal. vno modo significat cadere. Et sic accepit translator noster ponens obijt p cecidit / quia mors est casus. Alio modo significat tentorizauit id est tentoria fixit. Et hoc modo accipiunt iudei: et consonat ei quod supra.xvi. capl'o. De ipso dicitur. e regione vniuersorum fratrum suorum figet tentoria.

¶ Item.e. Deprecatusq; est ysaac dominum pro vxore sua. Heb. Et deprecatus ē ysaac dominū contra vxorem suam. In eadem enim domo orabant pro conceptu rebecce Sed rebecca orabat in parte vna. ysaac ī parte opposita. Ideo dicitur orare contra eam: sicut in ecclesia vnus chorus cātat contra alium/ laudando deum.

Cap.xxvi. f. Abimelech et ochozath amicus eius Et secūdum hoc ochozat est nomen proprium. Heb. Abimelech et congregatio amicorum eius. et sic ochozat est nomen appellatiuum significās congregationem.

Ca.xxvii. f. In pinguedine terre et in rore celi desuper erit benedictio tua. Hebr. In pinguedine terre erit

habitatio tua: et in roꝛe ce li deſuper. Et ſecūdum hoc yſaac impꝛecando bonum eſau non fuit vſus nomine benedictionis: ſed quia talis impꝛecatio in ſcriptura frequēter benedictio nominatur: ideo trāſlatoꝛ ſic accepit.

Ca. xxviii. d. Cumq̄ veniſſet ad quēdā locum et vellet i eo requieſcere Heb. Et oꝛauit in loco / et hoſpitatus ē ibi. Ille enī locus reputabatur ſanctus pꝛopter oblationem yſaac ibi factā: Ideo voluit ibi iacob pernoctare et oꝛare pꝛo directione vie ſue.

Cap̄. xxix. d. Et poſt q̄ expleti ſūt dies mēſis vni⁹. Heb. Et habitauit cum eo menſe dierum. Ex hoc patet q̄ in ſcriptura accipitur menſis annoꝛum contra quem diuiditur menſis dierum. ſicut ebdomada annoꝛum contra ebdomadam dierū.

¶ Item. e. Quare liaȝ ſuppoſuiſti michi. Hebꝛ. Et libꝛi noſtri coꝛrecti / quare īpoſuiſti michi id eſt decepiſti me.

Capit. xxx. a. Non pꝛo deo ego ſū qui pꝛiuauit te fructu ventris tui. Heb. Non ne loco dei ego qui abſtuli a te fructum ventris. Et ſic patet q̄ ly pꝛo deo non eſt iuramentum: ſed eſt aſſertio q̄ ſolus deus reddiderat eam ſterilem: ad tempus tamen

¶ Item. f. Cunctum auteȝ gregem vnicoloꝛem id eſt albi et nigri velleris tradidit in manus filioꝛum ſuorum. Hec littera ſonat / q̄ totaliter alba / et totaliter nigra fuerint tradita filiis laban paſcenda. Quod eſt falſum ſecundum omnes expoſitoꝛes hebꝛeicos et latinos. Et habetur ex textu. Hebꝛ. Cunctum gregem in quo erat album filioꝛum ſuoꝛum. Et accipitur hic in quo erat album. Non pꝛo albedine totius velleris: ſed pꝛo macula alba in nigro vellere. Nam animal tale poſitum fuit cum rufis et maculoſis Et ſic iungitur hic. Videtur autē littera noſtra pꝛimo fuiſſe coꝛrupta per ſcriptoꝛes ponentes vnicoloꝛem pꝛo omni coloꝛem. Et

postea per aliquem imperitum expositorem: qui sequens dictam corruptionem addidit id est albi & nigri velleris quod non est in hebreo. Et sic videtur quod ista fuerit littera nostra / cunctum autem gregem omni colorem id est variū in colore quocūque modo/et omnem rufum dedit in manus filiorum suorum. et sic est eadem cum hebreica in sententia.

Ca.xxxi. a. Mutauit mercedem meam decem vicibus. Hebrei. Mutauit mercedem meam decem numerationibus / et quia denarius est primus limes numerationis. Ideo dicunt hebrei quod mutauit mercedem iacob decies decem denariis que faciūt.c.vices/sed hoc est falsum. Nam infra eodem capitulo dicit quod iacob seruiuit in domo laban. xx. ānis xiiii. pro filiabus in quibus fuit tantum vna mutatio mercedis scilicet supponendo lyan pro rachele: et. vi. annis pro gregibus in quibus non potuit merces mutari nonaginta nouem vicibus: sed bene potuit mutari per decem vices. Nam oues illius terre pariunt bis in anno. quod autem merces iacob esset in gregibus. patet ex textu.

Caṗ.xxxiii. g. Transiuitque in salem vrbem sicchimorum et secundum hoc salem est nomen proprium vrbis. Hebrei. Et venit iacob salem id est integer ad ciuitatem sicchem: quia nichil perdiderat de rebus suis in via. propter quod exerit altare ad reddendum gratias deo/et sic salem est hic nomen appellatiuū. quod autem ciuitas ad quam venit tunc iacob vocaretur sichem & non salem satis patet ex textu.

¶ Item. g. Emitque partem agri. et cetera. centum agnis. Hebre. Et emit partem agri. et cetera. centum obolis. Quanti vero valoris fuerint isti oboli non habetur ex textu. nec vtrū fuerint aurei vel argentei sed secundum textum hebraicum fuerunt precium inter iacob et emor.

sed quia iacob abundabat in gregibus soluit valorem precij in agnis sicut dicit translatio nostra.

Ca.xxxiiii. g. Quib⁹ patratis audacter hoc non est in hebreo. sed additum fuit a trāslatore

Ca.xxxv. h. Egressus autem inde venit ad terram que ducit effratam.i.bethleem. Heb. Et mouit inde.s. de bethel et adhuc erat spacium terre vsq₃ ad introitum effrate. Jacob enim in itinere existens nundum venerat bethleem. sed adhuc distabat quando rachel cepit parere et periclitari pre dolore. et ideo compulsus fuit ibi manere vsq₃quo fuisset sepulta ibidem iuxta viam communem

¶ Item d/ vocās q₃ nomē loci domus dei. Heb. Et vocauit iacob nomen loci in quo locutus est ei deus. bethel hoc nomē imposuerat ei supra

Ca.xxviii Sed hic reiterauit ipsum confirmando. et quia bethel interpretatur dom⁹ dei. translator posuit hic interpretationem pro nomine hebraico.

Ca.xxxvi. e. Iste est anam q̄ inuenit aquas calidas in solitudine.i. fontem aque calide Heb. Iste est anam q̄ inuenit mulas in deserto.i. modum generandi mulas. q₃ fecit ascendere asinos super equas. et cōsonat ei qđ subditur. cum pasceret asinos sebeon patris sui. dictio ei hebraica que ponit̄ hic equoca est ad calorem aquar̄ et ad generationem mular̄ et sic translatio nr̄a h₃ vnā significationem. Heb. Aliam et forsitan inuenit aq̄s calidas. et modum generandi mulas

Ca.xxxvii. a/ Accusauit q₃ fratres apud patrem crimine pessimo Heb. Et retulit ioseph rixam eorum pessimā patri eorum vt corrigeret filij namq₃ lye despiciebāt filios ancillarum sicut seruos. et inde oriebatur rixa inter eos que est pessima inter fratres

¶ Item f/ vendiderunt eū hismaelitis. xxx. argenteis Heb. Hūt viginti argēteis et sic hūt nr̄i libri correcti.

¶ Item g/ puthifari magistro milicie Heb. Puthifar

principi carnificum. dictio
hebraica que ponitur ibi so
nat pricipi laniatorum mi
lites autem laniant homi=
nes in bello. et carnifices
aīalia ī macello. Trāslator
accepit primum. hebrei ve
ro tenent secundum.

Ca.xxxviii.

a Vidit ibi filiā
hominis cananei. Heb. Et
vidit ibi filiam hominis
mercatoris. cananeꝰ enim
nomen est equiuocū ad ho
minem oriundum de terra
canaam/ et ad mercatorem
Unde prouerb.xxxi.c. Sin=
donem fecit et vendidit et
cingulū tradidit cananeo
id est mercatori. translator
accepit primum, Heb. secū=
dum.

¶ Itē.c.assumpsit teristrū
et mutato habitu et cetera.
Heb. Accepit guinplam et
inuoluit faciem suam ne co
gnosceretur

¶ Item/c/Et sedit ī biuio
Heb. Et sedit in aperto vi
sionis. Nam biuium vide=
tur ex pluribus partibꝰ.

¶ Item/f/habeat sibi Cer
te mēdacij non poterit nos
arguere. Hebrei. Habe=
at sibi vt non simus con=
temptui.q.d.non queras
amplius ne fratrem meum
diuulgetur ad confusionem
meam

¶ Item g/Iustior me est.
Heb. Iustificata est de me:
Glo. Iustificata est per si=
gna que misit de me/supple
est impregnata

Ca.xxxix.

b/Nec quicq̄ aliud no
uerat nisi panem quo vesce
batur. qđ exponunt aliqui
de ioseph. qđ nichil reporta
bat de seruitute sua. nisi vi
ctum. Heb. Et reliquit qc=
quid habebat in manu io=
seph & non sciuit cum eo a=
liquid nisi panem quem co
medebat et refertur ad dñm
ioseph. a quo petebat io=
seph oī sero qđ vellet come
dere ī crastinū: & h solū scie
bat cū ioseph de rebꝰ ptinē
tibꝫ ad domū suā. Et hoc pa
tet ex hoc quod sequit post
ea. Ecce dominus meꝰ om
nibus michi traditꝭ igno=
rat quid habeat ī domo sua

Ca.xl.

a/At custos car=
cerꝭ tradidit eos
in manus ioseph. Hebrei.
Et prefecit princeps carni
ficum ioseph eis. non est ve
risimile ꝙ ille qui precepe=
rat incarcerari ioseph. fece
rit ei istam gratiam sed di=
citur hoc fecisse. quia seruꝰ
suus scilicet custos carcerꝭ

hoc fecit sicut translatio
nostra dicit.
¶ Item .g. auferet pharao
caput tuum. Heb. numera-
bit pharao caput tuū. s. iñ
mistros fuit nuĉratus eo
rā rege. q̄ tūc recor nat⁹ fcti
sui ꝯdēnauit eū ad mortem

Cap̄ .xli. e. Clamante
p̄cone vt om
nes corā eo genu flecterent
Heb. et clamauerūt coram
eo abrec, quod i ebreica lin
gua significat patrem tene
rum. et cōuenit ipsi ioseph.
q̄ dicitur pater ratione sa-
piētie ⁊ tener ratione etā-
tis In ligna vero syra qua
frequēter vtitur vetus te-
stamentū: significat patrē
regis. et hoc consonat dcō
ioseph infra. xlv capitulo
qui fecit me quasi patrem
pharaonis, vtrum autem i
aliqua lingua significet ge
nu flectionem nescio nisi ꝑ
quanto trāslator hoc dicit
posset tamē dici ꝙ forte sic
transtulit eo ꝙ coram tali-
bus solet a subditis genu
flecti. sicut dicitur de aman
hester. iij.
¶ Item .e. Et vocauit
eum lingua egiptiaca sal-
uatorē mundi. Heb. Et vo
cauit pharao nomē ioseph
saphonas paena. quod i he
breo sonat exponens occul
ta. nam ioseph exposuit sō-
nia regis. pincerne et pisto
ris. vtrum autem i egiptia
ca lingua significet salua-
torem mundi nescio nisi ꝑ
quāto translator hoc dicit.
¶ Item. e. filiam putifaris
sacerdotꝭ elyo. poleos Heb.
Filiā putifaris sacerdotis
on. dicit aūt Hieroñ. libro
de hebreicis questionib;. ꝙ
iste est ille qui emit ioseph.
sed i frigidat⁹ fuit adeo ne
abuteretur ioseph in com-
cubitu sodomitico. ⁊ sic trās
latus fuit de principatu mi
litie ad principatum sado-
cij. in quo ponebantur ca-
strati vel infrigidati / sed ꝯ
tra hoc est qd̄ iste habet i fi
ne nominis sui litteram
aym que sonat sicut dyptō
gus. ae, ille autē non habet
nec argumentum de sacer-
dotio videtur valere quia
dictio hebraica que ponit
hic. s. coheu. equiuoca ē ad
sacerdotem . et maiorem si-
ue principem . ideo dicunt
aliqui hebrei ꝙ hec est vera
littera filiam maioris vel
principis . ou. quod est no-
men antiquum ciuitatis. q̄
postea vocata est elyopole-
os grece. ab elyos quod est
sol. et polis ciuitas Trans

latoꝛ accepit nomen magis publicum et notum.

Capitu.xlij. a. audiens autem iacob.ꝛc. Heb .et vidit iacob.deo sibi reuelante vt di.ra.sa.ꝫ hic est falsum qꝛ subditur quare negligitis ꝛc.non possent autem repꝛehendi de negligentia .nisi. sciuissent ꝙ frumētū in egipto vēderetur: ꝓpter qđ ipsi et iacob sciuerunt hoc per famam publicam .ideo subdit.audiui ꝙ triticū venundetur.in egipto.et ideo quod in hebreo dicitur ꝛvidit iacob .ponitur.vidit ꝑ audiuit sicut .exo.xix.Cūctꝰ autē populꝰ videbat voces.

Capitu.xl.iij. d Hodie mecū sunt comessuri Heb. Mecum comedent viri in meridie . Et sic translatio nostra exꝓimit diem.et hebꝛeica littera hoꝛā.

Cap̄.xlv. g. Quasi de graui somno euigilans tamen non credebat eis.Heb.et transilijt coꝛ eiꝰ et nō credidit:sic enim solet coꝛ hominis subito immutari.quando audit aliquid quod tamen nō credit ꝓpter magnū eius desiderium.

Cap̄.xlvi. g. Jam letꝰ moꝛiar ꝛc. Heb.Nunc moꝛiar/ꝛ subintelligitur letus sicut.Luce. secūdo.Dixit symeon . nūc dimittis domine et cetera. Dicit autē .Ra. Sa. ꝙ hec est vera littera.hac vice moriar id est vna vice. sciebat enim iacob se moꝛiturum moꝛte nature . sed anteꝗ̄ videret ioseph . timebat cū hoc moꝛi moꝛte gehenne eo ꝙ miserit ioseph solum ad fratres suos de q̄bꝰ sciebat ꝙ odiebant eum . ꝓpter quod ipso viso dixit se semel tantum moꝛiturū.

Capi.xlvij. e. Subiecitqꝫ eam scilicet terram pharaoni.ꝫ et cunctos populos eius a nouissimis terminis egiptivsqꝫ ad fines eius. Heb . Et fuit terra pharaonis et populum fecit transire ad ciuitates id est de ciuitate vna.ad aliam. a fine termini egipti vsqꝫ ad finem eiꝰ Hoc autem factum fuit.vt esset memoꝛia in posterum ꝙ terra non erat populi sic translati ꝫ regis

Cap. xlviij.

b Erat ꝙ vernū tēpus. et ingrediebar effrate. i. appropinquabā ad ei⁹ ingressū. Heb. Et adhuc erat spaciū terre vsq ad introitū effrate. Exponatur vt supra cap. xxxv.

¶ Itē d Nō sū fraudatus a ꝯspectu tuo Heb. Vidi faciē tuā qđ nō sperabā. Ex hoc patet ꝙ trāslator accepit hanc sentēciā improprie. qꝛ fraudari ꝓprie est carere re sperata.

Cap. xlix.

a Pricipiū dolorꝫ mei Heb. Principiū fortitudinis mee. Dictio eni hebraica q̄ ponitur hic: scꝫ onx / significat dolorē meū ⁊ fortitudinē meā. Translator accepit primū significatū / hebrei tenēt scđm. Vtrūq tñ ꝯuenit ipsi ruben. Fuit eni p̄mogenitus iacob / ⁊ sic dr̄ principiū fortitudinis sue qꝛ pr̄ fortificatur p filios. Dr̄ etiā principiū doloris ei⁹ ꝓpter cōcubitū cū bala vxore patris. Dolores eni quos añ sustinuit iacob / p nichilo reputauit respectu istius.

¶ Itē a Effusus es sicut aqua nō crescas Heb. Festinatio scꝫ tua: sicut aq̄ non excedes. q. d. sicut aqua festinat descēdere deorsū: ita p malū tuū descēdisti a dignitate p̄mogēiture: qꝛ dignitas regia trāsijt ad iudā / et duplex portio hereditatis ad ioseph q̄ p̄us debebātur ruben / rōne p̄mogeniture. iō subditur. Nō excedes scꝫ fr̄es tuos minores in duobus istis.

¶ Itē a Vasa iniquitatis bellātia Heb. Vasa iniqtatis arma eorū. vel. habitationes eoꝝ. Et vtrūq dr̄ de symeone ⁊ leui / eo ꝙ ꝓditorie viros sychem occiderūt et ioseph occidere voluerūt dicētes Venite occidamus eū. ⁊c. vt s̄. xxxvij. cap. Ipsi eni primo de morte ioseph tractauerūt ⁊ sp̄aliter symeon / ꝓpter qđ retinuit symeon in carcere alijs reuertētibus ad prēz. s̄. xlij. ca.

¶ Itē a Et i volūtate sua suffoderūt murū ciuitatis sychem / sꝫ nō habebāt tēp⁹ nec gentē ad hoc sufficiētē. Heb. Et i volūtate sua subneruauerūt taurū. i. ioseph / qui vocatur primogenitus bos. Deutero. xxxiij. cuius neruos libēter abscidissēt.

¶ Itē b Pulchriores oculi eius vino. Heb. Rubicūdiores oculi ei⁹ vino. Per

vtrūqȝ designatur ꝙ in for te iude cresceret abundan= tia vini / que tū magis pro prie designatur per rubedi nem oculoꝝ ꝙ per pulchri= tudinē. Nā ex multo potu vini rubescūt oculi.

¶ Itē c Dan iudicabit po pulū suū. Heb. Dan vindi= cabit populū suū. Et vtrū ꝙ conuenit sansoni qui fu it de tribu dan / q̄ filios isra el vindicauit de philisteis / et fuit iudex populi.

¶ Item d Dan coluber in via. cerastes i semita. Heb. Dan coluber ī via / scorpio in semita. Coluber mordet ore qđ est pars eius prior / scorpio pungit cauda q̄ est pars eiꝰ posterior. Sanson enim in iuuētute cepit phi= listeos affligere ⁊ grauius afflixit i fine. Nā plures in terfecit moriēs ꝙ añ viuus occiderat. Iudicū. xvi.

¶ Item e Filiꝰ accrescēs. ioseph filius accrescens et decorus aspectu Heb. Filiꝰ accrescēs ioseph ī bonis tē= poralibus et spūalibus / fi lius accrescens super ocu= lum. Nam ex dei gratia in eo relucente: videbatur pul chrior ꝙ esset in re.

¶ Itē e Dissoluta sūt vin cula brachioꝝ et manuum eius. per manum potentis iacob. i. per virtutem dei ia cob qui est infinite poten= tie. Heb. Deaurata fuerūt brachia manuum eius. ⁊c. Et per hoc notantur orna menta armillaꝝ et anuloꝝ que portabat per egyptū in signum dignitatis a deo sibi concesse.

Cap̄. l. Veneruntqȝ ad aream athad. Et scđm aliquos doctores athad est nomen proprium Heb. Et venerunt vsqȝ ad aream athad. i. ramnpui / qȝ clausa erat talibus frutetꝫ spinosis Et scđꝫ hoc athad est nomen appellatiuum.

¶ Item e. Timentes io= seph fratres eius. Heb. Et viderunt fratres ioseph ꝙ mortuus esset pater eorū. per quod signi ficatur secū dum hebreos ꝙ ioseph nō ostendebat eis tanta signa familiaritatis et amicicie sicut faciebat viuēte patre

¶ Explicit liber genesis.

¶ Incipit liber exodi.

Rimo cap̄. d Preposuit ita= ꝙ eis magros operꝝ. Heb. Et

posuit super eos principes censuum. Reddebant enim eis hebrei cōpotum de lateribus quos cōficiebant. vt habetur infra. v. cap̄.

¶ Item d Edificauerunt vrbes tabernaculorum pharaoni. Heb. Et edificauit popul⁹ israel ciuitates thesaurorum. id est ita fortes ac si thesauri deberent ibi reponi. Dicebantur enim ciuitates tabernaculorū: eo quod ibi erat custodia militū ne filij israel possent fugere de terra. Et michi videtur quod dictio hebraica hic posita magis sonat tabernacula quam thesauros. Nam in pluribus locis singulare huius dictionis hebraice ponitur pro tabernaculo.

Cap̄. ii.

a Et accepit vxorē stirpis sue. Heb. Et accepit filiā leui. scz in vxorē. Et dicunt hebrei quod fuit iocabed filia leui. que cum iacob intrauit egyptū. Sed hoc videtur manifeste falsum quia fuisset centum triginta annorum vel circiter quādo concepit moysem. Item hoc dictum contrariatur textui. quia primo capitulo dicitur quod tota cognatio illa quam cum iacob intrauit egyptū mortua erat quando persecutio contra filios israel incepit per regem nouum Et ideo cum dicitur Hic accepit filiam leui. id est mulierem de stirpe leui, sicut helizabeth dicitur filia aarō Lu. i.

¶ Item e Erant autē sacerdoti madian septem filie. Heb. Maiori vel principi madian. Dictio enim hebraica hic posita scilicet cohen, significat sacerdotem et maiorem vel principem. Glosa hebreica accipit hic secundū. sed non videtur hoc bene dictum. Nā in textu subditur Superuenere pastores et eiecerūt eas. Non est autem verisimile si essent filie principis illi⁹ loci quod pastores eas eiecissent, sicut dicitur in textu.

¶ Item g Et respexit filios israel et liberauit eos. Heb. Et respexit filios israel et cognouit eos. In cognitione vero diuina nulla potest esse nouitas. sed tunc dicitur aliquem de nouo cognoscere quando prebet ei effectum bonitatis sue

qui temporalis est et novus.

Capitu.iii.

a Apparuitque ei dominus in flamma ignis. Heb. Et apparuit ei angelus domini &c. Angelus enim secundum veritatem fuit representans tantum personam domini. Et ideo aliquando dominus/aliquando angelus nominatur/sicut etiam dicit beatus gregorius.

Capitu.iiii.

g Tulit itaque sephora acutissimam petram. Heb. Et accepit sephora aciem vel novaculam. Cum enim ipsa festinaret circuncidere filium suum: magis probabile videtur quod fecerit hoc cum cultello. Tum quia magis poterat habere in promptu quam petram sic acutam: cum non sit verisimile ipsam caruisse cultello ad incidendum cibum. Tum quia hoc modo fit cum minori lesione pueri quam cum petra. Et similiter ios. v. ubi nostra translatio habet/ Fac tibi cultros lapideos. Hebrei dicunt Novaculas scindentes. Et hoc modo iudei circuncidunt.

Capitu.viii.

a Et in reliquijs ciborum tuorum. Heb. Et in reliquijs tuis generaliter. Et dicuntur hic reliquie omnia reservata pro cibo et potu. Et ideo translatio nostra accipit nimis specialiter nisi sub nomine ciborum intelligatur et potuum.

¶ Item d Et sint sciniphes in universa terra egypti. Heb. Et sint pediculi in universa terra egypti. Et idem dicit iosephus lib. ij. ca. viij. quod in tanta multitudine fuerunt in hominibus et animalibus: quod nullo medicamine poterat eis subveniri.

¶ Item e Omne genus muscarum. Heb. Mixtionem Glo. id est multitudinem animalium diversorum visu terribilium et homines et animalia domestica devorantium. Et idem dicit iosephus libro secundo. capitulo. viij.

Capitu.ix.

c Mittam omnes plagas meas. Per hoc quod dicitur omnes/ patet quod

loquitur de oibus plagis et persecutionibus sequētib⁹ heb. Omē mortalitatē meā. nam de plagis sequentibus multi fuerūt mortui. potest etiā aliter dici. omnē morta litatem meā .i. omne genus mortis. nā ex plagis sequen tib⁹ & submersione in mari: multi fuerūt mortui morte culpe et morte nature & mor te gehenne.

¶ Itē.c. Adhuc retines po= pulū meū. heb. Adhuc tu cal cas ppl'm meū .quia nō solū retinebat. sed etiā duris la= boribus affligebat.

¶ Itē. g. Eo q ordeū esset virens et linum folliculos germinauerat. hebre. Quia ordeū erat primitiuū. et sic tm̄ creuerat: q renascentia esset inutilis. et linū tullifi cauerat. et q̄ tuelli fuerunt fracti per grandinē: redditi fuerunt inutiles.

¶ Itē. s. triticū & far nō sūt lesa. he. Triticū & spelta. &c.

Cap̄. x. a. Quotiens cō triueri egyptū heb. Quid operatus sum in egypto. quia nō solū ibi cō= triuit egyptios. sed etiā sal uauit hebreos.

Cap̄. xij. a. Masculus āniculus. heb Masculus filius vnius an ni. ab octaua namq natiui= tatis sue vsq ad finem anni accipi poterat pro immola= tione phase. et non ante ne= q post.

¶ Item a. Iuxta quem re= ctum tolletis et hedū. heb. Et de arietibus & de capris accipietis. ex hoc patet q im molatio phase indifferēter fieri poterat de agno & hedo

¶ Itē. a. Cū lactucis agre= stibus heb. Cum amaritudi nibus .i. herbis amaris. ad significandū amaritudinē seruitutis et laboris quā su stinuerāt in egypto.

¶ Item. a. Et os eius non cōfringetis. hebrei. Et libri nostri correcti: non habent istud hic. sed versus finem huius capi.

¶ Itē c. Ite tollētes aial. &c heb. Emitte & accip ite. glo. qui habet in grege suo acci piat. qui non habet emat

¶ Item. c. Tingite in san= guine qui est i lumine. heb. Tingite in sāguine qui est in bacino. Recipiebatur enī sanguis agni in bacino. in quo tingebatur fasciculus ysopi. cum quo liniebatur superliminare. Et vterq po stis verūtamen quia bacin⁹ erat iuxta limen inferius: Ideo sic trastulit trāslator

exprimens locū. in quo bacinus continens sanguinem erat.

¶ Item. e. Tulit itaq; populus conspersam farinā.i. pistratam. heb. Et tulit populus pastam suam.

Cap̄. xiiii. f. Et subuertit rotas curruum. ferebāturq; in profundum. hebrei. Et abstulit rotam de curribus eorū. et duxerunt eos ponderose dicūt hebrei. ꝙ abstulit vnā rotā de quolibet curru. Et sic nō poterat duci nisi valde grauis et tarde.

¶ Item. g. Reuersū est primo diluculo ad priorem locum. heb. Reuersū est ante mane ad fortitudinē suā. i. ad impetum sui fluxus. qui prius diuina virtute detinebatur sicut murus

Cap̄. xv. a Tūc cecinit moyses. ꝛc̄. sequit̄. Cantem⁹ dño gliose. heb. Tunc cātabit moyses. ꝛc̄. sequitur. Cantabo dño. ꝛc̄. Per quod designatur. ꝙ moyses et filij israel pluries cantauerunt canticum istud reiterando. et sic primo cātantes de presenti: erāt adhuc de futuro canituri.

¶ Item. a. fortitudo mea. ꝛ laus mea dominus. hebrei. Fortitudo mea et prescisio dei. quia prescidit egyptios populum persequentes.

Cap̄. xv. a. Deposuisti omēs aduersarios meos. heb. Deposuisti oēs aduersarios tuos Erant enim aduersarij dei. quia persecutores erant populi sui.

¶ Item. d. Interficiet eos manus mea. heb. Depauperabit eos man⁹ mea. Nō enī intendebat eos pharao interficere vt videtur. sed bona eorum rapere. Et eos ad seruitutem pristinam reducere vnde dicitur supra in principio. xiiij. cap̄. Immutatum est cor pharaonis et seruorum eius super populum. et dixerunt. Quid voluimus facere vt dimitteremus israel ne seruiret nobis? Sed quia seruitus est mors ciuilis. Ideo dicitur in translatione nostra. Interficiet eos manus mea.

¶ Itē. c. Manhu: qđ est qđ significat hoc / qđ est quid hoc non est de textu. sed est verbum translatoris exponentis significatum huius Manhu? sed melius dixisset preparatum hoc. q. d. est ne hoc cibus nobis preparatus? Man enim significat

rem preparatam Et hu significat hoc: et Mahu? significat: quid hoc? et sic dicunt hebrei

Cap. xvii. g. Manus solij domini: et bellum dei erit cōtra amalech a generatione in generationem: per solium dñi potest itelligi moyses tenēs locū dei: vt sit sensus manus moysi contra amalech. quia cū eleuaret moyses manus: superabat isrl' ipsum amelech. vt pretermittitur in textu: et bellū domini a generatione in generationem. q2 debellatus fuit diuīa virtute magis ꝙ humana diuersis tēporibus. primo per iosue. postea per saulem regem. primi reg. xv. hebrei. Manus super solium domini bellum domino cōtra amalech a generatione in generationem: per manum intelligitur potestas: sicut dicitur cōmuniter talis ciuitas est in manu regis. i. in eius potestate: per soliū dei. celum. psalte. lxvi. Celū michi sedes est. &c. est igitur sensus: potestas super celestis: que est potestas diuina. Contra amalech, cetera sicut prius.

Cap. xix. d. Aut confodietur iaculis. hebrei. Aut sagittatione sagitabitur: et sic nostra translatio accipit iacula pro sagittis: sagitte nāꝙ sunt quedam iacula parua.

Cap. xx. f. Ut enim probaret vos. venit deus. i. approbaret: accipiēdo sibi in populum peculiarem. hebrei. Ut exaltaret vos venit deus. Nam per hoc fuit populus israel super alios exaltatus. Deuteronomij. iiij. cap. Nec est alia natio tam grādis que habeat deos appropinquātes sibi. &c.

Cap. xxi. a. Cum quali veste intrauit: cum tali exibit. i. ita bene indutus. hebrei. In panno suo intrauit in panno suo exibit. i. si solus intrauit et solus exibit. et est similis modus loquendi. Genesis. xxxij. In baculo meo transiui iordanem istum. i. solus et pauper. et accipitur hic solus. i. sine vxore. quod patet ex hoc ꝙ statim subditur membrum oppositum. Si habens vxorem. &c.

Itē. b. Prouidebit puel

le nuptias et vestimenta et precium pudicicie non negabit. Et secundum hoc videtur: quod tradat eam alteri vxorem prouidendo de necessariis eo quod eam deflorauit. hebrei. Expensas et cooperaturam suam. scilicet reddendi sibi debitum, non diminuet. et secundum hoc intelligitur de puella accepta in vxorem a domino: cuius victum et vestitum decentem. et actum coniugalem tempore debito: non debet subtrahere propter aliam vxorem superductam plures enim vxores poterant tunc habere.

Item. c. qui furatus fuerit hominem et vendiderit eum conuictus noxe. morte morietur heb. (Qui furatus fuerit hominem et vendiderit et inuenitur in manu eius morte morietur.) glosa. Si inuenitur apud furem antequam vendiderit et secundum hoc cum dicitur in translatione nostra. qui furatus fuerit hominem. et vendiderit eum licet non tenetur coniunctim sed diuisim. quia pro quolibet actu sigillatim incurrit penam mortis. et hoc est propter dignitatem humane nature. que ad ymaginem dei facta est. et ideo pro solo furto hominis incurritur penam mortis. non sic autem pro furto aliarum rerum sed in aliquibus redditur duplum. et in aliquibus quadruplum et in bobus quintuplum

Cap. xxii. d. (Si comestum a bestia deferat ad eum) i. ad dominum. quod occisum est) hebrei. (Si comestum a bestia deferat testimonium) quia si totum cadauer sit raptum a bestia / vel deuoratum vel comestum: et sunt testes qui viderint. Liber est per eorum testimonium

Item. e Maleficos non patieris viuere / heb. (Sortilegam non patieris viuere) Ex hoc patet quod translatio nostra non loquitur de quolibet maleficio generaliter: quia sic se extendit ad omne factum enorme: sed loquitur de maleficio quod fit per pacta demonum tacita vel expressa.

Item. g. Ante occasum solis reddes. Heb. Usque ad occasum solis reddes. Si enim est necessarium de nocte vt est cooptorium / reddendum est ante noctem: et in mane potest recu

cepi. Si aũt sit necessariũ de die vt suptunicale sine quo non potest de die inter hoies apparere: reddendũ est in mane vsq; ad occasuz solis / et tunc reaccipi. & sic patet q translatio nostra loquitur de vestimẽto nocturno / hebraica littera de diuino secundum hebreos. tamem vtrumq; cadit sub legis precepto.

¶ Item. g. Decimas tuas et primicias tuas nõ tardabis reddere. Heb. Plenitudinẽ tuã & lachrymã tuam non tardabis reddere. Et di. ra. sa. q per plenitudinẽ intelligũtur primicie aridoꝝ. vt frumenti/ ordei/ et hmõi. Per lachrymã primicie liquidoꝝ. vt vini/ & olei et hmõi. Sed q tenebãtur reddere decimas sicut & primicias/ ideo translator expressit vtrumq;.

¶ Item. g. Carnẽ que a bestijs pgustata est nõ comedetis. Heb. Carnẽ que a bestijs lacerata est nõ comedetis. Erat enĩ eis prohibita etiã si nichil de ea comestũ fuisset a bestia/ dũ tamẽ ab ea fuisset occisa: et intelligitur hec lex de carnibus alias licitis. Nã aliter hec prohibitio esset frustra.

Ca. xxiiii.

c. Titulos xij. Hebre. titulos.

¶ Item. e. Nec nõ sup eos. &c. Heb. Et libri nostri correcti sic hñt. Nec sup eos q longe recesserãt de filijs israel. i. super cõem populũ qui longius erat a mõte synay quã nadab & abiu et senes. misit manũ suam occultando se eis. Ideo subditur et viderũt deũ/ q aũt missio man⁹ dei vel positio super aliquẽ significet sui occultationẽ. Patet ex hoc q dixit infra moysi. xxxiij. ca. Protegẽte dextera mea donec transeã. Tollãq; manũ meã & videbis posteriora mea. Heb. Et ad dños filiorũ israel nõ misit manuz suã occultando se eis/ et viderũt deũ. Dicũtur aũt hic dñi filiorũ israel nadab et abiu ex. lxx. senes. et scdm hoc cõmunis populus non vidit deum videtur tamen trãslatio nostra melior q iam ante dictũ erat: q nadab et abiu et senes viderant deum vt patet i textu

Cap. xxv.

a. pellesq; iacictinas. heb. pelles taxonum.

¶ Item. f. et pones super mensam panes propositio

nis. Heb. (Et pones super mensam panes facierum.) eo quod erant similes ex utraque parte. Nõ enĩ coquebantur in furno/sed ĩ vasis aureis calefact9: sicut gaufre et nebule in ferreis.

¶ Item.f.(Sperulas ac lilia ex ipso procedẽtia.) Heb. Pomelli sui et flores sui ex ipso erunt.

¶ Item.f.(Tres ciphi in nucis modũ) Heb. Tres ciphi figurati: gallice neelles.hoc est dictu quod nõ erant de ope plano

¶ Item.g.(Omne põdus cãdelabri.cũ vniuersis suis habebit talentũ auri mũdissimi. Heb. Centenario auri mundi fiet illud.s.cãdelabrum (Et omnia vasa hec). Et di.ra.sa.quod centenarius continet.cxx.libras.secundũ põdus colonie. Melius tamen credo dicendum quod certa q̃titas huius auri ignoratur. Nã pondera metallorũ variantur multipliciter s̃m varias regiones. Certũ est tamen quod magna quãtitas auri requirebatur ad candelabrum et eius vasa fienda.

Cap̃.xxvi. a.(Varietas opere plumario.) Dicũt aliqui quod pluma significat acum. Et s̃m hoc varietates in cortinis existentes erant apposite cum acu Et opus tale dicit plumariũ a pluma que est acus.s̃m hugo. Opus plumariũ dicitur a pluma volucrũ eo quod habet quãdã similitudinẽ cũ pluma. Et dicit gallice veluet. Et s̃m h cortine tabernaculi erãt sic facte. Heb. (Cherubin opere artificioso).i.subtili (Facies.)iij.Re.vi. Dicit quod in parietibus tẽpli salomonis erant figure cherubin et palmarũ. Et quia templum illud factũ fuit ĩ pluribus ad similitudinẽ huius tabernaculi. Ideo probabile videt quod in cortinis huius tabernaculi fuerũt figure cherubin. Et di.hic ra.sa. quod non fuerunt apposite cũ acu/sed intexte.

¶ Itẽ.b.(Facies et.l.circulos aureos quibus cortinarũ vela iũgẽda sũt.) Heb. (Facies.l.fibulas aureas.) Si enĩ essent simplices circuli:nõ possent per eos cortine coniungi.

¶ Item.c.(In lateribus tabule due incastrature) heb (Due incastrature vni tabule) Scd̃m enĩ hebreos iste incastrature nõ erant in la

teribus tabule ſm̄ eius lō-
gitudinē/ſed tm̄ in inferio
ri parte. Et dicūt gall'. te-
nons:q2 tabula p eas itra
bat duas baſes ſibi corrñ-
dentes per modū in margi
ne figuratum.
¶ Item.c.(Erūtq2 ꝯiūcte
a deorſū vſq3 ſurſū ⁊ oīs
vna ꝯpago retinebit)Heb
(Et erūt cōiūcte ſup caput
vncino vno)Nā caput vni
us tabule erat ꝯiunctū ca-
piti alterius per vicinū in
ſixū capiti vtriuſq3.
¶ Itē.g.(Inſeref aūt velū
per circulos)p quos poſſet
trahi ⁊ retrahi ſm latinos
Heb.(Dabis)i.pones(ve-
lum ſubtus fibulas(cōiun
gēteſcortinas/qđ ſic p3.v.
eni cortine quelibet latitu
dinis quattuor cub . ſimul
lateraliter conſuete faciūt
vnā latitudinē3 . xx.cub.et
ibi iūgebatur cū alijs. v.p
fibulas. Velum autē diui-
dens ſanctū et ſanctū ſan-
ctoꝝ. Diſtabat ab introitu
tabernaculi per.xx . cub. et
erat directe ſub fibulis cor
tinarum operientium ta-
bernaculum.

Ca.xxvii. f.(Omnes columne a
trij per circuitum veſtite
erant laminis argēteis ca-
pitib9 argēteis) Heb.Oēs
colūne atrij p circuitū hē-
bant cincturas ⁊ vncinos
de argēto)In iſtis vncinis
pēdebāt cortine atrij.Cin-
cture vero ſūt circuli argē-
tei in capitibus columnaꝝ
que erant erce.
¶ Itē.f.(In latitudine.l.
cub)Heb.(Latitudo.l.p.l)
et loquitur de ſpacio atrij
qđ erat ante tabernaculu3
Hēbat eni.l.cub. ī quadro.

C.xxviii a(Tunicā et lineā ſtrictā)
Heb.(Tunicā fimbriata3)
Glo.cōtextā in marginib9
lapidibus precioſis.
¶ Itē.b.(Ipa quoq3 textu
ra)⁊c.Hebrei.(Et cingu-
lum ſui ornatus : quia ſu-
per cetera ornamenta po-
nebatur.
¶ Itē.c.(Pones aūt in rō
nali iudicij doctrinā ⁊ veri
tatem).i.lapides per quoꝝ
fulgorē manifeſtabatur ſa
cerdoti diuinū bñplacitu3
ſm ioſephū.Heb.(Et po-
nes in pectorali iudicij tu-
rim ⁊ tumi.) Dicif aūt rōa
le pectorale : eo ꝙ erat ī pe-
ctore ſūmi ſacerdotis.(vri)
ſignificat manifeſtationē.
(tumi) aūt integritate3 qđ
ptinet ad veritatē. vñ ve-
rax hō:integer dr / et ſic ea

dem est sentētia in transla tiōe nostra/ſm vero ra.sa. (vrim ꝫ tumi.)vocatur hic nomē dñi tetragramatō in clusū sub lapidibus rōna: lis/ex cuius virtute mani: festabat veritas de inter: rogatis sacerdoti dūm con sulenti.

Cap. xxix. a.(Et la: minā sanctam sup tyarā.)Heb.(Et coronā sanctā sup tyaraz.) Erat enī hec lamina in fi: gura semiculi protensa ab vna aure pōtificis vsq ad aliam transcūdo sup fron tem / et sic pontifex ab an: teriori parte videbatur ea coronatus.

¶ Item.b.(Et reticulū ie coris)Heb.(plia que sūt su per epar)

¶ Item.d.(Eleuās coram dño)Heb.(Et vētilabit co ram dño.) Supponebat ei moyses manus suas mani bus aaron tenētis oblatio nem/et eleuabat eas sursū et postea deducebatur eas versus quattuor partes or bis:vñ quattuor vēti prin cipales oriuntur/ ꝓpter qđ vētilatio vocat. Fiebat āt hoc ad designādum ꝙ hec oblatio fiebat ei q̄ est dñs celestium et terrestrium.

¶ Item.f.(Quis q̄ tetigerit illud.s. altare.(sanctifica: bitur) qꝛ sacerdotes ei ap: propinquātes debēt prius sanctificari/ sic exponūt la tini.Heb.(Omīe tangēs il: lud sctificabitur.)Et ꝫ he breos refertur ad offeribi: lia.qꝛ si aliquid tale tāge: ret altare quocūqꝫ casu:nō posset vltra cōibus vsibus applicari: sed deo offerri.

Ca.xxx. a.(Craticulā eius) Hebrei. Tectum eius id est partem superiorē.Altare enī incen si nō habebat craticulā in qua cremarētur adipes vel carnes/ nā ibi cremabatur tm̄ tyama super carbones positos in vase aureo.

¶ Item.e.(Sume tibi aro mata prime mirre et electe ccccc.siclos.Heb.Su me ti: bi aromata capitanea id ē p̄cipua.(mirre electe. cc ccc. siclos.)ita ꝙ primitas ī bo nitate non solum refertur ad mirram vt dicit transla tio nostra : sed etiam ad a: lia sequentia.

Capitu.xxxi. g(Et i.vij. ab opere cessauit)Heb. Et in die. vij. requieuit et re: quieuit qꝛ cessauit a nouis operibus ꝯdēdis ꝫ ī seipso

requieuit. nam per seipsũ beatus est formaliter & ob iectiue. Et sic patet ꝙ non est nugatio. cum dicitur. requieuit et requieuit

Ca.xxxii. a. Formauit opere fuso rio et fecit ex eis vitulum conflatilem. Heb. Et formauit illum in stilo. Et fecit vitulum conflatilem. aaron enim ĩ tabula cum stilo fecit figurã vituli. Et p artificem fusorium fecit residuum Et per hoc tollitur dictum illorũ qui dixerũt ꝙ sine arte proiecit aurum in ignem Et diabolus inde formauit statuam vitulinã Fecit enim hic aaron a pro posito eo ꝙ in figura tauri apim colebatur in egipto, vbi fuerant conuersati tamen fecit hoc timore mortis ductus

obus Deos.

¶ Item. b. Et surrexerũt ludere. Heb. Et surrexerunt illudere. s. de ũp ydolatriã. verbum enim hebraicũ positũ hic equiuocum est ad vtrumqȝ.

¶ Item. b. peccauit popul⁹ tu⁹. Heb. Dissipauit populus tu⁹. pactũ meũ. ĩ cuius principio dr. non habebis deos alienos supra. xx. ca.

¶ Item. d. nõ est clamor ad hortãtiũ ad pugnam. neqȝ vociferatio compellẽtium ad fugã. sed vocẽ cantãtiũ audio. Heb. Nõ est clamor fortitudinis. i. preualẽtiũ ĩ bello. nec clamor debilitatis. i. succũbentium. qualis est clamor moriẽtiũ. & grauiter vulneratorũ. isti clamores sunt valde diuersi. sed clamor exortantiũ ad pugnam. et compellentiũ ad fugam. videtur esse vn⁹ et idem / nam exortãtes ad pugnã sicut preualẽtes cõpellunt ad fugam succũbẽtes / sed vocẽ deprecationũ ego audio nam adorabãt & laudabant vitulum. Et ex hoc pȝ ꝙ cũ subdit. Postea vidit vitulũ & choros: subintelligitur adorantiũ et laudantium) sicut in ecclesiis nris duo chori laudant eũ

Ca.xxxiii. e. ostẽde michi faciem tuam. Heb. Ostende michi viam tuam per quã. s. nos deducas.

¶ Item. f. vt glorificemur ab oĩb⁹ populis. Heb. Ut diuidamur ab omnib⁹ populis / per hoc q: sis ductor noster. singularis.

Ca.xxxiiii. g. Et ignorabat ꝙ cornuta eẽt facies sua Heb

Et moyses nō cognouit q cornuta esset lux faciei sue Et hoc patet q illa cornua erant radii lucidi tendentes sursum accuendo. p modum cornuū.

Ca.xxxv. e. id ē ad eā partem que respicit mare. Heb. Non hꝫ hoc. sed appositum fuit a translatore ad exprimēdū q pars occidentalis tabernaculi erat vers⁹ mare.

Ca.xxxviii. b. De speculis mulierū q excubabant i ostio tabernaculi).i.ibi vacabāt orationi/propter quod specula quibus vse fuerant ad sui compositionē: ɔuertūt ad dei cultum. Heb. De speculis mulierum que excitauerunt ostium tabernaculi glo.per specula prouocauerunt viros suos ad multiplicationem prolis. Et sic augmentauerūt exercitum filiorum israel/qui disposítus erat in tētoriis circa tabernaculum.

¶ Item.e. Hec sunt instrumenta tabernaculi. Heb. Isti sunt numeri vel cōpoti tabernaculi.i.expensarū in opere tabernaculi. vnde post subdit enumeratio auri et argēti que expēsa fuerūt i opere tabernaculi.

¶ Item. g. De mille atē vii.c. ⁊.lxxv.fecit capita columnaꝝ quos ⁊ ipse vestiuit argēto.heb. De mille vii.c.⁊ lxxv.fecit vncios colūnaꝝ i qb⁹ pēdebāt cortine⁊ liniuit capita eaꝝ)⁊ sic capita colūnaꝝ atrii.nō fuerūt argētea desup argētata/sed vncini eaꝝ fuerūt argētei.

Cap.xxxix. a. De iacincto vero ac purpura ⁊ vniculo ac bisso fecit vestes qbꝫ indueret aarō. ⁊c. Heb. De iacicto ⁊ purpura ⁊coco bis tīcto fecerūt vestes mīsterii/ scđꝫ hebreos isti fuerūt pāni quibꝫ inuoluebantur archa ⁊ cherubin et huiusmodi quādo mouebātur castra/ et i istis non fuit bissus sed tantum tres colores dicti in hebreo In vestibus autem aaron fuit bissus cum istis tribꝫ ¶ Itē.c. Et mitras cū coronis suis)Heb(Et pulcritudinē pileoꝝ suoꝝ) i iteriori namqꝫ parte mitrarū que dicūtur hic pilei erant quidam circuli eas decorantes Ideo dicuntur coronule secundum translationem nostram. Et pulchritudo pileoꝝ in hebreo

¶ Incipit liber leuitici.

Primo caplo ad placandum sibi dnm. Hec autē placatio nonfit p mutationē dei/ sed hōis qui de peccato redit ad gratiā/et sic qui pri⁹ erat deo displicens:efficitur placēs et hoc magis exprimitur i hebreo. Heb. enim sic habet(vt sit placid⁹ corā deo)

¶ Itē.b (Filii.aarō sacerdot.)Heb.Filii aarō sacerdotes.si eni essent filij aarō nō tū adhuc ↄsecratū sacerdotiū:nō possēt hoc facere

¶ Item.c.(Oia que adherent iecori). Heb(Totam adipem)

¶ Itē.g (Decurrere faciet sanguinē ad crepidinē altaris.(Heb. Decurret sanguis ei⁹ ad parietē altaris

Cap̄.ii. c.Si autem de craticula sacrificium ꝛc.Si autem de caldaria sacrificiū ꝛc. Fiebāt enim quidam panes de pasta primo cocta in aqua. et postea forsitan disiccabātur super cratem. Et dici poterant sacrificiū de caldaria/vel de craticula.

Capi.iij. a.Filii.aarō sacerdot. He. sacerdotes . vt supra prio caplo. Item.a. Duos renes Heb. Duos renūculos.renesei hostie pacifice nō cremabantur super.altare.

¶ Item.d(.Et caudam totam cum renib⁹. Heb. Et caudam integram sub spina).i.que est sub spina nō enim renes hostie pacifice de qua loquitur /super altare cremabantur vt dictū est supra.

Cap̄.vii. a(Ex quib; scilicet panib; vnus)ꝛc. Heb.(Ex omi vnus.)quia non solum ex omnibus panibus dictis vnus tamen offerebatur domino pro primiciis sed de qualibet spē panū vnus

¶ Item.c(Qui fuerit mūdus vescet ex ea)Heb. Sic habet et libri correcti.

Cap̄.x b.(Capita vestra nolite nudare).Heb.Et capita vestra non augmentabitis)in dei enim in luctu mortuorum capillos dimittebant cresere vltra modum solitum et hoc vocatur capitū augmentatio / similiter discooperiebant capita et trahebāt se p capillos. ꝛ vtrūq; prohibetur sacerdotib; et sic nostra trāslatio vnū exprimit /hebreica lra aliud

Cap. xiii. d. (Si aũt viderit locum macule equalẽ vicine carnis et capillũ nigrũ &c. Heb. Si aũt viderit locũ. &c. Sequitur et capill⁹ niger nõ est in eo.) Videtur autẽ nostra translatio corrupta p scriptores ex omissiõe huius negationis non / ita q videtur hic esse text⁹ (et capillum non nigrum) si enim cum equalitate loci macule cum carne vicina, esset nigredo capillorum: hõ non esset recludẽdus sz statim mũdus iudicandus qz macula illa nõ erat corrosiua que corrosio est signum lepre et nigredo capillorum signum mundicie.

¶ Item. g (Et igne combures eo q infusa sit in sup ficie vestimẽti vel p totũ lepra). Hec litta videtur corrupta p scriptores vel alio modo qz non loquitur hic scriptura de veste lepzã habente per totũ sed ĩ aliqua eius parte. vt. pz in textu Heb (Et igne cõbures / corrosio enim est .s. lepre / in vetustate sua vel nouitate q.d. cõburenda est talis vestis.) siue sit vet⁹ siue noua.

Capi. xv. b. (Sagina super quod sederit .i. sella vel stramentum aĩali suprapositũ vt equitetur. Heb. (Omis equitatura super quam equitauerit.

Ca. xvi. d. (In medio fortiũ habitatiõis eorum) Heb. (In medio sordiũ eorum.) et videtur littera nra corrupta p scriptores ponentes .c. p .d. nõ enim castra filiorum israel ponebantur circa tabernaculũ p sortes sed ex ordĩatione dei: determinate tribz in parte orientali erãt. et similiter ĩ aliis tribz partibus / vt habetur .nu. ii. ca.

¶ Itẽ. e (In terram solitariã) Heb. e Infrã preordinatã. ducẽs ei hircũ emissariũ in desertũ non eligebat locũ pro sua volũtate sed ex põtificis determinatione.

Ca. xviii. d (Turpitudinem vxoris tue et filie tue nõ reuelab⁹) qz nõ poterat habere vtrãqz simul nec successiue. Heb (Turpitudinẽ mulieris et filie sue nõ reuelab⁹) et sic lex ista gñalit loqt de oĩ muliere filiã habente

Ca. xix. b: Cũ messueris segetes terre tue, non tondebis vsqz

ad solum qꝛ debet remane=
re stipula pauperibus colli
genda. vt exponũt aliqui.
Heb.(Nõ finies ãgulũ ter
re tue in metendo) Nã spi=
ce in extremitatibus campi
q̃ partim sunt corrose a be=
stijs/vel conculcate pedib⁹
transeuntiũ debẽt dimitti
pauperibus colligende
¶ Itẽ e (Uapulabũt am=
bo) i. v̄berabũtur. Unũ v̄ sus
Exulo/ vapulo/ veneo/ fio
quattuor ista: Sensũ passi
ui sub voce gerunt aliena.
Heb.(Uapulabit ipa) glo.
Loquitur ista lex de iudeo
coeunte cũ ancilla gentili q̃
debebat in hoc casu verbe=
rari qꝛ pctm̃ ei⁹ expiari nõ
poterat per oblationẽ. Nã
oblationes gentiliũ nõ po
terãt in tabernaculo vel tẽ
plo recipi. vt habetur infra
xxij.ca. Pctm̃ aũt iudei per
oblationẽ poterat expiari.
¶ Itẽ e (Quarto aũt an=
no omnis fructus eoꝝ san=
ctificabit laudabilis dño)
Heb (Quarto anno totus
fructus erit sãctificat⁹ lau
dãtib⁹ deũ) qꝛ deputat⁹ erat
vsui sacerdotũ & leuitaꝝ.
¶ Itẽ f (Nõ augurabimi
ni nec obseruabitis sõnia)
Heb.(Nõ sortilegizabitꝭ &
non obseruabitis horas eo
modo quo faciũt aliqui di
centes ꝙ aliq̃ hore diei sũt
male vel infortunate ad ali
quid agendũ vel dimitten
dũ. quod est supersticiosũ.

Cap̃. xxi.

a (Nõ radẽt caput) Heb. (Nõ faciẽt caluiciũ in capi
tibus suis) Loquitur de sa
cerdotibus quib⁹ ꝓhibetur
eradicare sibi capillos ĩ lu
ctu mortuoꝝ sicut faciebãt
homines populares.

Cap̃. xxii.

f (Bouẽ & ouẽ aure & cauda ãputatis.) Heb. Bo
uẽ et ouẽ supfluũ.) vt si ha
beat tres aures vel hmõi.
vel diminutũ. i. carens ali=
qua sui parte. etiam vngui
bus. vt dicit Ra. Sa. Ta=
lia v̄o aĩalia licet nõ possẽt
offerri sup altare: poterãt
tñ offerri manibus sacerdo
tum/ vt de precio quereren
tur animalia offeribilia su
per altare vel alia taberna
cula necessaria.

Cap̃. xxiii.

b (Feretꝭ manipu= los spicarũ p̃micias messis
vr̃e) Heb.(Feretis gòmor
principiũ messis vestre) In
solẽnitate nam.ꝑ paschali
portabãtur ad templũ spi=

ce magis appropinquātes ad maturitatē et torrebantur. et sic grana excutiebantur per fricationē. Et ex illis īplebatur gomor / et eleuabatur in sacrificium coram dño. Sic igitur trāslatio nostra primū exprimit. hebraica littera: secūdū.

¶ Item b (Qui eleuabit fasciculum) Heb. (Qui eleuabit gomor) ɔtinentē grana fasciculi modo predicto Et sic dz eleuare fasciculū in translatiōe nostra qꝛ eleuabat fructum fasciculi.

¶ Item c (Numerabitis ergo ab altero die sabbati) Heb. (Numerabitis ergo a crastino sabbati) Et sic patet ꝙ in nostra translatione (altero) ponitur ꝓ crastino.

Capi.xxiiij.

c (Cūqꝫ blasphemasset nomē dñi) Heb. (Et explanauit nomen dñi) .i. nominauit nomen nō dñi thetragramaton in publico qđ propter sui sanctitatem dicitur ineffabile eo ꝙ ipsuz nominari solis sacerdotib⁹ erat licitū et nō semper nec vbiqꝫ: sꝫ in benedictionibus que fiebāt in tēplo tm̄. alias autē vtebantur pro ipso: hoc nomine adonay.

Item e (Quicūqꝫ blasphemauerit nomen dñi) Heb. (Qui explanauerit nomen dñi) Et intelligatur sicut prius.

Capi.xxvi.

d (Q? si ambulaueritis ex aduerso michi) Heb. (Et si ambulaueritꝫ mecū i duritia) Ambulare dure videtur importare omissionē p̄ceptoꝝ affirmatiuoꝝ. sꝫ ābulare ex aduerso: transgressionē p̄ceptoꝝ negatiuoꝝ faciēdo qđ ꝓhibetur. vtrūqꝫ tamen est obligatorium.

Capi.xxvii.

b (Aial qđ immolari potest dño si q̇s vouerit sctm̄ erit et mutari non poterit) Heb. (Si de aialibus quib⁹ fit oblatio dño / quis dabit dño: sctm̄ erit. nō cōmutabis illđ neqꝫ mutabis. i. nō poteris redimere per p̄ciū. nec mutare dando aliud aial pro ipso.

¶ Item d (Si triginta modijs ordei seritur ager ꝛc. Heb. (Si hamer ordei. In glo. dicit. Ra. sa. si choro ordei ꝛc. Ex q̊ pꝫ ꝙ hamer et chor⁹ eadē sūt mēsura scđꝫ ipsū. chorus autē triginta modios ɔtinet Jđ trāslator

posuit (trigita modiis &c.) Isti tñ modii sūt valde par ui q3 sicut Ruth .ij. dr. Ipsa ruth sex modios ordei por= tauit sil'& semel, ō area boo3 vsq3 ad domū socrussue.

Incipit liber numero3.

Rimo cap̄. b (Isti sunt nobi lissimi pricipes multitudinis) Heb. (Isti sunt nominati principes multitudinis) i. famosi in virtutibus et in= dustria naturali Tales eni ponebātur i regimine mul titudinis sub moyse. vt ha betur/exo.xviij.

Item b (Quos tulerūt moyses et aaron cū oi mul titudine) Heb. (Et accepe= rūt moyses et aaron viros istos qui citabātur per no= mina et oēm cetū) Nā prin cipes vocabantur nomina tim: ceteri vero tm̄ i 3muni

Cap̄. iii.

d (Tentoriū quoq3 qd ap= penditur in itroitu atrij ta bernaculi / et quidquid ad ritū altar3 pertinet.) Heb. Velū hostij atrij qd est per tabernaculi et altaris cir= cuitum) Nā ad officiū ger= sonita3 pertinebant mol= lia : et ideo ad ipsos perti= nebat velum quod erat in introitu atrij / et cortine q̄ erant per totum ei9 circui= tum. Et per 3sequēs circū= dabat altare olocausti. & ta bernaculum / que erant in medio atrij. Et ad hunc sē sum trahenda est transla= tio nostra: cum dicitur (qd quid ad ritum altaris per= tinet) vt intelligatur de di cto velo et cortinis que pro tanto ad ritū altaris perti nebāt q accessum popula= riū ad ipsū phibebāt. Ip= sum enim altare et vtensi= lia ad eius ritū pertinētia erant sub custodia et cura chaatita3. vt habetur ifra eodē cap̄. et sequenti.

Itē d (Funes taberna= culi et omnia vtensilia ei9) Non potest sic generaliter intelligi q omnia vtēsilia tabernaculi essēt sub cura gersonita3 Nam inter illa erant candelabrū/mensa p positionis / & multa alia de q̄bus nō potest dici q essēt sub cura eo3. Propter qd heb. sic habet (Funes taber naculi ad omne ministeriū eius) Nā ad gersonitas p= tinebat portare et seruare mollia inter que sūt funes

Cap̄. iiii.

a (Et ope= rient rur= sum velamine iacinctina3

pellium) Heb. (Et operiēt rursum velamine de corio taxonum) Et verissimile ē ꝙ pelles istoꝝ animalium fuerint talis coloris

¶ Itē e (Velum in introitu quod est ante tabernaculum omnia que ad altare ptinent.) Heb. (Velū hostiarij quod est ante tabernaculum et altare per circuitum) Exponatur vt supra iij. cap. d.

¶ Itē e (Funiculos ⁊ vasa ministerij) Heb. Funiculos et vasa ministerij sui.) Et per vasa intelliguntur hic instrumenta. Nā in hebreo instrumēta cuiuslibet artis vocantur eius vasa. Unde p̄. reg. xx. vbi dicitur ꝙ ionathas dedit arma sua puero. In hebreo habetur vasa sua. Ad officiū autem gersonitaꝝ pertinebāt paxilli et martelli ⁊ instrumēta hmōi: quibus aptabant et figebant cordas atrij et tabernaculi. Et iō cū dicit in translatione nostra (funiculos et vasa ministerij) subintelligendum est (sui) Nam in ministerio tabernaculi generaliter sumpti erant multa alia instrumēta que non pertinebant ad officium gersonitaꝝ.

Capitu. v.

a (Si autem non fuerint qui recipiant dabunt dño.) Heb. (Si autē nō fuerit ppinqu⁹ dabūt dño) Et hoc pꝫ ꝙ restitutio ista debeat fieri dño rei si viueret. et post mortē eius heredib⁹ suis si haberet, qđ si non: tunc dño dabatur.

¶ Itē b (Quidquid in sanctuario offertur a singulis et traditur manibus sacerdotis ipsius erit.) Non potest autem intelligi sic generaliter de omni oblato: sicut translatio nostra sonat. Nā aliqua offerebantur de quibus sacerdos nichil habebat. scꝫ omnis oblatio olocausti / et aliqua in quibus habebat tātum vnam partem scꝫ hostia pacifica et p delicto. Et ideo sicut dicit Ra. sa. ꝙ lex ista loquitur de primicijs que debebantur sacerdoti ex determinatione legis vel obligatione offerentis: scilicet quando vouerat aliqđ dare sacerdotibus ad victū ipsoꝝ. Ideo heb. sic habet (Uir que sanctificabit) per votum modo dicto (eius erunt. et vir quod dabit sacerdoti) scꝫ p̄micias sibi debitas (eius erunt.)

Cap̃. vi. a.(Acetum ex vino & ex qualibet alia potatiõe) &c̃. heb (Acetũ ex vino et quolibet inebriatiuo) ex quo patet ꝙ oĩs potatio generaliter nõ erat interdicta nazareo Sed illa ex qua poterat sequi ebrietas directe vel occasionaliter.

¶ Itẽ. a (Ab vua passa vsqꝫ ad acinũ. Hebrei (Agranulis vsqꝫ ad corticẽ) Dicũtur autẽ granula illa que sũt in medio grani vue. et cortex pellicula exterior. et sic in translatione nostra nõ accipit̃ vua passa eo modo quo cõiter dicitur racemus vltramarinus Sed p̱ eo quod remanet de vua pressa in torculari.

¶ Item f. (Et armũ coctũ arietis) Heb. Et brachium bullitum arietis. per quod ostẽdit̃ ꝙ tibia anterior cũ armo erat sacerdotis. et ꝙ nõ debebat coqui p̱ assationem Sed per lixationem

¶ Item. g (Cõuertat dñs vultũ suũ ad te) heb. (Auertat dñs irã suã a te. Hec videtur verior lr̃a. nã in forma bñdictionis huius premittitur (Ostẽdat tibi dñs faciẽ suã) quod est idẽ cum eo qđ dicit̃ hic in trãslatione nr̃a (Cõuertat dñs &c̃.) Et sic esset nugatio Ratio aũt diuersitatis lr̃e nr̃e ab hebreica est. quia dictio hebreica que ponit̃ hic equiuoca est ad vultum et irã.

Cap̃. viii. b (Aspergãtur aqua lustrationis) heb. (Aspergantur aquis emundationis) Lustro enĩ ĩ vna significatiõe idẽ ẽ ꝙ purgo. vl̃ mũdo

Cap̃. x. a (Si aũt semel clanxerit) Heb. (Si aũt in vna clangerit.) Ad sonitũ enĩ vnius tube vocabantur principes. ad sonitũ autẽ duaꝝ multitudo ppl'i. sicut ĩ capl'is p̱uincialib⁹ fratũ minorũ ad sonitũ cãpane ex vna parte veniũt illi qui sũt de corpore capituli tm̃. et ad sonitũ ex vtraqꝫ parte conueniũt omnes fratres.

Cap̃. xiii. c (Vrbes quales an murate vel absqꝫ muris) Heb. (Que ciuitates in quibus habitãt si in multitudinibus) s. bellãtiũ / vel fortaliciis. supple confidunt.

Cap̃. xiiij. a (Utinam mortui essemus in egypto. Et nõ in hac vasta solitudine) Heb. (Utinã mortui essemus in

egypto: vel in deserto hoc) Et huic cõsonat littera im mediate sequẽs (Utinã peremus et nõ inducat nos dominus in terram istam. ne cadamus gladio. ⁊c.)

Cap̃.xv. d(Separabitis primicias dño de cibis vr̃is. sicut de areis primicias separabitis: ita et de pulmentis vestris) Heb. Separabitis primicias dño de pastis vestris tortellũ) Nam de qua libet decoctione furnali q̃ gallice. dicit̃ fournee debebatur vn⁹ tortellus sacerdoti pro primicijs: sicut de area primicias separabitis Sic et de pastis vr̃is modo dicto: hoc enim dicit̃ ne crederent aliq̃ ꝙ tenerẽtur solum dare primicias de granis existentibus in area vl̃ in granchia.

Cap̃.xix. a(Cõburet eã cũctis videntibus. heb.(Comburet eã in cõspectu suo) Tenebatur eni sacerdos presẽs esse quousq3 vacca illa esset totaliter combusta et cineres essent collecti: de popularibus aũt poterãt eẽ q̃ vellẽt

Cap̃.xxi. c.(Fixere tẽtoria in ieabarim) hebrei.(Fixere tẽtoria in ieabarim).i. in solitudinibus abarim. ⁊ sic patet ꝙ in trãslatione nostra vicio scriptorum due dictiones cõiũcte sũt in vnã.

¶ Item. c.(Ex eo loco apparuit puteus) Nõ est sic itelligẽdũ ꝙ ex loco illo videret̃ puteus de quo loquitur. sed ex illo loco transierũt ad aliũ magis remotũ vbi datus fuit eis puteus miraculose / vñ Heb. sic h3 (Ex hoc loco ad puteum)

¶ Item. g(Iugũ ipsorum disperijt) Heb(Regnũ eorũ perijt. sed q2 regnũ illõ cõuersũ fuerat in tirãnidẽ ꝑpter qõ merito ꝑijt. ideo trãslator h̃ exp̄ssit ꝑ iugũ

Cap̃.xxii. a(Et impetũ ei⁹ ferre nõ possẽt) s. moabite. dixit ad maiores natu madiã. s. ipse balach scđm lr̃am istã / Heb.(Et aboiat⁹ est moab filios isrl̃ tãꝙ odiosos sibi Et dixit moab ad senes madiã) Põt ãt sic ɔcordari Nã illo t̄pe balach rex erat moabitaꝝ: vt habet̃ i textu. illud aũt qõ facit rex dr̃ facẽ ppl̃s sibi subiect⁹ iõ trãslatio nr̃a exp̄mit regẽ ⁊ hebreica lr̃a ppl̃m sibi subiectũ.

¶ Itẽ. a(Misit ergo nuncios ad balaam filiũ beoꝝ

ariolū q̄ habitabat sup flu uiū fre filiop̄ amon) Heb. (Et misit nūcios ad balaā filiū beor i pethora) Et est nomen loci scdm hebreos. (Qui est sup fluuiū fre filiop̄ ppl'i sui) s. ipsi⁹ balach vt dicit glosa hebreica. Vi def tñ michi φ trāslatio nostra meli⁹ dicit φtū ad hoc q2 textus inuit φ balaā de lōginquis valde partibus venit ad balach.

¶ Itē. b. (Habētes p̄ciū diuinationis i manib⁹) Heb (Habētes diuinationes in manibus) Qd sic exponūt aliq̄ hebrei (Diuinatiōes) id est munera p diuinationib⁹ sicut accipit trāslatio nr̄a / alij aūt dicūt (Diuinationes) .i. instrumēta q̄bus tūc vtebanf diuini. Ne forte balaā se excusaret ex carentia taliū / aliȷ vero sic dicūt φ nūcij de madiā direrāt iter se per modū diuināndi. Si balaā statim cōsētiat venire: aduētus eius erit nobis vtilis. Si autē differat respōsionē: iutilis vñ qd postea subdif. manētib⁹ aūt illis apd balaā. in hebreo habef. et māserunt p̄ncipes moab apd balaā. q. d. iā recesserant madianite. reputātes ei⁹ aduētū inutilem: audita responsionis dilatione

¶ Itē. g (Et venerūt i vrbē q̄ in extremis finib3 regni ei⁹ erat) Heb. (Et venerūt i vrbē vicop̄. sic noiatā eo φ erant ibi habitatores mlti. & p ɔsequēs pl'es vici

Cap. xxiii

c (Quis dinumerare possit puluerem iacob.) et nosse numep̄ stirps isrl') Heb. (Quis dinumerare possit puluerē iacob & enarrare quartā) s. partē isrl': et multo minus de toto.

¶ Itē. e. (Non est ydolū in iacob Nec videbif simulachrū in isrl') Heb. Nō vidit s. deus falsitatē iacob. nec trāsgressionē in isrl') s. pro tunc. propter quod deberet populus maledici.

Ca. xxiiii.

a. (Vt valles nemorose. Heb. (Vt torrētes inclinati vel protensi. s. ad irrigandum.

¶ Itē. a. (Vt tabernacl'a q̄ fixit dñs. (Heb. (Vt aloes ligna que plantauit dñs) Et l'ra imediate precedens et subsequens cōsonat ad hoc. est aūt aloe arbor aromatica valde.

¶ Itē b (Tollef ppl' agag rex. eius et auferef regnū

filius) quod sic exponitur a illa tinis de saule rege isrl. qui fuit reprobatus a deo eo q agag regē amalech reserua uit viuū. et meliora aialia et ei' regnū trāslatū fuit ad dauid. p'mi regū. xv. heb (Altior agag rex eius. & ele uabit regnū ei' qr saul rex isrl fuit potētior ipo agag et regnū israel postea fuit valde sublimatū tempore dauid et salomonis.

¶ Itē. b (Deuorabūt gen- tes hostes illius. &c. i. filij israel deuorabūt gentiles hostes suos. et sic li (gētes) est accusatiui casus / vnde. hebrei sic habet. (Comedet gentiles hostes suos. s. po pulus israel.

¶ Itē. e. (Dabo tibi cōsiliū quid pp'ls tuus huic pp'lo faciat. s. de pertrahēdo po pulū israel ad ydolatriam Heb. (Cōsulā tibi s. de per trahendo pp'lm isrl ad ydo latriā. et quod sequitur est principiū alterius sentēcie quid pp'ls iste faciet pp'lo tuo. i. cum hoc ostendā tibi quid pp'ls israel faciet po- pulo tuo. vnde subditur. (Orietur stella. &c. i. dauid qui filios moab debellauit

Cap. xxv.

d. (Percu- dit ambos virū. s. et mulierē in locis genitalibus. Heb. (Perfo dit. &c. in ventre suo. s. viri & mulieris) Talis eni ictus est mortalis. nō sic au tem ille qui fit in locis ge- nitalibus.

Cap. xxvi.

b. (Et fa- ctū est grā de miraculū. vt pereūte cho- re: filij eius non perirent. (Hebrei. (Et fuerunt in si gnum) s. ij. viri offerētes incensum. et propter hoc a deo percussi. et quod sequi tur est alterius principiū sentencie. secundū hebreos (Et filij chore non fue- runt mortui.

Cap. xxxi.

d. (Et sepa rabis par- tem domino. Heb. (Et se- parabis solutionem domi no) Ex quo patet q tene- bantur hoc facere.

Cap. xxxvii.

e. (Cun cte fe- mine maritos de eadē tri- bu accipient. Heb. (Omis filia que hereditabit here- ditatem de tribubus israel vni de cognatione patris sui erit vxor. Et sic prece- ptum hoc non videtur ca dere nisi super mulieres succedentes in hereditate.

¶Incipit liber deuteronõ.

Primo capl'o.d. (Sumẽtes de fru ctibus ei⁹ vt oñ- derent vbertatẽ: attulerunt ad nos). Hebr. (Et acceperũt in manibus suis de fructu terre ⁊ descẽ derũt ad nos) Hoc aũt dici tur q: terra ꝓmissionis vñ redierũt ad pplm et moy- sem est altior illa ad quam redierunt.

¶Item.g.(Sedistis ergo) i.mãsistis (in cades multo tpe) Heb.(Et sedistis in ca des diebus multis ẽm dies quibus sedistis) i.tanto tẽ- pore mãsistis in cades: quã to tpe mãsistis in alijs mã sionib⁹ vt exponũt hebrei

Ca.i. a.(Timebũt vos) s.ydumei.(Uidete ergo diligenter ne mouea- mini ꝯtra eos.) Heb. Cu- stodimini multũ.)q.d.(Ca uete ab illis ne isidiose no ceant vobis: quia vos odi unt sicut esau. Pater eorũ habuit odio iacob patrẽ ve strum. Quod aũt seqtur est principiũ alterius versus. (Nõ guerrabitis ꝯtra eos) s.eos inuadẽdo: ſ; tm̃ vos defendẽdo(si velint vobis nocere.

Ca.iii. d.(Monstratur lectus eius ferre us.) Hebre.(Mõstratur cu nabulũ ei⁹) Hoc aũt dicũt hebrei vt apparẽter saluẽt quãdã assurditatẽ i thala- mũ eoꝝ positã.s. ꝙ og rex basan erat sic magnus ꝙ a plãta pedis vsq; ad cauillã xxx.cub. habebat qđ est ta; absurdũ ꝙ nõ indiget alia reprobatione. Quod autẽ dicũt de cunabulo apparet falsũ: per illud quod habe tur.ps. Lachrymis meis stratũ meũ rigabo Et geñ xlix De lecto iacob qui erat hõ perfect⁹/ maculasti stra tũ eius. Eadẽ eni dictio he breica ponitur in duobus locis allegatis: ⁊ hic pro le cto og. Ex quo patet ꝙ nõ significat cunabulũ: sed le ctum vel stratũ etiã hois ꝑ fectã quãtitatẽ habẽtis.

Ca.iiii. (e.Sicut tu au disti et vidisti) Heb.(Sicut tu audisti ⁊ vi disti.) Unde exo.xx. Audiẽ tes deũ loquẽtẽ dixerũt. Nõ loquatur nobis dñs ne forte moriamur.

Ca.v. d(Nichil addens amplius).s.q̃tũ ad precepta a deo data im- mediate pplo: sed q̃tum ad data mediãte moyse plura

fuerit addita. Heb.(Et nō defuit. s. de his que sūt de necessitate salutis q̄tū ad mores. Alia nāq̧ superaddita non sūt nisi quedā explicationes .x. preceptoꝝ. ꝑpter quod in illis virtualiter continentur.

Ca. vi. (Diliges dn̄m deū tuū ex toto corde tuo / et ex tota aīa tua ꝛ tota fortitudine tua) (Diliges.ꝛc.et ex tota substātia tua.) Et sic translatio nostra ponit fortitudinem pro substātia: tamen ꝓprie loquēdo fortitudo significat vires corporisque satis exprimūtur per hoc q̄ ꝑmittit(Ex toto corde tuo et ex tota aīa tua.) Nam ex eis totaliter ꝓcedūt vires corporis. Substātia vero magis accipitur pro bonis exterioribus que pro dei amore sūt exponēda. puer. iij. Honora dn̄ꝫ de tua substantia.ꝛc.

¶ Itē.g.(Eritq̧ nostri misericors.) Heb.(Et iusticia erit nobis.) Quod nō potest intelligi formaliter: sꝫ effectiue/et hic est maxim⁹ effectus misericordie dei in presenti.

Ca. vii. f.(Scabones mittet domin⁹ Heb. Et mittet vespas.

¶ Itē.f.(Donec deleas ōs atq̧ dispdas q̄ te fugerint et te latere non poterūt.) Heb. Donec dispgas remanētes et occultatos) q.d. licet hūanā punitōez possint fugere: nō tamē diuinam.

Ca. viii. b.(Sed in oī verbo quod egredit de ore dei.) Hebrei Nō habet v̄bo. Potest enī vitā homis substētare pro sua volūtate. Vn̄ et mana de qua loq̄tur nō dicit dei verbū/nisi accipiat verbū pro creatura v̄bo dei facta. sicut.ij.reg.ṗ. dr̄ q̄ est verbum quod factum est.

¶ Itē.f.(Et dipsas ꝛ nulle oīno aque) Heb. (Et excessiua sitis absq̧ aquis oīno) Est autē dipsas serpēs qui morsu facit hoīem mori siti/et sic est eadē sententia: licet per alia verba.

Ca. xi. b(In ortoꝝ morem aque ducuntur irrigue) Heb.(Et irrigabit eā cū pede) i. faciliter (sicut ortū viriditatis) Nilus enī qui trāsit p egyptū diuidit p plures riuos: Et sic irrigat terrā egypti nō solū p hūanū laborē vt dicit trāslatio nr̄a: sꝫ etiā per paruū laborē vt habet lra

hebreica:nō sic aūt terra p missionis / sed per pluuias et hec irrigatio melior est. si tamē sufficiēter ꝑ ꝯgruis tēpibus a deo detur. qḋ pro mittit moyses:si tamē deo sint obedientes.

¶ Item.c.(Si ergo obedie ritis mandatis meis)Heb (Si auditū meū)i.illud qḋ denūcio vobis(audieritis cū effectu). Plura vero de nūciauit dn̄s pplo p moysen que nō sūt precepta vel mādata : sed magis moni tiones/ ꝑ ideo hebreica lr̄a generalius loqtur ꝙ trāsla tio nr̄a / nisi mandatū acci piatur large.prout se extē dit ad monitionem.

Cap̄.xi. d.(Siue immundū fuerit hoc est maculatū ꝑ debi le.Siue mundū hoc est in tegrū ꝑ sine macula quod offerri licet/sicut caprea et ceruū comedes.)Heb.(Si cut comeditur ceruus et ca preus comedetis illud mū dū ꝑ immūdū comedes il lud.)Aliqua eni aīalia dice bantur munda ꝑ immūda dupliciter. Uno modo dice batur mundū ɓm speciem quod ex sua specie poterat offerri/immūdū tamen ra tione īdiuidui/ sicut agn⁹ Alio mō dicebatur animal mundum quod ɓm species poterat comedi/ non tamē offerri / sicut caprea et ceruus . et immūdū quod nec comedi poterat nec offerri sicut porcus. quod ergo di citur in trāslatione nostra (Hoc est maculatū ꝑ debi le)et quod subditur(Hoc ē integrum ꝑ sine macula qḋ offerri licet)nō est de textu sed appositū fuit a transla tore ad ostendendum qualiter hic accipitur mundu; et immundū. Dicūt tamen aliqui hebrei ꝙ hic est text⁹ (Sicut comeditur ceruus et capreus comedetis illud mūdus et immūdus come det)Nam de istis carnibus comedere poterat homo im mūdus sicut ꝑ mūdus. De carnibus aūt hostie pacifi ce cuius vna pars erat offe rentium/ immūdus homo comedere non poterat.

Ca.xiiii. a.(De his autem que rumi nant et nō findunt vngulā hec comedere non debetis) Heb.(Tantum hoc non co medetis de ruminantibus et diuidentibus vngulam) et tenetur li.et. diuisim. Nam aliqua de ruminātibus prohibentur:eo ꝙ non

diuidunt vngulam: et ali-
qua de findentibus vngu-
lam eo q̄ non ruminant. si-
cut patet in textu.

Ca.xv. a.(Fenerabis gentibus mul-
tis) Heb.(Vadiabis gētes
multas) i. sic habūdabis in
temporalibus q̄ poterꝭ eis
accommodare libere tamē
sub vadio / et sic non accipi-
tur hic fenus pro vsura. si-
cut nec infra. xxiij. caplo.
Non fenerabis fratri tuo
ad vsuram.

¶ Item. e.(Dabis ei viati-
cum.) Heb.(Onerans one-
rabis eum) dando. s. largi-
ter pro pluribus diebus.

¶ Item. f.(Perforabis au-
rem eiꝰ in ianua) Heb.(Et
dabis in aure eius & ostio)
Nam auris debēbat affigi
cum ostio.

¶ Itē. f.(Non auertes ocu-
los tuos ab eis quando di-
mittes eos liberos.) Hebr.
(Non erit graue in oculis
tuis quando dimittes.) &c.
Et sic patet q̄ auersio ocu-
loꝝ in translatione nostra
accipitur pro displicentia
Nam id quod displicet ho-
mo respicere dedignatur.

Ca.xvi. a.(In pauore egressus es de
egypto.) Heb.(Festinanter
egressus es de egypto.) Nā
egyptij timētes mori coge-
bant filios israel ita festi-
nanter egredi de egypto: q̄
non poterant fermentare.
Ut habetur exodi. xiij. Et
ideo cum dicitur in transla-
tione nostra.(In pauore.)
&c. Pauor iste referendus
est ad egyptios.

Ca.xix. d.(Mittent se-niores ciuitatꝭ
illius.) Heb.(Mittent se-
nes ciuitatis sue) s. ipsius
fugitiui. Nam illi sciebant
modū sui facti / non autem
senes ciuitatis refugij. Et
ideo cum dicitur in transla-
tione nostra(Ciuitatis il-
lius) hoc pronomen illius
referēdum est ad ipsum fu-
gitiuum.

Ca.xxi. g.(Maledictꝰ est a deo omis
qui pendet in ligno.) Heb.
(Maledictio iudicum su-
spensio id est pena inflicta
a iudicibus. Nomen enim
hebreicum positum hic sci-
licet heloym aliquando po-
nitur pro ipso deo vero.
Aliquando pro iudicibus /
qui dicuntur dij participa-
tiue. Exo. xxij. Utriusq̄ cā
applicabitur ad deos. q2 tū

iudices tenent locū dei ideo pena inflicta ab eis: potest dici inflicta a deo/et sic accipit nr̄a trāslatio/

Ca.xxii. a.nō induetur mulier veste virili)Heb.Nō erit vas viri sup mulierē)sicut supra dictū ē istrumenta cuiusl; artis dicūtur eius vasa/vn̄ i.Re. vbi dicitꝙ ionathas tradidit arma puero /in hebreo habet vasa sua⁊ex hoc hoc nomē vas viri tractū est ad significandū quicqd portari cōsueuit ⁊ decēs est a viro / siue sit vestis siue alia res . Et ideo hebreica littera gn̄alius loquit ad excludēdū modos ydolatrarū/nā in sacris veneris viri nō solū portabāt vestes mulierū: sed etiā alia ad ipsas ptinētia vt colū⁊ fusū et similia / Et i sacris pria pi mulieres portabant vestes virorū ⁊ arma/vt scutum lanceā et huiusmodi .

Item.b. Non seres vineam tuā altero semie ne semētis quā seuisti ⁊ ea que nascuntur ex vinea pariter sāctificentur .i.decimentur ⁊ primicientur:secundum litteram istam.granum enim seminatum in vinea:citius facit fructum et metitur ꝙ fruct⁹ vinee/propter quod si de ipso tēpore messionis darētur primicie⁊ decime: forte crederet dn̄s esse liber a primicijs⁊ decimis de fructu vinee /et sic damnificarentur sacerdotes⁊ leuite ꝑpter quod prohibetur talis seminatio Heb. Non)seres mixtim vineam tuā.ne polluatur plenitudo seminis quod semina sti et prouent⁹ vinee)et vocatur hic plenitudo seminis quādo facit fructum/ratio prohibitionis est quia fruct⁹ vinee de nouo plantate: imūdus est tribus primis annis/⁊ideo si tangeret fructum grani seminati: pollueret ipsum. et sic de illo non posset fieri oblatio:de Rō vero diuersitatis inter hebreicam litteram et latinam : est quia eadē dictio que ponitur hic significat sāctificationem et pollutionem differēs tātum secundum puncta.que tamen non sunt de substantia littere tamen variant significationem/sicut accēt⁹ apud nos variat significationem eiusdem dictionis sicut pila prima breuis significat pedem pōtis⁊ prima longa :tabernam .vnde vers⁹ Est pila pes pōt; pila

ludus pila taberna.

Ca.xxvi. c. Attuli qđ sãctificatū est de domo mea).&c. Heb. Abstuli quod sanctificatū est de domo mea).i.separa ui ab aliis rebꝫ meis.vt in tegre detur pauperibꝫ & le uitis venientibꝫ ad domū meã non enim hec decima de qua loquitur deferebatur ad tēplum : sꝫ dabatur in domo ꝓpria.& ideo trãslatio nostra que habet attuli: videtur esse corrupta per scriptores ponētes / t. pro.b.

Ca.xxvii. e(Maledictꝰ est q̄ nō honorat patrē suum & matrem)Heb.Maledictꝰ qui vilificat patrē suū et matrem) quod est peius ꝙ nō honorare / nisi vilificatio hic accipiatur, pro substractione honoris debiti.

Ca.xxviii. a.)Benedicta hor rea tua. Heb. Benedictus colatus tuus)vt intelligatur quodcūqꝫ reposito etiam paruum.

¶ Item.c(Det dominꝰ imbrem terre tue puluerem.& de celo descēdat sup te cinis Heb.Dabit dn̄s pluuiam terre tue fulgur & puluerē.

¶ Item.e.Homo delicatꝰ et luxuriosus Heb.Homo tener & deliciosus.)ex quo patet ꝙ i translatione nostra luxuriosus accipitur pro carnali in cibo & potu et littera sequens hoc ostēdit.

Ca.xxix. b.Ut intelligat(vniuersa que facitis(.Heb.Ut ꝓsperemini i omnibus que facietis).Et sic patet ꝙ intelligētia accipitur i trãslatione nostra cū ꝓspero effectu sequente nam plures sunt intelligentes qui tamen in fact(suis non ꝓsperantur

¶ Itē c(Et assumat ebria sitientem)i.addat peccatū peccato et idem significat hebreica littera q̄ talis est et (augmētet) satiata sitiētem / qꝛ sicut satietas cibi ꝓuocat siti?sic consuetudo peccandi generat habitum malū inclinantē p modum nature ad peccatum.

Cap̄.xxxii. a(Peccauerūt ei et non filii eius i sordibꝫ) et iungatur sic littera(peccauerunt ei in sordibꝰ ydolatrie et non filii. eius) .i.per hoc facti sūt nō filii dei per culpam, qui prius

erant filii eius per gratiã Hebe. Diſſipauit enim filiis ſuis diſſipatio eorum) quod ſic exponitur(diſſipauit,).s. populus iſrael legẽ dei(ei non).i. ipſi deo non nocet (diſſipatio eorũ) nã ex malis hominũ nichil ei deperit/nec ex bonis eorũ accreſcit ſed ſupple (filiis ſuis .)qui frequenter ſunt immitatores paternoꝝ ſcelerum /ideo ſubditur(gñatio enim pueerſa eſt).⁊c.

¶ Item.c.(Conſumentur fame⁊ deuorabãt eos aues morſu amariſſimo). Heb. (Inflabunt fame ⁊ debellabunt eos demones)peccatis enormibꝫ ſubiciẽdo (et concidẽtur amereri, nomẽ eſt proprium demonis demones autẽ ſũt damnatorum tortores in gehẽna

¶ It c(Cũ furore trahẽtiũ ſe terrã Heb. Cũ veneno trahentiũ puluerẽ)reptilia ei venenoſa /vt ſerpentes et huiuſmodi trahunt ſecum puluerẽ adherentem eis ⁊ irata venenũ emittunt.

¶ Item d.(De vinea ſodomorum vinea eorum et de ſuburbaĩs gomorre)Heb(De vinea ſodomorum vinea eorum et de cãpis gomorre)hec ẽ verior littera quia cãpi coluntur ſicut vinee / non autẽ ſub urbana ſed ſunt loca inculta iuxta muros ciuitatũ ad recreationem ciuium. Sic enĩ accipiũtur in veteri teſtamẽto ſecundum doctores hebreorum.

¶ Itẽ.e.(Videte q' ego ſũ ſolus Heb.(Videte qꝛ ego ego ille .s. qui poteſt vos ab aduerſariis protegere.

Cap.xxxiii.

a(Viuat ruben et non moriatur⁊ ſic paruus in numero et hoc cõſonat ei quod dixit iacob de rubẽ geñ.xlix. Effuſ⁹ es ſicut aqua non creſcas Heb.(Viuat ruben et nõ moriatur: et ſit gens ſua in numero) quod exponitur dupliciter vno modo ſic)in numero) i. tam parua q' de facili numeretur: ſicut accipit trãſlatio noſtra. Alio modo p oppoſitum(in numero) .i. multa milia nam illa que ſũt pauca non ſolent reputari numeratione digna. Tercio mõ ſic(in numero) s. fratrũ tuoꝝ minoꝝ quia perdidit ius primogenitu re ꝓtum ad regnũ .qđ trãſlatũ fuit ad iudã et ꝓtum ad duplicẽ terre portionẽ que trãſlata fuit ad ioſeph

¶ Item.b. Perfectio tua et doctrina tua &c. Heb(Uri tuum et tumin tuũ) &c. Et redit in eandem sententiã sicut dictũ fuit supra .exo. xxviii.caplo. Ubi plenius de istis fuit dictum.

¶ Item.c.(Ponẽt thimiama in furore tuo.i. vt furor tuus auertatur a populo tuo secundũ litterã istã Heb.(Ponẽt thurificationem corã te, vel ĩ naribus tuis)sacerdotes enim leuitici generis thimiama cremabant super altare incensi ante sanctũ sanctorũ Ratio vero diuersitatis trãslatiõis nostre ab hebreico ẽ quia dictio hebreica que ponitur hic.equiuoce significat iram.et coram, vel magꝫ proprie ante faciem vel in naribꝫ tuis. Lu .ii. Scriptura de deo meo hũano Uñ .ge. viii. Odorat⁹ qꝫ est domin⁹ odorem suauitatis /hebrei tamen videntur melius dicere.

¶ Item .e.(Cornua rinocerotis cornua eius. Heb. Cornua bubali cornua ei⁹

¶ Itẽ(g. Ferrum et es calciamentum eius. Heb(Ferrum & es de clausuris suis per vtranqꝫ litteram designat ꝙ ĩ sorte aser fortẽ minere ferri & eris. magis tamen proprie per litterã hebreicam.et ratio diuersitatis est q2 dictio hebreica hic posita equiuoca est ad calciamentum et clausuram.

¶ Item .g. Magnificẽtia ei⁹ discurrũt nubes Heb.(In altitudine eius sunt celi .)et aer in quo discurrũt nubes frequẽter celum nominatur.

¶ Incipit liber iosue.

Ecũdo ca.a.(Ingressi sũt domũ mulieris meretricis.) Hebr. (Ingressi sũt domũ mulieris hospitatricis) nõ ei ẽ verisimile ꝙ si tũc vl' añ fuisset meretrix publica.ꝙ princeps tribus inde que erat nobilissima: accepisset eã in vxorem/quod tamen fecit vt habetur. Mat.i. Et ideo ĩ sequentibus. vbi rab nominatur meretrix intelligatur hospitatrix Ratio autem diuersitatꝫ trãslationis nostre & hebreice littere est quia nomẽ heb. Hic positum est equiuocum ad meretricem & hospitatricẽ. Heb. Tũ videnẽ meli⁹ dicere rõe predicta.

¶ Itē a (Tollēsq mulier viros abscondit eos) Heb. (Accepit mulier viros & abscondit eū) Qd pōt exponi (abscōdit eū) i. quēlibet ipsoꝝ. Hebrei tñ dicūt ꝙ vnꝰ illoꝝ duorū fuit phinees q̄ erat sicut angelus. et iō nō indigebat abscōsione qꝛ in ptāte eius erat sic stare corā hoībꝰ. ꝙ nō videꝛ ab eis

Cap̄. iii.

a (Igitur iosue de nocte ꝯsurgens) Heb. (Igitur iosue de mane ꝯsurgens) Surrexit enī in auroꝛa q̄ est terminus noctis et pꝛincipiū diei. Et sic potest ab vtroq denoīari sicut mediū ab vtroq extremoꝝ.

Cap̄. v.

a (Fac tibi cultros lapideos) Heb. (Fac tibi rasoꝛia scindētia vel acuta) Nō enī videtur ꝓbabile ꝙ tāta multitudo populi fuerit circūcisa nisi cū instrumētis ad hoc magis aptis. cuiusmodi sūt rasoꝛia. Hoc etiā videtur ex vsu iudeoꝝ qui cū rasoꝛijs circuncidunt.

¶ Item f (Et polētā eiusdem anni) Heb. (Et grana tam anni illius) In pascha te namq fiebat oblatio de granis nouis excussis tñ de spicis appꝛopinquātibꝰ ad maturitatē per cōfricationē. Et gallice dꝛ / guernee. Et de talibꝰ granis tūc comedit populus.

Cap̄. vi.

b (Cū insonuerit vox tube longioꝛ atq concisioꝛ.) Heb. (Non habet ꝯcisioꝛ.) Sonat enī iterpollationē Et iō videtur repugnare ei qd ꝑmittitur (lōgioꝛ) pꝛo q̄ poniꝛ in hebꝛeo (ꝯtractioꝛ

¶ Itē d (Igiꝛ iosue de nocte ꝯsurgēte) Heb. (Igiꝛ iosue de mane ꝯsurgente) Exponatur vt supꝛa. iij. ca.

¶ Itē d (Septē buccinas quibꝰ in iubileis vsus est) Heb. (Septē coꝛnua arietina) In pꝛincipio enī septimi mensis fiebat festū ꝓ liberatione ysaac ab īmolatione. Et qm̄ aries fuit imolatꝰ pꝛo eo: iō clāgebant iudei in coꝛnibꝰ arietū. Et de istis coꝛnibꝰ videtur hic scriptura loqui et nō de tubis iubilei. Nā a datiōe legis de iubileo mentionē facientis: adhuc nō fuerat īpletus vnꝰ annus iubileꝰ / sed deficiebāt adhuc decem anni ad minus.

¶ Itē d (Uulgus autē reliquum sequebatur) Heb. (Et aggregatio sequebaꝛ) .i. vltima acies q̄ ꝓpter hoc

vocatur aggregatio qꝛ illi de pꝛecedẽtibus qui ꝓpter lassitudinẽ vel aliã causaȝ post alios remanebant ag gregabantur vltimis. Nõ enim est verissimile ꝙ fue rint ibi mulieres ⁊ paruuli nec etiã omẽs viri cũ essent sexcenta milia / qꝛ vix pos sent circuire ciuitatẽ semel in die: ⁊ tñ in textu dicitur ꝙ die septima circuierũt se ptem vicibus.

Capꝫ. vii. d (Persecu ti sunt eos aduersarij de poꝛta) scȝ ci uitatis (vsꝗ sabarim) Heb. (Et ꝓsecuti sunt eos aduer sarij vsꝗ ad contritiones) qꝛ plures ex eis fugiẽtes ꝑ loca aspera cadebãt. iõ sub ditur (per ꝓna fugiẽtes) et sic sabarim nõ est nomen ꝓ pꝛium loci sȝ appellatiuũ.

¶ Item d (Sanctifica po pulũ) Heb. (Cita populũ) Et eodem modo qđ subdi tur (Sãctificamini.) Heb. (Sitis citati) Et vtrũꝗ vi detur fuisse. Nã in tali pu nitione citabatur popul⁹ / et etiam per oꝛones et ieiu nia sanctificabatur. Sicut patet. iij. reg. xxi. ca. in pu nitione naboth. Pꝛedicate ieiunium ⁊c.

¶ Item f (Vidi inter spo lia pallium coccineũ) Heb. Vidi inter spolia pallium babilonicum) sic nomina tum eo ꝙ pannus fuerat in terra illa factus / et foꝛte e rat rubeus Et sic vtrũꝗ di ctum est verũ.

¶ Item f (Regulamꝗ au ream) Heb. (Linguam au ream. Erat enim quedã la mina aurea ad modum lin gue pꝛotensa.

¶ Item g (Duxerunt eos ad vallem achoꝛ) Heb. (Du xerunt eos ad vallẽ tribu latiõis) sic nominatam ex verbo iosue dicẽtis (qꝛ tur basti nos: turbet te deus in hac die) Nõ enim potest di ci ꝙ fuerit sic nominat⁹ lo cus ille ex nomine viri pu niti qꝛ non nominabatur achoꝛ sȝ achan. vt habetur in hebꝛeo et libꝛis nr̃is coꝛ reptis.

Capꝫ. viii. c (Ita vt nouissimi multitudinis occidentaleȝ vꝛbis partem attingerent) Heb. (Et insidiatio sua in occidente) Dictio enim he bꝛeica que ponit̃ scȝ (achoꝛ) vno modo significat (talũ suum) qui est vltima pars coꝛpoꝛis Et sic accipit trãs latio nostra ponens pꝛo ta lo vltimam partem exerci

tus insidiantis. Alio modo significat insidiationē suam. Et sic accipiūt hebrei.

¶ Item d (Leua clipeum qd in manu tua est.) Heb. (Leua hastam que in manu tua est) in cuius summitate erat vexillū pro signo dando illis qui erant in insidijs vt illo viso ciuitatē intrarent. Et hoc modo melius potest fieri q̄ per eleuationem clipei.

Capitu.ix. b (Rn̄derūtq3 viri israelite ad eos.) Heb. (Et dixerunt viri israel ad eneum) q2 gabaonite de q̄bus est hic sermo erāt de gēte eneorū. vt habetur infra xi.cap̄.

Cap̄.x. a (Quod cum audisset adonibesech rex hierusalem.) Heb. (Quod cum audisset adonisedech rex hierusalē) In hac enim ciuitate p̄mo regnauit melchisedech. vt habetur geñ.xv. qui interpretatur rex iusticie. et ab ipso videtur deriuari hoc nomen vsq3 ad istum adonisedech qui interpretatur dn̄s iusticie / accepto dn̄o pro regno eo q2 idem significant. Iste tamen non habebat rem nominis eo q2 erat ydolatra et infidelis.

Cap̄.xi. b (Usq3 ad aquas masserephoth) Heb. (Usq3 ad canales vel salinas aquarū) Fiebant enim in littore maris q̄dā canales in q̄bus aqua fluens per calorem solis cōuertebatur in sal. & sic masserephoth non est nomen propriū vt accipit translatio nostra / sed appellatiuū.

¶ Item f (Usq3 baalgad.) Heb (vsq3 ad planiciē gad) Et sic non est vna dictio vt accipit translatio nostra: sed due.

Cap̄.xiii. a (Omnis videlicet galilea philistijm &c.) Heb. (Omēs termini philistijm) Et hec videtur verior littera. Nā tota terra philistijm adhuc remanebat acquirēda. non sic autem videtur fuisse de galilea.

¶ Item a (A fluuio turbido qui irrigat egyptum.) Heb (A siccor qui est super faciē egypti.) Et dicit Ra. sa. q2 hic est nilus / et in trāslatione nostra dicitur turbidus ex admixtione terre per quā fluit.

¶ Item b (Getheos & accharonitas / ad meridiē vero sunt euei) Heb. (Gethe-

os et accharonitas et eueos) Et est hic finis versus. (ad meridië vero omis terra chanaam &c.)

¶ Item e (Quem percussit moyses cum pricipibus suis) Heb. (Quem percussit moyses cum principib⁹ madian.) Et hec est verior littera / et aliqui libri nostri correcti sic habent.

Cap̄.xv.

d (Et erūt exitus eius ad fontem rogel) Heb. (Et erunt exitus eius ad fontē fullonis (sic nominatū eo q̄ fullones in riuo eius lauabant pannos. Et sic rogel non est proprium nomē sed appellatiuum.

¶ Item d (Que est cariathiarim.i.vrbs siluarū) istud .i. (vrbs siluarū) nō est i hebreo / sed appositum fuit a translatore p̄ nominis interpretatione.

¶ Item d (Que prius vocabatur cariath sepher.i.ciuitas litterarū) istud similiter (.i.&c.) nō est in hebreo sed est interpretatio translatoris.

¶ Item e (Et suasa est a viro suo.) Heb. (Et suasit ei)(scz viro suo.et vtrūq; verum est Nam primo excitauit virum suū ad hoc / et ipse respondit ei q̄ decentius erat q̄ ipsamet peteret a patre suo.nam hoc erat decentius: & sic fecit. ideo subditur (et suspirauit sedens in asino) vt moueret patrē ad pietatem scz litteram istā Heb (Et lapsa est de asino) .i.velociter descendit vt humilius peteret et melius exaudiretur.

¶ Item e (Omnes ciuitates trigintanouem.) Heb. Omnes ciuitates viginti nouem) De ciuitatib⁹ enim istis aliq̄ fuerūt postea assignate tribui symeō. vt hēt infra.xix.ita q̄.xxix. tantū remanserunt tribui iude / que numerantur in hebreo Omnes vero simul in trāslatione nostra numerātur.

¶ Itē g (Cariathbaal hec est cariath iarim vrbs siluarū. vrbs siluarū non est in hebreo / sed est nominis interpretatio. vt supra dictū est. Dicitur autem hec ciuitas cariathbaal: eo q̄ ydolum baal ibi colebatur. et cariathiarim / q2 iuxta siluas erat sita.

Capitu.xvi.

d (In tampnath selo) Heb. (In regione selo.) Et sic sunt due

dictiones.⁊ tāpnath nō est nomen ꝓpꝛiū: sed cōmune.

Cap̄.xviii f.(Et egrediens ad ensemes.i.fontē solis) id est (id est fontē solis) nō est in hebꝛeo sed est iterpꝛetatio trāslatoꝛis (en) enī significat fontē (semes) solem

Cap̄.xix. b.In finem ceseleth thaboꝛ.heb.(Intermino pādu li thaboꝛ) Et sic. (ceseleth) nō est nomē ꝓpꝛiū sed cōmune. Et dicit pandulum locus existēs inter cacumē montis et vallem.

¶ Itē.f(Air semes.i.citas solis) id est.i.(ciuitas solis) Non est in hebꝛeo sed est interpꝛetatio addita a trāslatoꝛe.nam(Air)significat ciuitatem(semes)solem.

¶ Item.g.Et vocauerunt nomen eius(lessemidā).s. noīe ꝯposito ex antiquo.s. lessem.et nouo.s.dan.secundū trāslationē nostrā / heb.(Et vocauerūt nomen lessem:dan).i.ciuitatē que pꝛius vocabat lessem:vocauerūt dan.noīe simplici et ei cōsonat qđ habet iudic. xviij.vocato noīe ciuitatꝭ dan.q̄ pꝛius lais vocabat. lais enī et lessem sūt noīa eiusdē citatis ſm hebꝛeos.

Ca.xxij. c.Cūq̄ venissēt ad tumlos ioꝛdanis / heb.(Et venerūt ad terminos ioꝛdanis) Et hec videt verioꝛ lra. Nam iuxta ioꝛdanem fuit edificatio illa.

¶ Item.c.(Altare infinite magnitudinis) locutio est yꝑbolica ad denotandum magnitudinē illiꝰ altaris ideo.heb.(Habet magne visionis) eo q̄ alonge poterat videri.

¶ Itē.d.(An parū vobis est q̄ peccastis in beelphegoꝛ.et vſq̄ in pꝛesentē diē macula huiꝰ sceleris in vobis ꝑmanet) Heb.(An parū est nobis pctm̄ phegoꝛ. a quo nō sumus mundati vſq̄ ad hāc diē) associauerūt enī se eis in pctō pꝛius cōmisso:vt meliꝰ fieret eoꝝ coꝛrectio.⁊ licet illud pctm̄ diu ante fuisset punitū.tn̄ adhuc manebat oppꝛobꝛiū ſup ppl̄m.ideo dixerunt.a quo nō sumus mūdati.⁊c.

Cap̄.xxiii f.Sed sint vobis i laqueū et offendiculū ex latere vestro.et sudes in oculis vr̄is / heb.Et erunt vobis in pedicam et scandalū.et scrutamen laterū vr̄oꝝ.et spine in oculis vestris

Cap̄.xxiiii. e.(Nō poteritis seruire dn̄o. deus eni sāct⁹ fortis et emulator est/ hebrei. (Nō poteritis seruire dn̄o q2 dij scti ip̄e de⁹emulator) per hoc eni ꝙ dicit dij sācti pl'aliter et adiungit (Ipse de⁹emulator singulariter) Ostenditur pluralitas personaꝝ in vnitate essentie. licet eni tres ꝑsone sint vn⁹ deus:tamen sunt tres deitatem sanctam habentes

¶ Itē.g(En lapis iste erit vobis in testimoniū ꝙ audieritis)&c. heb.(Ecce lapis ipse erit nobis in testimoniū ꝙ ipse audiuit)&c. Certū est aūt ꝙ lapis non potest audire cū nullū sensū habeat nec cognitionē. Et ideo hec lr̃a hebreica vno modo potest exponi. vt per lapidē intelligātur hoies circa ipsū existentes quibus iosue loquebat. sicut dicitur. Deut.xxxij.Audiat terra verba mea oris mei.i.habitatores terre audiant. Et sic accipit trāslatio nr̃a/Alio modo:ꝙ diuina virtute imediate vel angelica.Formata fuerit vox acsi egrederet de lapide dicente ego testificor qd̄ audiui. et sic accipiunt iudei. nec tamē ꝓpter hoc fuit ibi falsitas aliqua. Sicut nec in saluatore nr̃o:qn̄ finxit se lōgius ire.hinc vltimo. q2 per hoc significauit ꝙ adhuc erat longe a cordibus discipuloꝝ. quib⁹ ꝑdixerat ibidē.O stulti et tardi corde ad credendū.&c. Similiter per hāc vocē significabatur obedientia creature etiam insensibilis ad deū. ꝑs. cxlviij. Ignis grando nix glacies sp̄us ꝓcellarū: que faciūt verbum eius.et per talē modū dr̄ nūeri. xx Loquimini ad petrā ꝗ ip̄a dabit aquas. quasi audiēs preceptū dn̄i et adimplēs.

¶ Itē.g.c.(Nouellis ouibus)Heb.c.(Obolis exponatur sicut s̄) Gen̄. xxxiij.

¶ Incipit liber iudicum.

Rimo capl'o.a. (Quē cōprehēderunt cesis pedū ac manuum eius sūmitatibus) Hebrei (Quē apprehenderūt ꝗ absciderūt polices manuū ac pedum ipsius. vt redderet ineptus ad bellum.

¶ Item.c. (Quē pergentē in itinere monuit vir suus &c.)Heb.(Et excitauit cū) scil3 virū suū. exponat vt supra iosue.xv.c.Et simil'r

quod subditur (Que cū su spirasset: sedens asino. &c.) Heb. Et lapsa est de asino ¶ Itē. d (Filij autem cinei cognati moysi) Heb. (Filij autem cinei soceri moysi.) Et ideo in trāslatione nr̄a (Cognati.) Accipitur pro affinis vel propinqui.

¶ Item. d. (Vocatumq; est nomen vrbis horma id est anathema.) istud id est. (Anathema) Non est in hebreo. Sed est interpretatio nois addita a translatore.

¶ Item. d. (Quia falcatis curribus abundabant) Hebrei. (Quia ferreos currus habebant) id est armatos vncis ferreis scindentibus ad modū falcis sicut accipit translatio nostra.

¶ Item. e. (Nam cum obsiderent vrbem) Hebrei. (Et explorauerunt vrbem. Et vtrumq; verum est.) Nam obsessa vrbe ab eis. Explorabant per quam partem possent facilius ingredi & capere ciuitatem.

Cap̄. ii. a. (Ascenditq; angelus domini de galgala ad locū flentium. Heb. (Ascendit. &c.) (Ad flentes.) Nam adhuc locus ille non vocabatur locus flentium. Sed postea sic vocatus est ex fletu populi post verba angeli vt habetur consequenter ibidem.

¶ Item b. (Vt habeatis eos hostes) Heb. (Et erūt vobis demones) id est nō solum nocebunt vobis in bonis temporalibus et corporalibus quod est ꝓprium hostium. sed etiam in spiritualibus pertrahendo vos ad ydolatriam: quod est ꝓprium demonum

¶ Item. c. (Sepelierunt eum in finibus possessionis sue in tāpnasare) Heb. (Et sepelierunt eum. &c.) (In tampna solis) Qui locus sic nominatur hic: eo q; super sepulchrum eius sculpserunt similitudinem solis in memoriam q; fecerat stare solem vt habetur. Josue. x.

Cap̄. iij. d. (Qui vtraq; manu vtebatur pro dextera.) Heb. (Inconsuetus manu dextera) Gallice esclēchier. quia sinistra manu principaliter vtebatur. ꝓpter quod eglon non aduertit quādo voluit eum percutere eo q; manu sinistra non percutiunt homines cōmuniter

¶ Item. d. (Qui fecit sibi

gladium ancipitem haben tem capulum in medio lon gitudinis palme manus.) Hebrei.(Non habet habē= tem capulum in medio.) Sed sic habet:fecitq; sibi gladium ancipitem breuis longitudinis et sic facili⁹ poterat extrahi de vagina ad percutiendum.

¶Itē.g.(Venitq; in sey= rath.)Hebrei.Et euasit in boocis)i.in paruis nemori bus&dēpsis(Et sic seyrath non est nomen proprium sed commune.

¶Itē.g.(Percussit de phi listijm.vi.c.viros vomere) Hebrei.(Percussit.& ceta) (Stimulo bouis)Nā phi= listei abstulerant arma ab hebreis ne possent rebella= re.sicut legitur factum tem pore saulis.primi reg.xiij. Nec est intelligēdum q ip= se solus.vi.c.viros inter= fecerit.sed quoniam inter socios suos fuit principa= lis:scriptura factū sibi at= tribuit.sicut victoria duci exercitus attribuitur.

Cap̄.iiii.

a(Uxor lapi doth.)Heb. (Mulierē li chinatiam)sic nominatam eo q faciebat lichima pro lucernis taber naculi.et secundum hoc la pidoth.non est proprium nomen sed commune

Itē.c(Usq; ad cōuallē que vocat̄ senniim.Heb.(Usq; ad planiciē paludis)& scdō hoc sennim est nomen cōe.

Cap̄.v.

c.(Et clemen tia in fortes israel.Hebrei.(Et iusticie in prophia israel.

¶Itē.c.(Dominus in for tibus dimicauit.Hebrei. (Dominus attenuauit mi chi fortes)et sic patet q cū dicitur in translatione no stra.(In fortibus)Intelli gendum est cōtra fortes.et refertur ad sysaram & eius exercitum debellatum

¶Item.c.effraim debella= uit eos.)Heb.(De effraim principatū habuit in ama lech.)Q; iosue fuit de tri= bu effraym qui debellauit amalech.exodi.xvij.

¶Item.d.(Gag transior danem quiescebat.sic ha= bent aliqui libri nostri.) Hebrei.(Galaag transior danem quiescebat.

¶Item.d.(Ungule equo= rum ceciderunt fugienti= bus impetu et per preceps ruentibus fortissimis ho= stiū. Hebrei.(Tali equor strepitibus pstreperūt for tes suos.)i.ascēsores suos

qui ceciderant cū pedibus suis conculcabant.

¶Item.e.(In phiala principū obtulit butirū.)Heb. (In bacino.)&c. Nō eni butirū solet poni in phiala sꝫ magis ī bacino vel vase sicti

Ca.vi. d.Tolle taurū patris tui/& alterū taurū.vij.ānoꝝ)Heb. (Tolle)&c.(Impinguatuꝫ vij.annis/et sic.vij.āni nō referūtur ad etatē tauri:sꝫ ad eius impinguationem)

¶Item.g(Concā rore cōpleuit.)Heb.(Et bacinum impleuit aquis)s.roralibꝰ de vellere expressis.

Ca.viij. b(zebee aūt & salmana rede sedebant)Heb.(zebee & salmana i carcad) supple erāt et est(carcod)nomē loci.

¶Item.c.(Reuertēsq; de bello ante ortū solis) Heb (Reuertēsq; de bello de altitudine solis) i.ante solis occasū per bonum temporis spacium.

¶Item.f(Mille septingēti)Heb(Septingēti aurei) et forsitan isti septigēti aurei tm̄ valebant quātū septingenti mille sicli.

Ca.ix. a.(Qui cōduxit ex eo viros inopes & vagos)Heb.(Qui cōduxit ex eo viros vacuos) bonis tp̄alibus & sp̄ualibꝰ (et ceruicosos)sequētes impetū passionis absq; deliberatione rationis.

Cap.x. a(Thola filius phua patrui abimelech)Patruus aūt est frater p̄ris/& ideo sm̄ istaꝫ lr̄am phua fuit frater gedeonis cui videt̄ repugnare qđ subditur (vir de ysacar) Gedeon aūt fuit de tribu manasse vt habet̄ supra vi.cap̄.Heb(Thola filius phua filij dodo) Et sm̄ hebreos(dodo) est nomē proprium patris ipsiꝰ phua.Et sm̄ hoc nō oportet dicereq; gedeon & phua fuerint fratres.Ratio vero diuersitatis trāslationis nostre & hebreice lr̄e/est q2(dodo)non solū est propriū nomē viniꝰ hois vt dictū est / sꝫ etiā cōmune significās patruū suum / sicut hoc nomē romanus accipit̄ aliqū pro proprio noie vnius hois sic vocati vndecq; sit. Aliqū vero pro noie cōi ad quēlibet de roma oriundū. Sciendum tū q; in hoc noie(dodo) sm̄ d.apud hebreos sonat sicut ꝫ/et hoc mō sonat/d/ apud nos in hoc nomie adamas et adoratio.

¶ Item.a.(Sedētes super xxx.pullos asinaꝝ.) Heb. nō habēt asinaꝝ. ꝓpter qđ glosa hebraica sic exponit sup.xxx pullos.i.equos electos.s.iuuenes ⁊ fortes.

¶ Item.f.(amalech ⁊ chanaan.) Hebrei.(amalech et maon.)

Ca.xi. a.(Filius mulieris meretricis.) Heb.(Filius mulieris hospitatricis) Nomen enī hebreicū hic positū equiuocum est ad vtrūqꝫ sicut dictum fuit de raab iosue.ij. capitulo.

¶ It.a.(Qꝛ d̄ adultera matre natus es) Heb.(qꝛ de altera matre natus es.

¶ Itē.a.(Cōgregatiqꝫ sūt ad eū viri inopes ⁊ latrocinātes.) Heb. non habēt latrocinātes. et ideo credendum est ꝙ nō agebant predas de populo israel/sed de aduersarijs eius sicut fecit dauid ⁊ viri eius sicut habetur.p̄.reg.xxvij.⁊ hoc nō est latrocinium.

¶ Item.g.(Decepisti me ⁊ ipsa decepta es) Heb.(Turbasti me ⁊ ipsa turbata es) Nō enī ex occursu filie fuit deceptus ꝓprie sꝫ turbat⁹.

¶ Itē.g.(Que nō nouerat virū)et sic imolata fuit virgo ẜm expositores latinos ẜm hebreos vero non fuit imolata nec textus hoc dicit/(sed ꝙ fecit ei sicut vouerat)i.votū suū impleuit quod nō potest fieri p mortem innocētis cū nō sit materia voti/sed deo execrabilis:et ideo dicunt hebrei ꝙ sapiētes legis interpretati fuerūt votū iepte. ꝙ ei⁹ filia non erat sacrificanda dño per mortē corporalē sꝫ spiritualē.s.per virginitatis obseruantiā eo mō quo religiosi dicuntur mortui mūdo. Vñ dicit in hebreo.(Que nō nouit virū).s. de futuro propter virginitatis votū qꝛ non poterat cōtrahere matrimoniū: sicut poterat ante votū. et hanc materiā diffusius tractaui exponendo passum istū in postilla.

Ca.xii. c.(Fugitiuus ē galaad de effraym/et habitat in medio effraym ⁊ manasse) Heb(Fugitiuus est galaad in medio effraym in medio manasse).i. nullius momenti vel reputationis est respectu populi manasse.

¶ Item.d.(Dic ergo sebolech) quod interp̄tatur spica. Hebr. Non habet quod

nterpretatur spica / sed ap positũ est a translatore ad ostendendũ significatũ nominis hebreici. Hebrei tamen dicũt q(seboleth)non accipitur hic pro spica / sed pro fluxu vel impetu fluuij qui gallice dicit fil. Est eni (seboleth) equocũ ad vtrũ q. Et videntur hebrei melius hic dicere. Nã effracte petebant vt permitterẽtur transire fluuium.

¶ Itẽ.g.(Super.lx pullos asinarũ)Heb.nõ habet(asinarũ)& ideo pulli possũt hic accipi pro equis electis. sicut dictũ est supra.x.capl'o

Ca.xiii. c.(Cur queris nomen meum quod est mirabile?) Hebr. (Cur queris nomẽ meũ qđ est celatum)quod exponũt hebrei.dicentes q omnia angelorũ qui mittũtur in ministeriũ accipiũtur ẽm legationes ad quas mittuntur. Unde & angelus miss9 ad purgãdũ labia ysaie cũ calculo ardenti vocatur seraph. Isaye.vi. Qui tamẽ non erat de ordine seraphico. Angeli vero nesciũt missiones suas a deo de futuro donec sibi reuelentur: ideo dixit angelus nomen suum celatum.

Ca.xiiii. c.(Et ecce examen apum in ore leonis erat.(Heb.(Et ecce examẽ apum in corpore leonis erat.)

Ca.xv. c.(Percussitq eos ingẽti plaga/ita vt stupentes suram f emori imponerent)Sura est posterior pars cruris: & femur anterior / homines enim attoniti & meditabũdi ex euentu alicuius infortunij. solent ponere posteriorem partem vnius cruris super anteriorem partem alterius Heb.(Percussit eos plaga magna tibiã super crus suum.)glosa. id est pedites cum equitibus Pedites eni innitũt sup' pedes suos. equites aũt sup crura sedẽtes in equi sella.

¶ Item.f.(In maxilla asini.i.mãdibula pulli asinarum deleui eos et percussi mille viros.)Heb.(In mãdibula asini aceruatio aceruorũ/in maxilla asini percussi mille viros.et dicitur aceruacio aceruorũ: q2 philistei pcussi a sansone:cadebãt p aceruos vn9 sr aliũ.

¶ Item.g.(Et vocauit nomen loci illi9 ramathlechi quod interpretat' eleuatio maxille.) Heb. non hz qđ

interpretatur.&c.Sed ē ap positum a trāslatore sicut frequēter dictū ē in simili.

Ca.xvi. a.(Et vidit ibi mulierem meretricem.)Heb.(Et vidit ibi mulierē hospitatricem.) Propter quod philistei non inuaserūt eum ibi quia talia hospicia antiquitus erant et debent esse securitatis loca. propter qd expectabant eius egressuȝ inde. vt eum occiderent vt habetur in textu.

¶ Itē.a.(In valle soreth) Heb.(In torrente soreth.) et vtrūq3 verū est quia torrentes sūt cōiter in vallib9

¶ Item.c.(Si inquit.vij. crines capitis mei cū licio plexueris & clauū his circū ligatum terre fixeris:infirmus ero.quod cum fecisset dalilla:dixit ad eum Philistijm.)&c.Heb.(Si texuerȝ vij.flocellos capitis mei cū licio & fixeris cū cauilla) sequitur immediate.(Et dixit ad eum Philistiim.)&c. Quod autē interponitur ī translatione nostra: non ē in hebreo subintelligit tamen.Sciendū etiā q tota cesaries sansonis erat distīcta per.vij.flocellos: et sic tota fuit rasa.

Ca.xvii. a(Mille centum argenteos quos separaueras tibi)a cōibus vsibus pro fabricādo ydolo ſm istā lrām Heb.(Mille centū argenteos captos).i.furto ablatos a te.&c.

¶ Itē.a(Et super quibus me audiente iuraueras.)q inde faceres ydolū ſm istā litterā.Heb.(Et maledixisti et dixisti in auribus meis)s.imprecando malū ei q furatus fuerat:

¶ It.k(Et d cognatōe ei9) He.(Et d cognatiōe iuda) Ex h pȝ q li(ei9) positū in trāslatiōe nr̄a nō refert ad michā:ita q fuerit d cognatione ei9 vt credūt aliq: ſȝ refert ad tribum iuda:que dicitur hic cognatio.

Ca.xviij. d(Venerūt lays)sic dȝ scribi.& nō p x/h/(lachis)& hec citas vocat lesē.ios.xix

¶ Itē.g.(Erat āt ciuitas sita in regione roob) Heb.(In torrēte roob) Et vtrūq3 fuit verū: q2 p terrā illā currebat torrens eiusdem nominis cum ea.

¶ Itē.g(Gersā filij moysi He: gersā filij manasse.dicāt Ra.sa. q vtrūq3 nomē ē vni9hois q fuit binomius

Ca.xix. a(Que reliqt eũ Heb(Que fornicata est super eum) et ꝑpter hanc fornicationẽ eiecit eã / postea tũ iuit ad reconciliandam eã sibi/sicut frequenter contingit ĩter virũ et vxorem.

¶Itẽ.a.(Et duos asinos onustos.Heb.(Et asinos duos cigulatos vt sup vnũ equitaret / et super alium vxorem reduceret.

¶Item.e.(Filii belial.i. absq; iugo .Heb.)Non habet .i.(absq; iugo) sed appositũ fuit a trãslatore ad ostẽdendũ significatũ huius nois hebraici belial.

Ca.xxi. a.Oẽs q; anguli populorum nã ab extremitatibus terre israel fuerunt cõgregati hoĩes Heb.(Et omẽs domini populoꝝ),i.princi pales tribuũ ad quos spectabat de aliis ordinare.

¶Item.c.(Inuenti q; sũt xxv.milia.de bẽiami.Heb(hab; xxvi.milia. Et ideo videtur littera nostra corrupta ꝑ scriptores. vel forsitan vnus millenari⁹ nõ fuit perfect⁹ propter quod tacetur in nr̃a trãslatione

¶Item.c.(qui surgentes venerũt in domũ dñi hoc est in sylo. Heb.(Non habet hoc est in sylo) .et ideo non est certũ de loco ĩ quo conuenerũt/quia dom⁹ dei aliquando accipitur ꝑ tabernaculo et archa dñi que portabãtur aliquãdo cum exercitu vt p;.i.R.iiii.

Item .d(Eodem tempore ibi erat archa dñi in sylo. Heb.(Non habet in sylo:

¶Itẽ.f.(Nec erat vlla morientiũ requies. Heb.(Requies eorum cõprehendit eos) nam in locis in quib; solebant quiescere et spaciari prope ciuitatem fuerunt occisi.

Ca.xxi. d.(Et preceperunt eis vt eas in pace reciperẽt Heb. Et preceperunt eis vt eos in pace reciperẽt)et vtrũq; fuit verum . nam filiis bẽiamin preceperunt vt dictas virgines pacifice reciperent in vxores)et similiter virginibus:vt eos reciperent in maritos.

¶Item.d(Magna nobis cura ẽ ⁊c. Heb. hereditas euasionis beniamin .i.bẽiamite qui euaserunt de prelio . et filiorum hereditabunt sortem beniamin .

¶Item.g.Non enim ceperunt eas iure bellantium .

Heb.(Non enim accepim⁹ in bello id est nō accepim⁹ in bello contra habitato= res iabes galaad)ṽgines i sufficienti numero ꝓ fugi tiuis de bēiamin.q.d.ideo opoꝛtuit numerū virginū per alium modū suppleri.
¶ Incipit liber. Ruth.

Ecundo cap̄to. e.(Que non sū similis vnius puellarum tua rum. Heb.(Que non sum similis vnius ancillarum tuarum.)et sic humilitas ruth.magis exprimitur in hebꝛeo:q̄ i trāslatione nr̄a ¶ Item.e Cōgessit sibi po lentam.s.ipsa ruth.secū= dum litteram istam. Heb. Et poꝛrexit ei granatam s.(boz ipsi ruth secundum hebꝛeos.dicitur autē gra= nata cibus de granis fact⁹ et pꝛobabiliter videtur ꝙ vtrūqꝫ fuerit.s.ꝙ ipsa si= bi cibū parauit / ⁊ vltra h̄ boz sibi granatā poꝛrexit. ¶ Item.g.Mensurā ephi i.tres modios. Heb.(Non habet .i.tres modios /sed appositum fuit a transla= toꝛe ad ostendēdum quan= tum continet ephi.

Cap̄.iii. g. Mensus est.vi.modios oꝛdei. Heb.(Mensus ē vi.oꝛdea
¶ Item.g. Ecce.vi.modios oꝛdei dedit michi. Heb. (Ecce vi.oꝛdea ⁊c.⁊ sic pꝫ ꝙ ex textu hebꝛeico non ha betur ꝙ fuerint modii vel alie mensure.sed certum ē ꝙ non erunt magne.quia Ruth simul et semel totū poꝛtauit ad domū socrus sue.
¶ Incipit p̄m⁹ liber regū.

Rio capitulo. a. Anne autem de= dit vnam partē tristis/non de dono.sed de doni vnitāte dolebat ei eo q' anna carebat liberis Et sic anne dedit.et plures p= tes.s.pꝛo matre et liberis quia annā diligebat, pꝛo pter quod de sterilitate ei⁹ plus dolebat. Heb.(Anne autem dedit vnam parteꝫ pulchꝛam quia annā dili= gebat)⁊ ideo pulchꝛioꝛem partem dabat ei pꝛo se:q̄ fenēne. ¶ Item.e.vultus qꝫ illius non sunt ampli⁹ i diu ersa mutati. Heb. Et vultus illius non fuerunt amplius in ipsa.ante eni habebat vultū tristem.sꝫ ex verbis help.ꝯsolata nō habuit vltra faciē tristem

Cap. ii. a.(Et ipsi pre parãtur cogitationes. Heb.(Et ipsi p parantur opera.

¶ Item. a.(Donec sterilis pepit plios. Heb. donec sterilis pepit septẽ vel satietatem, nam vtranq3 significationem habet dictio hebreica hic posita. et secundum hoc varie dicunt hebrei. quia secũdum primã significationem dicũt aliqui q anna habuit quinq3 pueros naturales. tres filios. et duas filias: vt habetur infra eodem capl'o. Et cum hoc habuit duos adoptiuos. Alii vo sequẽtes secũdũ significationẽ non loquũt de adoptiuis q3 naturales sufficiebant et sic per satitatem exprimit scriptura prolis sufficientiam.

¶ Item. b.(Dñi enim sũt cardines terre. Heb.(Dñi sunt fortes terre) nam oĩs potẽtia creata / est deo subiecta.

Item. b(Filii hely filii belial nesciẽtes dñm neq3 officiũ sacerdotum ad populũ) totũ sub vno versu. Heb.(Filii. hely filii beli nescientes dominũ) et hic est finis versus. Et sequitur principium alterius / (. Consuetudo sacerdotum ad poulum erat quando. quis sacrificabat veniebat puer sacerdotis) &c.

¶ Item. b.(Da michi carnem vt coquam sacerdoti non enim accipiam ate carnem coctam sed crudã) . Heb.(Da michi carnem vt assem sacerdoti non enim accipiam ate carnem lixatam) id est coctam in aqua.

¶ Itẽ. c.(Retrahebãt homines a sacrificiis.) Heb. (Abhominabantur homines sacrificia) propter nequitiam sacerdotũ

¶ Item. d. et. tunicam paruã faciebat ei mater sua.) Heb. Pallium paruum faciebat ei mater sua)

¶ Item. d.(Si peccauerit vir in virum placari poterit ei deus.) Heb.(Si peccauerit. &c. Judicabunt iudicis.) penam talibus ifferẽdo. et sic satisfacient leso

Ca. iii. a (Et sermo domini erat pciosus). i. carus. nam omne rarum preciosũ. Heb.(Et sermo erat prohibitus) q3 pro

pter maliciã sacerdotũ cessauerunt reuelationes diuine.

¶ Item a (Et caligauerãt oculi ei⁹ nec videre poterat lucernã dñi ãteꝙ extinguere tur) Latini legũt hoc sub vno versu et exponunt dupliciter. Nã aliqui dicũt ꝙ de nocte videre nõ poterat sed de clara die aliqua videbat licet obscure. et tũc extinguebantur lucerne saltem alique q̃ de nocte ardebant. Sed si hoc dictũ sit verũ: in textu nõ deberet esse lucernã in accusatiuo / sed lucerna in nominatiuo. Alij dicunt ꝙ non poterat videre lucernã ardentẽ eo ꝙ offendebat oculos suos debiles Sꝫ cõtra hoc est qđ subdit. (anteꝙ extingueretur) qꝛ claritas solis de die pl⁹ offendit ꝙ lucerne. Heb. (Caligauerãt oculi eius nec poterat videre) Et hic est finis versus. Quod autẽ sequitur est pꝛincipium alterius / et coniungitur cũ littera sequenti. sic (Lucerna dñi nõdum extinguebatur et samuel doꝛmiebat in lecto suo ꝛc.) Et sic expꝛimitur tempus reuelatiõis facte samueli / quia nondum erat tempus extinguẽdi lucernas sed erat adhuc nox. Pꝛopter quod hely dixit ei (reuertere et doꝛmi) Et sic videtur nostra translatio coꝛrupta per malam punctuationem: et casus variationem. scilicet ponendo accusatiuum pꝛo nominatiuo. vt dictum est.

Capitu.iiii.

c. (Non fuit tãta exultatio heri ⁊ nudiustercius.) Hebꝛei (Non fuit sicut ista heri et nudiustercius id est non fuit tanta potentia in exercitu israel de pꝛeterito: sicut est modo quod dicebant philistei pꝛopter pꝛesentiam arche virtute cuius timebant debellari. vt patet ex littera sequenti. Ideo subditur. ve nobis. et cetera.

¶ Item. f. (Et fractis ceruicibus moꝛtuus est) Heb Et fracta quenoll a sua. i. os colli. moꝛtuus est.

¶ Item. g. (Irruerant enĩ in ea doloꝛes subiti) Heb. (Versi fuerãt cardines sui Glosa cardines ostioꝛum ventris sui. pꝛopter quod partus eius fuit acceleratus.

Cap̃.vi. a.(Quinq͂ mures aureos) Heb.(Quinq͂ ratos aureos.)

¶ Item b (Duas vaccas fetas) Heb.(Duas vaccas lactãtes) que prone sũt ad redeũdũ v̄sus vitulos suos

¶ Itẽ g (Et pcussit de populo septuaginta viros q̃n quagita milia pleb9) Heb. Et percussit septuagita viros quinq͂ milia viros.) Glo.i. septuagita viros q̃ reputabãtur quasi quinq͂ milia plebis. sicut dr̃ de dauid infra. ij. libro cap̃. xviij. Tu vn9 p decẽ milibus cõputaris Nõ enim illa villa erat tanta q͂ essent ibi quinq͂ milia virorum in vniuerso. ppter qd̃ trãslatio nr̃a videtur esse corrupta per scriptores. sicut i plurib9 alijs locis et maxime in numer9

Ca.vii. a (Auferte de os alienos de medio vestri baalim & astaroth) Heb. nõ h3 (baalim)

Cap̃.ix. b (Sportulã nõ habem9.) Heb.(Exenium non habemus.)

¶ Item e (Iste dñabitur populo meo) Heb. Iste retinebit populũ meũ) Nam ad principẽ pertinet retinere populũ ne se ĩ tpe belli p cipitanter ingerat et in tẽpore pacis: ne contra proximum iniuste agat.

Capi.x. a (Et tu libe rabis &c) totũ hoc vsq͂ ibi (Cũ abier9.) exclusiue nõ est in hebreo / sed fuit q̃dã glosa inserta textui postea p scriptores.

¶ Item a (In finib9 bẽiamin in meridie.) Heb.(In termino bẽiamin in salesa) .i. in vmbra claritatis. Sic enim vocabatur locus ille ex diuina p̃ordinatione q2 ibi fuit tẽplũ postea saltẽ p pte. nã altare olocausti fuit in sorte bẽiamin. vt dictũ fuit geñ. xlix. ĩ postilla.

¶ Item a (Salientes magnas foueas) Hoc non est in hebreo.

¶ Itẽ c (Ego q̃ppe descendã ad te vt offeras) Heb. habet (ad offerendum) q2 saul nõ fecit oblationẽ per seipsum / sed per samuelẽ

¶ Itẽ d (Et quis pr̃ ei9?) Heb.(Et quis pater eorum?) sc3 pphetarum. q.d. Prophetia non datur per successionẽ hereditariã. et iõ nõ est mirãdũ si hoc accidit filio cys / q̃uis ipse cys nõ sit ppheta. Hec glo. ra. sa.

¶ Item f (Ecce abscondi

tus est domi) Heb.(Ecce ab sconditus est in vasis).i.in domo vbi illi qui venerāt reposuerant arma sua & alia necessaria.

Cap̄.xi g (Quis est ille q̄ dixit. saul non regnabit super nos?) Heb.(Quis est ille qui dixit.saul regnabit sup nos) Glo.yronice loquēdo.& sic in idem redit.

Cap̄.xii. d (Et dixerunt testis) Heb(Et dixit testis) Glo. Postq̄ populus testificat⁹ fuerat samuelis inocētiā: ipse quesiuit testimonium dei qđ est maius & firmi⁹. dicēdo(testis est dn̄s).i.rogo vt dn̄s sit testis. Et tūc venit vox a deo missa testificans. et scđm hoc dicitur i singulari(et dixit)sc3 dn̄s (testis)supple sum.

¶ Itē d (Hierobaal et bedan et barach) Heb.nō habet(barach.)

Cap̄.xiii. f (Contra viam effraym ad terrā saul) Heb.habet(ad terram sual)

¶ Item g (Valli seboym) Heb.(Valli serpentum)

¶ Itē g(Retuse enī erant acies vomex̄ et ligonū &c.) Heb.Et erat lima p̄ro vomeribus et ligonibus &c'.) Glo.q̄z labor erat filijs israel descēdere ad terrā phylistinox̄ ad acuēdum predicta instrnmenta.iō ipsi vel saltē aliqui habebāt limas ad acuendū ipsa prout poterant.

Cap̄.xiiii. g Et quocūq̄ se vītebat supabat) Heb.(Et q̄cūq̄ se vertebat:impie agebat)Et littera sequēs videtur ꝯcordare que loquitur de pugna saulis ꝯtra amalech in qua īpie se habuit.

Ca.xv. a (Recensuit eos q̄si agnos) .i. humiles et obedientes. Heb.(Numerauit eos in agnis)Glo.Quilibet accepit agnū in caulis regis et sic p numex̄ agnox̄:cognitus fuit numer⁹ bellatox̄.

¶ Item g (Oblatus est ei agag pinguissim⁹ tremēs) Heb.(Adduct⁹ est ei agag in vinculis)erat enim ligatus sicut captus in prelio.

Cap̄.xvi. d(Erat autem ruf⁹ et pulcher aspectu.) Heb. (Erat aūt rubicūdus & pulcher aspectu)

Cap̄.xvii. a (Egressus est vir spurius de castris philisti-

nor)Heb.(Egressus ē vir intermedius de castris phi listinor)Et eodē modo in fra eodem capitulo dr. vbi translatio nostra hȝ (spu rius)heb.hȝ(intermedius) Exiuerat enim de acie phi listinor ad petendū duellū in spacio intermedio duor exercituū volens ostēdere ꝓ bitatē suā eo ꝙ fortior erat inter philisteos. vt habet in textu.

¶ Item a (Et ocreas ere as habebat in curribus su is)Heb.(Et nasaria vers⁹ pedes)Nā in parte anterio ri galee descendebat quedā lamina operiēs nasū eius.

¶ Itē a(Et clipeus ereus tegebat humeros eius.) Heb.(Et lamina erea iter scapulas eius)Nā a parte posteriori galee descende bat quedā lamina iter scapulas ad maiorē colli ꝓte ctionem.

¶ Itē a(Et lorica hamata induebatur)Heb.(Et lori ca squamata induebatur.) Erant enim lamine ferree ad modū squamar facte o perientes foramina lorice.

¶ Itē c (Et venit ad locū magala ꝯ ad exercitū)heb. (Et venit ad circulū ꝯ exer citus exierat)Locatis enī in cāpo castris fiebat fossa tū in circuitu castror vt ad uersarij de nocte min⁹ pos sent irruere. Et hoc modo debet fieri. sicut dicit nege cius lib. de re militari. Illō igitur fossatū vocatur hic circulus/ itra quē dauid re posuit illa que apportaue rat cū sarcinis et iuit ad vi dendū acies bellator ordi natas extra circulū illum.

Ca.xviii.

d (In duā bus reb⁹ ge ner meus eris hodie)Heb. nō hȝ(rebus)sȝ loco ei⁹ sub intelligitur filiabus/qr p̄ ma filia saul fuit sibi pro missa/ ꝯ secūda fuit sibi da ta uxor.

Cap̄.xix.

f (Et ꝓphe tare cepert) Trāslatio caldaica hȝ.(In sanire ceperunt).i.loqui ex tranea sicut arrepticij. et si militer dr de saul. vbi post ea dr eodē cap̄.(ꝯ propheta uit nudus)Sȝ hoc nō vide tur bn̄ dictum. qr de seruis saul premittitur in textu. (fact⁹ est etiā spūs dn̄i in il lis)ꝯ simil̄r postea de saul. (ꝯ fact⁹ est etiā spūs dn̄i su per eū)Spūs aūt dn̄i non accipitur pro demone nisi cū additione detrahēte.si cut s̄.xvi c.dr. spūs dn̄i ma

lus affligebat saul. Et iō di cēdū est q (spūs dñi) hic accipitur p spū deuotiōis q̄ ad horā fiebat in eis (pphetare) pro laudare deū. & sic ↄmittebāt persequi dauid.

Cap̄.xx. c (Aut si nō fecero) Hoc non est in hebreo.

¶ Itē d (Iuxta lapidē cui nomē est ezel) Heb. (Iuxta lapidē ābulatiōis) Erat enim signum ambulantibus tenendi viā rectā.

¶ Itē e (Fili mulieris vltro virū rapiētis) Heb. (Fili vage restricte) .i. indigentis restrictione ne luxuriādo euagetur.

Cap.xxi. a (Puerꝫ cō dixi et ī illū locū) Heb. (Pueros lassaui & ī illo loco) .i. festināter ire precepi. qđ inducit lassitudinem.

¶ Item b (Porro hec via polluta ē) Heb. (Hec ↄsuetudo ↄmunis ē) glo. ex quo panes propositiōis amoti sūt de mēsa q̄ est corā dño / appropīquāt vt possint cōmunibus vsib⁹ applicari.

¶ Itē b (Hodie sāctificabitur in vasis) .i. ex ↄditiōe mābucantiū. Vñ dicit glo. ra.sa. Etiā si hodie posit⁹ esset panis: posset dari necessitatem patienti.

¶ Itē f (Hic pascebat mulas saul) Hoc nō ē i hebreo Nō est eni verisimile q eēt pastor mulaꝝ cū esset armiger regis specialissimus.

¶ Itē g (Impigebat i hostia porte) q̄si volēs eā frāgere sicut furiosus) Heb. (Pingebat sup hostia porte) ptrahēdo ibi figuras irrōnabiles sicut stultus.

Ca.xxiii. g (Porro dd̄ desꝑabat se posse euadere) Heb. Porro dd̄ festinabat ire) scꝫ ad aliquē locū vbi posset cum suis viris latere.

Ca.xxiiii. a (Vēit ad caulas ouium q̄ se offerebant vianti) Heb. Vēit ad caulas ouiū que erāt super viam) Propter hoc dauid intrauit spelūcā prope locum illum tenēs probabiliter q saul ibi non quereret ipsum ī loco publico propinquo strate publice.

¶ Itē c (Viuit dñs &c) v sq ibi (& ↄfregit dd̄) exclusiue. ñ ē i hebreo sꝫ fuit q̄dā glosa postea tertui iserta. causa vo hui⁹ glose videt fuisse eo q infra.xxvi.cap̄. dixit dauid hec verba in simili casu.

¶ Item.c.(Sicut in puerbio antiquo dicit.)Hebrei (Sicut in prouerbio antiq dicit)Et istud puerbiū antiqui scdm hebreos est ipsa lex dicta a deo qui dicitur antiquus eo q est ab eterno. dicūt etiam q lex dicit hoc.exo.xxi.vbi dicit de occiso casualiter q dñs tradidit eū in manus occisoris: pro aliquo pctō occulto occisi pro quo dign⁹erat morte. Et similiter pro pctō occulto occisoris pro quo dignus erat fieri de sua ciuitate vsq ad mortē sūmi pōtificis.& sic talia pctā occulta puniūtur per diuinū iudiciū q̄ puniri nō poterant per humanum.Sed qm̄ dictū non est sēper verū. s.q homicidiū casuale contingat pp̄ter pctm̄ occidentis et occisi imo frequenter cōtingit absq demerito alterius vel vtriusq.Ideo melius potest dici q si lex dicitur hic prouerbiū antiqui patet q in plurib⁹locis dicit hāc sñiam. s.q ab ipīs egreditur impietas. Nam opera eorū dicit impia.

¶ Itē.f. (Canem mortuū persequeris et pulicem viuum.Hebrei(Et libri correcti hñt canem mortuum Et pulicem vnum.

Cap̄.xxv. a (Erat autem vir qspiam in solitudine maon) Heb.(Nō habet solitudie) Quia vt dicit libro de hebreicis q̄stionib⁹ (Maon) Nomen est ciuitatis ī qua manebat nabal. sed habebat caulas ouiū et domum pro pastoribus:in solitudine ad quā venerat pro tondendis ouibus

¶ Itē.b.(Fratribus meis et tibi par)Heb.(Probo viro & tibi par)i.omni probo viro specialiter tibi.

¶ Itē.b. (Ex multis ānis saluos faciens tuos:et oīa tua.)Hoc nō est in hebreo.

¶ Item.c(Quinq arietes coctos.)Heb.(Quiq3 oues farsitas.)

Cap̄.xxvi. d.Et ciphū aque Heb.(Et phiolā aque)videtur eni esse vas pro aqua rosacea ad refrigerium regis contra estum.

¶ Item.f.(Sicut persequitur perdix in montibus. Heb.Sicut psequit cucul⁹ in montibus.) qui nititur capere vilem predam

Cap̄.xxvii. d. Quatuor mēsiū.Heb.(Dies & quatuor

meases.et scdm aliquos hebreos per (Dies) intelligit annus /secūdū Ra. sa. per (dies) itelligūtur duo dies tm̄. quia plurale nomen in hebreo sumptū absolute: significat binariū cōiter.

Cap. xxviii. a. (Et interfecit eos qui habebant phitones in ventre. (Hoc non est in hebreo. sed pmo fuit appositū per modū glose. et postea per scriptores textui insertum.

¶ Item. g. (Mulier autē illa habebat vitulū pascualem) Heb. Habet vitulum presepiatum. i. in presepto impinguatum

Ca. xxx. d. (Ad australem partē cerethi dicit) Ra. sa. ꝙ cerethi hic accipit pro terra philistinoꝝ et nō p bellatorib; sicut accipit infra. in libro capl'o primo. cerethi et phereti et robur exercitus

¶ Item. f. (Respōdit vnus vir pessimus) Heb. (Et libri correcti habent. (Omis vir pessimus) quia plures erant illius sentencie. sicut patet ex verbo dauid sequēte. Nō sic facietis fres mei

¶ Itē. g. (Et factū est hoc ex die illa ꝫ deinceps) Heb (Et factū est a die illa ꝫ ab ante.) Nam tēpore abrahe hoc factum fuit. debellatis enī regibus qui captiuauerāt loth. Geñ. xiiij. abrahā determinanauit. ꝙ abner. eschol. et membre qui remāserāt ad sarcinas custodiēdas vt dicit. Ra. sa. haberent partes suas. vt dicit Geñ. xiiij. in fine.

Ca. xxxi. a. (Jonathā ꝫ aminadab) Heb. (Et libri correcti habent abinadab.)

¶ Incipit scds liber regū.

PRimo ca. c. (Et precepit vt docerent filios iuda placitū) Heb (Et precepit vt docerent filios iuda arcū) i. artē sagittandi. vt sic resisterent philisteis qui debellauerant regem israel ꝫ eius exercitum per sagittarios. vt patet vltimo capl'o libri primi. vñ dicit poeta Tu quoqꝫ fac simile. sic ars deluditur arte.

¶ Item. g. (Cōsidera isrl' pro hijs qui mortui sūt super excelsa tua vulnerati. hoc nō est in hebreo

¶ Item. g. (Amabilis sup amorē mulierū) Heb. Mirabilior fuit amor tuus mi-

chi ꝙ amoꝛ mulierũ.) qꝛ io
nathas ꝯtra volũtatẽ pr̃is
sui diligebat dauid et etiã
in pꝛeiudiciũ boni pꝛopꝛij
tẽpoꝛalis. quia sciebat da=
uid successurum patri suo
in regno.

Cap̃.ii. d.(Uocatũ est nomen loci il=
lius ager robustoꝝ.) Heb.
Uocatũ est nomẽ loci illi⁹
ager cõcisionũ/eo ꝙ illi iu
uenes mutuis se vulnerib⁹
consciderunt.

¶ Itẽ.e(Percussit ergo eũ
abner auersa hasta in in=
guine) Heb. (Percussit er=
go eum abner post epar in
quinta) i. iuxta quintã co=
stam sub qua est epar.

¶ Item.f.(Non vsqꝫ ad in
ternectionem. ꝛc̃.) Hebꝛei.
Nõ vsqꝫ ad sẽp vel in scl̃m

¶ Item.f.(Uiuit dñs. si lo
cutus fuisses mane recessis
set ppl̃s.) Aliqui hebꝛei di=
cũt ꝙ hec est lr̃a viuit dñs.
si nõ locut⁹ fuisses mane.)
scilꝫ dicendo surgãt pueri
et ludant coꝛã nobis, vt ha
betur supꝛa eodem capl̃o.
(recessisset popul⁹).s. sine
bello. Nã occasione illius
dicti ꝛ effectus sequentis:
oꝛtum fuit illud bellum

Cap̃.iii. e.(Et reduxit eũ a cisterna
syꝛa.) Heb. (Et reduxit eũ
a cisterna spine.) Erat enĩ
ibi quedã spina notabilis
a qua denominabatur: et
foꝛsitam iuxta erat ibi via
eũdi versus syꝛiam.

¶ Item.e.(Et lepꝛosus su
sum tenens) Heb.(Lepꝛo=
sus et tenens in baculo.) i.
debilis sic ꝙ opoꝛteat eum
se cũ baculo sustentare.

Item.f.(Nequaꝙ vt moꝛi
solent ignaui.ꝛc̃.) Hebꝛei.
(Non sicut moꝛitur stult⁹
id est impius. qui pꝛo ipie=
tate sua iterficitur) abner
enĩ nõ peccauerat occiden=
do asaelẽ. quia hoc fecit se
defendendo: et nõ potens
aliter euadere. vt patet in
textu. Itẽ aliter exponitur
(Non sicut moꝛitur stult⁹)
id est ignarus armoꝛũ: qui
nescit ictũ declinare. si enĩ
inuasus fuisset aperte: be=
ne declinasset. Sed fuit oc
cisus pꝛoditoꝛie sub simu=
latione pacis.

¶ Itẽ.g.(Ego autẽ adhuc
delicatus) Hebꝛei (Ego au
tem adhuc tener. et loqui=
tur methaphoꝛice. quia si=
cut ramusculus tener de no
no plantatus vel insertus
indiget fomento vt firme=
tur: sic dauid indigebat
auxilio abner. vt in regno

suo stabilitetur

Capi.iiii. a.(Duo aūt viri princi= pes latronum)Heb.habet (Principes turmarum)s. bellicarum: dicunt hebrei ꝙ isti duo conspirauerant in ysboseth.cum esset ma= gni in eius regno:sed eorū consilium fuit reuelatum ysboseth.et sic eius timore fugerunt.sed postea habi= ta oportunitate redierunt ad eum interficiendum.

¶Item.d.(Ancilla ostia= ria purgans triticum ob= dormiuit.)Hoc non est in hebreo.

¶Itē.d.(Ingressi sūt do= mū latēter sumētes spicas tritici)Hebrei.(Et ecce ve uerunt vsq ad medium do mus accipientes triticum intrauerunt)glo.cum mer catoribus tritici intraue= runt: simulantes se velle emere triticum sicut ipsi. quod ibi de regis redditi= bus vendebatur.

Capi.v. c.(Dogmatū fistulas)Heb. (In cacumine)s.turris vbi erant ydola duo represen= tantia ysaac et iacob qui fe cerāt fedus cum abimelech et ideo dicuntur ceci & clan di:accipiendo plurale pro singulari.eo ꝙ ysa ac in fi= ne fuit cecus.et iacob ex lu cta cum angelo claudus.et erant ibi posita hec ydola: ad ostendēdū ꝙ eorum po= steri locum illum inuadere non debebant propter fe= dus dictum.sed hoc nō erat verū quia fedus illud non fuit ad semper sed ad tem= pus.quod iam transierat per plures annos

¶Itē g(Que tulit dauid) scilꝫ ydola philistinorum. Heb.(Et combussit ea da= uid)scilicet ydola

Capi.vi. a(Et vniuer sus populus qui erat cum eo de viris iu da)Hebrei.(Aliqui dicunt de planicie iuda)i.de terra iuda. Dictio nāq hebreica que ponitur hic est equiuo ca ad vtrumqꝫ.

¶Item.b.(In omnibus lignis fabrefactis)Hebrei (In omnibus buxinis)Nā tybie & fistule & plura alia instrumenta musicalia:fi= unt cōmuniter de buxo.

¶Item.c.(Et erant cum dauid.vii.chori.et victi= ma vituli.)Hoc non est in he.

¶Item.f.(Et assaturam bubale carnis vnam)Heb. (Et assaturam tauri vnā)

Et aliqui hebꝛei dicũt (et
ſertam.(s.partẽ tauri vnã.
¶ Item.g.(Viuit dñs qꝛ)
hoc nõ eſt in hebꝛeo / ſed in
cipit verſus.(Ante dominũ
laudam)⁊c.

Ca.vii. f.(Que eſt aũt
vt pplũs tuus
iſrael gens in terra ꝓpter
quã iuit deus vt redimeret
ſibi(⁊c.Heb(Pꝛopter quã
iuerunt dij vt redimeret ſi-
bi.⁊c.Per hoc autẽ ꝙ dicit
pluraliter (iuerũt dij.) Et
ſubditur imediate ſingula
riter(vt redimeret ſibi)Ex
pꝛimitur pluralitas : ⁊ ſin
gularitas in diuinis s.plu
ralitas perſonalis et vni-
tas eſſentie.

Ca.viii. a.(Et tulit
dauid frenũ
tributi de manu philiſti-
noꝝ)Quib⁹ filij iſrael an-
te ſeruiebant ſub tributo.
Heb(Et tulit dauid ſtimu
lum aſini.)⁊c. Nã ante phi
liſtei nõ ſolũ tributũ a po-
pulo iſrael accipiebant : ſꝫ
etiã dura ſeruitute eos af-
fligebant.
¶ Item.a.(Menſus eſt ãt
dauid duos funiculos vnũ
ad occidendũ/⁊ vnũ ad vi-
uificãdũ.)Heb.(Et mẽſus
eſt) s.dauid) duos funicu-
los ad moꝛtificandũ ⁊ vnũ
ad viuificandũ.Nã ẜm he-
bꝛeos tercie parti pepercit
a moꝛte quod nõ eſt intelli
gendũ de vulgari pplõ cui
ſimiliter pepercit:ſed de vi
ris bellatoꝛibus quoꝝ ter-
cie parti pepercit tantum.
¶ Item.c. Tulit arma au-
rea ⁊ toꝛq̃s.Heb.(Et tulit
dauid pharetras aureas.
¶ Item.c.(De quo fecit ſa
lomon vaſa erea in tẽplo/
et mare ereum ⁊ colũnas.)
Hoc nõ eſt in hebꝛeo: ſꝫ ap
poſitũ fuit ab aliquo expo
ſitoꝛe eo ꝙ illud(es)fuit po
ſitũ in vaſis templi:⁊ poſt
ea inſertum fuit textui per
ſcriptoꝛes.
¶ Item.g.(Cerethi ⁊ phe
reti)Heb.(Occidẽtes ⁊ mi
rabiles.) Et ẜm ra.ſa.iſti
erãt iudices oꝛdinarij. qui
iniquos ꝯdẽnabãt ad moꝛ-
tem.⁊ innocẽtes liberabãt
et frequẽter ꝑ ſentẽcias mi
rabiles qualis fuit ſenten
cia ſalomonis de puero red
dendo viuo vere matri.iij.
reg.iij.ca . Tranſlatio cal-
daica pꝛo(cerethi ⁊ phere-
thi)hñt(babaſtarij ⁊ fundi
bularij)Et videtur verius
qꝛ dr̃ hic ꝙ banaias filius
ioiada erat ſup (cerethi et
phereti.) Ipſe autem non
videtur fuiſſe ſup iudices

sed super dictos bellatores fuisse.

¶Item.g.(Iosaphat filius ahilud a cōmentarijs).i.cācellarius & est vnū nomen et indeclinabile. Heb. hūt. (Iosaphat filius ahilud re cordator.)ei⁹ ei offīm vt di. ra.sa.erat repetere casus regi ppositos ordinate. vt s3 debitū ordinē expedirēt

Ca.ix. f.(Et miphiboseth comedet super mēsā tuā.) Et s3 hoc istud fuit verbū syba. Heb (Et miphiboseth comedet super mensā mea3.) Et sm hoc fuit verbum dauid. qd exponūt hebrei. dicentesq postq̄ syba dixerat dauid. (sic faciet seruus tuus) sub iunxit dauid (et miphiboseth comedet sup mensam meā.) Et subintelligit qd premissū est. s. subiūxit dauid & hic modus loquendi frequēter inuenitur in scriptura. s. q aliquid est supplendū ad habendū intellectum perfectum.

Ca.x. c.(Et ab istob. xij milia viroꝝ) Heb et viri tob. i. de tra tob. xij. milia viri.)

Ca.xij. c.(Blasphemare fecisti inimicos nomen dñi) dicendo se um iniuste reprobasse saul et elegisse dauid :/q̄ peiora fecerat q̄ saul. Heb.(Prouocans puocasti inimicos dñi) i. pctōres qui sunt inimici dei exemplo tuo puocasti ad peiora. s. homicidia et adulteria.

¶Item.d.(Cū ergo vidisset dauid seruos musitantes) Heb. habēt ꝯsulentes) i. loquentes submisse vnus cum alio.

¶Item.g.(Tulit dyadema de capite regis eorum) Heb. habet (de capite melchon) et est nomē ydoli. tamen interpretatur rex eoꝝ et sic trāslator posuit interpretationē pro nomine.

Ca.xiij. d.(Que induta erat talari tunica). Heb. habet serica tunica.

¶Itē.g.(In odio absalon erat positus.) Heb.(In ratione absalon erat explora tus.) q2 latenter insidiabatur ei, sicut patuit per factum sequens.

¶Itē.g.(Cessauit dauid psequi absalon.) Heb.(Desiderauit dauid post absalon, quia inclinabatur ad reuocandum eū) et huic cōcordat littera sequens cum dicitur Intelligens autem

ioab qꝫ coꝛ regis eſſet ver=
ſum ad abſalon.⁊c.

Ca.xiiii. b.(In me dñe mi rex ſit hec iniquitas.rex autē ⁊ thꝛo=
nus eius ſit innocēs)Heb.
(In me dñe mi rex erit hec
iniqtas)⁊c.glo. Tu dñe da
bis obliuioni pꝛecipere ꝑ
me pꝛopter maioꝛa nego=
cia ſuperuenientia tibi .et
ſic interficietur filius meꝰ
contra intentionē tuā pꝛo
pter quod eris innocens.

Item.d.(Et locutus eſt
rex verbū iſtud vt pecces.)
Heb.(Et nō loquatur dñs
meus rex ſicut delictū ,s.te
nendo abſalon in exilio.

Item.e.(Nūc igitur ve=
ni vt loquar verbū hoc ad
dñm meū regē pꝛeſente po
pulo.)Heb.(Et tunc cū ve
ni ad loquendum cum dño
meo rege verbū hoc terruit
me.)s. cognatio defūcti.in
tētādo michi minas.q.d.ni
ſi cito ſētēcia tua detur exe
cutioni.non ſolū interficie
tur filius meus : ſed etiam
ego ero in periculo.

Item.e.(Dicat ergo an=
cilla tua vt fiat verbū domi
ni mei regis ſicut ſacrificiū
i.placitum deo ſicut ſacrifi
ciū) Heb.(Et dixit ancilla
tua erit obſecro verbū dñi
mei regis in requie).i. imo
bile abſqꝫ retractatione.vł
in requie id eſt ad requiem
filij mei a querētibus eius
moꝛtem.

Itē.f.(Semel i ā̄no tōde
baꝛ(Heb.(Statuto tp̄e tō
debaꝛ qꝛ ſm aliquos pluri
es tōdebatur in anno.)

Ca.xv. b.(Coꝛda ſolli
citabat filioꝛuꝫ
iſrael.)Heb.(Coꝛda fura=
batur.)⁊c . s.per ſimulatio
nes eaꝝ trahendo ad ſe.

Item.b.(Poſt quattuoꝛ
autem annos dixit abſalō
ad regem) Et accipitur hic
numerus ſm hanc litteraꝫ
a tempoꝛe fuge abſalon.
Heb.(Et factum eſt in fine
xl.annoꝝ. ⁊ dixit abſalō re
gi.)et accipitur hic numerꝰ
vt dicitur libꝛo de hebꝛei=
cis queſtionibus : a tempo
re quo ſaul interfecit ſacer
dotes.vt hēꝛ ſupꝛa p̄mo li.
xxij.c.Et terminaꝛ in ꝯſpi=
ratione abſalon contra da
uid.cuius rō eſt/ qꝛ dō fuit
occaſio dicte occiſionis. vt
habetur ibidem.et ideo cul
pa dauid in parte fuit cau=
ſa rebellionis abſalon con
tra ipſum. nec obſtat quod
dicitur ſupꝛa.xij.peccatum
dauid in adulterio bethſa=
bee.et moꝛte vꝛie fuiſſe cau

sa huius rebellionis. quia plures cause partiales bene concurrūt ad vnū effectū.

Ca.xvi. f.(Et refocillati sunt ibi.) Heb.(Et quieuit ibi)s. dauid sub quo intelliguntur etiam viri sui.

Ca.xvii. d.(Ne forte absorbeatur rex)s.dauid.(et omnis populus qui est cū eo) Si mutetur consilium a me datū et fiat consilium achitofel Heb.(Ne consulatur regi s.absalon et omni populo qui cum est vt dimisso meo consilio fiat ꝫm achitofel consilium.

¶ Item.e.(Transierūt gustata paululū aqua.)Heb.(Transierūt riuū aquaꝝ). i.iordanem fluuiū propter quod insequentes eos reuersi sūt desperati de eorū comprehensione.

¶ Item.g.(Obtulerunt ei stratoria ⁊ tapetia)Hebrei (Obtulerunt ei vasa.) Dicūtur autē vasa generaliter vtensilia in hebreo.

¶ Item.g.(Et pingues vitulos.) Heb.(et caseos armentorum.

Cap̄.xviii. d.(Non sicut tu vis sed aggrediar eū corā te.)Heb.(Non sic rogabo corā te.)Glo.Non rogabo te ꝙ occidas eum: sed egomet eum occidam.

¶ Item.e.(Non eris boni nuncij baiulus.)Heb.(Nō erit tibi rumor hic inuentio.) Et subintelligitur gratie vel mercedis apud regem.

¶ Item.g.(Vidi tumultū magnum cum mitteret ioab seruus tuus o rex me seruum tuum.)Heb.(Vidi cumulum magnum cum mitteret ioab seruum regis)i. alterum cursorem a me. ⁊ me seruum tuum.

¶ Item.g.(Transi ait et sta hic)Heb.(Dimitte)s.loqui.(et sta hic) quousqꝫ audiamus alium cursorem.

Cap̄.xx. c.(Si non magister militie fuerit coram me omni tempore pro ioab.)Hebrei. aliqui dicunt (sub ioab.) Nā dictio hebreica hic posita ē equiuoca ad vtrumqꝫ.

¶ Item.d(Et intonsa barba)Heb.(Et incomposita barba)in signum tristicie. Barbam enim illo tempore non tondebant. vt patet de nuncijs dauid supra eodem libro.x.ca. sed eam cuꝫ pectine componebant.

¶ Itē e. Seruus me⁹ cōtē tēpsit me Heb(Seru⁹me⁹ fraudauit me. s) obsequio michi debito ꝛc. Propria hereditate.

¶ Item. g. Cur michi fecisti iniuriam et non michi nūciatū est prioꝛ vt reducerent regem meum Heb.) Quare vilificasti me. ī me fuit verbum pri⁹michi ad reducendum regem meum q. d. sicut prius locutus sū de reductione regis / ita prius debui vocari ad actum reductiōis. quod aūt populus israel de hoc pri⁹ locutus fuerit ꝙ tribus iuda: patet supra eodē capl'o Sermo aūt omnis israel ꝑ uenerat ad regē. ꝛc.

Ca. xx. a. (Accidit quoq; vt eēt ibi vir belial nomine seba) sic enī debet scribi. s. per. e. et non per. i.

¶ Item. c. (Ioab vestitus erat tunica stricta ad mensuram habitus sui et desuper accinctus gladio depēdēte vsq; ad ilia ī vagina q fabrefact⁹ leui motu egredi poterat ꝛ ꝑcutere) Heb(Ioab erat accinctus ad mēsurā vestitus sui et desuꝑ precinctus gladio iuncto renibus suis in vagina / ꝛ exiit et cecidit) sic enim ioab disposuerat gladiū vt caderet de vagina / vt cū acciperet eum de terra, amasa nō auerteret ꝙ ioab vellet eum percutere sed magis gladiū suū in vaginā reponere / ideo subdit porro amasa non obseruauit gladium) ꝛc.

¶ Item. f (Nonne ego sū qui respondeo veritatem in israel Heb. (Ego pacificarum veracium in israel) et subintelligitur de numero ciuitatum. q. d. ista ciuitas semper fuit pacifica et fidelis regi. ꝑpter quod non est destruenda sed conseruanda. tamē translatio nostra magis consonat littere precedēti cum dicitur qui interrogant īterrogēt in abela.

Ca. xxi. a. (Filii. quippe israel iurauerant eis) quod autē subditur (ne perimerēt eos) nō est in hebreo nec in libris correctis / subintelligitur tamen. propter qđ additū fuit per modum glose. Et postea insertū textui per scriptores de iuramēto autem illo habetur iosue. ix.

¶ Item. d. (In gabaa saul quondam electi dñi. Heb.

In gabaa saul)hic ē pūct⁹ Et seqtur(eligēs dominus Glosa/Erivit vox a deo dicēs. Eligens dn̄s(.i.deo placz ꝙsic fiat. Propter qd̄ seqˀr(et dirit dauid.ego da bo)magis acqescēs ꝑpter verbū diuinū:ꝙ ꝑpter pe titionē gabaonitarū.

¶ Item. f.(Iesbidenob qui fuit de genere arapha) Heb(Iesbide nob qui fuit de genere gigātisse).et cre dūt aliqui ꝙ Iesbide nob) sit tres dictiōes ita(ꝙ iesbi sit nomen propriū de. ꝑpo sitio /& nob .loc⁹ vnde fuit oriundus/sed hoc pz falsū ex fine huius capituli. vbi dr̄ ꝙ fuit nat⁹ in geth .Et ideo iesbidenob est vnum nomē tā in latino.ꝙ in he breo.

¶ Itē.f.(Et accictus erat ense nouo)Heb.(Et accin ctus erat nouiter .i.miles factus de nouo / ꝑpter qd̄ magis nitebatur ostende re probitatē suam inuadē do regis personam.

¶ Item.g.(Adeodatus fi lius saltus polimitarius) Heb. Eshanam fili⁹ corti nas terentiū)fuit ei dauid de genere coꝝ qui texerūt cortinas tabernaculi moy si/vocatur etiā hic elhanā i.deo gratiosus qui elegit ipsum in regem.

¶ Itē.g.(Hi quatuor na ti sūt de arapha) Heb(De gigantissa)

Cap̄.xxii.

a.(Funes i ferni circū dederunt me)Heb.(Socie tates inferni circūdederūt me.i.demones saulē icitā tes ad me persequēdū & ci gendū in modū corone)vt habet supra.i.libro .xxiii. capitulo.

Item.e.(Et cōponens qua si arcū brachiū meū)Heb. Et concuss⁹ arc⁹ ereus bra chio meo).glosa. qz facilit arcū ereū tendebat.

¶ Itē.e.(Et mansuetudo mea multiplicauit me) .s. meritorie /scdz litterā istā Heb(Et mansuetudo tua multiplicauit me)s.effecti ue/nā multiplicatio in bo nis ē effectus dīne mansue tudinis.

¶ It.g(Cōtrahēt i āgusti is suis Heb.(Cōtrahēt in clausur̄suis)Sela nāqz fi li⁹ bochri inimic⁹ dauid . in abela se reclusit . s.xx.cap̄.

Ca.xxiii.

a.(Dirit vir cui constitu tū ē de xp̄o dei iacob)Heb. Dirit vir constitut⁹ in al tū vnct⁹ dei iacob.

¶ Itē.b.(Cūcta eni salus mea et ois volūtas et nō ē ex ea quicq̄ quod non germinet. s.producēdo bona opera secundū litterā istā) Heb.(Cuncta sal⁹ mea et omis volūtas quia nō germinabit) Glosa.quia non germinabit regnū meū alteri.i.nō transferetur de domo mea ad aliā:ideo volūtas mea ipleta ē & sal⁹mea)
¶ Itē.b.(Cōburētur usq; ad nichilū.) Heb(Cōburētur in cede.i.per cedem vel sētēciam dñi iudicii.)
¶ Itē.c.(Sama fili⁹ age de arabi Heb.(Sama fili⁹ age mōtei.i.de monte.& sic arabi nō est nomē propriū sed cōmune.

Ca.xxiiii. b.(In terram iferiorē hodosi.Heb.(In terram locorum nouoꝝ.i.de nouo habitatorum vel cultorum.per abscisionem nemoꝝ.ideo subditur.& venerunt in dau siluestria)
¶ Item.b.(Et de iuda.l.milia) Heb.(Et libri correcti.milia quingēta habēt

¶ Incipit liber tercius regū

Primo capitulo.a (Cerethi et pheleti) Heb.(Et semei et rei).de significato vero nominū istoꝝ ra.sa.nichil dicit: licet videtur michi q primū significat audientes vel obedientes.secūdū aūt associātes quos intelliguntur illi quibus preerat banayas filius iodade.ei obedientes et ipsum associantes in bellis et dicuntur cclethi et plelethi supra.ii.lib.viii.cap.& sic est idem cum translatione nostra

Ca.ii. a(Si custodierit filij tui vias meas) Heb(Si custodierint filij tui vias suas).i.iūctas sibi a me.
¶ Item b(Et non deduces caniciem eius pacifice ad iferos(Heb)Habet ad fossā i.sepulchrum nō enim erat intentio dauid q ioab dāpnaretur sed q corporaliter moreretur.sicut meruerat.
¶ Item b(Qui maledixit michi maledictiōe pessima) Heb(Qui maledixit michi maledictione exposita).i.publica coram populo meo ex quo grauior erat.
Item d(Uenit ergo nūci⁹ ad salomonem q ioab declinasset post adoniam.et post salomonem nō declinasset)Heb.Et nuncius venit ad ioab.q ipe declinaue=

rat post adoniam. et post absalon nō declinauit nū ciatus enim fuit ioab q sa lomon hoc sciebat)& q hoc erat magnū argumētus cō spirationis sue cōtra salo monem q̄z licet multum di ligeret absalō vt p3.iii.re= gū.xiiii.Nō tamē declina= uit post eum.parcēdo ei de morte.q igitur declinauit post adoniam qui tamen non legitur eū specialiter dilexisse videtur q hoc fa= ceret vt salomonē a regno impediret

Cap̄.iiii. g(Et carmina eius quin= q3 milia) Heb). Et carmia eius quinq3 & mille) mod° hebreici sermonis est com munit et preponere mino= rem numerū maiori.

Cap̄.v. g(Lapides preciosos) Hebr.

(Lapides pōderosos)tales enim conueniunt funda= mento.

¶ Ite3/g(Porro biblū)&c nomē plurale est hoim sic vocatorum a ciuitate bi= blis.(scdm latinos) Hebr.(Porro guebelim)et est no= mē plurale hoim sic voca= torū a ciuitate guebel bm hebreos et forsitā fuit ea= dem ciuitas binomia &per cōsequēs gēs vna.

Capitu.vi b(Et edificauit su per parietem tēpli tabula ta p girū)& scdm latinos e= rāt deābulatoria circa tem plū exterius et erāt tria sc cūdum tres tēpli māsiōes Heb)Et edificauit sup pa rietem tēpli appēdicia in i feriori pte tēpli exterius)

¶ Item b(Et fecit latera in circuitu)et scdm latinos sūt eadē deābulatoria(He brei(Et fecit appēdicia) et sic patet q est repetitio snie premisse

¶ Item b(Et texit paui= mentum dom° tabernacu lis abiemis)Heb(Tabulis burinis)& sic est intelligen dum in aliis pcedētib3 &se quētib3 vbi trāslatio no= stra h3 ligua abiana.Heb. habet lingua burina.

¶ Itē c(Vestiuit auro pu rissimo.)Heb(Vestiuit au ro sagur(et ē sagur)nomē loci vbi iuenit aurū valde pur

Ca.vii b.(Oia lapidi b3 pciosis(Heb) (Oia lapidib3 pōderosis)

¶ Itē.d(Grossitudo autē luteris).i.ei° spissitudo triū vnciarū erat Heb(quatuor digitorum erat)

¶ Itē d(tria milia metre= tas hoc ū ē i heb.nec i libris

correct's.sed fuit dictū alicuius expositoris volentis ondere qualiter se habeant adinuicē (bathus et metreta) q2 (bathus) cōtinet metretā et dimidiā. et sic duo milia bathi faciūt tria milia metretas.

¶ Itē d (Os quoqꝫ luteris intrisecus erat) Heb. (Os quoqꝫ eius intrinsec⁹ erat) Et nō refertur ly eius / sed ad basem eius in qua erat foramen rotundū intra qd ponebatur luteris fūdus. Et dr hic os basis.

¶ Itē d (In capitis summitate et qd forinsec⁹ appa rebat vni⁹ cubiti: erat totū rotūdū) Heb. (Et desuper per vnū cubitū os eius rotundū) q2 super altitudinē basis q̄ erat vni⁹ cubiti erat foramē rotundū quod dicitur os eius.

Cap. viii. a (Et portauerūt archam dn̄i ad tabernaculū federis) Heb. et libri correpti sic habēt (Et portauerūt archā dn̄i et tabernaculum federis) Nō enim tūc portata fuit archa ad tabernaculū federis s3 ad tēplū qd fecerat salomon / in quo etiā tabernaculū federis qd fecerat moyses cū alijs sacris vasis fuit repositū in thesauris.

¶ Itē b (Dn̄s dixit vt habitaret in nebula.) In hebreo habetur (in caligine) Hoc autē dixit dn̄s moysi exo. xix. ca. Iā nūc veniā ad te in caligine nubis.

Cap. ix. b (Et domus hec erit in exēplū.) Heb. (Et domus hec erit excelsa) i. honorata sc3 q̄diu obedieritis michi / et si econtrario feceritis: erit ꝯfusa. Et q̄tum ad hoc subditur (Ois q̄ transierit stupebit et sibilabit ⁊c.) Et hic modus loquendi apud hebreos dr decurtatus i quo oportet aliqua suppleri ad haben dū intellectū.

¶ Itē d (Hec est sūma expensarum quā obtulit rex salomon) Heb. (Hic est cens⁹ quē leuauit salomon ⁊c.) Nec refertur ad litterā immediate precedētē: sc3 ad cētū viginti talēta auri q̄ misit yram salomoni. s3 ad illud quod postea subditur. de alienigenis quos salomon fecit tributarios.

Cap. x. b (Et olocausta que offerebat in domo dn̄i) Heb. (Et ascensum quo ascendebat i domū dn̄i) sc3 de domo sua

Nam ille ascensus erat val de subtiliter & curiose fact⁹
¶ Itē g (Et ď choa ĩnego- ciatores enim reg(emebāt) Heb. (Et multitudo mer- catorꝝ regis ꝫgregauit mul titudinē)scʒ equorꝝ.
¶ Itē g (In hūc modum cūcti reges etheorꝝ et syrie equos venūdabant.)Heb. In hūc modū cuncti reges etheorꝝ et syrie per manus eorꝝ)scʒ mercatorꝝ salomo- nis a quibus dicti reges e- quos emebāt.et sic salomo ni duplex lucrū veniebat q⁹ ⁊elioꝛes equos sibi reti nebat/et alios carius reuē debat:per suos tamen mer catores.

Cap̄.xi.

e (Edificauit mello et coeq̄- nit voraginem terre) Heb. (Clausit aperturā ciuitatꝫ dauid) Glo. Dauid reliq̄- rat ibi quādā aperturā vt multitudo populi tet in an no venientis ad tēplū faci lius ibi transiret quā clau sit salomon vt ibi faceret habitacula pꝛo familia fi- lie pharaonis.

Capi.xiiii.

d (Eo ꝙ inuētus est bonus sermo a dño sup eum).i.dñs bonū locut⁹est de eo. Heb.(Eo ꝙ inuenta est bona res).i. bonū factū (super eū a dño)Glo. Ipse enim abstulit custodiā mi- litū quā posuerat pater su us ĩ samaria / ne homines regni sui transirent ad fe- sta in hierusalem.
¶ Item d (Qui percutiat domū ieroboam in hac die et ĩ hoc tēpoꝛe)Heb.(Qui occidet domū ieroboā istı⁹ diei et de cetero)Glo.i.na- tos quos habet nūc & quos habebit postea.

Cap̄.xv.

a (Nomen matris eius maacha filia absalon.) Heb.habet(filia abissalō) Et sic iste videtur esse alı⁹ ab absalon filio dauid.

Cap̄.xvi.

b (Et ob hanc causā occidit eū) Hoc est iehu fi- liū anani pꝛophetā . Heb . (Et qꝛ percussit eū)Glo.ly (eū)refertur ad ieroboam . ex quo enī baasa nō recessit a peccatis ieroboā/ nō ha- buit titulū occidendi eū sʒ fuit culpabilis de moꝛte ei⁹ & maxime cū esset ei⁹ seru⁹. ꝙ aūt in trāslatiōe nostra additur(hoc est iehu filiū anani)non est in hebꝛeo.
¶ Item g (Et vocauit no men ciuitatis quā exstrure rat nomine somer samariā

.i.montē dñi)Heb.et libri correcti habent(et vocauit nomē ciuitatis quā extruxerat nomie somer dñi mōtis:samariā).i.denominauit eā ex nomine illius qui fuerat dñs loci. Nō eni(somer)interꝑtatur mons nec (samaria)mons dñi, vt ꝑ nr̄a littera accipit.

Cap.xviij. (Usqꝫ claudicatis in duas partes.) Heb. (Usqꝫquo vos transitis super duas cogitatiōes) nūc credendo deū veꝝ/nūc falsum. scꝫ baal Ex quo patet ꝙ i nr̄a translatiōe claudicatio accipiť methaphorice

¶ Itē e (Fecitqꝫ aque ductū quasi per duas aratiunculas)Heb(Et fecit sulcū) .i. cauationem terre ad modū sulci factā duoꝝ satorū sementis. Ille enim sulcus erat in quadro equilato factus hñs quīquagita cub. in quolibet latere sicut et atriū qđ fuit ante tabernaculū moysi itra qđ erat altare olocausti.⁊ terra dicto sulco circūdata:poterat recipe semē duoꝝ satoꝝ. Est autē satū gen⁹ mēsure. Ex hoc patet ꝙ due aratiūcule que ponūtur i trāslatiōe nr̄a nō accipiūtur ꝓ duob⁹ sulcis sed ꝓ terra arabili seminabili duplici sato sementis.

¶ Itē g (Nubes parua sicut vestigium hois) Heb. (Nubes parua sicut plāta hois)Ex quo pꝫ ꝙ in translatione nr̄a vestigiū nō accipitur ꝓ similitudine habente q̄titatē toti⁹ hois/sꝫ tantum pedis.

Ca.xx. a (Et omne qđ eis placuerit) scꝫ seruis benadab(ponent in manibus suis)Heb.(Et om̄e desiderabile oculis tuis ponēt in manibus suis)

¶ Itē c (Circūdate ciuitatē)Heb.(ponite) et subitelligitur obsidionē vel machinas ad ipugnādū ciuitatē

¶ Itē c (Per pedissecos) .i.armigeros(principū prouinciaꝝ).i.tribuū regni israel. Heb.(Per pueros pricipum ꝓuinciaꝝ)Glo. Isti erāt iuuenes traditi achab obsides a principibꝫ gētiū aliaꝝ sibi subditaꝝ.

¶ Itē e (Et acceptis cibarijs(Heb.(⁊ gubernauerīt) .i.acceperūt arma ⁊ alia necessaria in bellis.

¶ Itē e (Et accedēs vnus vir dei dixit ad regē israel) Heb.(Et accedēs vir dei dixit ad regē israel /et dixit)

Glo.bis dicit hic (et dixit) propter duo que dixit regi Primum fuit quod daret multitudinē syror̄ i manu ei9. scd̄m quod nō parceret eis.propter qd̄ postea reprehēdit eū ppheta dicens.qz dimisisti virū dignū morte ꝛc.

¶ Itē g (Et mutauit aspersione pulueris os ꝛ oculos suos) Heb.(Et mutauit in panno super oculos suos) Nā panno lineo ligauit caput suū vulneratū.et attingebat ligamen partim sup oculos ita quod non cognoscebatur.

¶ Itē g (At ille statim abstersit puluerē de facie sua) Heb.(Et festinauit ꝛ amouit pannū desuper oculos suos) ꝛ sic fuit cognoscibil'

Cap̄.xxi. c (Nō inuenisti me inimicū tuū?) q.d.non. Heb. ꝛ libri correcti (Nō iuenisti me inimice meus?).i.talē vt deberes michi inimicari.et redit in eādē sentenciam.

Cap̄.xxii. d (Apud ioas filiuz amalech) Heb.(Apud ioas filiū regis)

¶ Itē d (Sume arma tua et ingredere prelium et induere vestibus meis).i.exterioribus paramentis meis scd̄m litterā istam. Heb. (Immuteris) amouēdo vestem cōmunē (et vade ad preliū induēs vestimēta tua) scz accipiēdo arma bellica ꝛ insignia regalia. Qd̄ autē subditur (porro rex israel mutauit habitū).i.non assūpsit isignia regalia quasi volens deferre honorem regi iuda.tamen scd̄m veritatē intendebat per hoc declinare prelij pondus ꝛ ponere super regem iuda / qz princeps exercitus fortius inuaditur ab aduersarijs.

¶ Item e (Percussit regē israel inter pulmonē et stomachū) Heb.(Percussit regem inter squamas et loricam) Dicuntur hic squame q̄dam lamine ferree operiētes maculas siue foramina lorice quar̄ vna fuit fracta vel amota de loco suo. ꝛ sic sagitta facilius transijt ad interiora.

¶ Item e (Et preco personuit in vniuerso exercitu) Heb.(Et plāctus transijt in castris audita morte regis.ꝛ sic quilibet fugijt ad ciuitatem suam)

¶ Item e (Et habenas lauerunt,) Heb.(Et armaturas lauerunt) a sanguine achab.

¶ Incipit liber quart⁹ reg

Primo ca. c. zona pellicea accinctus renib⁹ Heb. Habet zona de corio.

Cap. ii. a. (Nūquid nosti φ hodie auferet dn̄s dn̄m tuum a te. Heb. (Nūquid nosti quia auferet dn̄s dn̄m tuū.) Nā helyas fuit eleuat⁹ in curru igneo.

¶ Itē. d (Currus isrl̄ & auriga eius) Hebrei (Currus israel et militia eius) i. potentior ad defensionē isrl̄ φ militia cū curribus bellicis. Tūc eni pugnabāt milites in curribus. vt patet vltimo caplo tercij libri

¶ Itē. d (Et nō sūt diuise) Hoc non est in hebreo

Cap. iii. a. (Et centum milia arietū: cū velleribus suis.) Heb. (Centū milia arietū lanosorū) Ita φ si adducerētur agni et arietes tonsi non reciperentur

¶ Itē. g. (Ita vt tm̄ muri fictiles remanerent) Heb. (Ita vt nō remanēt lapis i parietib⁹ luti.) Ad hoc eni extrahebant inde lapides vt implerent dictū helysei qd̄ habet supra eodē caplo

Oēm agrū egregiū cooperietis lapidibus.

¶ Itē. g. (Et facta est indignatio sup isrl̄) Quia populus israel iudicauit indignū esse vlterius obsidere pplm in tanta afflictione positū. et maxime qz audiuit regē imolasse filiū propriū: vt haberet deū sibi ppiciū: ad imitationē abrahe. qui paratus fuit isaac imolare. Heb (Et facta est ira. s. dei sup isrl̄.) glo. lx. eo φ tunc angelus qui preerat regno moab: retulit coram deo peiora de filijs israel pueros suos imolātibus demonijs: vt habet ho c. iiij. ppter quod tūc venit mortalitas in exercitu isrl̄ et sic cōpulsi fuerūt recedere ab obsidione ppter pctā preterita qd̄ erat iustum. & fuit ab angelo impetratū.

Cap. iiii. c. (In tēpore isto et in hac eadem hora si vita comes fuerit habebis in vtero filium) Heb. (In tēpore isto sicut tēpus vite amplexaberis filiū) i. anno reuoluto viues sana sicut modo. & amplexaberis filiū iam natū. et sic lra hebreica plus promittit mulieri φ trāslatio nra. Nam assecurat eā

de continuatione vite.et filij natiuitate

¶ Itē.c.(Noli mentiri ancille tue.)Heb.(Noli deficere ancille tue.) verbū eni hebreicū hic positū est equocū ad mentiri et deficere Sed qꝛ nō est verissimile ꝙ mulier illa q̄ iā nouerat sāctitatē helysei estimaret illū velle mētiri:iō tenet hic ꝓ deficere:et est sēsus scdm hebreos.si impetrares michi filium cito moriturū: nō esset michi materia gaudij sed meroris.Ideo rogo vt non deficias michi sic ꝙ filius michi donādus a me cito tollat:sed diu viuat

¶ Itē.g.(Uir aūt quidam venit debalsalisa) Hebreꝰ habet de baal salisa.) Et sunt due dictiones.Prima significat planiciē ⁊ est nomen cōmune. Secunda est proprium nomen loci.

¶ Itē.g.(panes primiciarum decem et.xx.panes ordeaceos et frumentū nouū in pera sua.)Heb.(Panes primiciaꝝ.xx.panes ordeaceos ⁊ granatā in pera sua Ordeū eni citius venit ad maturitatē q̄ frumentum in illa terra.Et ideo panes formatos attulit de ordeo. qui dicuntur hic panes primiciarū/et de frumento attulit spicas appropinquātes ad maturitatē.ex quibus per confricationē excutitur granū.et illud vocatur granata.

Cap̄.v. a.(Decem talenta argenti) Heb.(Centū centenarios argenti)Et quilibet centenarius valet centum talenta cōmunia.

¶ Item.d.(Ut tollā onus duoꝝ burdonū de tra isrl') Heb.(Habet duoꝝ muloꝝ volebat eni facere altare ī terra sua vt ibi sacrificaret dn̄o.sicut dicit exo.xx. altare de tra facietis michi

¶ Item.d.(Abijt ergo ab eo electo terre tp̄e)i.habito tēpore oportuno ad itinerandum scdm lram istam. Heb.(Abijt ab eo per spacium terre.)s.anteq̄ giezi curreret post eum

¶ Item.f.(Melius est vt accipias duo talenta)Heb (Iura.s.ꝙ elyseus miserit te.et accipe duo talenta

¶ Item.g (Nunc igit accepisti argētū) Heb.(Est ne tēpus accipiendi argentū. quasi dicat non.

Cap̄.vi. c.(Quis proditor mei sit ad regē israel)Heb.(Quis

et vobis ad regem isrl) Et subintelligitur refert consilia mea.

¶ Item.b.(Et preoccupauit eũ) Heb(Et prohibuit eum.s. regem israel ne trãsiret per locum illum

Cap̃.viii. c(Vade dic ei/sanaberis,nõ est aũt hoc:monicio pphete:qr non induxit eũ ad mentiendũ.sed est pphetica expressio quid esset dicturus:et est sensus secũdũ istam litteram.dic ei.i. dices ex te et nõ ex me.) Heb. (Vade & dic nõ viues)asael tamen dixit contrarium

¶ Itẽ d.(Anno quinto ioram filij achab regis israel regnauit ioram filius iosa phat) Heb.(Anno quinto ioram filij achab regis isrl et iosaphat regis iuda:regnauit iorã fili⁹ iosaphat) Et est sensus ꝙ quinqꝫ ãni pmi regni iorã filij achab. et quinqꝫ vltimi regni iosaphat simul cõcurrerunt: et accipitur hic tempus regni iorã.filij achab.a morte ochosie fratris sui.tamẽ ante gubernauerat regnũ duob⁹ ãnis:ochosia lãguẽte ex casu suo de cenaculo.

Cap̃.ix. e.(In ascensu gab. Hebrei. In ascensu gur.

¶ Item.f.(Nunquid par potuit esse zamri qui interfecit dñm suum.)q.d.nõ scdm expositores latinos) Heb (Est ne par)s.mecum et est ibi pũctus & sequitur zamri interfecit dñm suũ. q.d.non est hoc nouũ ꝙ interfecisti dñm tuũ. nec per cõsequens horrendũ. quia zamri simile fecit et regnũ obtinuit ex voluntate dei. et hoc dixit iezabel captãs beniuolentiã hieu propter quod ante depinxerat oculos suos & ornauerat caput suũ. pter quod nõ est verisimile ꝙ tũc vellet ei dicere verbum prouocatiuũ ad iram.

¶ Itẽ.f (Que est ista)Heb Quis mecũ quis)Obediẽs michi.ideo sequitur et inclinauerũt se ad eum duo (eunuchi) quasi parati ad obediendũ sibi : pter qđ per illos fecit eã pcipitari.

¶ Item.g.(Ita vt pretereuntes dicant heccine est illa iezabel.deiecta de dignitate regia ad maximã vilitatem)Heb.(Quia nõ dicent.) Amplius homines. (Hec est iezabel.)s.magna et gliosa.sicut dicebant viuente rege iorã filio suo.

Cap̄.xi. b.(Tercia ps sit ad portam sepr.)Hebrei(Tercia pars ad portam fur.

¶Itē.b.(Ad portā que est post habitaculum scutariorū)Heb.habet(Cursorū.) Et videtur esse iidē hoies qui dicuntur cursores eo ꝙ procedebant regem in domū dn̄i ascendentē: et illi portabant scuta. vt habet supra iij libro. xiiij.caplo. in fine.

Cap̄.xiii. d(Pater mi currus isrl' et auriga eius)Heb.habet (Et militia eius) Et exponatur sicut supra eodem libro.ij.capitulo.

¶I.tem. e.(tlle sagittas) HebroB)ccipe sagittas;

¶Item.e.(Percute iaculo terrā.)Heb.nōhz.Iaculo) Et ideo videt ꝙ percusserit terrā cū sagittis, quas ad dictū helysei iecerat. et iterum ad eius dictum receperat.

¶Item.f.(Latrunculi quoꝙ de moab venerūt in terram in ipso anno)Heb.hz. In redditu anni) Tūc eni solent currere predatores quando herbe sūt in cāpis

¶Item. g.(Et regnauit benadab filius eius)Heb. habet.(Benadad) sic enim debet scribi iste per/d/in fine ad differentiā illius,qui regnauit ante aser qui scribitur per/b/in fine

Ca.xiiij. b.(Et apprehēdit petrā) nomen est ciuitatis seu fortalicij. vbi erant multi inclusi Sequit(vocauitꝙ nomen eius gethel.) Heb.hz (Ia qtee)ꝙ significat stridorem dentium. eo ꝙ illi qui interfecti fuerunt ibi dentibus stridebāt pre dolore.

¶Item.d(In thesauris regis et obsides)Hebrei (In thesauris regis et filios obsides)

¶Item. d.(Uixit autem amasias filius ioas rex iuda postꝙ mortuus est ioas filius ioachaz regis isrl'. xxv.annis) Hebre⁹.habet xv.annis. x. eni anni i quibus amasias fugiens de hierusalem latuit i lachis tiсētur hic in hebreo. quia nec in illis regnauit proprie loquendo.

¶Item. f.(Per seruum suum ionam filium amathi qui fuit de geth que est in ophir. licet fuerit oriundus de sarepta sidoniorum tamē sepultus fuit in geth que est villa in terra israel

Et inde noiatur hic ratione ſepulture ⁊ quod ſubditur(q eſt i ophir)iſta ophir eſt alia ab illa que eſt in india vnde faciebat ſalomon aurũ afferri. vt habet ſupra.iij.libro.x.capl'o.

Ca.xv. c.(Tũc pcuſſit manan therſã) Heb. Et libri correcti habent tapſam.

¶ Item.d.(Quinquaginta ſiclos argenti per ſingulos.) et ſubintelligitur homines potẽtes. Nã heb.ſic habet(quinquagita ſiclos argenti hoi vni.)i.cuilibet hoim ſm modũ loquẽdi hebreicã / intelligit tamẽ de potentibus ad ſoluendũ.⁊ ideo libri noſtri qui habẽt per ſingulos ãnos falſi ſũt in hoc/qꝛ libri correcti/ nõ habẽt annos / ſed refertur li(ſingulos)ad potẽtes ſoluere vt dictum eſt.

¶ Item.e.(Domus regie iuxta argob ⁊ iuxta arib.) Heb.(In manerio domus regie iuxta palatiũ et leonẽ.) Glo.ra.ſa.ibi erat leo aureus ad magnificentiaꝫ regis oſtendẽdã.Et ſic patet ꝙ(argob ⁊ arib) nõ ſũt ꝓpria noia/ſed cõia.In hebreo tamẽ nõ habetur arib ſed arye qð ſignificat leonẽ et ſic ſcribi dꝫ ĩ libris nr̃is.

Ca.xvi. g.(Muſac quoꝙ ſabbati.) et dicũtur cõiter expoſitores noſtri. ꝙ erat quoddã gazophilaciũ in quo ponebatur oblatio regis ĩ die ſabbati.Ra.ſa.dicit ꝙ erat ſedile opertũ deſup̃ canopeo in quo ſedebat rex in ſolennitatibus magnis.(Muſac)eni eſt nomẽ hebreicũ ⁊ ſonat extẽſionẽ ſeu tẽtoriũ

Ca.xvii. a(Vocauit ꝙ eum noeſtan)Heb.habet(nehuſtã) .i.cupreũ q̃ſi dicat. Nichil eſt ibi numinis: ſꝫ ẽ tm̃ mõ cupriũ.et ſic pꝫ ꝙ nehuſtam pro quo libri nr̃i vicio ſcriptoꝝ hñt/(noeſtan)non eſt nomẽ ꝓpriũ ſed cõmune.

¶ Item.d.(Et rabſacẽ) ſic eni debet ſcribi/s/ per/b/⁊ nõ per/p/ſicut cõiter ſcribitur in libris nr̃is et male.

¶ Itẽ.e.(Tranſite ad dñꝫ meũ regẽ aſſyrioꝝ)Hebrei (Date vadiũ dño meo regi aſſyrioꝝ.s.pro duob⁹ militibus equoꝝ vobis accõmodandis.vt ſubditur.(et dabo vobis.)⁊c.

¶ Item.g.(Ubi eſt de⁹ ſepharuain ana ⁊ aua? et ſic ana ⁊ aua)ſũt ydoloꝝ nomina ſꝫ ſ[illegible]azirã.Heb(Ubi

est deus sepharnaim? mouit et destruxit)i.rex assyriorum amouit eum et destruxit et sic(ana et aua)non sunt nomina ydolorum:sed sunt verba.

Ca.xix. e.(Et erunt in ruinam collium pugnantium)Heb.(Et erunt in vastationem acervorum pullulantium.) Nam in acervis civitatum destructarum vepres pullulant et urtice.

¶Item.e.(Ponam circulum in naribus tuis. et chamum in maxillis tuis.)Heb.(Ponam hamum i naribus tuis et bridam in genis tuis.

¶Item.e.(In scdo anno que sponte nascuntur)Heb.(In scdo anno precisionem.)i. fructus arborum que de ipsis abscinduntur. Unde ysa.xxxvij. vbi ponitur hec hystoria. dicitur ponis vescere.

¶Item.g.(Nec circundabit eam munitio)Heb (Nec effundet sup eam machina.)s.lapides proijciendo.

Ca.xx. c.(Vis vt ascendat vmbra.x.lineis)Heb.(Vis vt pcedat vmbra decem gradibus.

¶Item.d.(Et reduxit vmbram p lineas quibus descenderat i horologio achaz)Heb (Et reduxit vmbram i gradibus quibus descenderat i gradibus achaz)Dicunt e i heb. quod dies i qua mortuus fuit achaz fuit decurtata x.horis pp maliciam eius / et econverso pp bonitatem ezechie fuit tantum plongata dies ista sed quod dicunt de achaz non videtur pbabile Tum quia scriptura nullam de hoc facit mentionem.tum quia nuncij regis babilonis ita quesiuissent de abbreuiatione diei sub achaz. sicut quesierunt de prolongatione diei sub ezechia.

Ca.xxi. d.(Delebo hierusalem sicut deleri solent tabule. Delens vertam et ducam crebrius stilum sup faciem eius.(Sic enim facit qui pfecte vult delere scripturam tabularum.Heb.(Et tergam sup hierusalem sicut tergitur scutella tergens euertar sup faciem eius.) Qui enim pfecte scutellam tergit: tersorium in eius superficie pluries reducit. Per utramque vero literam idem significatur.s. quod pctam habitatorum hierusalem per penam acriter punientur.

Ca.xxiii. c.(In introitu ostij iosue pricipis ciuitatis.)Heb.hz (ostij iosue qui erat prefectus in vna ciuitate.)

Ca.xxiiii. a(In diebus eius ascedit

pharao nechao.) Heb.(In diebus eiꝰ ascẽdit pharao claudꝰ) Et ƀ3 hoc (nechao) nõ ẽ nomẽ ꝓpriũ: s3 cõe ap ꝓpriatũ tñ isti ex corporis ꝯditione q2 claudicabat ƀ3 lrãm nr̃a3 Dñt expositores nr̃i ꝙ pharao ẽ nomẽ cõe re gũ egypti: q2 tũc oẽs reges egypti vocabãt pharaões. (et nechao) ẽ ꝓpriũ nomen istiꝰ regis/sicut oẽs ĩpato res romani vocabãt cesa= res ⁊ cũ h̃ hẽbãt ꝓpria noĩa vt iulius augus.tyberius et huiusmodi.

Ca.xxv. c.(Nabuzar= dan priceps militie) Heb.(Nabuzardã pꝛiceps laniatoꝝ eo ꝙ mi= lites laniabãt eoꝝ hostes ad eius preceptum.

¶ Itẽ.e.(Et sopher princi pẽ exercitus q ꝓbabat tyro nes de pplo terre).i. exami nabat eos q erãt apti ad p liũ.eos ab alijs seq̃strãdo. Heb.(Et sopher principẽ exercitus ex ercituãs ppl̃m terre.) id est ordinãs eos p curias ad bellandum.

¶ Incipit p̃.li. paralipom̃

Rimo ca.g(Filia matred filie mesa ab.) Heb.(Filia matred filie cuiꝰ aurũ) glo. q2 pr̃ eiꝰ erat diues ĩ posses sione auri.⁊ ƀm h̃ (mesaab) nõ est nomẽ ꝓpriũ: sed cõe.

Ca.ii. a.(Tres isti nati sũt d̃ filia sue'cha nanitidis.) Heb.h3(chana nitide) ⁊ refert ad filiã (sue) q (sue) fuit pr̃ vxoris iude. vt hr̃ geñ.xxxviij.pp̃ qd̃ lr̃. (chananitidis) qd̃ ẽ ĩ trãsla tione nr̃a cũ sit femi gñis nõ potest referri ad (sue)

¶ Itẽ c.(Caleb vero filius esrom accepit vxorẽ noĩe a zuba) Aliq̃ hebrei dicũt ꝙ h̃ est lr̃a.(Caleb ꝟo filiꝰ esrõ genuit azuba feminã.) et si milr̃ (gerioth) q̃ sequit ẽ no mẽ feĩe ⁊ sic iste due fuerũt filie (caleb) pp̃ qd̃ subdit de filijs eiꝰ(Fuerunt quoqꝫ filij eiꝰ) ⁊c. Et iste pſõe nate sũt de (azuba) vxore (caleb) cuiꝰ nomẽ hic tacet: tñ q2 p nomẽ filie sue p̃me subĩtel= ligit q2 fuit eiusdẽ nois cũ ipa sicut frequẽt ꝯtingit d̃ mr̃e ⁊ filia p̃mogenita. tũ q2 postea exp̃mit nomẽ eiꝰ cũ dr̃.(Cũqꝫ mortua fuiss azuba.) ⁊c. alij dicũt ꝙ h̃ est lr̃a.(Caleb ꝟo filꝰ esrõ ge= nuit cũ azuba vxore) i. de (a zuba vxore) eos q sequunt. ponit tñ hic (cũ) p (de) q2 ad gñationẽ req̃ritur ꝯiũctio maris et femine.

¶ Itẽ.d.(Cũ ãt mortuꝰ eẽ

fet esrō. ingressus ē caleb ad effrata vxorē suā eā carnaliter cognoscēdo ↄm lrām istā) Heb.(Et postea mortuus ē esrō i caleb effrata.) et est(caleb effrata) nomen ville ↄpositū ex noibus(caleb ⁊ vxoris sue.)in qua villa mortu⁹ fuit esrō pᵉ caleb

¶ Itē.e. Obed aūt genuit thesu) Heb.et libri correcti habent(yeu)

¶ Itē.g.(Qui videbat dimidiū requietationū)i.mansionū illius terre qr visitabat eas tāꝗ hn̄s curā eaꝝ. Heb.)qui diuidebat)⁊c. et est eadē sn̄ia. Nā diuisio aliqꝝ ptz ad hn̄tē curā ipoꝝ

Ca.iiii. c.(Et laada pᵉ maresa.) Heb.(Et laada dn̄s maresa)et ē (maresa)nomen ville.

¶ Itē.d.(In domo iuramēti.)et dr hic domus iuramēti tabernaculū moysi ſɜ expositores nr̄os. in quo fuerunt cortine de bisso. Heb.(In domo ezbea)et ē nom̄ cuiusdā cogtiōis ſɜ hebreos

¶ Item.d.(Et q̄ stare fecit solē viriq; mēdacij ⁊ secur⁹ ⁊ incedēs q̄ prīcipes fuerūt in moab/et qui reuersi sūt in bethleē ⁊ exponūr ista d̄ elymelech q̄ cū vxore sua et duobus filijs iuit ad peregrinandū in terraꝫ moab. ruth.i. et suis pcibus fecit stare solē ad reuocādū populū de malicia sua.reuersio vero in bethleē exponit̄ de noemi ⁊ ruth.tn̄ aliquā tul̄it extranee. Heb.(⁊ iaaq̄m)nomē est ppriū hois(⁊ viri de cozeba.) ⁊ est nomē ville siue loci(et ioas ⁊ saraph)noia sūt viroꝝ (q̄ maritati fuerunt in moab et reuersi sunt in leem.)

¶ Itē.d.(Et in ꝑsepibus) Heb.(et in muro.

¶ Iteꝫ.e.(Hec ē hitatores coꝝ ⁊ sedium distributio.) Heb.) He cognatiōes coꝝ et parentele eorum.

C.vii. d.(Et aasi fili⁹ aſ i hebreo hr̄ aher.)

¶ It.d.(Filij balia.) Heb.(filij bale.)

¶ It.c.(Soror aūt ei⁹ regia pepit virū decoꝝ). Heb.hꝫ Soror āt ei⁹regia pepit se hoꝝ)⁊ ē nomē ꝓpū filij regine.⁊ forte notabil̄ i pl̄chritudine ꝓp qd̄ trāslator posuit virum decorum.

C.viii g(Et m̄ltos hn̄tes filios ac nepotes vsq;.c.l.milia.) Heb. nō hꝫ.(milia/ſɜ.c.l.tm̄.⁊ id (milia)nō ē de textu ⁊ merito quia in tota tribu bēiamin non erāt tot homines

et multominus in vna co=
gnatiōe eiusdē tribus

¶ Item/e(abigabaon &no
men vroriscius &c). Heb.
Pater gabaō & nomē vxo=
ris eius)&c. erat enim iste
vir potens in villa gabaō
propter qđ diceb at pkei⁹

Ca.xi. c(Hic stetit in me
dio agri & defen
dit eum) Heb.(Et steterūt
in medio agri. et defendekt
eum). Ex hoc pz ꝙ iste clea
sar de quo fit hic sermo nō
fuit solus in defensione a
gri. sed quia fuit principa
lis inter defendentes. ideo
translator noster exp ressit
eum singulariter sicut vi=
ctoria exercitus attribuit
duci.

Cap̄.xii. c(Spūs aūt
induit aby=
sai). non accipitur hic spi=
rit⁹: pro spū pphetie. sed p
constantia et audacia lo=
quēdi). Heb. Spūs domi=
ni induit am azay. et ideo
dicūt hebrei ꝙ iste fuit a=
masa vterqз tamen fuit ne
pos dauid de duabus suis
sororibus

Ca.xiii. a(A dño deo
nostro egredi
tur sermo quē loquor: mit=
tamus ad fratres nros &c.
Heb(A dño deo nro reue
latio vel ordiatio missa sit
p fratres nostros)

Ca.xiiii. g(Veniet cō
tra eos ex ad
uerso pyrorꝝ). Heb (hз) ex
aduerso arborū) posuit em
trāslator spale p gnali.

Cax.v. f(In cytharз
p oc taua cane
bāt epyriū) Heb.(In istru
mentis. x. cordarū canebāt
in fortitudine).

Cap̄.xvi. d(Cum es=
sent pauci
nūero). Heb.(Cū eētis gē
tes nūeri). i. faciles ad nūe
rādū p paucitate & sic ē ca
dē sñia

Cap̄.xvii d(Ego suз
dñe de⁹ & q̄
dom⁹ mea vt pstares michi
talia) Heb.(Quis ego suз
dñe de⁹ & q̄ dom⁹ mea qз ad
duxisti me vsqз huc). i. ad tā
tā excellētiā sine merit(me
is et cognatiōis mee sed p
solā grām tuā & miam

Cap̄.xix. b(Et presci
dit tunicas
eorꝝ a natib⁹ vsqз ad pedes
Heb.(Et scidit vestes eorꝝ
i medio vsqз ad transitū. i.
vsз ad peđs pq̊s fit trāsit⁹
de loco ad locum).

¶ Itē c(Vidētes aūt filij
amon ꝙ iiuriā fecissēt dđ.)
Heb. Hз ꝙ fetidi eēnt ipsi

dõ.i.abhomiabiles & odio si.intm̃ q̄ omnino volebat vindicare fctm̃.p talẽ modum nr.ero.v.fetere fecistȝ odorẽ nostrũ corã platone et seruis eius.

Ca.xx. a(Porro dauid manebat in hierusalẽ qñ ioab pcussit raba Aliqui libri hebraici sic hñt (Et dõ remãsit i hierusalem & pcussit dõ Raba Et vtrũqȝ verũ est qr prio ioab vastauit terraȝ amonitarũ in tãtũ q̄ raba ciuitas regia erat de ppe capienda & tũc significauit regi dõ q̄ veniret vt captio ciuitatis regie sibi ascriberet. vt hẽtur.ii.reg.xii.c. ¶ Itẽ b(Et fecit sup eos tribulas.et trahas.et ferrata carpẽta trãsire(Heb(Et dolauit eos)i.in minutas partes diuisit sicut sũt dolature in ferris et ferreis carpẽtis.

Capi.xxi. b(eo q̄ inuitus exequeretur regis iperiũ.)Heb.(qr abhominabat reg verbũ) tanq̄ malũ et diuine volũtati contrarium.

Item e(Cõsperit eũ ornã) s.ipsuȝ dõ.Heb.(Et reuersus est ornã). s de loco ad quem fugerat, se abscõdẽdo vt irretobuiã regi dauid

Cap̃.xxvii. e Nolu it ãt dõ numerare eos a vigintí annis et inferi⁹) aliqui libri hñt.Voluit aũt dauid.&c. et male qr nolebat nũerare solũ viros potentes ad bellũ pcedere.Tales sunt a.xx.annis et supra.

Ca.xxviii d(Dedit autem dõ salomoni filio suo descriptionẽ portic⁹ et templi et cellariorũ suoꝝ)Heb.(Et dedit dõ salomoni filio suo similitudinẽ portic⁹ et domoꝝ suaꝝ & thesauroꝝ suoꝝ ¶ Itẽ.f(et leonculos aureos)heb)& bacinos aureos & simil)qd subditur. simil qȝ in leones argenteos.(Heb.) In bacinos argẽteos ratio hui⁹ diuersitatis trãslationis nre ab hebreico fuit qr dictio hebreica significãs bacinũ.& dictio significãs leonẽ. i hebreo hñt similitudinẽ litterarũ

Ca.xxix. a(Neqȝ homini preparat habitatio sed deo) Heb.(Qm̃ ñ homini ciuitas) parat supple(sed deo)vocatur auteȝ hic templum salomonis ciuitas qr multa et magna edificia erant ibi

Incipit lib.ij.paralipomenõ

cdo ca. f(Hyrã fabrum patrem meũ)vocabat ei eũ rex tyri pfez suum rõne senectutis et industrie artis(scdm litterã istã)Heb.(Hyrã fabrũ patris mei)i. artificẽ excel lẽtẽ a tpe pris mei.

Ca.iii. a(Cepit aũt edificare mẽse scdo iiii.anno regni sui). Heb(Et cepit edificare mẽse secũdo scda).s.die anno.iiii. regni sui, et sic translator omisit li scda

Ca.iiii. c(Porro vasti tas ei⁹ hẽbat mensuram palmi). Heb.(Et spissitudo ei⁹ hẽbat pal mum).

Itẽ g(.Oia de auro mũdissimo fctã sũt)Heb(Oia d auro sagur &c.) & ẽ sagur nomẽ pprĩũ loci vbi nascit aurũ purissimũ vt dctm̃ est sup ca.iii. reg.vi.ca.Scdz alios sagur ẽ nomẽ cõe &significat clausũ.nã aurum purissimũ claudit ab hñtibz ipz sub firma custodia.

Itẽ g(Et phialas)Heb(et bacinos

Cap.v. f(Nec adhuc i illo tpe vices & misterior ordo iter eos diuis⁹ erat(lz ei a tpe dd hoc fctm̃ fuisz ordiatiue vt hẽt supra.)i.lib.xxiiii.&xxv.tñ executiue fuit fctm̃ p⁹ collocationẽ arche i tẽplo salomonis(scdz litterã istaz) Heb.(Nõ ad custodiẽdũ diuisiões lz ei a tpe dd diuisões sacerdotũ & leuitar fctẽ fuerint ad succedẽdũ sibi i officijs dinis p ebdomadas) tñ talis successio ñ fuit tũc custodita eo q oẽs sacerdotes fuert tũc occupati p solẽni deportatiõe & collocatione arche)iõ pmittit oẽs eni sacerdotes q ibi potuerãt inueniri sctificati sũt(& subdit imediate)nõ ad custodiẽdũ diuisiones.s. succedẽdo p vices.lz tũc oẽs simul i officio dino fuert occupati.

Cap.vii. e(Fecit qz die octauo collectã)Heb.(hz ret ẽtionẽ)qr retinebat ppls illa die vt ab eo colligeret pecunia p necessarijs templi

Ca.viii. a(Et alias ciuitates munitissimas)Heb(Et oẽs ciuitates thesauror erãt eni edificate sic fortiter(acsi deberẽt ibi custodiri thesauri

Capitu.ix. d(De qbz fecit rex grad⁹ in domo dñi). Heb.(

Hz semitas(erat em̄ q̄daz bia curiose fctā p quā rex ibat de domo sua ī tēpluz.) ¶ Itē d(Excepta ea sūma quā legati diuersarū gētium.et negociatores afferre cōsueuerāt).Heb.hz (p̄ter illud qđ afferebat a viris scrutatoribus & mercatoribz) & dnt hic scrutatores scđm aliquos illi q̄ colligebāt pecunias p rege a subiectis scđm proportionē facultatū

Ca.x. g(Fctm̄ est cū audisset ois israel.) &c.totum istud vsqz ad finē hui⁹ capituli nō ē in hebreo nec in libris correctis sed est acceptum de.xii.ca. iij.lib.reg.et hic insertū p aliquos expositoresſicut & ī pluribus aliis locis pluri ma sunt inserta.

Ca.xi. d(Eo q̄ eiecisset eos ieroboā & posteri eius ne sacerdotio domini fūgerētur)Heb.(Qz cessare fecit eos ieroboaz!) et filij ei⁹ a sacerdotio dn̄i(nolebat em̄ q̄ irent in hierusalē ad ministrandū in tēplo aliter p̄uarent̄ decimis in regno suo pp̄ qđ coacti fuerūt exire

Ca.xii. e.(Iterūqz receferebāt ad armment arium suum)Heb. hz(ad appēdiciū cursorū)

Cap̄.xiii. c(Porro roboā erat rudis et corde pauido).Heb. hz (erat puer)s.sēsu nō tū etate.nā ī principio regni sui fuit.xl.et vni⁹ anni vt hētur. iij.reg.xiiij.et iō p hocq dr̄ rudis in translatione nostra intelligit̄ defectus ingenij et industrie natal'et corde treno.i.ipotēti ad sustinēđ aliqđ durū

Ca.xv. a(Transibūt aūt multi dies in israel.&c.)vsqz a illū locū(vos et aūt cōfortamini et nō dissoluētur man⁹ vestre)exponitur a nostris doctoribus de futuro sicut sonat nostra translatio et fuit impletū tp̄e captiuitat babilonice.nā extra hierusalē iudei nō poterāt offerre deo sacrificia. pp̄ qđ tp̄e dicte capiuitatis q̄ diu durauit fuerūt absqz deo vo.s. colendo p sacrificia . & qz multi iudei tūc trāsierūt ad cultū ydolorū et absqz sacerdote doctore & absqz lege qz cessātibz sacrificijs cessauit officiū sacerdotū & doctrina leg'q̄z bturerāt nabuzardā & ei⁹satellites.Cūqz reuersi fuerit i angustia sua

.i. exñtes in captiuitate ba
bilonica(ad dñm deū isra-
el) per verā penitētiā vera
tione intellectū eis dante.
(reperient eū)scʒ tpē cyri/q̄
dedit eis licentiā redeundi
et tēplū reedificādi(in illo
tēpore nō erit par ingrediē
ti et egrediēti) Nā iudei re
uersi de captiuitate babilo
nica affligebantur et inua
debantur a samaritanis ꝛ
aliijs vicinis gētilibus(pu
gnabit enim gens ꝯtra gen
tem)qꝛ multa bella tempo=
ribus illis surrexerūt in di
uersis partibꝰ orbis. vt pʒ
intuēti hystorias illius tē=
poris. Heb.(Et dies multi
in israel ad nō deū verꝫ ꝛ ad
nō sacerdotē docentē et ad
nō legē).i.sū istis qꝛ talis ē
modus loquēdi hebreicus.
(Et reuersus est in āgustia
sua ad dñm deū israel/ꝛ re
quisierūt eū et inuētꝰ ē ꜩ eis
et in tēporibꝰ illis nō par
egrediēti et veniēti qꝛ cōsū
ptiones multe super omēs
habitantes terrarꝫ/et dimi
nute sūt gens in gēte et ci=
uitas in ciuitate qꝛ deꝰ cō=
sumpsit eos in omi angu-
stia/ vos aūt cōfortamini
ꝛc.) Et qm̄ hec littera non
habet (transibūt)in princi
pio exponit̄ ab hebreis de
tēpore p̄terito āte tp̄s asa/
sic(et dies multi in israel)
supple iā fuerūt(ad nō deū
verꝫ) Nā in illis nō recurre
rūt filij israel ad deū verꝫ.
scʒ a quarto anno roboam
in quo declinauit ad ydola
triā. et oīs israel cū eo. vt
habetur s. xij. ca. et tp̄e filij
sui abia qui ābulauit ī om
nibus p̄ctis patris sui. vt
habetur s. xiij. ca. ꝛ. iij. reg.
xv.(et ad nō sacerdotē do=
cētē ꝛ ad nō legē) qꝛ ex quo
declinauerūt ad ydolatriā:
neglexerūt recurrere ad do
ctrinā sacerdotū ꝛ legis stu
diū(et reuersus est) scʒ po=
pulus iuda(in āgustia sua
ad dñm deū)qꝛ tp̄e asa qui
successit abia:populus re=
uersus fuit ad cultū veri dī
ꝛ maxime qñ fuit ī āgustia
p̄pter aduētū regis ethio=
pū(et inuētus est ab eis).i.
ab illis de regno iuda/qꝛ de
dit eis victoriā miraculosā
vt habetur in textu capitu
li precedētis.(et in tēpori=
bus illis) scʒ roboā et abia
(nō par egrediēti ꝛ venien
ti)supple fuit. qꝛ āno q̇nto
roboā sesac rex egypti ītra
uit hierusalē ꝛ spoliauit tē
plū ꝛ domū regiā / et facti
sunt ei iudei serui. vt habe
tur s. xij. ca. Tp̄e vero abia

filij eius: ieroboā molesta=uit regnū iuda/licet finaliter fuerit debellat⁹ (& dimi nute sūt gens in gente & ciuitas in ciuitate) q2 tūc iu dei habuerūt insult⁹ ab exterioribus/et interi⁹ seditiones ex quibus populus fuit diminutus ꝓpter peccata sua. idō sequitur (vos aūt ꝯfortamini).i. tu asa & populus tu⁹: qui q̄siuistis dn̄m et inuenistis.

¶ Itē b (Azarie filij oded) sic debet scribi per duplex d/et nō per per b/sicut hn̄t aliqui libri.

¶ Itē g (Bellū vero nō fuit vsq3 ad tricesimū annū regni asa) Heb. et libri correcti hn̄t (vsq3 ad tricesimū quintum.

Cap̄. xvij.

f (Iussit eū mitti i neruū. valde quippe super hoc fuit dn̄s indignat⁹ & interfecit de populo in tp̄e illo plurimos) Heb. (Et posuit eū in domū carceris q2 irat⁹ fuit sup eū pp̄ hoc) sc3 asa sup ꝓphetā eo ꝙ arguebat eū (et ꝯfregit asa de populo in tp̄e illo) eo ꝙ volebant ꝓphetā liberare.

¶ Itē g (Hunc seq̄bat̄ robustus ad prelia) Heb. (Et de bēiamin ad prelia)

Cap̄. xviij.

f (Mutabo habitū et sic ad pugnā vadā) Heb. (Muteris) sc3 a vestibus ꝯsuetis induēdo arma tua (& veni ad bellū) & ē v̄bū ipsius achab ad iosaphath regem iuda.

¶ Itē g (Percussit regem israel inter ceruicē & scapulas). iij. reg. vlti. ca. vbi tractat̄ hystoria ista/dr̄ (Percussit regē isrl̄ iter pulmonē & stomachum) Et ex hac variatiōe videtur hic n̄ra trāslatio deficere. Heb. (ꝑcussit regē israel iter iūcturas & loricā) & dn̄r hic iūcture lamine ferree operiētes maculas seu foramina lorice. & dicunt̄ squame. iij. lib. reg. vltimo cap̄.

Ca. xx.

a (Filij moab et filij amon et cū eis de ydumeis) Heb. & libri correcti hn̄t (& cū eis de amanitis) tn̄ ꝑ amanitas intelligūtur ydumei. vt videt̄ ꝑ hoc qd̄ ifra eodē c. dr̄. (ecce filij amon et moab et mōs seyr). i. hitatores montis seyr qui dn̄r ydumei.

¶ Itē c (Erat aūt iaziel) Heb. (erat autē hiaziel.)

¶ Itē e (vt laudarēt deū i turmis) Heb. vt laudarent

deū in decore sancto suo)

Ca.xxi. a (Et pēsatio nes cū ciuitatib⁹ ⁊c.) Heb.(⁊ delicias cū ciuitatibus ⁊c.)

Cap̄.xxv. d (Percussit filios sex vigitimilia) Heb.⁊ libri correcti hn̄t(decē milia)

Cap̄.xxvi a (In diebus zacharie itelligētꝫ ⁊ vidētis deū) Heb.(In dieb⁹ zacharie intelligētis timores dn̄i)

Cap̄.xxviii. f (Adduxitq̄ ꝯtra cū teglaphalazar regē assyriorū q̇ afflixit eū ⁊ nullo resistēte vastauit.igitur achaz spoliata domo dn̄i ⁊ domo regū ⁊ p̄ricipū dedit regi assyriorū munera.et tn̄ ei nichil ꝓfuit)Nō sic exponitur a latinis qꝛ iste teglaphalasar lꝫ p̄mo venerit cōtra regē syrie ad p̄ces achaz cū mūerib⁹.tn̄ itrauit post ea regnū achaz/⁊ graui tributo subiecit.⁊ sic p̄cedens collatio munerū nichil sibi ꝓfecit. Heb.(Et venit ad eū teglaphalasar rex assyriorū)Nā ad p̄ces achaz venit ꝯtra regē syrie ⁊ cū iter fecit ⁊ afflixit eū)scꝫ achaz (⁊ nō fortificauit) Nam ex mūerib⁹missis regi assyrio rū:achaz ⁊ ei⁹ ppl̄s fuerūt de paupati ⁊ afflicti:⁊ etiā ex tributo qd̄ reddebāt ei. nec tn̄ restituit ipsi achaz ciuitates ab alijs captas . cetera sicut in latino.

Ca.xxx. a (⁊ vniuersi cet⁹ i isrl̄)heb.⁊libri correcti hn̄t(i hierl̄z)

Cap̄.xxxvi. c (Regē q̄ ꝯstituit sedechiā patruū ei⁹)heb. hꝫ(frēz eius)Accipit̄ hic tn̄ (frēz) ꝓ auūculo eo mō loquendi q̄ abrahā dixit loth nepoti suo,ne q̄so sit iurgium inter me ⁊ te/frēs eni sumus.i.de eadē cognatione

Incipit p̄m⁹·liber esdre.

PRimo c. b (Et oēs reliq̄ i cūctꝭ locꝭ vbicūq̄ habitāt! adiuuent eū).i.illi iudei q̇ nolūt recedere de terra babilonis retēti amore vxorū ibidē acceptarū ⁊ ꝓlis ibidē ge[illegible]te:adiuuēt op⁹ tēpli mitētes ad h̄ mūera ꝓ recedētes. s̄m lati[illegible]s expositores.Heb.(Et o[illegible]ꝫ reliquū),scꝫ de iudeis q̇ nō pōt ascēdere i hierl̄z ꝓp paupertatē qꝛ nō hꝫ expēsas ꝓ itinē.vel ꝓp debilitatē n̄ pōt peditare . vellet tn̄ ire si posset(adiuuēt eū viri de loco suo).i.vicini ei⁹ genti

les prūidēdo ei de expēsis et vehiculo.ita precepit cyr⁹/ vt dicunt hebrei.

¶ Itē f (p manū mitridatis filij gazabar) Heb.(per manū mitridatis thesaurarij) Erat enī thesaurari⁹ regis. vt dicit ioseph⁹. et idē dr.ij.esdre.ij.cap.

¶ Itē g (Ciphi aurei triginta) Heb.(bacini aurei triginta. Sāguis enī q̄ ferebat̄ intra scta scto℞ i die expiationis: i bacinis aureis portabat̄. & etiā i q̄busdā aliis ministeriis sacerdotes bacinis aureis vtebantur.

Ca.ii. g (& eiecti sūt a sacerdotio) heb.(& sordidati sunt a sacerdotio).i. iepti ad hoc iudicati Et sic heb.exprimit causā/ trāslator noster effectum.

¶ Itē g (dedert i ipēsas opis) heb.h₃(i thesauros operis)

Ca.iiii. a (In regno aūt assueri ipse est artharerses) Heb.nō h₃(ipse est artharerses)

¶ Itē a (Scripsit besellā mitridatis & thabel) & s₃ h̄ (besellā ē nomē ppū vni⁹ hois/&(mitridatis) ē ei⁹ cognomen. Heb.(Scripsit silēter) mitridates & thabel. Scripsert enī isti duo p talem modū q̄ lateret iudeos contra quos scribebant.

¶ Itē a (Reū beltheē) et s₃ hoc(beltheē) est nomē proprū. Heb.(Reū beeltheē) et est(reū) nomē ppū hois. (beel) et(theē) sunt noīa sui officij/et significat idē₃ q̄ magr̄ rōcinatiōis.i.₂poti. Nā alij regis officiales qui erāt i terra samarie: reddebant ei rōnē de receptis et expensis.

¶ Item b (Transtulit salmanasar) heb.(quas trāstulit assennaphar) & iste fuit assaredon fili⁹ sēnacherip. vt p₃ i pricipio isti⁹ capituli. illos enī q̄s salmanasar miserat in samariā leones deuorauerūt. vt habet̄.iiij. reg. Et iste misit alios loco ipso℞. et cū eis vnū de sacerdotib⁹ captiuis qui doceret eos colere dn̄m

¶ Itē b (Et in reliquis regionib⁹ trās flumē i pace) Heb(trās flumē & scennē) & ē(scennez) nomē regiōis.

¶ Itē c (Nos ergo memores salis.quod i palatio comedimus) i.cibos sale conditos. Heb.(Nunc propter hoc destructionem palatij nolum⁹) .i.impedire edificationem domus dei / que frequēter palatium nominatur in hebreo.

Cap. v. a. Filius addo Heb. (Filius ado. per simplex. d.

Cap. vi. a (Ordines de lapidib⁹ ipoliti tis tres. (Heb. (Parietes de lapide marmoreo triplici .i. triū specierū vel colorū et hoc ad decorē parietū tēpli

Cap. vii. g. (Et dixit esdras bene dictus dñs. ꝛc. Heb. nō hꝫ (Et dixit esdras) Sed subintelligitur. propter quod expositores aliq̄ apposuerunt per modū glose inter linearis. que postea p scriptores inserta est textui.

Cap. ix. d (Et daretur paxillus in loco scō eius) Heb. (Et daretur cauilla illi⁹. i. fixio vel stabilicio templi in loco sancto eius) i. in hierusalem.

¶ Item. e (Et daret nobis spē in iuda et in hierusalē) Heb. (Et daret nobis murum.) i. reedificationem ciuitatis et templi.

¶ Incipit neemias.

Secundo capl'o b. (Dixitqꝫ michi rex & regina q̄ sedebat iuxta eum) Et sc dm hanc lram illud quod i mediate subdit. (Usqꝫ ad quod tēpus erit iter tuū. ꝛc.) Est verbū regis et regine simul.) Heb. (Dixitqꝫ michi rex. et regina sedebat iuxta eū.) Et secūdum hoc illud qd subdit Usqꝫ ad quod tempus. ꝛc) Est verbum regis tātū ad neemiam sedente tamen regina iuxta regem.

Cap. iii. a. (Ipsi sanctificauerunt eam.) Heb. (Ipsi preparauerunt eam. (Apponendo valuas et seras et alias necessaria: verbum eni hic positum: equiuocum est ad sanctificare et preparare

¶ Item. b (Raphaia fili⁹ bahul princeps vici hiersm) Heb. (Raphaia fili⁹ principis mediꝫ ducatus hiersm

¶ Itē. g (Et dicit neemias audi de⁹ noster) Heb. nō hꝫ Et dixit neemias.) Nec libri correcti subintelligitur tū ppter quod primo fuit appositū per modū glose. que postea tracta est ad textum per imperitos

Cap. vi. a. (Ueni percutiamus fedus. in vitulis in cāpo vno Heb. (Ueni percutiamus fedus in ciperim in campo ono. et sunt ciperim et ono noīa ppria. primū Regionis et scdm loci determina

et in regione illa.

Cap. viii. g. (Cenophegie sb esdra et neemia) Hoc nõ est in hebreo nec i libris nris correctis.

Cap. ix. a. (Tu ipe dñe solus.) et premittitur. (Et dixit esdras) sed nõ est in hebreo: nec in libris correctis. subintelligitur tamẽ ꝓpter quod appositũ est per modũ glose et postea tractũ ad textum

Cap. xi. a (Optimates absq sorde in medio ppl'i habitabant

¶ Item. a. (Decima pars ppl'i eligatur vt habitet in hirl'm q2 vrbs vacua erat.) Ista duo nõ sũt in hebreo nec i libris correctis. sed p glose modũ apposita fuerunt et postea per impitos ad textum tracta.

¶ Item. f. (Et episcopus leuitarũ) Heb. (Et prepositus leuitarũ.) nullus eni leuita poterat dici epẽs aliorum ꝓpre sed soli sacerdotes tamen extenso noĩe leuita ꝓposit⁹ aliĩs poterat dici episcop⁹ inq̃tũ significat episcopus idẽ qd̃ supintẽdens. ab epi qd̃ est supra et scopos qd̃ est intentio

¶ Itẽ. g (Et in domib3 per regiones de filiĩs iuda. ꝛc̃) Heb. (Et in villis cãpestribus de filiĩs iuda. ꝛc̃) Et in incipit hic versus i hebreo (Et in villis. ꝛc̃.)

Cap. xiii. f. (Et contestat⁹ sũ eos vt in die qua vendere liceret venderẽt) Heb. (Et ꝓhibui eos vẽdere in die qũ vẽdebãt ipsi venationem.

¶ Itẽ. g. (Cũ quieuissent porte hirl'm.) i. cũ venisset tẽpus quietis eaꝝ per clausionem.) Hebrei. Cũ vmbrarent porte hierusalẽ. i. facerent vmbram longiorem. quod contigit circa vesperam et tunc incipit sollennitas sabbati que incipit a vespe precedẽtis diei propter quod tunc debebãtur porte claudi ne per eas inferrentur venalia.

¶ Incipit liber hester

Primo capl'o. b (Qui eburneis circulis inserti erãt) Heb. Qui circulis argenteis inserti erant.) Non eni videtur q circuli tãte magnitudinis possent fieri de ebore.

¶ Item. e. (Unde regis ira est indignatio.) Hebrei (Unde magnus contẽptus est.) s. regi. Et grauamen

scsis omnibus aliis vrozatis.

Cap. ii. a. (Recordata est vasti que fecisset et passa fuisset) s. penitendo de culpa sua. et dolendo de sequenti pena secundum litteram istam) Heb. (Recordata est vasti / que fecisset et passa fuisset.) Nam transacta passione ire assueri doluit de eiectione vasti. quia non poterat eam reuocare propter edictum quod non audebat infringere ne seditionem regni contra se moueret. considerabat etiam quod vasti non renuerat ad mandatum eius venire ex contemptu: sed ex consuetudinis honestate qua coniuges persarum. et maxime nobilium non exponebant se aspectui hominum nisi virorum suorum et valde propinquorum

¶ Item. g. (Duo eunuchi regis qui ianitores erant) Heb. (Duo principes regis custodes vasorum) propter quod eorum machinatio contra regem erat periculosior quia poterant ingredi ad interiora et inficere veneno vasa in quibus regi seruiebatur.

¶ Incipit liber Job.

Ercio ca. a. (Et non sit in recordatione.) Hoc non est in hebreo nec in libris correctis (Sed post illud non requirat eum deus desuper) Sequitur immediate: nec illustretur lumine.

¶ Item. b. (Qui parati sunt suscitare leuiathan. i. demonem) quem suscitare parati sunt homines mali obedientes ei. Et isti odiunt lucem dicit. io. iii. (Omnis qui male agit odit lucem.) Hebreet (Expectantes.) i. desiderantes orbari societate sua. et tales sunt homines tantis miseriis pressi: quod desiderant subtrahi de societate viuentium per mortem

¶ Item. d. (Qui edificant sibi solitudines secundum proprietatem hebreici sermonis non dicuntur hic solitudines edificia solitaria extra tumultum ciuitatum existentia que reges et potentes edificant ad sui recreationem et sic ordinantur ad bonum delectabile. prout exponit sanctus thomas de aquino sed dicuntur hic solitudines ciuitates et castra destructa. que reges et potentes aliquando reedificant maiora et fortiora quam ante ad faciendum sibi nomen. et sic ordinantur ad bonum honorabile.

Cap. iiii. g. (Qui autem reliqui fue-

rint.i.filij peccatorum post mortem patrum remanentes et eorū scelera imitātes (Auferētur.ex eis.)Ip ex eis non est in hebreo nec est de textu.propter quod littera plana est.Cū dr(auferent) scilz de vita presenti:nō enī potest dici q per mortē auferātur a patribz defūctis. Sed per hoc magis cōiunguntur eis.

Cap. v. a.(Virū stultum interficit iracundia.)Ita correcta hz vere stultum interficit iracundia:tamen per hoc sententia non mutatur.

¶ Itē.b.(Homo nascitur ad laborem et auis ad volandū)Heb.(Homo nascitur ad laborē et filij angeli inaltantur volatu.i. sicut hoies occupantur circa laborē terrenū:ita angeli sācti occupātur in cōtemplatione circa deū.nā et inferiores angeli semper vidēt faciem patris. Mat.xviij.

Cap. vj. a(Unde et verba mea dolore sunt plena)Heb.(Unde et verba mea balbuciauerūt.et est eadem sñia. nam homines in dolore positi verba sua proferunt imperfecte.

¶ Itē.d.(Qui timētpruinā irruet sup eos nix)Heb Denigrati gelu operiētur niue.i.post vnā afflictionē eueniet alia maior sup illos qui subtrahunt mīam ab amicis suis.vt premittitur,qui aufert.etc

Cap. vii. a.(Militia est vita hois super terrā)Heb.(Nūquid est terminus hoim sup terram.q.d.sic nam in breui eius vita terminatur.vt dicit hic glo.Ra.sa.

¶ Item.a.(Sicut ceruus desiderat vmbrā)Hebrei.(Et libri correcti hñt sicut seruus.etc.)Nam ex fatigatione laboris desiderat quietari et ideo littera cōis videtur viciata per scriptores ponendo.c.pro.s.

¶ Itē b(Dies mei velocius transierūt q̄ a texente tela succiditur) Heb(Dies mei festinauerūt sicut radius) Et est hic radius instrumētum textoris per quod mittit filiū ex trāsuer so orditure.gallice.nauette.et trāsit valde velociter de vna parte orditure ad aliam

Cap. viii. b(Aut carectū crescere sine aqua)Heb(Aut practū crescere sine palude.

¶ Item.e.(Nō placebit ei vecordia sua.) Heb. q2 mi= norabitur vecordia sua.q2 defraudabit ab eo qđ intē debat consequi per ypocri sim suā:ideo preponit spes ypocrite peribit.

Ca.ix. b.(Si repēte in terroget q̄s re= spondebit ei.) Heb.(Ec= ce auferet q̄s reddet illud?) q.d.nullus cum sit infinite virtutis.

¶ Itē.c.(Sub quo curuāt qui portant orbē.)i.angeli scti qui sub eo āministrant oēm corporalē creaturā .et eū adorāt.ps.lxvij.Adorate eū oēs angeli eius. Hebrei (Sub eo inclinantur ad= iutores gliosi)et est eadem sentencia Nā angeli sancti exequūtur mādata dei⁊ sic dicūtur eius adiutores.

¶ Item.e.(Et nō de penis innocentū rideat.) Hebrei Et in tētatione mūdorꝫ ir= ridebit.s. tentatorē sicut i tētatione beati iob irrisit sathan qui in illa tētatiōe non habuit intentum: sed oppositum.

¶ Item.f.(Pertrāsierunt quasi naues poma portan tes) Heb.(Pertrāsierūt qua si naues fluctuātes) Quan do eni vētus impellens na uem est ita fortꝫ qꝫ facit flu ctus in mari:tūc nauis cur rit velocius.

Ca.x. f.(Et pene mili= tant in me(Heb. (Mutationes ⁊ terminus mecum.) Hoies eni in affli ctiōe magna positi/qualis erat iob:quasi continue co gitant de mutatione cala= mitatis sue et de appropin quatiōe termini vite sue.

Ca.xi. a.(Tibi soli tace bant hoies) Heb (Mēdacia tua tacebūt gē= tes)q.d .nō/sed ea manife= stabimus.nitebātur cui a= mici iob / ipsum ostendere mendacem.

Ca.xii. a.(Deridet iu= sti simplicitas/ lampas ꝯtempta apud co= gitationes diuitū parata ad tempus statutū.) Heb. (deridetur)⁊c.seqtur.(Pa= rata ad lubricātes pedib⁹) q .d . licet simplicitas iusti derideatur a diuitibus hu ius seculi/tamen ꝫm veri= tatem est lāpas siue lucer= na directiua ne homines i via morum offendant.

Ca.xiii. g .(Quis pōt facere mūdum de immūdo ꝯceptū semine nōne tu q̄ solus es?) Heb. Quis dabit mūdū de im=

mūdo et nō est vnus?) glo. mundus in hominibus.

Ca.xiiii. d.(Cūctis diebus quibus nūc milito)&c. Heb.(Cūctꝭ diebus termini mei.) i. oibus dieb⁹ vsqꝫ ad terminū vite mee.(expecto.)&c.

¶ Item.f.(Lapides excauant aque: & alluuione terra ꝯsumitur: et hoies ergo similr̄ perdes.) Heb.(Lapides ꝯsumunt aque et flotabit renascēs puluerē terre/ spem hois perdes).q.d. ex ꝯsummatione lapidū pulu is ad ripam ipellitur & inde aliquid renascitur nō sic autē ex hoie mortuo.

¶ Item.f.(Signasti quasi in sacculo delicta mea / sed curasti iniquitatē meam.) Heb.(signasti.)&c.seqtur. (Et accreuisti iniquitatē meā) Nō est sic intelligēdū ꝙ deus sit cā pctī: sed quia ex ꝯsideratiōe diue noticie attingētis oia pctā vsqꝫad mīma ꝙtūcūqꝫ occulta: apparet pena debita maior.

Ca.xv. a.(Arguis eum vbis q nō ē eq̄lis tibi) Heb.(Arguēs non calefiet.) i. prudēs in dispu tādo nō mouetr̄ passiōe ire. et sic notat ipsū iob de contrario. vn̄ hic p̄mittitr̄. Nū quid sapiēs rn̄debit quasi in ventū loquēs aut implebit ardore stomachū suū?

¶ Item.a.(Et tulisti preces corā dn̄o) Heb.(Et magnificasti verbū corā dn̄o) s. superbe loquēdo. Vn̄ ibi p̄mittitr̄ ꝙtū in te est euacuasti timorem.

¶ Itē.b.(Sꝫ vba tua hoc ꝓhibent.) Heb.(et loquatr̄ suauiter tecū. vn̄ ibi p̄mittitur. Nūquid grande est vt cōsoletur te deus?

Ca.xvi. e.(Circūdedit me lāceis suis) Heb.(Circūdederūt me sagittatores eius) Unde hic p̄mittitur posuit me quasi in signum sibi.

¶ Itē.f.(Operui puluere carnē meā) Heb. Opui puluē cornu meū. i. caput meū Nā antiqtus accidēte casu magni doloris: ponebant homines puluerē vel cinerem super capita sua.

Cap.xvii. g.(Cogitationes mee dissipate sūt torquētes cor meū) Heb.(Cogitationes mee dissipate sūt hereditātes cor meū.) i. imobilr̄ erūtes ibidem sicut hereditas dicitur res imobilis.

Ca.xix. g(Scio ꝙ redēptor me⁹ viuit

(et in nouissimo die de terra surrecturus sũ et rursuȝ circũdabor pelle mea et in carne mea videbo deũ salvatorẽ meũ) Heb. (Ego noui redẽptorẽ meũ viuuȝ et nouissimus sup puluerem ꝯsurget. et post carne mea inuoluetur hoc. ⁊ de carne mea videbo deũ. quod exponũt aliqui de incarnatiõe filij dei. ⁊ eius habitatione cũ hoibus. sicut dr̃ Joh. p. Verbũ caro fa. est ⁊ ha. ⁊c.

Ca. xx. a. (Et mẽs mea in diuersa rapitur) Heb. (Et taciturnitas mea in diuersa rapit.) Sophar eni audiẽdo iob tacuerat: et de pluribus arguere eum cogitauerat.

Cap̃. xxiiij. d. (Et vineam ei⁹ quẽ vi depresserũt vindemiãt.) Heb. (Et vineã iniq̃ vindemiãt. q. d. bonos ⁊ malos indifferẽter opprimũt.

Itẽ. e. (Nec ãbulet p viã vineaꝝ) i. eius vinee sic fiãt steriles ⁊ destructe ꝙ abhorreat ipsas videre.) Hebrei (Nec ãbulet p viã dñoꝝ) i. deijciaꝛ ab oĩ dñio ⁊ honore. Dictio eni hebreica que ponitur hic equiuoca ẽ ad vineas et dños.

Item. g. (Et ponere ãte deũ verba mea.) Heb. (Et ponere ad nichilũ verbum meũ) vñ ꝓmittiꝛ q̃s poterit arguere me esse mẽtitum?

Ca. xxvi. g. (Et obstetricante manu ei⁹ eductus est coluber tortuosus) Heb. (Et occidit manus eius serpentem tortuosũ) quod exponit ra. sa. de pharaone quẽ occidit dñs in mari rubro et vocatur hic serpẽs tortuos⁹: qꝛ pluries ꝓmissũ suũ de filijs isrl̃ dimittẽdis retractauit

Ca. xxviii. b. (Nõ calcauert eã filij institoꝝ) Heb. (Nõ calcauerũt eã filij leonis.) et cõsonat ei qđ subditur nec transiuit per eam leena.

Ca. xxix. b. (Et senes assurgentes stabãt) heb (Et sexagenarij assurgẽtes stabãt) Ex h̃ pꝫ ꝙ a tpe iob q̃ fuit cõtẽporane⁹ moysi hoies sexagenarij iter senes ꝯputabantur.

Item. f. (Et sicut palma multiplicabo dies.) Est ei palma arbor lõge duratiõnis Heb. (Et sicut hol multiplicabo dies.) Et di. Ra. sa. ꝙ hol est nomen auis lõgissime vite.

Ca. xxx. c. (Pharetram suam aperuit

Heb.(Cordā meā laxauit) i.cordā arcusmei rupit per quod intelligitur ablatio virtutis ipsius iob.
¶Item.c.(Ad dexterā ori entis calamitat' mee illico surrexerūt)Heb.Ad dexterā pueri surrexerūt).i.indigni honore ꝑposuerūt se michi
¶Itē.g(Interiora mea ef ferbuerūt absqꝫ vlla requie) Heb.(Interiora mea effer buerūt ⁊ nō emiserūt san guinē)i.et nō cessauit dolor Qñ enī emittitᷓ sāguis per emoroidas mitigatᷓ dolor et quiescit.

Ca.xxxi. g.(Quis mi chi tribuat ad iutorē et desideriū meū oi potēs audiat?)heb.(Quis michi det auditorē ⁊ lineā oīpotentis testificabitᷓ mi chi)i.linea diuine iusticie ostēdet innocentiā meam.

Ca.xxxiii. c.(Si fue rit āgelus pro eo loquēs vnū de simi libus)heb.(Si fuerit ange lus p eo loquēs vn⁹ de mili b⁹).s.āgelorꝫ.Dañ.vij Mi lia miliū ministrabāt ei.⁊c.
¶Itē.f.)Cōsūpta est caro ei⁹ a supplicijs)heb.(Impī guatus est carne sicut puer vnde subditur.reuertatur ad dies adolescentie sue.

Ca.xxxvi. g.(In ma nib⁹ suis abscōdit lucē.)s.solis ꝺ no cte.)et ꝑcepit ei vt rurs⁹ ad ueniat i mane.heb.(In ma nib⁹ suis abscōdit lucē⁊ꝑce pit ei.s.i mane reuerti.(in deꝑcatiōe).i.vt de⁹ adoretᷓ. ꝫ illꝺ sap.xvi.Oꝫ solē ꝑue nire ad bñdictionē⁊ ad or tum lucis te adorare.

Ca.xxxvii. c.(Frumē tū desiderat nubes)heb.(Angel⁹plu uie laborabit ī nube.)tota ei creatᷓa corpalis āministratᷓ p āgelos ꝫ aug.⁊ iō nubes pluuiosa āministratᷓ p āgelū et ħ dᷓ hic labor ei⁹ tñ sine lassitudine quacūqꝫ.

Ca.xli. d.(Mittet ꝫ eū fulmīa ⁊ ad lo cū aliū nō ferētᷓ.)heb.Stri get ſꝫ eū et nō mouebitᷓ:iō subditur.Cor eius indura bitur sicut lapis.⁊c.

Ca.xlii. g.(Et dederūt ei vnusquisqꝫ ouē vnā)heb.(Et dederūt ei vnusq̄sqꝫ obolū vnū)sup ple aureū ex ħ qꝺ subditᷓ et inaurē aureā vnam.
¶It.g(Et fuerūt ei septē filij.)heb.(Et fuerūt ei septe ne filiorꝫ)s.due.vnde dᷓ in textu.ꝙ dñs reddidit ipsi iob oīa duplicia.

¶ Incipit liber psalmorũ

Primo psalmo. a(Et in cathedra pestilentie non sedit) Hebrei) In sede derisorũ non sedit)dicũt aũt derisores doctores falsam doctrinã aut curiosam & inutilem habẽtes.

¶ Item d(Et foliũ ei⁹ nõ defluet) Heb.(Et folium eius nõ marcescet) qꝫ est minus q̃ defluere

Psal.ii. c(Ego aũt cõstitutus sũ rex ab eo) et scđm hoc est verbum christi hominis accipientis potestatem a patre super omnia in sua resurrectione. scđm qđ dicit math. vltimo. Data est michi omnis potestas in celo et i terra. Heb.(Ego aũt constitui regem meuꝫ).et scđꝫ hoc ẽ verbũ dei patris christum hominem constituentis regem sup oĩa modo iã dicto

¶ Item.g(Apprehendite disciplinam)scđm ãtiquos heb.hec ẽ littera(osculamini filium).i.regem messiaꝫ filium dauid(ei faciendo fidelitatẽ homagiũ)faciẽtes eñ homagium alicui osculantur eum.

Psal.iii. t(.Tu autem dñe susceptor meus es)Heb.(Tu aũt domine clipe⁹ circa me.)

psal.iiii. b(Filij hoĩꝫ vsqꝫquo graui corde vt qđ diligitis vanitatẽ).&c.Heb.(Filij hoĩꝫ vsqꝫquo inclitii mei ignominiose diligitis vanitateꝫ) quod exponitur de saule & sibi adherentibus in psecutione dđ sic(filij hominũ pfectorũ).s.abrahaꝫ ysaac et iacob(& sic estis genere nobiles)et similiter moribus esse deberetis(nisi degeneraretis) vsqꝫquo diligitis vanitatẽ.&c.(credẽdo verbis doech & aliorum detractorũ cõtra dauid).

psal.v. e(Qm̃ non est i ore eorũ veritas cor eorum vanum est) Heb.(Qꝛ non est in ore eorum rectum) cor eorum cõfractio(qꝛ cogitant alios deprimere)

¶ Iteꝫ e(Liguis suis dolose agebãt)heb(Liguis suis plãificãt) .i.facie blãdiẽdo. Item e(Iudica illos de⁹). Heb'.(Inculpa illos de⁹)

psal.vi. d(Lauabo per singulas noctes lectũ meũ) Heb.Polluaꝫ tota nocte lectũ meũ&c.

Lacrime ei magis maculāt lectū ꝙ lauēt vel mundēt.

psal. viii. a (Uictori pro torcularibus psalm⁹ dd) Heb. (Ad victoriam sup haguitis.) psalmus dd). Est aūt haguitis instrumentū musicū sic nominatum eo ꝙ repertū fuit in geth ciuitate philistinorum. Leuite eñ cantabant psalmos nō solum vocibus humanis sed cum hoc ī musicis istrumētis) Psalm⁹ aūt iste magꝭ proprie cantabaẗ in hoc instrumēto ꝙ in aliis) ⁊ quia vnus chorus leuitarum in cantando nitebatur aliuꝫ superare (iō ꝑmittiẗ ad victoriam) et sic in sequentibus exponatur.

¶ Item a (Qm̄ eleuata est magnificentia tua super celos) Heb. (Qui das pulchritudinem tuam super celos). i. filiū tuum qui sicut dr̄ virtus ⁊ magnificēcia dei patris (ita diciẗ ei⁹ pulchritudo) Heb. (primo) qui cū sit splendor ⁊ figura substātie ei⁹. ⁊c.

psal. ix. b (Et factus ē domin⁹ refugium pauperi) Heb. (Et factus est dn̄s fortitudo cōminuto (id est iniuste depsso.

¶ Item d (in operibus manuum suarum cōprehē ns⁹ est pctōr) He. In opib⁹ manuū suarum cōprehēsus ē peccator cogitatione sempiterna (qr pena gehenne caret fine)

psal. x. b Qm̄ quem pfecisti destruxerūt) Heb. (Qr fundamenta dissipata sunt). i. precepta diuina que sunt morum fundamenta. Unde hieroni⁹ in psalterio ab eo translato iuxta hebreicam veritateꝫ sic trāsfert (qr leges dissipate sunt.

psal. xi. f (Probatum terre) Heb. (Discoopertum a terra) p amotionem omnis terre mixtionis.

Itē g (In circuitu ipii ambulant scd̄m altitudinem tuam multiplicasti filios hominū). Heb. (In circuitu impii ambulant cū exaltatur despiciens filios hominū (cum eñ exaltaẗ sup bus qui est honorū despectiuus impii ambulant circa ipm ad sibi adulādum.)

psal. xii. g (Psallā noī tuo altissime) Hoc nō est in hebreo

psal. xiii. c (Sepulchrū patēs ē gut=

tur eoꝝ ⁊c.)vſq꞉ ibi Nōne ſcient oēs)excluſiue nō ē in hebꝛeo.

pſal.xiiii. b(Qui non egit dolū in līgua ſua)Heb.(Qui ñ acuſauit.s.falſo ī līgua ſua)

pſal.xvi. f(Eripe aiām meā ab impio frameā tuā ab īimicis manus tue)Heb.(Eripe aīam meā ab impio framea tua)Impi⁹ eñ eſt framea ei⁹ aliqñ ſiue ei⁹ gladius ad pugnitionē pctōꝝ et hoc mō athila rex hunorū ſctō lupo trecēſi dixit ſe eſſe flagellū dei.qđ aūt ſubditur ab īimicis man⁹ tue. eſt principiū verſ⁹ ſequētꝭ in hebreo vbi ſic hēt a mortuis manus tue.⁊c.

Itē g(Satiabor cū apparuerit glīa tua)Heb(Satiabor cū euigilauerit ſilitudo tua)cū eñ dei fili⁹ qui ē ſimilitudo patris). Heb.(primo. qui cū ſit ſplendor et figura ſubſtātie ei⁹. ⁊c) euigilauit a ſomno mortꝭ in ſua reſurrectiōe. tūc dñ fuit ſatiat⁹ ꝑ gliam aīe et corpis.q꞉ pbabilē ē fuiſſe vn⁹ ē reſurgentib⁹ cū xp̄o

pſal.xvii. c(Et diſciplina tua ip ſa me docebit)Heb.(Et māſuetudo tua m̄ mltiplicauit ī hōis tp̄alib꞉ ⁊ ſpūalib꞉.)

Item e(Et nō ſunt infirmata veſtigia mea) Heb.(Et nō lubꝛicauerūt cauille mee.i.cauille pedū meoꝝ)

Itē ē(Ut lutū plateaꝝ delebo eos)Heb(Ut lutū platearum euacuabo eos eiciendo eos de locis ſuis ſicut lutū eijcit̄ d̄ plateis.

Itē g(Et claudicauerūt a ſemitꝭ ſuis)Heb.(Et timebunt in clauſuris ſuis . id eſt in foꝛtaliciis ſuis et multo magis extra.

pſal.xviii. b(In oēm terram exiuit ſon⁹ eoꝝ)Heb.(In oēꝫ terrā exiuit linea eoꝛum) et ꝑut exponitur de apl'is hic accipitur lignea ꝑ ſoꝛte. ſic eñ frequēter accipit̄ in hebꝛeo Apoſtoli namq꞉ ſcdō꞉ diuerſas terras exierūt ad predicandū ꝑ ſoꝛtes.)

pſal.xix. f(Nos autē ī noīe dei noſtri īuocabim⁹)Heb.(Nos aūt in noīe dei noſtri thurificabim⁹.i.īcēſū offerem⁹

pſal.xx. c(Pones eos vt clibanum ignis in tp̄e vultus tui.) Heb.(Pones eos vt clibanū ignis in tp̄e ire tue.)

pſal.xxi. a(Clamabo ꝑ diē ⁊ nō exaudies et nō ad inſipientī

am michi) Heb.(Clamabo p diē ⁊ nō exaudies(⁊ nocte nō erit taciturnitas mi chi.(s.a clamore oronis.)
Itē a(Tu aūt in sctō habitas laus isrl) Heb.(Tu autē sctūs expectās laudē israel).
Itē c)Tauri pingues obsederūt me) Heb.(Fortes basan obsederūt me.)
¶ Itē e(Foderūt manꝰ meas et pedes meos) Hebrei(Moderni hñt)sicut leonis manus mee ⁊ pedes mei(sed dicunt hic falsificasse litterā ex similitudine litterarū(nā hec dictio caru q̄ significat foderūt) ⁊ cari q̄ significat sicut leoni solū differūt in vltima littera.s.vau.⁊ ioth,q̄ꝝ figure modicū differt i heb.nois etiā oia hebrea sūt indeclinabilia.sicut apud nos cornu ⁊ gelu.pp qd apd hebreos nō est differētia iter manꝰ mee ⁊ manꝰ meas.et pedes mei ⁊ pedes meos.
Itē g(⁊ aia mea illi viuet) Heb(Et aiaꝫ suā nō viuificabit)qꝛ xp̄s de quo loqr hic psalmꝰ et mltipliciter ondi scribēdo sup libro psalmorūꝫ(aiaꝫ suā posuit p ouibꝫ suis)

psal.xxiii. d(Querentium facieꝫ dei iacob) Heb(Querētiū faciē tuā iacob.i.imitari i bonis)
Itē e(Attollite por.pn.vr. Heb(Leuate porte capita vr̄a vt archa dei possit ingredi.)

psal.xxiiii. c(Pp̄ hoc legē dabit delinq̄ntibꝫ ī via.heb(Docēs pctōres i via reuerti ad viam morum)
Itē g(Innocētes ⁊ recti adheserūt michi(heb.Innocētes ⁊ recti custodiēt me

psal.xxv. b(Et ꝯplacui ī veritate tua nō sedi cū ꝯsilio vanitatis heb.(Et ibo i v̄itate tua.n̄ sedi cū gētibꝫ falsitatis)

psal.xxvi. g(Et mētita ē iniq̄.si.) Heb.(Et locutꝰ ē iniq̄tateꝫ)

psal.xxvii. f)Et refloruit caro mea ⁊ ex volūtate mea ꝯfitebor ei) Heb.(Et letatū ē cor meū et i cātico meo cōfitebor ei.)

psal.xxviii. f(Vox dn̄i p̄pātis ceruos) Heb.(Vox dn̄i occidētis ceruos)

psal.xxix. c(Qm̄ ira i idignatiōe eiꝰ) Heb(Qꝛ ad momentū ira eiꝰ.i.cito transiens)
¶ Itē c(Ego dixi in abū

dantia mea(heb.(Ego dixi in pacificatione mea)

psal.xxx. b (Odisti observantes vanitates)heb.(Odivi observantes vanitates)

¶ Itē c (Infirmata est in paupertate virtus mea)heb.(Infirmata ē in iniquitate mea virtus mea)

¶ Itē e (In manibus tuis sortes mee)heb. In manu tua tempora mea)

¶ Itē f (Erubescāt impii & deducāt i infernū.heb.(erubescāt ipii & taceāt i inferno)

psal.xxxi. c (Pro hac orabit ad te oīs sctūs in tpe oportuno) heb.(Pro hac orabit ad te oīs sctūs in tēpore invenieris)a deprecantib9 devote.

¶ Itē c(Cōversus sum in erūna mea dū ↄfigitur spina)heb.(Cōvers9 sū ab humiditate mea i siccitatem)

psal.xxxiiii. b (Supplantaverūt...) Supuacue exprobraverūt aiaȝ meam) heb(frustra foderūt aie mee) q̄rētes eā d̄ corpore eruere.

¶ Itē c (Ego aūt cū michi molesti essent induebar cilicio)heb.(Ego aūt i ifirmitate eoꝝ iduebar cilicio) et dr̄ hic ifirmitas eoꝝ active.i.illata michi ab eis.

psal.xxxvii. d (Amici mei & pximi mei adversū me appropiq̄uerūt & steterūt) Heb.(Cari mei & amici mei ↄtra plagā meā steterunt)

psal.xxxviii. f (Vane conturbatur oīs hō)heb.(frustra fremunt)

It c (ecce mēsurabiles posuisti dies meos)heb.(ecce palmos dedisti dies meos) ē aūt palm9 brevis mēsura

¶ Itē c (Et substātia mea tāq̄ nichilū aū te)heb.(& senectus mea quasi non sit)

¶ Itē d (Verūtñ i imagine pertransit homo.)Heb.(verūtñ i umbra substātia mea apud te)

¶ Item g (Remitte michi ut refrigerer p̄usq̄ abeā et āplius nō ero)heb. Remitte michi & fortificabor antequā abeam et non ero.

psal.xli. a (Sitivit aīa mea ad deū fōtem vivū)heb.(Sitivit aīa mea ad deū fortē vivū) Et videt lr̄a nr̄a corrupta per scriptores ponentes n/pro r.

psal.xliiii. d (Circundata varietate.)heb.(Circundata vestimento suo)

¶ Itē f (Circūamicta va- rietatib⁹ adducentur regi) Heb.(In brodatis).i.in ve stibus sericis in q̄b⁹ appo- nūtur picture cū acu(addu cetur ad regē)⁊ loq̄t de regi na ⁊ nō de puellis sequen- tibus eam.

Psal.xlv. a)De⁹ re- fugiū nr̄z) Heb.(De⁹ vmbraculū nr̄z) ¶ Itē f (et scuta cōburet igni)Heb.(et plaustra cō- buret)

Psal.xlvi. b Subie- cit popu- los nobis)Heb.(occidit po pulos pro nobis) Victorie eni quas habuit ppl's isra- el magis fuerūt virtute di uina q̄ humana

Psal.xlvii. a (Fūda tur exul- tatiōe vniuerse terre) heb. (Speciosa frōdosa gaudio vniuerse terre) et refert ad illud quod premittitur (in ciuitate dei nostri)

¶ Item g (distribuite do- mos eius(Heb.(Inaltate domos eius)

¶ Itē g (Ipse reget nos i secula)heb.(ipse ducet nos suauiter)

Psal.xlviii. d (Hō cū i ho- nore eēt nō itellexit) Heb. (Hō i honore nō hospitabi tur) vltimū eni eius hospi tiū erit cū vermib⁹ i terra.

Psal.xlix. f (⁊ ligua tu a cōcina- bat dolos) Heb.(et lingua tua accreuit dolum.

¶ Itē g (⁊ aduersū filiū mr̄is tue ponebas scādalū) heb.(⁊ aduersū filiū mr̄is tue ponebas blasphemiā)

Psal.l. b(⁊ vincas cū iudicar̄) heb. (⁊ mūdes i iudicio tuo)qd̄ non potest impediri.

¶ Itē f (Qm̄ si voluisses sacrificiū dedissē) heb.(q2 nō voluisti sacrificiū⁊ ddi) glo.i.si voluisses ddissē tibi

Psal.li. a (q̄d gliaris in malicia q̄ potēs es i iiq̄tate)heb(q̄re gliar2i malū)s.i eo pseuerādo(mīa dei tota die).i.semp est pa- rata suscipere penitentē

Psal.lii. a (Oēs decli- nauerūt)heb. (omnes immūdicia)

¶ Itē f (qm̄ de⁹ dissipauit ossa eoꝝ q̄ hoib⁹ placēt ⁊fu si sūt qm̄ de⁹ spuit eos)heb. q2 de⁹ dissipauit ossa occidē tiū te ⁊fūdēr(q2 de⁹ abomi natus est eos)

Psal.liiii. a (Contri stat⁹ sū in exercitatiōe mea ⁊ ꝯturba-

tus sũ)heb (ꝯquerar in q̃ri
monia mea ⁊ fremam)
¶Itẽ b (expectabã cũ qui
saluũ me fecit a pusillani-
mitate spũs ⁊ tempestate)
heb. (festinabã euasionẽ a
spũ eradicãti ⁊ turbine)
¶Itẽ d (q̇ simul mecũ dul
ces capiebas cibos ĩ domo
dei ãbulauimus cũ ꝯsensu)
heb. (q̇ simul dulcorauimꝰ
ꝯsiliũ in domo dei ambula
uimus cum fremitu)
¶Itẽ f (extẽdit manũ suã
in retribuẽdo/ꝯtaminaue-
rũt testamẽtũ eiꝰ diuisi sũt
ab ira vultus eius)heb. (ex
tẽdit manũ suam ad pacifi
cos suos villipendit pactũ
suũ/explanauerũt super bu
tirum os suum)
¶Itẽ g (Iacta sup dñz cu
rã tuã)heb. iacta super dñz
onus tuum)

Psal. lv. d (Deꝰ vitã meã ãnũciaui tibi)heb. (posuisti lachri
mas meas ĩ ꝯspectu tuo si-
cut ⁊ ĩ ꝓmissione tua) heb.
(Deꝰ motionẽ meã enarra-
sti posuisti lachrymas me-
as in vtre tuo sicut et ĩ nu-
meratione tua.

Psal. lvi. c (Aĩaꝫ meã eripuit de
medio catuloꝝ leonum dor
miui cõturbatus)heb. (aĩa
mea ĩ medio leonũ cubabo
flãmãtiũ) .i. ferociũ. ⁊ inci-
pit hic vsꝰ (aĩa mea) ⁊ subin
telligit assecurata ẽ itm̃ ꝙ
in medio leonũ ferociũ in-
trepidus cubabo. sicut legi
tur de daniele.

Psal. lvii a (Si vere vtiqꝫ iusti-
ciã loq̇mini) heb. (si vere mu-
ti iusticiã loq̇mini) Loq̇tur
enĩ psalmꝰ iste ď saule ⁊ eiꝰ
exercitu dormiẽtibꝰ a q̇bꝰ
elõgatꝰ dauid cũ hasta sau
lis excitauit eos oñdẽs suã
innocẽtiã et eoꝝ maliciã et
vocauit eos mutos ꝓpter
somnũ quo fuerãt oppressi
¶Itẽ a (iniusticias manꝰ
vrę ꝯcinãt)heb. (Iniq̇tatẽ
manibꝰ vris ꝯtra põderate
¶Itẽ f (Sicut cera q̃ fluit
auferẽt/supcecidit ignis ⁊
nõ viderũt solẽ)heb. (Sicut
spuma q̃ fluit auferẽtur si-
cut abortiuũ mulieris qď
non vidit solem.

Psal. lviii. b (Sñ iniq̇tate cu-
curri ⁊ direxi)heb. Sñ iniq̇
tate) supple mea (currẽt ⁊ p
parabũt) scꝫ bellũ aduersa
riũ mei contra me.
¶Item c (Ad nichilũ de-
duces omnes gentes.)
Heb. (Subsannabis om-
nes gentes)

psal.lix. d (Juda rex me⁹/moab olla spei mee i ydumeā exten dā calciamētū meū / michi alienigene subditi sunt) heb.(Juda legifer me⁹moab olla lationis mee/i ydumeā extēdā clausurā meā / philistea associauit me)

psal.lx. g (Miaz ⁊ vitatē ei⁹ q̇s req̇ret?)heb.)Mia⁊ vitas ꝑparatione seruabunt eum)

psal.lxi. a (Nōne deo subiecta erit aia mea?)heb.Attū deo taciturnitas aie mee) et eodē mō dicit ifra eodē ꝑo. vbi repetitur idem verbum.

¶ Itē b (Uerūtñ ꝓciū meum cogitauerūt repellē. cucurri in siti)heb.Subleuationē ei⁹ cogitauerūt repellere. narrauerūt mēdaciū)

¶ Itē f (Mēdaces filij hominū i stateris vt decipiāt de vanitate in idipsum) heb.(Mēdaces filij hoim i stateris ascēdētes ipi ⁊ vanitas sic)i .sūt eiusdē pōderis

psal.lxii a (Ad te d luce vigilo (Heb. (De luce te requiram)

¶ Itē e (In matutinis meditabor in te)heb.In custodijs meditabor in te)⁊ dñr hic custodie hore ad laudā-dū deū determinate. sicut dr neemie.ix. ꝙ laudabant deū q̄ter i die ⁊ q̄ter i nocte

psal.lxiii. a (Intēderunt arcu rē amarā)heb.(Intēderūt sagittā suā rē amaram)

¶ Itē f (Sagitte paruulorū facte sūt plage eorum et infirmate sūt cōtra eos ligue eorum)heb.(Sagittauit eos dñs sagitta subito erit percussio eorum)

psal.lxiiii. b (Sanctū est templū tuum mirabile in equitate) Heb.(Scm̄ est tēplum tuū)⁊ est termin⁹ vsus/⁊ incipit alius sic(Terribilis i eq̇tate exaudi nos ⁊c.)ita ꝙ istud refertur ad deum/⁊ nō ad tēplū.

¶ Itē d (q̇ cōtbas ꝓfūdū maris)heb(q̇ d̄p̄mis sōitū maris)

p̄.lxvii. a (Iter facite ei q̇ ascēdit super occasū)Heb.(Laudate ascēdētē i arabos)⁊ s̄m hebreos(arabos) est nomē ꝓprium vnius celi.

¶ Itē b (Qui educit vinctos in fortitudine) Heb. (Educēs victos in iusticia

¶ Itē b (q̇ hitāt i sepulchris) heb.(q̇ habitāt in siccitate)

¶ Item.c.(Rex virtutū dilecti.)Heb.(Reges exerci-

tuum commouebuntur.
¶ Itē.c.(Et posteriora dor si ei⁹ in pallore auri.)Heb. Et ale eius in viriore auri.
¶ Itē.d.(Mōs coagulat⁹ mōs pinguis)Heb.(Mōs eleuationū mons pinguis
¶ Itē.d.(Currus dei decē milibus multiplex milia le tantium) Heb(Currus dei bis decem milia angeloꝝ.
¶ Itē.e.Verticem capilli) Hebrei(Verticē capilloꝝ)
¶ Item.f(Principes iuda duces eoꝝ.Heb(Principes iuda lapidantes eos)
Itē.g(Ut excludāt eos q̄ ꝓbati sūt argēto)Heb.(Calcātes in curru argenteo
¶ Item.g(Venient legati ex egypto.Heb.(Adducent exenia de egypto.

psal.lxviii. b(Et operui i ieiunio aīam meā.Heb.(Et fleui in ieiunio aīam meā)
Itē.c.(Neq₃ vrgeat sup me pute⁹os suū.)Heb.(Et nō obturet super me puteus os suum).
¶ Itē.e.(Improperiū expectauit cor meū)Heb.(Confusio confregit cor meū.

psal.lxx b.(De ventre matris mee tu es protector meus.)Heb.(De vētre matris mee tu es extractor meus)
¶ Item.c.(Et tu adiutor fortis)Heb(Et tu expectatio mea fortis)
¶ Item.d.(Qm̄ nō cognoui litteraturā. Heb.(Qm̄ non cognoui narrationes

Psa.lxxi. e.(Et nomē eoꝝ honorabile corā illo.Heb.(Et sanguis eoꝝ p̄ciosus corā illo)
¶ Item.e.(Erit firmamentū in terra in summis montiū.)Heb.(Erit abundantia frumenti in terra in summis montium

psa.lxxii. a.(Quia nō est respectus morti eoꝝ.Heb(Q: nō sūt vicula morti eoꝝ.i.nō moriūt̄ magnis āgustijs sicut moriūt̄ viculati i carcerib₃
¶ Itē.b.(Prodijt quasi ex adipe iniquitas eoꝝ transierūt i affectū cordis.Heb Exierunt ex adipe oculi eorū trāsierūt respect⁹ orbis.
¶ Item.e.(Verūtamē propter dolos posuisti eis.deiecisti eos dū alleuarentur Heb.(Verūtamē in explanationibus posuisti eos.deiecisti eos in destructionem.) Accipiūtur hic explanationes ꝓ rebus politis et decentibus:et est sensus licet felicitas tēporalis sit

pulchra pctōrib⁹: tū finaliter cōuertit i eorum destructionē

¶ Itē. g. (Deus cordis mei) Heb. Petra .i. fundamentum cordis mei.

¶ Item. g (In portis filie syō) Hoc nō est in hebreo.

Psal. lxxiii. b (Et nō cognouerunt sicut in exitu super sūmū) Heb. (Manifestauetunt sicut exitū in alto) .s. ponentes signa vexillorū post exitū de bello ad ostētationē sue victorie. Unde hieronimus sic transfert. (Posuerunt signa sua signa in tropheum.

¶ Item. c. (Dixerūt in corde suo cognatio eorum) Heb. (Dixerūt i corde suo dñi eorum

¶ Itē. d (Tu cōfirmasti in virtute tua mare) heb (Tu cōtriuisti i virtute tua mare) Loquitur aūt de mari rubro qd dñs ꝯtriuit ipsū diuidēdo pro trāsitu filiorum isrl. ipsum etiā tunc confirmauit nam aque fuerunt eis pro muro a dextris et a sinistris Exo. xiiij. capitulo.

¶ Itē. e (Tu cōfregisti capita draconis) Heb (Tu cōfregisti capita leuiathan.

¶ Item. e. (Estatē et ver tu plasmasti ea). Heb (Estatē et hyemē tu plasmasti)

¶ Itē. f (Ne tradas bestijs aīas cōfitentes tibi.) Heb. (Ne tradas bestijs animā turturis tue.) i. ecclie cant. ij Uox turturis audita est in terra nostra.

Psal. lxxiiii a. (Cōfitebimur et iuocabimus nomē tuū.) Heb. (Confitebimur et appropinquabit nomen tuū) Per cōdescēsionē ad nos

Psal. lxxv. a (Fact⁹ est in pace locus ei⁹) Heb. (Et fuit i salē tabernaculū ei⁹) i. in hirlm q̄ antiquitus dicta est salē.

¶ Item. e. (Ibi cōfregit potētias arcuū) Heb. (Ibi cōfregit volationes arcus) i. emissiones sagittarum per modum volatus.

¶ Item. g. (Illuminās tu mirabiliter a montib⁹ eternis. turbati sūt insipiētes corde) Heb. (Illuminās tu mirabiliter a montibus rapine errauerūt fortes corde id est obstinati in malo loquitur eni de sēnacherib q̄ montem moeia in quo erat templū et montē syon. vbi erat regis palatiū predari voluit sed orante ezechia ibidē angelus dñi percussit eius exercitū que percussio vocatur hic illuminatio ppt

offensionē diuine virtutis
¶ Item. f.(Quā cogitatio hoīs confitebit' tibi.et reliquie cogitationis diē festū agent tibi.) Heb.(Quā ira hoīs cōfitebitur tibi.et reliquias ire retinebis.) Sēnacherib enī iratus fugit & sic facto virtutē dei cōfess⁹ fuit.sed q̄ habebat voluntatem destruendi hiers'm si posset:ideo dicit'.(Et reliquias ire retinebis.) Nam ex iusticia dei fuit interfectus in terra sua et sic retētus ab effectu ire sue.

Psal.lxxvi. a.(manib; meis nocte cōtra eū(Et nō sū decept⁹) Heb.(Plaga mea nocte ꝑtenditur & nō trāsit sed adhuc me affligit.

¶ It' d.(et dixi nūc cepi)heb. Et dixi ifirmitas mea hec.

Psal.lxxvii. a.(Filij effrē intendētes et mittētes arcū) Heb (Filij effraym armati

¶ Itē.c.(Aut parare mēsā ppl'o suo) Heb(Aut parare carnē ppl'o suo.) Desiderabāt.n.esum carnium

¶ It'.d(Et sctm̄ isrl' exacerbauert.)heb. Et a sctō isrl'. signa petierūt tāq̄ icredulí

¶ Item.e(Et moꝛos eoꝝ in pꝛuina.) Heb.(Et moros coꝝ i locusta.q̄ locuste coꝛroserūt fructus arboꝝ.

¶ Itē.g.(Et virgines eoꝝ nō sūt lamentate.) Hebꝛei (Et virgines eoꝝ non fuerūt nupte ꝑpter hoīm moꝛtalitatē quib; possent dari

Psal.lxxviii. a(Posuerūt hiers'm in pomoꝝ custodiā) Heb.(Posuerūt hiers'm i aceruos.s.edificia destruēdo

Psal.lxxix. e(Exterminauit eā aper de silua.et singularis ferus depastus est eā. Heb.(Conculcauit eā poꝛcus de silua & cōmotio agri depasta est eā.) Et dicit' hic ꝯmotio agri bestie p agros currentes.

Psal.lxxx. c(Manus ei⁹ i cophino seruiert)heb(Man⁹ ei⁹ a cophino trāsierūt) Nā ioseph de quo loquit' a laboꝛe seruitutis trāsiit ad dominiū potestatis.ꝑpter qd̄ hieronimus trāsfert sic. Man⁹ eius a cophino recesserunt

Psal.lxxxi. a.(Deus quis simī lis erit tibi) Heb (Deus ne taceas tibi.)et sic transfert hieronim⁹ Et est sēs⁹ de⁹ ne dissimules āpli⁹ iiurias in te redūdātes s; punias eas

scd̄m ordinem iusticie tue.
¶ Itē.b.(Et cogitauerūt aduers⁹ scōs tuos) Heb (Et cogitauerūt aduers⁹ occulta tua) Et dicūt hic occulta il la q̄ erāt intra tēplū q̄ a so lis sacerdotibus videbātur et hec maxime querebant gentiles destruere.
¶ Itē c(De⁹ me⁹ pone illos vt rotā.) Heb. De⁹ me⁹ po ne illos vt cardonē) Et acci pitur hic cardo i speciali ꝑ illo qui in capite facit quā dam rotā albā que ad mo dicum flatum dissipatur

psal.lxxxiii d(Ascēsio nes in cor de suo disposuit in valle la chrimaꝝ i loco quē posuit) Heb.(Laudationes i corde suo transeūtes in vallē la chrimosā fontē ponēt eam
¶ Itē.f.(Quia miam ꝛ ve ritatē diligit de⁹.) Hebrei. Quia sol et scutū dn̄s de⁹. nam illuminator est et pro tector sperantium in se.

psal.lxxxiiii. d.(Et sup san ctos suos ꝛ i eos q̄ ꝯuertūt ad cor) heb(Et sr scōs suos ꝛ nō reuertunt ad stulticiā ꝑ recidiuū i mortale pctm̄.

psal.lxxxv. d(Deduc me dn̄e in via tua.ꝛ igrediar i verita te tua.letetur cor meū vt ti meat nomē tuū) heb.(Doce me dn̄e viā tuā.et ibo i veri tate tua: solitariū fiat cor meū: vt timeat nomen tuū

psal.lxxxvi. d.(Hi fuerūt illic) Heb.(Iste nat⁹ ibi.s. xp̄s in eccl'a qr natus est de virgine q̄ est nobilissimū mēbrū ecclie quam ecclam xp̄s fundauit.)
¶ Itē.g.(Et pricipū horū qui fuerunt in ea) Hebrei. (Iste natus ibi semper

psal.lxxxvii. d(Tra dit⁹ sū et nō egrediebar.) Hebrei. Incarcerat⁹ sū.et nō exibo
¶ Itē.f(Exaltat⁹ aūt hui liatus sū.ꝛ cōturbat⁹) heb. (Portaui terrores tuos in meipsum situatus.

psal.lxxxviii. c.(Qr dn̄i est assūptio nr̄a.) Heb.(Quia dn̄s scutum nostrum
¶ Item.d.(Nichil ꝓficiet inimicus in eo) Heb.(Non cōmodabit inimicus ei.
¶ Itē.e.(Prophanasti in terra sanctuarium eius. Hebrei.(Prophanasti in terra coronam eius.)
¶ Itē.g.(Memorare que mea substantia. Hebrei.

(Recordare quid senectus mea.
¶ Item.g.(Exprobrauerũt cõmutationẽ xpi tui) Heb. Exprobrauerũt talos christi tui.) i.vestigia eius.

psal.lxxxix. a.(Ne auertas hominẽ i hũilitatẽ.) heb. Cõuert⁊ hoĩes vsq ad ꝯtritõez
¶ Item.b.(Que pro nichilo habẽtur eoꝝ anni erũt.) he. Impegisti eos/sõn⁹ erit i.res apparẽs ꝙ nõ existẽs.
¶ Item.c.(Et pre timore tuo iram tuam dinumerare. dexterã tuã sic notã fac ꝙ eruditos corde in sapiẽtia) Heb.(Sicut timor tu⁹ ira tua. ad numerandum dies nostros nos doce/et adducemus ad coꝝ sapientiam.)

psal.xc. a.(Qm̃ ipse liberauit me de laqueo venantiũ et a verbo aspero.) Heb.(Qm̃ ipse liberauit te de pedica scandali ꝙ a peste contritionis)

psal.xci. g.(Adhuc mũtiplicabũtur in senecta vberi: et bene patientes erũt.) et hic terminatur versus in translatione hieronimi. et in hebreo vbi sic habet.(Adhuc multiplicabũtur in oleo ramoso impiguati ꝙ ramosi erit.

psal.xcii. a.(Deus vltionũ libere egit.) Heb.(Deus vltionũ resplenduit.)

psal.xciiii. g.(Quadraginta ãnis offẽs⁹ fui gñatiõi huic.) heb.(Quadragita ãnis ꝯtendi cũ gñatione hac.)

psal.xcv. d.(Cõmoueatur a facie eius vniuersa terra:) Heb.(Paueat a facie ei⁹ cĩs tra)

psal.c. d(Superbo oculo et insatiabili corde: cũ hoc nõ edebã. heb. Supbo oclõ et insatiabili corde cũ hoc non poteram supple esse vel cõicare.

psal.ci. f.(Respõdit ei in via virtutis sue ne reuoces me in dimidio dierũ meoꝝ) Heb.(Afflixit in via fortitudinem meã. abbreuiauit dies meos dicã deo meo. ne subtrahas me i medio dieꝝ meoꝝ

psal.ciii. c.(Expectabũt onagri in siti sua.) Heb. Confringent onagri sitim suam.)
¶ Itẽ.c.(De medio petrarũ dabũt voces.) Heb.(De medio ramoꝝ dabunt voces) et ꝯsonat lr̃e imediate pcedẽti. vbi dr̃. Sup ea volucres celi habitabunt.

¶ Item.d.(Saturabũtur ligna campi.) Heb.(Saturabũtur ligna dñi.)
¶ Item.f.(Hoc mare magnũ ⁊ spaciosũ manibus.) Heb.(Hoc mare magnũ et spaciosum locis.)

psal.ciii. d.(Et nõ exacerbauit ſmones suos.) Heb.(Et nõ rebellauerũt verbis eius.)

psal.cv. b.(Et irritauerũt ascendẽtes in mare.) Heb.(Et rebellauerũt super mare) Nã anteq̃ intrarẽt mare vidẽtes egyptios veniẽtes dixerũt moysi impꝛoperãdo. foꝛsitan nõ erãt sepulchꝛa in egypto.⁊c. Exo.xiiij.ca.
¶ Itẽ.c.(Et misit saturitatẽ in aĩas eoꝝ.) Heb.(Et misit maciem in aĩas eoꝝ.) i.impotẽtiã viuificãdi coꝛpoꝛa.nã adhuc carnes erãt in oꝛe eoꝝ⁊ dñs iratus percussit eos plaga magna.vt habet nũeri.xi.capl'o.
¶ Item.e.(Et stetit phinees ⁊ placauit.) Heb.(Et stetit phinees ⁊ oꝛauit.)

psal.cvi. c.(Suscepit eos de via iniq̃tatꝫ eoꝝ.) He.(Stulti fcti sũt ꝑpter viã iniq̃tatis eoꝝ

psal.cvii. d(Juda rex meus/moab olla spei mee.) Heb.(Juda legifer meus/moab olla lauationis mee.)
¶ Itẽ.d.(Michi alienigene amici facti sunt.) Heb.(Michi philistiĩ associabo

psal.cviii. d.(Et eijciantur d̃ habitationibus suis.(Heb.(Et requirãtur de habitationibus suis.) s.ad captiuandũ eos ⁊ occidendum.
¶ Item.f.(Genua mea infirmata sũt a ieiunio ⁊ caro mea immutata est pꝛopter oleum.) Heb.(Genua mea infirmata sunt a ieiunio ⁊ caro mea macillenta facta ẽ a pinguedine.i.trãsmutata est a pinguedine in maciem.

psal.cix. b.(Tecũ pꝛincipiũ i die virtutis tue in splendoꝛibus sanctoꝝ ex vtero ante luciferum genui te.) Heb.(Populi tui pꝛĩcipes in die virtutis tue in decoꝛe sctõ. de matrice auroꝛe tibi ros adolescentie tue.) Hic beata virgo auroꝛa dicit/ et coꝛpus xp̃i celit⁹ foꝛmatũ ros
¶ Itẽ.f(Implebit ruinas) Heb.(Implebit cadauera vel funera.

psal.cxi. d.(Jocundus homo q̃ mise-

retur et cõmodat disponit sermones suos in iudicio.) Heb.(Bon⁹ vir misericors est ꝛ ꝯmodãs. ꝯplebit ſmo nes suos in iudicio.)

psal.cxiiii d.(Et peri cula iferni inuenerunt me.) Heb.(Et termini inferni inuenerũt me.

¶ Itẽ.g.(Placebo dño in regiõe viuoꝝ) heb.(Ambu labo corã dño in terra vi= uentium.

psal.cxvii. c(Qr vlt⁹ sũ in eos heb.(Qr pscint am eos.)

¶ Item.c.(Et exarserũt si cut ignis in spinis,)heb.(et trãsilierũt sicut ignis i spi nis.)i. cito ꝯsumpserunt.

psal.cxviii. a.(Nam et testi= monia tua meditatio mea est:et cõsiliũ meũ iustifica tiones tue.)heb.(Nã et te= stimonia tua consolatiões mee sũt quasi viri consilij mei.)i. a testimonijs sacre scripture:accipio consiliuꝫ in agendis.

¶ Item.a.(Et iudicia tua nõ sũ oblitus.)heb.(Iudi= cia tua precepi.s. diligen= ter obseruari.

¶ Item b.(Et exquirã eaꝫ semper.)heb.(Et exqrã eaꝫ p vestigiũ.)i.diligenter.

¶ Item.b.(Supbi iniq͡ꝫ a gebãt vsq͡ꝫ)heb.(Supbi deriserunt me.)

¶ Itẽ.c.(Paratus sũ ꝛ nõ sũ turbatus) heb.(Festina ui ꝛ nõ tardaui)q.ipeditus

¶ Itẽ c.(Multiplicata est sup me iniquitas supboꝝ) heb.(Duplicauerũt sup me mendacium superbi.)

¶ Item d.(Defecit in salu tare tuũ aia mea.)heb.(De siderauit in salutare tuum anima mea.)

¶ Item.d.(Narrauerũt mi chi iniq͡ fabulatiões) heb. (Foderũt michi superbi fo ueas ad capiendũ me.)

¶ Item.e.(Inclinaui cor meũ ad faciendũ iustifica= tiones tuas in eternũ:pro pter retributionẽ)heb.(In clinaui cor meũ ad facien= dum iustificatiões tuas ad eternum vestigium.)

¶ Itẽ.e(Iniquos odio ha bui.heb.(Cogitatiões odi ui.)s.malignas.

¶ Itẽ.e.(Preuaricãtes re putaui oẽs pctõres terre.) Heb.(Scoriã reputasti õs peccatores terre.

¶ Itẽ.e.(Confige timore tuo carnes meas.) Heb. Horripilauit a timore tuo caro mea.

¶ Item f.(Preueni in maturitate.) Heb.(Preueni in mane.

¶ Item.f.(Preuenerunt oculi mei ad te diluculo.) heb.(Preuenerunt oculi mei custodias.)

¶ It.g(Uidi preuaricantes et tabescebam.)heb.(Uidi preuaricantes et increpabam.)

psal.cxix. d.(Sagitte potentis acute cum carbonibus desolatoriis.)heb.(Sagitte potentis acute cum carbonibus iuniperorum:)qui cineribus operti diu seruant ignem/ ideo dicitur iuniperus a gigno gignis et pyr quod est ignis.

psal.cxxi. e.(Et abundantia diligentibus te.)heb.(Pacificauerunt diligentes te.) i. pacifice vixerunt.

psal.cxxv. d.Conuerte dne captiuitatem nostram sicut torrens in austro.)heb.) Conuerte dne captiuitatem nostram:sicut riuos in siccitate.tempore.s.siccitatis riui incipientes repleri sunt valde delectabiles.

psal.cxxvi. c.(Surgite postquam sederitis qui manducatis panem doloris.)heb.(Retardantes sessionem:et manducantes panem laborantium.)isti sunt pauperes operarij.qui contra post opus continuant.(et sessionem)i.quietem retardant/et panem sui laboris manducant.

¶ Item.e.(Sicut sagitte in manu potentis: ita filij excussorum. Beatus vir qui impleuit desiderium suum ex ipsis.)heb.(Sicut sagitte in manu potentis /ita filij iuuentutum. Beatus vir qui impleuit pharetram suam ex eis.)

psal.cxxviii. b.(Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores prolongauerunt iniquitatem suam.Dns iustus concidet ceruices peccatorum.)heb.Supra dorsum meum arauerunt arantes.prolongauerunt sulcos suos.dns iustus concidet funes impiorum.)

psal.cxxix. e.(A custodia matutina vsque ad noctem.)heb.(A custodia matutina vsque ad matutinam.)s.sequentis diei.) et ideo cum dicitur in translatione nostra (vsque ad noctem) hoc intelligitur inclusiue.

psal.cxxxi. f (Viduā ei⁹ bñdicēs bñdicā.) heb (Victū ei⁹ benedices bñdicam

¶ Itē g (Et sup ipm efflorebit sanctificatio mea) Heb. (Et sup ipm lucebit corona sua.)

psal.cxxxiiii. e (Et in seruis suis dep̄ecabit̄ Heb. (Et in seruis suis glo̅ificabitur)

psal.cxxxv. a (Cōfitemini deo deorū) In heb (Addit̄ sub eodē versu) qm̄ in eternuꝫ mia ei⁹ (& eodē mō additur in oibus versibꝫ sequētibꝫ vsqꝫ ad vltimū q̄ sic icipit Cōfitemini dño. &c. & nō ē de textu. qꝛ nō est in heb. nec i trāslatiōe hieronimi.

psal.cxxxvii. a (Qm̄ audisti verba oris mei) hoc nō est in heb. nec in translatione hieronimi.

Itē b (Qm̄ magnificasti sr omne nomē sctm̄ tuū) In hebreo. et in translatione hieronimi additur sub eodem versu. verbū tuum. Item f (Et alta alonge cognoscit) Heb. (Et alta alōge ꝯfriget. i. supba destruet.)

¶ Item g (Dñs retribuet p me) Heb. (Dñs pficiet p me opa q̄ nō possū cōplere

psal.cxxxviii. a (Intellexisti cogitationes meas de lōge. semitā meā & funiculū meum iuestigasti) Heb (Intellexisti malū meū de lōge. iter meū et accubatio nē meā vētilasti)

¶ Item d (Cōfitebo̅ tibi qꝛ terribiliter magnificatus es) Heb. (Cōfitebo̅ tibi qꝛ terribilia admiratus sū. s. iudicia tua)

Item f (Qꝛ dicitis in cogitatione accipiāt in vanitate ciuitates suas) Heb (Qꝛ dicēt tibi dolose leuabūt. s. nomē tuū inimici tui) adulando tibi in facie (vt decipiant te)

¶ Item g (Et sup imicos tuos tabescebā) Heb. (Et isurgentes cōtra te icrepaui.)

¶ Item g (Et vide si via iniquitatis in me est.) Heb. (Et vide si via dolo̅is. i. pfecte cōtritionis in me est que est via ducens ad patriam id sequitur. et deduc me in via eterna)

psal.cxl. b (Ad excusādas excusationes in peccatis) Heb (Ad

imponẽduꝫ calũnias ĩ malum)

¶ Itẽ d(Qm̃ adhuc ⁊ orõ mea in bñplacitis eoꝝ absorpti sũt petre iudices eorum) Hebrei.(Qm̃ adhuc oratio mea in malis eorũꝫ dimissi sunt petre iudices eorum.s.moyses et aaron qui offẽderunt in aquis cõtradictiõis de petra oreb) Item e(Audiẽt verba mea qm̃ potuerunt sicut crassitudo terre erepta est super terrã).Heb.(Audient verba mea qm̃ decora sunt.i.penetratiua cordium sicut findens scindit terrã. i.sicut agricola penetrat terram.

psal.cxli. g(Me expectant iusti do nec retribuas michi) Heb(Me coronabũt iusti cũ retribueris michi) nam glĩa cuiuslꝫ sancti augmentat̃ ex societate aliorũ

psal.cxlii. d(Aĩa mea sicut terra sine aqua tibi) Heb.(Anima mea sicut lassata sitiẽs tibi semper.

psal.cxliii. e(Quorũ filiĩ sicut nouelle plantationes in iuuentute sua. filie eorum cõposite) Heb.(Ut sint filiĩ nostri quasi plantatio crescens in adolescentia sua) et filie nostre ornate(⁊ scdõꝫ hoc dauid orat ꝓ iuuẽibus israel) vt crescant in robore corporis et moribꝫ.et ꝓ iuuenculis vt ornate tradantur nuptui.ad multiplicationẽ populi.

¶ Item f(Promptuaria eorũ plena) Heb(. Promptuaria nostra plena) ita ꝙ dd orat ꝓ ꝓsperitate isrl̃ in tẽporalibꝫ.vnde qd̃ subditur.oues eoꝝ fetose ⁊c.⁊ boues eoꝝ (crasse) ⁊ postea (neqꝫ clamor ĩ plateis eoꝝ) in hebreo habet̃ (oues nostre.⁊ boues nostre) in platheis nostris.

psal.clxiiii. e(Fidelis dñs in omnibus verbis suis et sctũs ĩ oĩbus opibꝫ suis.iste vsus non est in hebreo.

¶ Item f(Et imples oĩe animal bñdictiõne) Heb.(Et imples oẽ viuẽs bñdictione.i.tuis bñficiĩs.

psal.xlvii. d(Mittit cristallum suam sicut buccellas Heb(Mittit gelu suuꝫ sicut buccellas.

Sciendũ aũt ꝙ translatio nostra in libro psalmoruꝫ in multis et multipliciter

dissonat ab hebreico (et fre
quẽter de vno vsu facit du
os. et econuerso. de duobus
vnũ et aliqñ incipit versũ
i medio vers⁹ hebreici et ter
minat i medio v⁹ sequẽtis ex
quib; aliqñ sñia variatur. et
pp̃ plixitatẽ vitãdã plura
omisi scribere. et iõ q̃ volu
erit hr̃e pfecti⁹ recurrat ad
psalteriũ hieronimi qđ ẽ iu
xta hebraicũ eo q₉ trãstulit illđ
imediate de hebreo i latinũ
ad petitionẽ cuiusdã sapi=
ent; noĩe sophonij eo q₉ cũ
frequenter disputaret cu;
iudeis. et allegaret aucto=
ritates libri psalmo℞. scđ;
trãslationẽ nr̃am negabãt
eas eo q₉ freq uẽter ẽ i heb.

¶ Incipiunt pabole salo=
monis.

D Rio cap. d(Sic
semite oĩs iniq)
Heb. Sic semi=
te oĩs congregã
tis diuitias. s. male.)

¶ Itẽ e Et stulti ea q̃ sibi
noxia sũt cupiẽt(Heb.(Et
derisores deri sionẽ accipi
ent ẽ; illđ psa. ve q̃ spernis
nõne et ipe sperneris. q. d. sic.

ca. ii. d.(Et oẽm semitã
bonã) heb.) Et oẽ;
terminũ bonũ).

Itẽ g(Et ad; inferos semi
te illi⁹(heb. Et ad iferos eit
...

cient eius.)

ca. iii. c(Melior est acq=
sitio eius. negoci
atione argẽti et auri primi
et purissimi fructus eius)
Heb. Melior est mercatio
eius mercatione argenti et
auro purissimo fructus ei⁹
supple melior est.)

Itẽ d(q̃ tenuerit eã btũs)
heb.(Qui innititur ei btũs)

¶ Item g(Egestas a dño
in domo impij) Heb. Ma=
ledictum a dño in domo i=
pij.

¶ Item g(Exultatio stul
torum ignominia.) Heb.)
Exultatio stultoru; igno
minia) q; tũc magis appa=
ret eo℞ fatuitas sicut trepi
tudo symie quãdo cursum
ascendit.)

cap. iiii. g) Uias que a
dextris sunt)
&c. Iste versus nõ est in
hebreo.

ca. v. a(Ne intenderis
fallacie mulieris)
hoc non ẽ in hebreo.

¶ Ite; f(Cerua carissima
et gratissimus hinulus.(
Heb.(Cerua carissima et a
scensus gratie.

ca. vi. c(Si vero impi=
ger fueris. &c.)
Heb. non habet hunc ver=
sum.

cap.vii. a(Fili mi honora dñz ꝛ va lebis.ꝛc.) hic vsus nõ est in hebreo.

¶ Item a(Et prudentiam voca amicam tuam) heb.(Et scientem ad intelligendum vocabis)

¶ Item f(Statim eam sequitur quasi bos ductus ad victimam et quasi agnꝰ lasciuiens. et ignorans ꝙ ad victimã stultus trahat Heb.(Statim eam sequit quasi bos ductus ad victimam et sicut ad venenũ cõstringens stultum qui non aduertit donec moritur

cap.viii. a(Quã de rebꝫ magnis locutura sum.) Hebr.)Qr principatus loquar)

¶ Item.f(Cũ eo eram cuncta cõponens) Heb (Iuxta eum fui nutrita)

cap.ix. g(Qui eñi applicabit illi.ꝛc.) Heb.non habet hunc versum.

ca.x. a(Qui nitit mendacijs ꝛc.) Iste versus nõ est in hebreo.

ca.xi. g(Bene cõsurgit diluculo qui q̃rit bonum) Heb.(Qui querit bonũ querit beneplacitũ s.diuinum.)

ca.xii. b(Doctrina sua cognoscitur vir: qui autẽ vanus et excors est patebit cõtẽptui.heb.(Doctrina sapiẽtia sua laudabitur vir)e t mobilis corde erit ĩ cõtẽptum

Item b(Melior est paup et sufficiẽs sibi) Heb.(Melior est vigil ꝛ seruiẽs sibi)

Item c(Qui suauis est viuit ꝛc.) Heb. non habet hunc versum).

Item e(Est qui promittit et quasi gladio pungitur conscientie . Heb Ex spe rans quasi perforatꝰ gladio . s . quando defraudat a promisso.

Item f.(Nõ cõtristabit iustum quicquid ei acciderit Hebr.(Non accidet iusto omnis falsitas(i.nulla(q̃r omnis non: et nulla equipollent)

¶ Item g(nõ inueniet fraudulentus lucrum.) Heb.(Non assabit fraudulẽtꝰ venationẽ suã.)i.ñ assũit cõmodũ ex eo ĩ quo mltũ laborauit ad ꝯñdũ illud

ca.xiiii. b(Stultꝰ illudit pctm̃ ꝛ aliq̃ libri nr̃i hñt stultos) Heb(Stultꝰ loq̃t correctio q̃r facta sua oñdũt eos corripiẽdos.)

Ca.xv. a (In abūdantia iusticia virtus maxima est) hic versus non est in hebreo.

Cap̄.xvi. a (Initiū vie bōe facere iusta &c.) Heb.non habet hunc versum.

¶Itē c (Et opa ei⁹ oēs lapides seculi)heb.Et opera ei⁹ oēs lapides sacculi) Antiq̄t⁹ eni fiebāt pōdera p lapides i sacculo positos Pōdus aūt iustū est a dño. pp̄ qd videt trāslatio nr̄a corrupta p scriptores ex similitudine dictionum.

Cap.xvii. b (Gēma gratissima expectatio p̄stolantis)heb. (Lapis p̄ciosus merces in oculis dn̄i sui)nam intēdit recipere p ea magnū p̄ciū.

¶Itē g (& p̄ciosi sp̄us vir eruditus)heb.(& cohibens sp̄m vir eruditus)

Cap̄.xviii. b.(Pigrū deicit timor &c.)

¶Itē g (Qui expellit mulierē bonā &c) Isti duo v̄s⁹ non sunt in hebreo.

Cap̄.xix. c (Nō decēt stultū diuitie) Heb.& libri nostri correcti habent(delicie) q2 stultus est magis flagellādus.

¶Itē f (Abscondit piger manū suā sub assella) heb. hz (sub caldaria) sc3 porrigendo eā ad ignem sub caldaria existentē

Cap.xx. c (Ex studijs suis intelligitur puer &c.) Heb.non habet hoc totū vsq ibi exclusiue(noli diligere &c.)

¶Itē g (Et incuruat super eū fornicē).i.archū triumphalē ipis supatis. pp̄ hoc heb.hz(rotā) Arcus eni talis ē in forma semitriculi.

Cp̄.xxi a (Cogitationes robusti sēp in abūdantia)heb.(Cogitationes iusticie semper ad lucrum).i.ad bonum

Cap̄.xxii c (Victoriā et honorē acquiret qui dat munera) hic versus nō est in hebreo.

Ca.p̄xxiii b (Ne desideres cibos ei⁹ qm̄ i similitudinē arioli et piectoris estimat quod ignorat) Heb.(Ne desideres sapores ei⁹ q2 sicut ē ei in aīa: sic ipse).i.sicut pessima machinatur i corde: sic implet qn̄ pōt in opere.

¶Item g (Ingredit blande)heb.(Ingreditur iuste) q2 bibens assumit sub specie boni. vtpote sub spe sa-

nitatis conseruande vel aliquid hmōi.

Cap̄.xxiiii. d (Nō cōtēdas cū pessimis) heb. Non taceas cū pessimis scȝ eoꝝ malicie consentiendo.

Cap̄.xxv. f (Sicut tinea vestimento ⁊c.) Heb. nō habet hūc versum.

¶ Itē g (Uentus aquilo dissipat pluuias) heb. (Uētus aquilo creat pluuias.) Sicut enī siccus est in partibus septētrionalib⁹: ita pluuiosus est in partibus australibus. vt habetur. ij. metheo. Et sic vtraqꝫ littera veritatem habet scdȝ diuersa loca.

Cap̄.xxvi. a (Sic maledictum frustra prolatū ī quēlibet superueniet) heb. hȝ (nō superueniet) qꝛ non nocet nisi proferenti ipsum.

¶ Itē b (Sicut qui mittit lapidem in aceruū mercurij: ita qui tribuit īsipiēti honorē) Aceruus mercurij est cōpotus qui antiquitus fiebat per lapides. et lapis q̄ ꝑmo ponebat̄ ꝑ vno denario postea ponitur ꝑ decem libris vel viginti/ non tamē in se melioratur

Heb. (Sicut qui mittit lapidem in palma funde: ita qui tribuit insipiēti honorē) Dicitur autē palma fūde locus in quo ponitur lapis vt sursum emittatur cōtra naturā lapidis. Sic ꝑmotio insipientis ad statū honoris est contra dictamē rationis naturalis.

Cap̄.xxvii. c (Stude sapiētie fili mi et letifica cor meum vt possis exprobranti rñdere sermonē) heb. Stude ⁊c.) sequitur (vt possim exprobrāti rñdere sermonē) si aliquis improperet michi pro te. ⁊ sic vtraqꝫ littera habet veritatem.

¶ Itē f (Cor iniq̄ nō exq̄rit mala) heb. nō hȝ hūc vsū

Ca.xxix. c (Pauper ⁊ creditor obuiauerūt sibi. vtriusqꝫ est illuminator dñs) heb. Pauper et vir meditationū vtriusqꝫ illuminatorē dñs) Et ſm hebreos (vir meditationū) dicitur hic studiosus in lege dei quē dñs illuminat per seipsum. et pauper hic dicitur ignarus legis quē dñs illuminat ꝑ legisperitum ipsū instruēdo

¶ Item g (Uerbum custodiens filius extra perditio

nem erit) Hic versus nõ est in hebreo.

Ca.xxx. c (Sanguisuge due filie sunt) Heb. (profunditatis) .i. gehẽne (due voces sunt)

¶ Itẽ d (Et despicit partum matris sue) Heb. (Et despicit rugas matris sue) .i. senectutem eius.

¶ Item d (et viam viri in adolescentia) heb. (et viam viri in adolescẽtula) quod exponitur de christi incarnatione in virgine / qui fuit vir perfectus in scientiis et virtutibus. quod misterium dicit salomon ad cognoscendum difficilimũ.

¶ Item e (Stellio manibus nititur et moratur in edibus regum) Heb. (Aranea manibus nititur &c.) Et per manus intelligitur pedes aranee: quib9 serpit et facit telam.

¶ Item e (Gallus succinctus lumbos et aries et nõ est qui resistat ei (et premittitur (leo fortissimus &c.) Heb. non habet (gallus) et et ẽm Ra. sa. per hec intelliguntur quattuor regna sibi succedentia. Primũ babiloniorũ per leonẽ significatũ / qr rex babilonis leo dicitur. hiere. iiij Scdõ: per sarũ quod significatur per succinctum lumbos. qr cyrus accinctus armis bellicis destruxit babilonem. Terciũ est grecorũ per arietem significatum. eo qp alexander magnus fuit fortis & magnificus. sicut aries ẽ aial cornutũ et mãsuetum. Quartũ ẽ romanorũ qđ super alia regna obtinuit. et hoc designatr cũ subdit (nec est rex qui resistat ei.

¶ Itẽ g (Et diuitias tuas ad delendos reges. heb. Et diuitias tuas ad ipinguendos reges. et cõsonat ei qđ subdit (noli regib9 dare vinũ / qr nullũ secretũ est vbi regnat ebrietas) heb. p isto vltimo hr (& potẽtib9) .i. iudicib9 (potũ inebriatiuũ) & consonat hoc lre ꝑcedẽti in qua dr (noli regib9 dare vinũ) et subsequẽti cũ dr (ne forte bibant et obliuiscantur iudiciorũ.

capĩ.xxxi. b (Et digiti eius apprehenderunt fusum) heb. (Et palme eius substentauerũt regionem)

¶ Itẽ b (Oẽs enĩ domestici ei9 &c.) heb. (oẽs domestici eius vestiti sunt vermiculatis). i. vestibus rubeis siue de scalleto. per qđ itel-

ligitur caritas dei et proxi mi. idō dicitur in translatio ne nostra(vestiti sūt dupli cibus)

¶ Itē e (et cingulū tradi= dit chananeo)heb.(et cigu lum tradidit mercatori)

¶ Incipit ecclesiastes.

Secundo cap̄. b (Ciphos et vr= ceos in ministe rio ad vina fun dēda) Pro tota littera ista heb.hꝫ(curr⁹ ⁊ quadrigas) Et dicū tur currus cū quat tuor rot(:q̄drige cū duab⁹.

cap̄.viii. b (Nec sint tur quiesce= re ingruente bello)Heb.(⁊ nō est missio nūcij in bello) scꝫ ad impetrādū inducias

¶ Item e (Et laudabātur in ciuitate quasi operum iustoꝝ)heb.et obliuioni da tum est in ciuitate quod fe cerunt.

cap̄.x. e (Qui scindit li gna:vulnerabit ab eis)Heb.(Qui scīdit li= gna:calefaciet se ex eis)

cap̄.xii. e (Impingua bitur locusta: et dissipabitur capparis.) Heb.(Onerabitur cora et prohibebitur desideriū)nā tunc cora nō potest sustine re pondus corporis et tolli tur appetitus cibi.

¶ Item d(Et recurrat vit ta aurea) Heb.(et recurrat fons aureus.

¶ Itē g (His amplius fi= li mi ne reqras, faciēdi plu res libros nullus est finis) Aliqui hebrei dicūt ꝙ hec ē littera(amplius his fili mi sis prōptus)scꝫ ad scribēdū Et subditur causa(faciēdi enim plures libros non est finis)qꝛ sapientia dei scri= pturis hominum nō potest totaliter explicari / sed sēp remanet aliquid explicādū

¶ Incipiūt cātica cāticoꝝ.

Primo cap̄. c (Fi= lij matris mee pu gnauerūt contra me)heb.(Filij ma tris mee deriserunt me)

¶ Item d (Ne vagari in= cipiam(Heb.(Ne sim sicut inuoluta) i.perplexa.Ho= mo enim perplexus dicitur inuolutus.

cap̄.ii. a (Ego flos cā= pi) Heb.(Ego rosa planiciei)

¶ Itẽ.b (Ordinauit in me caritatẽ.) Heb. (Uexillum amoris eius sup me) Nã colũna ignis & nubis erat filijs isrl' pro signo amoris.

¶ Itẽ.e. (Tẽp⁹ putationis aduenit.) Heb. (Tẽpus cãtus aduenit. nã i vere aues resumũt cantum suum.

¶ It g (Sup mõtes bethel Heb. (Sup moutes partitionis vel separationis.) scilꝫ dei a pplo isrl'. qꝛ tunc temporis dñs dixit moysi. vade de loco isto &c. Sequit non enim ascendam tecum sic exponit. Ra. Sa.

Cap̃. iii. f. (Ferculũ fecit sibi rex salomon.) heb. (Papilionem fecit sibi rex salomon.

Cap̃. iiii. d. (Coronaberis de capite amana.) heb. (Respicies de capite amana) Est enim amana mons vltra iordanẽ de cuius sũmitate videri potest terra promissionis.

¶ Item. f. (Soror mea spõsa ortus cõclusus). Hebrei (Soror mea sponsa porta clausa) Et consonat pphetie Eze. de porta clausa. Eze. xliiij.

¶ Item. g. (Cum pomorũ fructibus). Heb. (Cum fructu dulcedinum.

Cap̃. v. c. (Digiti mei pleni mirra pbatissima.) Hebrei (Digiti mei pleni mirra trãseũte). id stillãte (Sup manũ vectis) Et finitur hic versus et icipit sequẽs (Aperui diluculo &c.) Et dr hic man⁹ vectis illa pars p quã vectꝫ trahit et retrahit ad claudendũ et aperiendũ ostiũ.

¶ Item. e (Caput eius aurum optimũ come eius sicut elate palmarum.) Heb. (Caput ei⁹ massa auri flosculi eius crispi.)

¶ Itẽ. f. (Labia eius labia distillantia.) Heb. (Labia eius lilia distillãtia.

Cap̃. vi. a. (Pulchra es amica mea suauis.) Heb. (Pulchra es amica mea sicut tersa. et est tersa nomẽ ciuitatis & huic consonat quod subditur. et decora sicut hirlm

¶ Itẽ. g (Descendi in ortũ meum vt viderẽ poma conualliũ.) Heb. (Descendi in ortum nucũ ad videndum fructum torrentis. i. crescẽtem iuxta torrentem

¶ Item. g. (Aĩa mea conturbauit me propter quadrigas aminadab.) Heb.) (Aĩa mea posuit me quadrigam ppli pncipantis) et se

eundũ hanc lŕam quã asse-runt aliqui hebzei due di-ctiones sunt.(Aminadab.) significantes ppl̃m pzinci pãtem volũtas eni mala q̃ induxit isrl̃.ad ydolatriam fecit eũ quasi quadzigam assiriozũ et babiloniozũ.q̃ captiuauerũt ipm imponẽ tes ei onera grauia. sicut imponuntur quadzige.

¶ Itẽ.g.(Reuertere suna mitis.)Heb(Reuertere has sulamit.i.integra vel pfcã.

Cap̃. vii. a.(Umbilic⁹ tuus crater toznatilis.)Heb.(Umbili cus tuus sicut bacin⁹clar⁹.

¶ Itẽ.f.(Oĩa poma) Heb. omnes delicias.

Cap̃.viii. d.(Lampa des eius lã pades ignis atq flãmarũ) Heb.(Carbones eius car-bones ignis atq flãme dei

¶ Itẽ.e.(Edificemus sup eũ ppugnacula argentea) Heb.(Edificemus sup eũ palatia argentea

¶ Item.g.(Mille tui paci fici)Heb.(Mille tibi paci fico.) i salomoni per quem intelligiť xp̃s cui debentur maiozes gratie:q̃ pzelatis ecclesie qui dicũtur hic cu-stodes.sicut mille maioz est numerus q̃ ducenti.et per

hoc patet q cũ diciť in trãs latione nřa.(Pacifici tui.) sunt genitiui casus singu-laris numeri. et ad chzistũ referuntur

¶ Incipit liber ysaie pphẽ

P Rimo capl̃o. c (Percipite auri bz legẽ dei vři) Heb Hz dei nři

¶ Itẽ.e.(Et venite et ar-guite me.heb(Et venite et arguem⁹adiuicẽ disputãdo

¶ Itẽ.g.(Et erit fortitudo vestra vt fauilla stupe.et opus vřm vt scintilla)heb (Et erit fortis stipula.et operatoz suus vt scintilla) cõburens pctõzes effectiue. He.xii.Deus noster ignis consumens est.

Cap̃.ii. e.(Et sup om-ne quod visu pulchzum est)Heb)Et sup pauimentum cupiditatis) id est illud qđ cõcupiscitur nam cõcupiscentia in eo si-tuatur sicut in pauimento

Cap̃.iii. a.(Et effemi nati dñabun tur eis.)heb.(Et derisozes dominabuntur eis

¶ Itẽ.b.(Et respondebit in die illa dicens nõ sũ me-dicus)Heb.(Et iurabit in die illa.dicens nõ ero vin-culatoz) i.iudex qui ponit

malefactores in vinculis
¶ Item. f. (Decaluabit do
minus verticem filiarum
syon. et crinem earum nu=
dabit) Heb. (Leprosabit do
minus verticem filiar syō
et vasa earum euacuabit.)
In quibus ponebant vn=
guenta ad se fardandum.
¶ Item. g. (Pulcherrimi
quoque tui) Heb. (Quia lo=
co pulchritudinis) Supple
e rūt predicta in penā abu=
sus et est hic finis versus
in hebre. et sequens incipit
viri quoque tui gladio cadēt

Cap̄. v. a. (In cornu fi lio olei.) Heb.
(In angulo apto oleo. i. in
spacio terre apto p oliuis.
¶ Itē. a (Et edificauit tur
rim ī medio ei⁹. et torcular
extrurit ī ea) heb (Et edifi
cauit p̄storiū ī medio ei⁹ et
foueā fodit ī ea) i. cellariū
ad reponēdum vinum

Cap̄. vii. d. (Si non crediderit is
nō p manebitis) heb (Si nō
crediderit; nō credet vobis
¶ Itē. g. (Et in spinas et
in vepres) Heb. (Vermes
et vastitas erunt. et eo=
dem modo cum subditur.
(Vepres et spine)

Cap̄. viii. f (Qui strident in cā=
tationibus suis.) Hebrei.
(Qui pipant et loquūtur)
Quia loquūtur extraneo
modo. et non intelligibili
ab aliīs.

Cap̄. ix. b. (Quia om=nis violēta pre
datio cum tumultu.) Heb.
(Quia victoria victoris cū
tormento.) Victorie enim
sennacherib de quo loqui=
tur finaliter conuerse fue=
runt ad tormentum sui ex=
ercitus quē p cussit dn̄i an=
gelus. Et persone sue qm̄
occiderunt eum filii sui. iiij.
Regum. xix.

Cap̄. x. c. (Et princi=pes eorum de=
predatus sum.) Et detraxi
quasi potens in sublimi re
sidētes.) Hebrei. (Et sta=
tuas eorum vastaui et de=
traxi multitudinem habi=
tantium.
¶ Item. d. (Aut exaltabi=
tur serra cōtra eum a quo
trahitur.) Heb. (Aut eleua
bitur dolabra cōtra leuan=
tem se.)
¶ Item. d. (Et erit terro=
re profugus) Heb. (Et erit
sicut vermiculatio vermi=
culaus.)
¶ Itē. e. (Consūmatio ab
breuiata.) Hebrei. (Consū
matio definita scilicet in

dei p̄rescientia.

Cap̃.xi. a.(Et flos de radice eiꝰ ascē det.)heb.(Et nazareꝰ vel bo trus de radice eius florebit Itē.a.(Spiritꝰs scientie & pietatis. Et replebit eum spiritu timoris dñi.)Heb. (Spiritus scientie et timo ris dñi. et inspirabit eum in timore domini.

¶ Item.g.(Et volabūt in humeros philistijm per ma re.)Heb.(Et volabunt in humeros filistijm ad occi dentem)Mare eni mediter raneum super quod est ter ra philistinorū est ad occi dentalem partem respectu terre promissionis

ca.xiii. a.(Sup montē caliginosū)heb. (Sup montē quietū babi lon eni de qua loquit erat ita murata et populata ꝙ nō timebat inuadi ab aliq̄

¶ Itē.a.(Ego mādaui sā ctificatis meis)Heb (Ego precepi citatis meis.

Cap̃.xiiii. a.(quieuit tributum) heb.(Quieuit supba) s.ba bilon ab īfestatione gētiū.

¶ Item.c.(Qui vulnera bas gentes.)heb.(Qui sor tem mittebas super gētes. per sortes eni diuinatiōes inuadebat gentes vt habe tur ezechielis .xxi.stetit rex babilonis diuinationem querens et facta est diuina tio cōtra hierusalē.

¶ Item.e.(Et progeniem et germen.)heb.(Et infan tem et nepotem.

Ca.xv. d.(Vectes eiꝰ vsq3 ad segor vitulam consternantem.) heb.(Fugientes eius vsq3 ad segor vitulam baronis sam.)Hic nomīat am eo ꝙ erat ciuitas fortis/Et sciē dū est ꝙ ista a segor est alia ab illa ad quā fugijt loth. geñ xix.Nā illa erat sbuer sa & inhabitabilis:ista aūt erat in terra moab.

Cap̃.xvi b.(Finitꝰ est puluis con sūmatus est miser: defecit qui conculcabat terram.) heb.(Defecit furto consū mata est mām illa defece runt mobilia de terra

¶ Itē.e(Sup vindemiam tuā.)heb.(Sup ficum tuā.

¶ Itē.f.(Super hoc venter meus ad moab quasi citha ra sonabit.)heb.(Propter hoc viscera mea ad moab cōmouebuntur scilicet per per compassionem: sonus autem cythare magis desi gnat leticiam.

Ca.vii. f. Ablata est messis in die hereditatis & dolebit grauiter.)heb.(Cumulus messis in die infirmitatis & dolor infirmātis eo q̄ nō potest saluare bona sua de manu ea rapientium.

Ca.xviii. a.(Ad populū terribilē post quē nō est alius.)heb.(Ad populū terribilē ex tūc et deinceps.)q.d. āte fuerat gl'iosus.boe.de ꝯso. Infelicissimū infortunij genus ē fuisse felicem.

¶Item.d.(Sicut lux meridiana clara ē:& sicut nubes roris i die messis).heb.(Sicut calore clar⁹ sit me lux et sicut nubes i calore messis.

Ca.xix. f.(Ciuitas solis vocabitur vna)heb.(Ciuitas destructa vocabitur vna)reedificata tamen.

C.xx. f.(Discooptis nationibus.)Heb.(Discoopertis fundamentis.

C.xxi. b.(Babilon dilecta &c.Heb.nō habet hunc versum.

¶Item.b.) Pone mensam ꝯtēplare in specula comedētes& bibētes surgite principes arripite clipeū.) Heb. Pone mēsam erige cādelabrum comedētes & bibētes surgite pricipes vngite clipeum:)vt magis refulgeat ꝯtra aduersarios.loquitur aūt hic scriptura de conuiuio in quo apparuit man⁹ scribens in pariete ꝯtra cā delabrum. Dan.v.tō dr̄ hic (Erige candelabrum.)

Ca.xxii. b.(Scrutans murū et magnificus super montē.)heb (Perforās murū & clamor super montem.)

¶Item.b.(Et parietē nudauit clipe⁹.)heb.(Et quir discooperuit clipeū.) se preparans ad bellādū. licet āt (quir) vno modo sit nomen appellatiuū in hebreo et significet parietē:tamē hic ē nomē ꝓpriū cuiusdā gētis bellicose. vt dicūt hebrei.

¶Item.g.(Vasorū diuersa genera) heb.(filios& filias)

Ca.xxiii. d.(Nō est vltra circulū tibi)heb.(Nō est fortitudo tibi vltra)

¶Item.e.(Assur fūdauit eam) heb.Assur fūdauit eā nauibus)i.pro portu adnaues recipiendas.

Ca.xxiiii. d.(Deserta est omis leticia)heb.(Aduesperata est omnis leticia.)

Ca.xxv. d. (Et telam quaȝ orditus est sup vniuersas natiões) Heb. (Et dñium quo dñatus est sup oẽs gẽtes.)

¶ Item.g. (Cum allisione manuū eius.) heb. Cum in sidijs locoꝝ suorum.

Ca.xxvi. d. (Gygantes nõ resurgant.) heb. (Deficiẽtes nõ resurgant.)

¶ Item.c. (Indulsisti gẽti dñe) heb. (Cõgregasti gentem domine.)

¶ Item.f. (Iusticiā nõ fecimus in terra.) heb. Et libri correcti nõ hñt iusticiā) subintelligitur tamen.

Ca.xxvii. a. (Vinea merꝫ.) heb. Vinea vinosa) ex quo patet ꝙ merꝫ in nr̃a trāslatione nõ est nomẽ ꝓprium dñi vinee. vt credūt aliqui: sed ẽ nomẽ appellatiuū ꝫ genitiui casus huius nois merū qd̄ significat bonū vinum.

Ca.xxviii. a. (Errantes a vino) heb. (Cõsumpti a vino.)

¶ Item. a (Et emissaꝝ sup terrā spaciosā. (heb. (Et requiescentium super terraȝ in fortitudine.)

¶ Item.c. (In loquela labij.) ꝛc. heb. (In balbucien te labio) qd̄ male intelligit

¶ Item.d. (Qui dñamini sup ppl'm meū.) heb. (Qui parabolizatis ppl'o huic) ꝫ que sint iste parabole subdit. (Percussimus fedus cū morte.) ꝛc. i. nõ veniet contra nos.

¶ Item.f. (Consūmationē enī ꝫ abbreuiationē audiui.) heb. (Cõsūmationem ꝫ diuisionem audiui.)

Ca.xxix. d. (Miscuit vobis dominus spm̄ soporis.) heb. (Dominari fecit super vos dñs spiritum soporis.

Ca.xxx. b (Superbia tm̄ ẽ. qesce.) heb (Supbia ipediuit eos)

¶ Item.d (Et nõ faciet ad uolare vltra doctorē tuū.) heb. (Et nõ opiet vltra doctor tuus): sed manifeste reuelabitur.

¶ Itē.e (Cõmixtū migma comedēt). heb. (Cõmixtum forte comedent.)

¶ It.f. (Sicut vox sctifica te solẽnitatis.) heb. (Sicut vox sctificate solẽnitatꝭ) i. pasche pā illa nocte glificauerit deū de egyptioꝝ pcussione et sua liberatione.

Ca.xxxii. a. (Et cor stultoꝝ itelliget) heb. (Et cor festinantiū ad

discere veritatē intelliget) ¶ Item.f.(Tenebre ⁊ palpatio facte sūt sup speluncas usq; in eternum.) heb. Fortaliciū forte factū est in destructionē usq; in sclm.) Et loqtur de tēplo qđ erat edificatū sicut fortalicium forte ⁊ altū / qđ destructuꝫ fuit per nabuchodonosor/ et per cyrū reedificatū.ideo dicit (usq; in sclm) quod nō portat eternitatem sꝫ tempus longum.

Ca.xxxiii. a.(A voce angeli fugerunt populi.)heb.(A voce fremitus ꝯmoti sūt ppl'i ¶ Itē.b.) Ecce vidētes clamabunt foris:⁊ angeli pacis amare flebūt.)heb.(Ecce altaria.)i. ministri altariū.(clamabūt foris nūciȷ pacis amare flebūt) Loquitur eni de sennacherib conāte hirl'm destruere / tūc eni sacerdotes ministri altaris olocaustoꝝ ⁊ altaris incensi implorabāt diuinū auxiliū/tā alte clamātes q; poterāt audiri ab existenti b⁹ foris /nūciȷ etiā ezechie missi ad rabsacem propter blasphemias quas ꝓtulit contra deū.ut hꝫ.iiȷ.reg. xviȷ.amare fleuerunt.
¶ Item.c.(Concipietis ardorē ⁊ parietis stipulā.) heb.(Concipietis paleam et parietis stipulam.)
¶ Item.c.(Et erūt populi quasi de incendio ignis spine ꝯgregate igni cōburentur.)heb.(Et erunt populi quasi incendium calcis spine conscisse igni comburentur.)
¶ Item.f(Pp'm imprudētem nō videbis. Heb.(Populum explanandū non videbis.)i. cuius ydioma nō possis intelligere absq; interprete.
¶ Item.g.(Hierusalē habitationē opulentū.) heb.(Hierusalē maneriū quietum/quia post mortem sennacherib de qua loquitur/ hierusalē fuit in quiete tēpore ezechie.

Ca.xxxiiii. f.(Et pascua structionū.) Heb.(Et pascua filiaꝝ structionum.)

Ca.xxxv. a.(Et florebit quasi liliū.)Heb.(Et florebit quasi rosa.)

Ca.xxxvi. c.(Et nūc tarde te dño meo.)heb.(Et nūc tardevadiū dño meo)s.ꝓ duobus milibus equoꝝ tibi cōmodandis.

Ca.xxxviii. e.(Sicut pullꝰ hyꝛũdinis ſic.clamabo.) heb.(Sicut hyꝛũdo et grus ſic pipiabo)i.debiliter loquar infirmitate grauatus.

Ca.xl. a.(Qm̄ ꝯpleta ē malicia eius di=miſſa eſt iniquitas illius.) heb.Qꝛ ꝯpletꝰ ē ƒminꝰ eiꝰ. s.ꝙtũ ad afflictionē(pacifi cata ē trāſgreſſio eiꝰ cũ dño

Item.e.(Qui extēdit ve lut nichilũ celos)heb.Qui extēdit velut telā celos.)i. ſicut tentoꝛium.

Ca.xli. b.(Cōfoꝛtauit faber erarius percutiēs malleo cum qui cudebat tunc tempoꝛis.di. glutino bonũ eſt.)heb.(Cō foꝛtauit artifex ꝯflatoꝛem ꝯplanantē marello et mal=leis tunc tꝑis . di . conſoli=datoꝛi bonũ hoc.)s.cōſoli=dare ꝑdoli ꝑtes fabꝛicatas.

Itē.g.(Ecce vos eſtis ex nichilo ⁊ opus veſtrũ ex eo quod nō eſt)heb.(Ecce vos eſtis ex nichilo/⁊ opus ve=ſtrũ ex clamoꝛe.) s . bonoꝝ quos oppꝛimitis.

Ca.xlii. e.(Diſſipabo et abſoꝛbebo ſimul.)heb.(Stupefaciā et abſoꝛbebo ſimul.)

Itē.e.(Et ſtagna areſa=ciā.)heb.(Et ſtagna reſpi=ciam.)ea minuendo vel deſ=ſicando.

Ca.xliii. f(Nec laboꝛaſti in me iſrl) i.pꝛo me nō ſuſtinuiſti ma gna.heb.(Qꝛ laboꝛaſti in me iſrl.)i . cito attediatꝰ et fatigatus fuiſti in ſeruitu te mea.

Ca.xliiij. a.(Et ī noīe dñi iſrl aſſi=milabitur.) heb.(et in noīe dei nominabitur.)

Itē.e.(Ante trũcũ ligni pꝛocidā)heb.(Putrefactio ni inclinabo.) i . ꝑdolo pu=trefactibili:q .d.non:

Itē.g(Et ꝯſiliũ nũcioꝝ ſuoꝝ ꝯplens)heb:Et ꝯſiliũ angeloꝝ ſuoꝝ ꝯplēs.)qꝛ ſe=creta diua pꝛius reuelātur angelis ꝙ hoibus . q̇bus ꝑ angelos reuelantur.

Ca.xlv. a.(Cuius ap=pꝛehēdi dexte ram.)heb.(quē foꝛtificaui ī dextera mea.)

Itē a(Et doꝛſa regũ ver tā) heb.(Et lũbos regũ diſ ſoluā.)baltheo militari.

Itē a.(Et glioſos terre hũiliabo.) Heb.(et diſtoꝛ=ta rectificabo.)i.impedimē ta tui pꝛoceſſus auferā ; et conſonat ei quod pꝛemitti tur.(ego ante te ibo.)

¶ Item a(Assimilaui te.) Heb.(Noiaui te)q2 añ mul tos ãnos dñs p ysayã.xlv. nominauit cyrum

Itẽ g(Qui leuãt lignũ scul pture sue)Heb.(Qui leuãt lignũ sculpture sue.i.idolũ ligneũ p sculptã fctm.(& vi detur translatio nostra cor rupta eẽ per scriptores po nentes.s.p.l.

C .xlvij. d(Ueniet sup te ma lum et nescies ortum ei9) Heb(Ueniet super te ma lum et nescies requirere ipm) i.apponere remediũ.

Cap..xlviii. g(Et stirps vteri tui)Heb.(Et exitus vteri tui.i.filij & filie de vtero exeuntes)

Cap.xlix. a(Et posu it me sicut sagittã electã)Heb.)Et po suit me sicut sagittã clarã. cuius ferruz est bene lima tum)

Item d(Super vias pascẽ tur(Heb.(In oibus ripp; pascentur)

¶ Itez e(Uenerũt structo res tui)heb.(Festinauerũt filij tui.s.venire ad te de babilone et ipi reedifica uerunt templũ et ciuitatẽ s.zorobabel neemias et so cij eorum.

Cap.l. d(Ut sciam su stẽtare eum qui lassus est verbo)sic habent libri correpti.heb.(Ad tem porandum debiles verbo) i.vt scientia ei suadere vt patiẽter sustineat vsq3 ad tempus. scdm illud eccliã stici.i.vsq3 i tps sustinebit patiens. & postea redditio iocũditatis.

¶ Itẽ g(Accicti flammis) heb.(Et fortificantes scin tillas)et cõsonat littere p̃ cedenti vbi d2 ecce oẽs vos accendẽtes ignẽ.

Capitu.li. a.(Et ad cauernaz laci vnde precisi estis)heb(Et ad martellus fouee vn de precisi estis) & videtur hec littera verior.nõ eñ p̃ scidũt lapides de lacu q̃ ẽ locus aquarũ: sed de foue is in terra sicca factis. & p martellus qui habet virtu tem actiuã in precisiõe:in telligitur abrahã et per fo ueam seu cauernam sara. q2;masculus h3 rationem actiui in generatiõe. femi na passiui

Cap.liii. a(Et scien tem infirmi tatem.s.per experienti am in natura passibili) Heb.(

Et cõtractã ĩfirmitate nõ est p hoc itelligẽdũ q xpõs de quo loqt hec scriptura:habuerit aliquã infirmitatẽ ex defectu nature vel boni regiminis pcedẽtẽ sz hoc dr de eo q ĩ natura passibili flagellatus fuit & crucifixus.

Itẽ d(Oblat⁹ ẽ qz ipẽ voluit) Heb.(Cõstrict⁹ ẽ & diffamatus)nã pilato traditus fuit ligatus & vt re⁹ mortis accusatus.

Cap. lv. b(Misericordias dd fideles). Hebr. et libri correcti hñt fideles

Cap. lvii. g(Unusqsqz ad auariciam suã; a sũmo vsqz ad nouissimũ He.(Unusqsqz ad rapinã suam finis su⁹) i.ad hoc est totalr intẽtus

Ca. lviii. b(Qui consolamini in dijs) Heb.(Qui cõsolamini ĩ vlmis exercendo ydolatriã et luxuriã sub eis)

Item b(In ptibz torrẽtis pascua.) Hebrei.) In petris torrẽtis pascua)

Item c(Dilexisti stratũ eorũ manu apta & ornasti te vnguẽto regio.) He.) Dilexisti stratũ eor vidisti locũ & ornasti te regio vnguẽto hoc dr de achaz q vidẽs in damasco altare sacrilegũz vt placeret regi assiriorũz fecit fieri simile in hierlm et super illud precepit holocausta et oblatiões offerri.iiij.reg.xvi.

Ca. lviii. f(Et iplebit splẽdoribz aiã tuã.)heb.(Et satiabit ĩ siti aiam tuam)

ca. lix. c(Et nõ est iudicium in gressib⁹ eorũ)Heb.(Et nõ ẽ iudicium ĩ circino eor.i.de iudicio nõ cogitant neqz curãt

ca. lx. a(Et filie tue d la tere surgent) heb(Et filie tue ad lat⁹ nutriẽtur. hoc eñ modo nutriũt pueri sugentes mãmillã ex hoc vider q verior littera trãslatiõis nostre est. et filie tue de latere sugent. i. de mãmilla que est in latere mulieris p qd designatur pspitas ppli fuca.

Item c(Me eñ expectant insule & naues maris)heb.(Michi aggregabũtur ĩsule et naues tharsis)

Item g(Et luna tua nõ minuet)heb.(Et luna tua nõ abscõdetur p eclipsim.)

Cap. lxi. c(Et filij peregrinor agricole et vinitores vestri erit

Heb.(Et filij pegrinorū bulbulci vestri vinitores vestri erunt)

ca:lxvi. c.(Si ego qui alijs gñatiōez tribuo sterilis ero.) Heb.(Si ego generare faciens,) s.alios.retinebo.s.viz me am generatiuā ne pducat filium.q.d.nō qz pater ī di uinis necessitate generat naturali.

Incipit liber hieremie.

Rimo capit.d(Uirgā vigilantem).i.festinantem. Heb.(Baculum amigdalinū(amigdalus em̄ festinat ad floritionem.idō hieronim⁹ trāstulit vigilantē.i.festinātē

ca.ii. e(Traxit ventum amoris sui.nemo auertet eum) Heb.(Glutiuit ventum et hic ē pūct⁹) recanationē ei⁹ quis auertet .que oñdit effrenatum appetitū coeundi cū femella ꝛ p hoc itelligit effrenatus appetit⁹ idolatrādi in populo.

Itē c.(Cursor leuis explicans vias suas) Heb.((Camela leuis retinens vias suas.) id est. exercens modū suum curandi. qui velociter cursu cameli vt dicūt hebrei.p qd intelligitur effrenata ꝯsuetudo ydolatrandi.

ca.iii. a(Nūqd nō polluta et cōtaminata erit mulier illa.) Heb.(Nunquid blādiēs blandictur terra.)q.d.nō.et est sensus . q habitatores terre vel vicini non suadebunt viro recōsiliari sibi mulierem sic repudiatā. pp eius turpitudinē i actu

It.b(Et serotin⁹ymber nō fuit)Hebr.hoc non hz.

ca.iiii. b(Ascendit leo de cubili suo.) Heb.(Ascendit leo de latibulo suo)est aūt latibulū in plus ꝙ cubile)

Itē g(Uox filie syon inter morientes)Heb.(Uox filie syon cōqueretur.) de malis sibi superueniētibz et expandet man⁹ suas .q. totaliter desolata.

ca.v. b(In domo meretricis luxuriabantur.equi amatores in feminas(Heb.(In domo meretricis cōgregabantur equi armati inquicātes.)i.festinātes. et est sensus.Sicut equi armati festinant ad bellum.iob.xxxix.procul odoratur bellum ꝛc. sic isti ad luxure actum

ca. vi. a(Speciose et de-licate assimilaui te) Heb. Speciosam et de-licatam destrui.
Itē b(Sicut frigidā facit cisterna aquā suā. sic frigidam fecit maliciam suam) Heb.) Sicut effluit puteus aquā suā: sic effluit malicia suā ipsam cōtinuādo
¶ Item c.(Sicut vindemiator ad cartalum) Heb. Sicut vindemiator ad iteratas scrutationes recolligendo racemos post vindemiam derelictos. per quod intelligitur captiuitas iudeorum post destructionē hierusalē relictoꝝ

ca. vii. e(Sed abierūt in voluptatibꝰ suis et prauitate cordꝭ sui mali) Heb. Sed abierunt in cōsiliīs et respectibꝫ cordis sui mali.
¶ Item. f ꝯsume idirectū planctū). Heb.(Et leua super rippas plāctū vbi solebat esse leticia.

ca. ix. g(Et sup oēs q̇ attōsi sūt i comaꝫ hitātes i deserto) Heb.(Et sup angulatos āgulo. i. super hitantes i deserto vsqꝫ ad eiꝰ vltimū angulū.

ca. x. f(Et tribulabo eos ita vt nō iueniātur s. ab amicis suis). Heb.(Et tribulabo eos ita vt inueniāt. s. ab inimicis suis q̄rētibꝫ eos occidere.

ca. xi. f(Ego quasi agnꝰ māsuetꝰ) he. Ego quasi muto ꝑditꝰ.

ca. xii. Bene ē oibꝫ q̇ p̄uāt malū. ꝫ iniq̄ agūt) heb.(In pace sūt deridētes ꝺrisiōe. i. derisiōibꝫ assueti.

ca. xiii. g(Reuelata sūt verecūdiora tua/ polute sūt plāte tue. heb Reuelati sūt p ani tui. ꝑcise sūt plāte tue. q. d. semp ꝓstrata es ad luxuriaꝫ.)
¶ Itē g(Vñ ꝫ ego nudaui femora tua). Heb. Vñ ꝫ ego reuersaui pānos tuos

ca. xiiii. a De sermonibꝫ siccitatꝭ. hebrei(De sermonibꝫ famis) trāslatio nr̄a exp̄mit cām. Heb.) Effectū siccitatꝭ cū illa fuit cā famis sequētis
¶ Itē a(Et onagri steterūt i rupibꝫ.) Heb. hꝫ(i rupis ad quas venerant onagri ꝓ potu et pastu)

ca. xv. c(Laboraui rogās p ꝓphetas eos ad penitentiam reuocando) Heb.(Laboraui retractās punitionē eoꝝ dif-ferēdo vt hērēt pēitētie locū

¶ Item d (Nunquid federabitur ferrum ferro ab aquilone et es?) q.d. nõ. i. rex babilonis et rex egypti nõ federabũtur adinuicem. vt ezechias significatus per (es) qr debilior erat: saluetur. Heb. (Nunquid cõteret ferrum ferrũ ab aquilone & es?) Et ẽ sensus ßm Ra sa. nunquid rex egypti cõteret regẽ babilonis et hieremiã cõtra ipsã prophantẽ qui sigñtur per (es) Unde in hoc capitulo vocatur murus ereus. q.d. non erit sic. sꝫ cõtrarium qr rex egypti fuit a rege babilonis debellatus/et hieremias saluatus.

¶ Itẽ f (Nõ sedi in cõcilio ludẽtiũ: et gloriatus sum.) Heb. (Nõ sedi in cõsilio ludẽtiũ nec exultaui) Ex quo patet ꝙ ly (gloriatus sũ) in translatione nostra refert ad negationẽ precedentem

Ca. xvi. b (Et nõ incident) Heb. (Et nõ se lacerabũt) scꝫ vnguibus sicut tunc fiebat in planctu mortuorum.

¶ Item e (qui non dabũt vobis requiem) Heb. (eo ꝙ non dabo vobis requiem)

Ca. xvii. b (Erit eni quasi mirice ĩ desert o) Heb. (Erit eni quasi solus in deserto)

¶ Item d (Et diem hominis non desideraui). i. vitã deliciosam michi Heb. (Et diem infirmitatis non desideraui) scꝫ vẽture sup eos per mortẽ et captiuitatem.

Capñ. xx. e (Persequimini et psequamur eũ) heb. (Dicite et dicemus ei) i. cõtra eũ falsa testimonia. vt exponit Ra sa.

¶ Item e (Custodiẽtes latus meũ). i. insidiantes michi) Heb. (expectantes cõtritionem meã). i. ipsam desiderantes.

Capñ. xxii. e (Locutus sum ad te ĩ abundantia tua) Heb. (Locutus sũ ad te in pace tua)

¶ Item g (Nũquid vas fictile et cõtritũ iste iechonias?) Heb. (Nũquid ymago fictilis et cõtrita iste conias?) q.d. nichil valet. sicut nec ymago hominis fictilis. ppter hoc scribitur diminute/conias.

Ca. xxiii. c (In pphetis samarie vidi fatuitatẽ) Heb. (In pphetis samarie vidi blasphemiam) contra deũ.

¶ Item c (In prophetis iherusalem vidi similitudinem adulterij) Heb. (In pr

phetis hierusalē vidi turpitudinem adulterij) realiter et nō solū similitudinarie.

¶ Itē e (Qui furātur verba mea vnusquis a proximo suo) Heb. (Capientes verba sua et loquuntur dictū) s.q.ab eis. Accipiebant enim verba verorū pphetarum et publicabant: quasi essent sua propria.

¶ Item g (Et peruertistis verba dei viuētis dñi exercituū dei nostri) Heb. (Et peruertistis verba deorū viuentiū) Per quod oñditur in diuinis personis pluralitas et vnitas essētie cum subditur in singulari (dñi exercituū dei nostri) Licet enim nō sint plures dij: tñ sunt plures vnam deitatez habentes.

Capi.xxv.

d (Terre ausitidis) Heb. (Terre hus, de qua fuit iob.

¶ Itē e (Et vniuersis q attonsi sunt in comā) Heb. (Et omnib⁹ angulatis angulo) .i. habitātibus in angulo terre.

¶ Itē g (A facie ire colūbe) Heb (A facie ire vinose) .i. vindicte dei peccatores inebriantis. vt exponit Ra.sa.

Ca.xxvii.

g (Et occurrēt domino) In heb. (rogēt dñm)

Ca.xxix.

f (Pro eo q misisti i noie meo libros) .i. lras ɔtra me Heb. (qr misisti noie tuo litteras) .i. ex te misisti eas cōtra me.

capi.xxx.

c (Quiesces et cunctis affl ues bonis) Heb. (Silebis et quiesces)

¶ Item e (Infirmat⁹ est dolor tu⁹) Heb. (insanabilis est dolor tuus)

cap.xxxi.

d (Vsquequo delitijs dissolueris filia vaga) Heb. (Vsquequo absconderis filia vaga?) .i. extrā terram tuā captiuata. pter quod non appares in terra tua.

¶ Itē g (et vniuersam regionē mortis) Heb. (et oēz campestrem)

ca.xxxii.

b (stipulationes et rata et signa forinsecus) Heb. (pcepta et ɔsuetudines et discoopertū) .i. litterā apertā

ca.xxxiii.

b (Ecce obducā cicatricē (Heb (ecce inducā medicinam)

cā.xxxvii.

g (excepto pulmēto)

Heb. (de vico panificũ) ⁊ cõsonat lre imediate p̃cedẽti. cũ dr (⁊ daretur ei torta panis quotidie)

cap̃. xxxviii. b (Abdãmelech) sic d̃bet scribi. heb (Abdãmelech seru⁹ regis) ⁊ sic p̃z q̃ nõ dr eunuch⁹ a sectione mẽbrorũ: sed ab honestate continentie.

ca. xliiii. c (Nõ sũt mũdati vsq̃ ad diẽ hãc) heb. (nõ sunt diminuti vsq̃ ad diem hãc) scʒ a malis patrũ suorũ.

¶ Itẽ e (Fecim⁹ ei placentas) heb. (fecim⁹ ei formas) In illis enim placẽtis erat forma lune.

ca. xlvi. d (A facie gladij colũbe) he. (a facie gladij vinosi) i. vindicte dei inebriãtis pctõres

¶ Itẽ e (vox ei⁹ q̃si eris sonabit) heb. (vox ei⁹ q̃si coluber ibit) q̃ mordet sibilãdo.

¶ Itẽ f (Ecce ego visitabo sup tumltũ alexãdrie) heb. hʒ (sup tumultũ mino) Sic eni vocabat illa ciuitas ãtiq̃t⁹. sʒ postea fuit destructa ⁊ p alexãdrũ magnũ reedificata ⁊ eius nomine nominata alexandria.

¶ Itẽ g (Nec q̃si inocenti parcã tibi) heb. (nec ɔsumẽs ɔsumã te) q̃ punita fuit in parte ⁊ non in toto.

cap̃. xlviii. a (Et eritis q̃si mirice in deserto) heb. (Et eritis quasi vastitas ĩ deserto)

¶ Itẽ b (Date florẽ moab q̃si florẽs egredit) heb. (Date alã) i. alas (moab q̃ volans exibit) fugatus de terra sua.

¶ Itẽ b (Mittã ei ordinatores ⁊ stratores lagũcularũ) heb. (Mittã ei euacuatores ⁊ euacuabunt eum)

Ca. xlix. e (Quõ dereliq̃rt ciuitatẽ) sic ĩmunitã ɔtra hostes. nõ eni dereliquerit eã inde recedẽdo. vñ seq̃t imediate (iõ cadẽt iuuenes ei⁹ ĩ plateis ei⁹) Heb. (q̃re non fuit fortificata citas) ita q̃ hostes non possent ingredi.

¶ Itẽ e (q̃ attõsi sũt in comã) heb. (q̃ ãgulati sũt ãgulo) i. etiã sup illos q̃ sũt ĩ ãgulo terre quasi occultati.

Cap̃. l. b (qm̃ exultat⁊ magna loquimini) heb. (gaudet⁊ exultat⁊)

¶ Itẽ b (Mugistis vt tauri) Heb. (exhilarati fuistis sicut fortes)

¶ Itẽ c (Grex dispsus israel) heb. (agn⁹ diffus⁹ isra=

el)scz extra gregem/et sic de uoratus.

¶ Itē g (angustia apphē-dit eū)heb.(infirmitas te=nuit eum)

Cap̄.li. a (Nō tēdat q̄ tēdit arcū su=um).i. sagittarij et milites loricati de babilonia nō po terūt se defēdere ſm istā lit terā.Heb.(tendat q̄ tendit arcū et nō valebit lorica) et refert ad sagittarios cyri & darij ſm hebreos.Et est sē=sus q̄ lorice babiloniorū nō poterit sustinere ict⁹ ipsorū.

¶ Itē b (Uenit finis tuus pedalis p̄cisiōis tue).i.ap=propinquat casus.tu⁹. sicut arboris magne:cui⁹ tm̄ re=manet pedis q̄titas abscin dēda.Heb.(Uenit finis tu us mēsura rapine tue).i.si=cut rapuisti aliena: sic ra=pientur tua.

¶ Itē c (Numerate super eā tapsar).i.exercitum.Est eni(tapsar) nomen hebrei=cum:et significat exercitū. sz q2 raro ponit̄ i scriptura sacra:iō forsitā translator dubitauit de significato eius.et iō posuit i sua trās=latione nomē hebreicum.

¶ Itē g (Saraias autem erat princeps prophetie).i. pricipalis inter leuitas cā=tantes laudes dn̄i in tēplo ſm istā lrāz.heb.(Saraias autē erat pr̄iceps exenij).i. principalis inter illos per quos sedechias misit exe=nia regi babilonis.

¶ Incipiūt lamenta tiones hieremie.

Primo cap̄. a (Uie syō lugēt) Heb.(vie syon herbose)q2 non calcabātur ab hoib⁹.iō sub ditur(eo q̄ non sint &c.)

¶ Itē b (inimici ei⁹ locu=pletati sunt)heb.(inimici eius in pace sunt)

¶ Item b (Recordata est hierusalē dierū afflictionis sue et preuaricationis sue) heb.hz(& q̄rimoniarū eius)

¶ Itē d (Sordes ei⁹ in pe dibus ei⁹)heb.(Sordes ei⁹ in oris ei⁹).i.in extremita=tibus vestiū suarū.Loqt̄ eni de hierl'z sub methaphora mulieris mēstruate/cui⁹sā guis effluit aliqn̄ vsq3 ad i=feriores partes sue camisie

¶ Item d (De excelso mi=sit ignem in ossibus meis& erudiuit me)Heb.habet(et separauit me) q2 hierusalē combusta:populus fuit du ctus in captiuitatem.

¶ Itē.d. (Vigilauit iugū) Heb (Simulatū est iugū. id est agrauatum.

Cap̄.iii. b. (Et fregit ad numerum dentes meos) Heb. (Cōfregit in arena dentes meos. glosa. in captiuitatē ducti coquebāt panes in foueis factis in terra. et sic arena cōmiscebatur et offēdebat dentes in comestione.

¶ Item c. (Memoria memor ero) s. ad penitendum secundum hanc lram) heb. (Memoria memor eris) s. tu deus ad puniendum.

¶ Itē.f. (Oculus meus depredatus est aiam meam. heb. Oculus meus fedauit aiam meā. per malū cōsēsū mat. v. qui viderit mulierē ad concupiscendum eam iā mecatus est in corde suo

¶ Itē.g (Dabis ei dñe scutū cordis.) heb. (Habet obturationem cordis repellēdo correptionem.

Cap̄.iiii. a. (Immutatus est color optimus) heb. (Immutata est massa bona.

¶ Itē. a. (Et amicti auro primo) heb. (Et appreciati auro. i. appreciati pre ceteris gētib⁹. sicut aurū aliis metallis est p̄ciosius.

¶ Itē.b. (Qui nutriebant in croceis amplexati sunt stercora.) hebrei. (Qui nutriebātur in scalleto) i. vestiti scalleto amplexati sūt fimos ad se calefaciendum Paupes ei nudi tpe frigoris intēsi posūit se in fimo

¶ Itē.b. (Nitidiores lacte rubicūdiores ebore āticū saphiro pulchriores) heb. (Albiores lacte rubicundiores auro saphiro polliciores

¶ Item. f. (Facies dñi diuisit eos. heb. (Ira domini diuisit eos.

¶ Itē.g (Spūs oris nostri xp̄s dñs captus est in pctis nostris. (Heb (Spūs narīū nostrarū) i. per quē habem⁹ respirationē (Capt⁹ est in fossis eoꝝ) quod expo nūt hebrei de iosia rege. q̄ veniens cōtra regē egipti fuit debellatus per fossas opertas quas fecerūt egiptii. (Doctores autē nostri exponūt de christo pro peccatis populi passo.

Cap̄. v. a. (Domus nostre ad extraneos.) Heb. (Robur nrm ad extraneos.) i. fortes populi, qui erant in seruitutem aliorū redacti

¶ Itē.b. (A facie gladii in deserto.) Heb. Propter in

flatos fame) Et hoc consonat littere precedenti cum dicit In manibus nostris panem afferabamus nobis

¶ Incipit liber ezechielis prophete.

Primo capitulo.b. (Quasi planta pedis vituli.) Hebrei (Quasi planta pedis rotundi.) i. nullam extensionem habentis extra tibiam. aliter enim illa animalia per pedes suos non possent ire ad quattuor partes oppositas absque conversione corporum. quod tamen oportet dicere secundum textum. Sciendum autem quod hec dictio hebraica (egel) est equivoca ad vitulum et rotundum translator non accepit primam significationem et male: sicut credo prout magis explicavi passum istum exponendo.

¶ Item. c. (Facies aquile desuper ipsorum quattuor.) Heb. (Facies aquile ad ipsa quattuor.) i. Est adiuncta tribus aliis.

¶ Item. d. (Quasi visio maris. Heb. (Quasi visio tarsis.) Et est nomen lapidis preciosi vt dicit. Ra. sa. sed qualis sit in speciali non dicit.

Cap. ii. c. (Increduli et subversores sunt tecum.) Heb. (Rebelles et spine sunt tecum.

¶ Item. f. (Si forte audiant et quiescant.) Heb. (Si forte audiant et prohibeant.) i. rebellant et consonat littere sequenti cum dicit (Quoniam irritatores sunt.) licet enim deus sciret eos non acquiescere verbis prophete: tamen faciebat denunciare. vt eius misericordia magis reluceret in eorum revocatione. et iusticia in eorum punitione.

¶ Item. g. (Et scripte erant in eo lamentiones carmen et ve) Heb (Et scripte erant in eo. querimonie de malis preteritis. Clamor pro presentibus. Et ve pro futuris.

Cap. iii. b. (Ut adamantem et silicem dedi faciem tuam) Hebreus habet (vt vermem fortiorem rupe. etc.) quod exponunt hebrei de quodam verme cuius sanguis scindit lapides faciliter et sine sonitu. quo vsi fuerunt edificantes templum salomonis propter quod secundum ipsos dicitur. iii. reg. vi. quod malleus et securis et omne ferramentum non sunt audita in domo domini cum edificaretur.

¶ Item. c. (Manus enim domini erat mecum confortans me.)

Heb.(Habet cogens me) et consonat ei quod pre= mittitur et abij amarus in indignatione spiritus mei

¶ Item.c.(ad aceruum no uarum frugum)Scdm he= breos nomen est loci sic no minati eo q fruges ibi cito maturantur scdm alios est nota temporis quo prophe ta venit illuc.s. quādo fru ges primo metebātur.

cap̄.iiii. a.(Et pones arietes in gi= ro.Ad diruendum muros) heb.(Et pones principes) scilz bellatorum.(In giro)ita q nullus per fugam possit euadere de ciuitate

cap̄.v a(Sume tibi gla dium.) Heb.ha= bet (nouaculum)

cap̄.vi. d.(Quia cōtri= ui cor eorū for= nicans.)Heb.(Quia cōfra ctus fui corde eorum forni cante.i.inclinatus fui ad miserandū eis quis essent ydolatre.

cap̄.vii a.(Venit con tritio supte.) Heb.(Occidit mane id est tempus prosperitatis)

¶ Item.a.(Et non glorie montiū.i.iudee que est ter ra montuosa.)Heb.(Et nō clamoris mōtium.q.d.tot erunt occisi et captiuati q nō remanebit in iudea qui possit clamare.

¶ Item.b.(Neq ex sonitu eorum.)heb.(Neq ex cetu eorum.)Quod exponitur de fugiētibus in egiptū post mortem godolie qui tamē fuerunt captiuati per regē babilonis.

¶ Item.c.(Canite tuba.) Heb.(Buccinate in checua et est nomen fortalicij.per quod exercitus babilonis debebat venire ɔtra hierl'm

¶ Item g(Fac cōfusionē.) Heb.(Fac cathenam.q.d. cito capientur et incathe= nabuntur.

cap̄.viii. f.(Plangen tes adonidē) id est,amasiū veneris scdm hanc lram.)Heb.(Plangē tes thamū.)quod signifi= cat incendium dicit enim. Ra.Sa.q erat ydolum concauum habens oculos plūbeos.propter quod li= quefiebant quando intra ydolum fiebat ignis et sic videbatur plorare idō in ei9 cultu flebant mulieres

cap̄.ix. c.(Signa thau super frōtes vi rorum gementiū.&c.)heb. (Signa signū super fron= tes.&c.)Circa quod scien=

dum. q hoc nomen (Thau) Equiuocum est apud hebreos. nam vno modo est nomen propriũ vltime littere alphabeti hebreici. Alio modo est cõmune nomen et significat signũ generaliter hebrei moderni accipiunt hic secũdum modum expositores vero latini: primum et videntur in hoc melius dicere: quia (thau) que est vltima littera hebreica est capitalis in hac dictione (thora) que significat legem. et ideo rationabiliter dicitur q fuit scripta super frontes virorũ gementium et dolentium de trãsgressione legis a reliquo populo. vt hoc signo ab aliis distinguerentur.

cap. xiii

a (Neque opposuistis murũ pro domo israel. i. orationẽ efficacẽ pro ea non fecistis) Heb. (Neque fecistis sepem pro domo israel.) i. orationem parue virtutis. sicut sepes est causura debilis.

¶ Item. d. (Dic ad eos qui liniunt absque temperamẽto.) Heb. (Dic linientibus per adulationes

¶ Item. c. (Et lapides pregrandes.) Hebrei. (Et lapides alguebis.) Et dicunt aliqui hebrei q est nomen spẽi cuiusdã lapidis ra. sa. autem dicit q hec est littera. (Lapides grãdinis) qui quandoque cadunt ita magni. licet raro. q destruunt domos et muros. sicut cõtigit anno dñi. M. ccc. xxxiii in territoriis lingonensi.

cap. xv.

c. (Et medium eius redactum est in fauillã.) heb. (Et mediũ eius desiccatũ est.) Et hec videtur verior lra per hoc q d subdit. etiã cũ eẽt integrũ non erat vtile ad opus.) ex quo videtur q cõsũptis extremitatibus mediũ remanet licet peioratũ quod autem in fauillã redigitur: nõ sic remanet.

cap. xvi.

c. (In quo mũdabo cor tuũ) heb (Quomodo cõfusũ est cor tuũ)

¶ Itẽ. f. (Et abundantia panis et ocium.) Hebrei. Pacificatio et requies) Et ideo vacabant deliciis carnalibus sine freno et moderamine aliquo.

cap. xvii.

f. (Cum vniuerso agmine suo gladio cadẽt.) Heb. (Cũ oibus aliis suis gladio cadẽt.) Et est eadẽ sñia. nã agmẽ equitũ pparatorum ad preliũ: ala nominatur

Ca.xviii. b.(Quod si genuerit filium latronē.) heb.(ꝙ si genuerit filiū ribaldū.) i. exponentē se oī turpitudini et nequicie. vt patet ex littera sequenti.

Ca.xix. a.(Quare mater tua leena.) Heb.(Quare ppl's tu⁹ leena.) Dictio enī hebreica q̄ ponitur hic equiuoca ad significandū matrē tuā ⁊ populū tuū.ra sa. tenet hic secundā significationē/⁊ rōnabiliter vt videtur. Nam scriptura loq̄tur hic de ioathaz:quē ppl's terre regem ꝯstituit lȝ nō esset p̄mogenit⁹. ⁊ sic ppl's vocaꝫ leena ¶ Itē.a.(Et nō absq; vulneribus suis cepeꝛt eū.) qꝛ qn̄ ioathaz fuit captus per regē egypti:plures hinc et īn fueꝛt vulnerati. heb(In foueis suis ceperūt eū.) et ꝓsequitur scriptura parabolā de leone sūptā.q̇ capiꝫ cadēs i foueā paleis optā. ¶ Item.c.(In vulneribus eaꝝ captus est.) heb.(In foueis eaꝝ captus est.) et loq̄tur de sedechia in cuius captione fuerūt aliq̇ vulnerati.dꝫ tn̄ in foueis capt⁹ ſm lꝫam hebꝛeicā/ ꝓsequendo captionis leonis parabolā

Ca.xx. d.(Blasphemauerūt me patres vestri cū spuissent me ꝯtēnētes) heb.(Vituperaueꝛt me pꝛes vꝛi / cōfinxerūt in me falsitates.)

¶ Item.e)(Post ydola vestra ābulate:⁊ seruite eis.) yꝛonica est locutio que per ꝯtrariū ē intelligēda . q.d. (Post ydola nō ambulate: nec eis seruite:)nō seqꝫ:(et si in hoc nō audieritis me) et subītelligiꝫ grauiter puniā vos. Heb.(Post ydola) ⁊c.(et post si nō vos audieritꝭ me)i.si post ydolatrias quas fecistis nō obedieritꝭ michi grauiter puniemini ¶ Item.g.(Et stilla ad afficū)Heb.(Et ꝓpheta ad affricū)i.ꝯ hitatores affrice:et sic pȝ ꝙ in translatione nr̄a.(stillare) accipiꝫ ꝓ ꝓphetizare malū pene.

Ca.xxi. b.(Et infirmabitur omīs spūs.) heb.(Et obscurabiꝫ omīs spūs:)qꝛ ꝯturbati ex infirmitate seu alia cā min⁹ ꝓuident. vt di.phs li. elencoꝝ. ¶ Item.e.(Qui moues sceptꝝ filij mei succidisti oē lignū.)i.tu nabuchodonosoꝛ qui amouebis regnū iuda succides oēm hoīem . Heb. (Si gaudebimus in virga

filij mei conterētis om͡c li=
gnū.)et dr̄ hic(virga filij.)
i.puniēs culpā filioꝝ.s.iu=
deoꝝ q̇ dicebāt̄ filij dei. Na
buchodonoſoꝛ q̇ in hoc fuit
flagellū diuine iuſticie de
qua dicit̄ deus gaudere.
¶ Item e.(Cōmiſcēs ſagit
tas.)ſm hanc lr̄am diuina
tio talis erat ꝙ rex babilo=
nis tenebat duas ſagittas
in quaꝝ vna erat ſcriptum
hirl'm que eſt metropolis ī
iudea. In alia rabath que
erat metropolis amonitaꝝ
et ambas ſimul ꝓijciebat ī
altū vt ſic per diuinationē
iret ꝯtra illā ciuitatē cuius
ſagitta noīe inſcriptā ꝑmo
caderet ad terrā. ⁊ ſic fc̄tm̄
fuit de ſagitta noīe hirl'm
inſcripta. q̄ hirl'm erat ad
dexterā partē illius biuij ī
quo ſtabat rex babilonis./
Heb.(Limans ſagittas)et
ſʒ hoc diuinatio talis erat
ꝙ rex babilonis limabat in
biuio per ſe vel per aliū fer
rū duaꝝ ſagittaꝝ predicto
mō inſcriptaꝝ. vt iret ꝯtra
illā ciuitatē:cuius ferrū ci
tius limaretur quod conti
git de ferro ſagitte nomie
hirl'm inſcripte.
¶ It̄.e(Exta ꝯſuluit)heb.)
(Epar vidit.)s. hoſtie ydo
lis imolate/et hec diuina=
tio fuit contra hieruſalem
ſicut et prima.
¶ Itē.e.(Et erit quaſi con
ſulens fruſtra oraculuʒ in
oculis coꝝ)s.ſedechie ⁊ bel
latoꝝ ſuoꝝ.quibus in prin
cipio videbatur regē babi
lonis fruſtra conari ad ca=
piendū hier'l'm: iō ſeq̇tur
(ſabbatorū ociū imitans.)
Iudei nāq3 nichil operis ī
ſabbato faciebant: et qꝛ re
putabāt regē babilonis ni
chil ꝓficē ī obſidiōe hirl'm
et p ꝯſ̄us nichil facere eo mō
loquēdi quo aliquis nō ꝓfi
ciēs ī labore dr̄ nichil face
re/iō dicebant yronice: ip=
ſum imitari ociū ſabbati.
Aliqui libri noſtri hn̄t(ſab
batoꝝ ociū mutans.) quia
rex babilonis dabat inſul=
tum ciuitati in die ſabbati
et ſic iudei qui illa die debe
bāt eſſe ocioſi ab operibus
corporalibus cōpellebātur
laborare:pro ciuitatis de=
fenſione Heb.(Et erit qua
ſi conſulens fruſtra oracu=
lum in oculis coꝝ ſepties
ſeptē.)s.vicibus. Dicit eni
ra.ſa.ꝙ rex babilonis.xlix.
vicibus/que faciunt ſepti
es ſeptem conſuluit ydola
pro captione hieruſalē ta=
men totū videbatur iudeis
in principio fruſtratoriū.

¶ Item.f (Iniquitatē/ini quitatē/iniq̄tatez ponā in ea) cā puniēdo p penā. et dicitur ter iniquitatē: qz sedechias ter iniq̄ egit. s. ꝯtra deū et ꝯtra regē babilonis frangēdo iuramentū. ij. paral. vlt. et ꝯtra pplm̄ suum quē ad rebellandū induxit ꝯtra hieremie ꝯsiliū. Heb. (Cōtritionē/ꝯtritionē/cō tritionē ponā in ea) qz nabuzardā incēdit domū dn̄i et domū regis & domos hierusalem per circuitum. iiij. regū. xxv.

Ca. xxiii.

b. (Et facte sūt famose mulieres) sz dissonat quod subditur (et iudicia perpetrauerūt i ea) in singulari. Heb. (Et factū est nomen mulieribus) i. fama destructionis samarie pp̄ maliciā suā venit ad alias ciuitates/ que vocātur hic mulieres. sicut hiFl'm & samaria.

¶ Item e. (Calicē sororis tue samarie bibes et potabis vsq̄ ad feces) Heb. (Calicē) &c. (bibes & addes) i. plus punieris q̄ ipsa qz templū dn̄i erat in hirl'm. propter quod grauior fuit trāsgressio ibi facta.

Ca. xxiiii.

a (Pinguissimū pecus assume) Heb. Nō hz hoc in isto loco: sed inferius eodē capitulo.

¶ Itē. b (Cuius rubigo in ea est) Heb. (Cuius spuma in ea est.) i. immundicia remanens de carnib⁹ bullitis

¶ Itē. c. (Cōgere ossa que igne succendā.) Heb. (Multiplica ligna accēde ignem) et s̄m hoc illud quod supra ponitur eodē capl'o (Cōpone quoq̄ struē ossiū sub ea) sic expōit̄ a ra. sa. i. sic dispone frustra pecudis in olla: q̄ partes magis ossee sint i fūdo olle et alie sup ipsas.

Ca. xxvi.

e. (Cōmouebūtur isule) Hebr. (Commouebuntur naues.)

Ca. xxvii.

c. (Dentes eburneos et ebeninos) Heb. (Cornua eboris & pauos.) dētes enī elephātis ex q̄bus fit ebur hn̄t figuram cornuum.

¶ Item. c. (Et sericū & coccum.) Heb. (Et linum et lapides preciosos.

¶ Itē. d. (In vino pingui in lanis coloris optimi.) Heb. (In vino albo & lana alba) Vinū enī pingue nō est laudabile. Dr̄ enī i trāslatione nr̄a vinū albū pingue eo q̄ pinguedo est alba

cõmuniter.

¶ Itē.d.(In tapetibus ad sedēdū)Heb.(In vestibus libertatis in eqtatura:)qꝛ serui nō vtebāt̄ ita p̄ciosis vestibus sicut liberi ⁊ pedites incedebant.

¶ Itē.c.(Et repleta es et glificata)Heb.(Et repleta es ⁊ aggrauata)i. post plenitudinē bonoꝝ: sustinebꝪ magnitudinem maloꝝ.

¶ Itē g.(Nō eris vſqꝫ imppetuū.)Heb.(Nō eris vſqꝫ in sc'm)quod nō significat eternitatē:sed tp̄s longuꝫ. post quod tyꝛus fuit recdificata.

Ca.xxviii.

c.(Auruꝫ opus decoris tui.)heb.)Aurū opus tympanoꝝ tuoꝝ)Nā in vestibus et equoꝝ faleris cāpanulis aureis vtebantur ad decoꝛem.

¶ Itē f. Nō eris imperpetuū)Heb.(Nō eris in sc'm et exponatur.vt supꝛa.

Ca.xxix.

d(Gladio dissipata.)Heb. Vastitate destructa.

Ca.xxx.

d(De mēphis) Heb.(denof.)

¶ Itē.d.(Et dabo ignē in taphnis.)Heb.(Et dabo ignem in saon.

¶ Itē.d.(Et faciā iudicia in alexādꝛia)heb.(et faciaꝫ iudicia in no.

¶ Itē d.(Super pelusiū.)heb.(Sup syn)Noīa enim istaꝝ ciuitatū p longitudinem tp̄oꝝ variata fuerūt. nā illa q̄ dr̄ hic mēphis tēpoꝛe ezechielis vocabatur (nof)et mō dicit̄ damiata. Trāslatoꝛ vero posuit nomen quod suo tēpoꝛe currebat/et eodē mō dicendū de aliis/sicut parisius antiqtus vocabatur lutecia. ⁊ si aliquis hystoꝛiā aliquā antiquā mō trāsferret pꝛo lutecia poneret parisius: qꝛ nomē istud est oībus notū. Pꝛimū aūt quasi obliuioni datum.

¶ Itē d.(Quasi parturiēs dolebis)heb.(Pauēs pauebis.)Et talis reduplicatio significat magnitudinē pauoꝛis pꝛopter magnitudinem mali imminentis.

Ca.xxxiiii.

d.(Et qđ pingue et foꝛte custodiā)bonos hoīes in bonitate ꝯseruando.ſm lr̄am istā. Heb.(Et quod pingue et foꝛte est destruā. id est impinguatos diuitiis et eleuatos potentiis: qui simplices iniuste oppꝛesserunt/ſm demerita puniā: ideo subdit̄.(et pascā illas)

in iudicio .i.iuste puniam. sicut.iii.reg.vltio dr de michea mittite virū istū i carcerem et sustentate eum pane tribulationis et aqua angustie.

Cap̄. xxxvi. b(Cū gaudio et toto corde. sic est in hebreo.et libris correptis Aliqui libri nostri hn̄t cuz gladio et toto corde.

¶ Item c(Bonisqz donabo maioribus q̄ habuistis ab initio.Heb.(Bonis qz donabo maioribus q̄ habuistis ante.s captiuitatē babilonicā et qr iudei a reditu captiuitatis babilōice vsz ad xp̄m nūq̄ habuerūt tanta bona.sicut ante captiuitatez maxime tēpore legis date et tēporibus dd̄ et salomonis.ideo michi videt̄ q̄ oportet hāc pmissionez dei ad tp̄s xp̄i referri.ī quo maxima dona credētibus sūt donata·scd̄z qd̄ dr).ii. pe.i.Magna pmissa donauit nobis deus.vt per hec efficiamini diuine consortes nature.

C.xxxvii. d(Et scribe sup illd̄ iude)In hebreo huic dictioni iude articulare datiui casus preponit̄ ppter qd̄ hic est datiui casus.hoc etiam per hoc pz qr immediate sequitur et filys israel socys eius.i.tribui bēiamin que erat de numero filiorum israel. et fuit associata tribui iude.quādo decez tribus recesserūt a roboam.

Capitulo.xl. a(Et calamus mēsure in manu ei⁹.) Heb.non hz in manu ei⁹ qr sufficienter intelligitur ex littera immediate precedenti.

¶ Item a(Calamus mensure septimo cubitorum et psalmo).heb.(Calam⁹ mēsure.vi.vlnarum ī vlna et palme et sic intelligendū est inferius .vbi fit mētio de cubitis. Ratio autē huius est qr cubitus et vlna hebreica cōmunis sūt eiusdem q̄titat is . sed vlna sāctuary.maior erat in vno palmo et ideo per hoc quod hic dr̄ in vlna et palmo oñditur q̄ ppheta loquit̄ de vlnis sctūary.quarum q̄libet cōtinet vnā vlnam cōmunem.et vnū palmum sicut pōdus sanctuary erat maius pōdere cōmuni Sciendum etiā q̄ palm⁹ hic et inferius nō accipitur pro

longitudine man⁹ extense sed pro quātitate quattuor digitorum ex trāsuerso man⁹ q̄ galice vocat dour

¶ Item b(Et mensus est limen porte calamo vno latitudinem .i. limen vnū calamo vno.) Heb.(Et mēsus est postem ostij calamo vno latitudinem et postē vnā.i.alterū calamo vno latitudinem.erāt eñ in ostio illo due postes vna ad dexteram ostij et altera ad sinistram eius. sciendum tamē q̄ postes ostij et limina erant eiusdē latitudis propter qd̄ mēsurata latitudine vni⁹ mēsurata erat latitudo alterius

¶ Item b(Et thalamum calamo vno.&c.) Heb.(Et appenditium calamo vno &c.erāt eñ quedā edificia adherentia muro medio a parte exteriori. id̄ dicūtur appēditia ⁊ erāt tria ex vna pte porte ⁊ tria ex alia mēsura aūt vni⁹ cubiti i lōgū ⁊ latū cuiusl3 appēdicij accipitur hic scd̄m quātitatē spacij intra muros iclusi.

¶ Item b(Et limē porte iuxta vestibulū porte intrinsecus) Heb.(Et limē porte iuxta porticū porte intrinsecus et eodemmodo inferius vbi translatio nostra habet vestibulū. heb. habet porticum tā in plurali q̄ in singulari

¶ Item b(Et frontes ei⁹ duob⁹ cubitis Heb. Et pilaria ei⁹ duob⁹ cubit⁊ ⁊ silr̄ ter insequētibus vbi trāslatio nostra habet frontes vel frontes) Heb.(dicunt pillarium vel pillaria

¶ Item c(Et ante faciem porte que pertingebat vsq3 ad faciem vestibuli porte interioris quinquaginta cubitos.heb. Et super faciem porte i ntroitus super faciem porticus porte interioris quinquaginta cubitos)

¶ Item c(Et fenestras obliquas) Et fenestras obturatas) nō q2 essent simpliciter obturate.sed q2 erāt multo strictiores exterius q̄ interiu s.pp̄ qd̄ melius dicuntur oblique.

¶ Itē c(Et ecce gazophilatia) Heb.(Et ecce camere.)

¶ Itē c(Et pauimētū stratū lapide). Heb.nō h3 stratū lapide.⁊ id̄ dic ūt aliqui hebrei q̄ non loquitur hic de pauimēto terre. sed solarij)

Item c(Et pauimētū i frō

te portarũ scd̃m lõgitudi-
nẽ portarũ erat inferius.)
heb.(Et pauimẽtum ad la
tus portaꝝ subtus lõgitu
dinem portaꝝ pauimẽtum
inferius)
¶ Itẽ c (Et sculpte. Heb.
(Et palme ex quo pꝫ ꝙ ille
sculpture erãt palme celate
Itẽ d(.Et vestibulũ ꝑ giꝝ
lõgitudinẽ. xxv.cub.) heb.
(Et portic⁹ pluraliter.xxv
cub.lõgtiudine.
Item g(Et.viij.gradibus
ascendebatur ad caꝫ.)heb.
Et gradibus ascẽdebatur
ad cã. qui grad⁹ scd̃m he-
breos erunt.xij.probabili⁹
tñ videt̃ ꝙ essẽt.xv. sicut i
templo salomonis

ca.xli. b)Et latitudinẽ
lateris quattuoꝛ
cubitorum.) heb.(Et lati-
tudinẽ appẽditij quattuoꝛ
cubi.et similiter in sequẽ-
tibꝫ.vbi trãslatio nr̃a ha-
bet latus vel latera.) heb.
hꝫ appẽdiciũ vel appẽdicia
¶ Itẽ b(Et erãt eminẽtia
que igrederẽtur ꝑ parietẽ
dom⁹ i lateribꝫ.vt ꝯtinerẽt
et nõ attingerẽt parietem
tẽpli)heb.(Et erãt veniẽ-
tia in pariete vt esset loc⁹
appẽditijs ⁊ tenerẽtur ⁊ ñ
tenerẽt̃ i ꝑiete.i.sustẽtarẽt̃
i ꝑiete) ita tñ ꝙ nõ figerẽ-
tur intra parietẽ templi.
loquit̃ eñ de trabibꝫ appẽ
ditioꝝ q̃ situabãtur ex ꝑte
templi i illo loco i quo mu
rus tẽpli restringebat̃ ex-
terius.et sic ꝑs muri infe-
rioꝛ erat latioꝛ supioꝛi. et
super illud excessũ latitu-
dinis erant trabes. pp̃ qđ
ibi sustentabantur et i par
te supiori muri q̃ restricta
erat nõ infingebãtur.
¶ Itẽ.b(Et in cenaculum
tẽpli deferebat per girum
Heb.(Et in appenditia tẽ
pli deferebat.)s.ab inferi
oꝛibus appẽditijs ad me-
dia/⁊a medijs/ad supioꝛa
ꝑ girũ/hoc põt referri ad đ
ferebat. nã ascẽs⁹ ille erat
circulando ⁊ galice đꝛ viz.
potest etiã referri ad appẽ
ditia q̃ situata erãt ꝑ girũ
tẽpli q̃tũ ad tres eius par-
tes. s.australem occidẽta-
lem.et aqlonarem.
¶ Itẽ b.(Et erat interioꝛ
dom⁹ in lateribꝫ domus.
Heb.Et erat dimissus lo-
cus appẽdicijs dom⁹.)
¶ Itẽ c(Et ostiũ lateris ad
oronẽ.)heb.(Et ostiũ ap-
pẽditij i loco dimisso.
¶ Itẽ c(Et latitudinẽ lo-
ci ad oronẽ.)Heb.(Et lati
titudinẽ loci dimissi.)
Itẽ c(Et edificiũ qđ erat

separatũ.) Heb.(Et edificiũ qd erat tẽplo.i.adiũctũ ipi tẽplo ĩ pte occidẽtali

¶ Itẽ d(Et qd separatũ erat edificiũ & pietes ei⁹ lõgitudinis cẽtũ cubitoꝝ.) Heb. (Et tẽplũ & edificiũ.)s.appẽditioꝝ occidẽtaliũ & parietes ei⁹ lõgitudis cẽtum cubitoꝝ. tãta eñ erat longitudo tẽpli adiũctis sibi appẽditijs occidẽtalib⁹.

¶ Itẽ d(Latitudinẽ autẽ añ faciẽ dom⁹) & ei⁹ q d erat separatũ cõtra oriẽtẽ.c.cub. heb.(Et latitudo añ domũ et tẽplũ ad oriẽtẽ.c.cub.hec est mẽsura spacij iter edificium australe & aqlonare.

¶ Itẽ e(Et mẽsus ẽ lõgitudinẽ edificij cõtra facies ei⁹ qd erat separatum ad dorsuz & thecas.) Heb.(Et mẽsus ẽ lõgitudinẽ edificij cõtrã tẽplo a dorso & pillarios eius)

¶ Item e(Limina et fenestras obliquas. hecetecas ĩ circuitu p tres ptes.) heb. Limina & fenestras obliqs et pillarios his tribz.)s.tẽplo exteriori/tẽplo iteriori/& porticib⁹ atrioꝝ:d qbz imediate locut⁹ fuerat.nã ĩ istis tribz sũt limina fenestre obliq & pillarij.

¶ Item e(Unuscuiusqz li mẽ str atũqz ligno.) Heb. (Cõtr a limẽ.s.tẽpli) asser ligneus.i.asseres lignei.accipiẽdo singulare p plura li.coopientes parietes tẽpli.et hoc pp deauration ẽ parietum. que meli⁹ fit super lignũ q̃ super lapides

¶ Itez e(Et fenestre clause.) heb.(Et fenestre opte s.talibz asseribus pp eandem causam.et accipiũtur hic fenestre pmuro extra qz parte fenestrarum.

¶ Item f(Limen quadrãgulum) Heb.(Postis quadrangulus) & accipit hic singulare p plurali.i. postes qdrãguli sic ẽt sũt ĩ tẽplo salomonis iij.reg.i .fecit ĩ introitu templi postes de lignis oliuarum quadrãgulatos.

¶ Item f.(Et facies aspectus sanctuarij cõtra aspectũ altarꝫ lignei he.(Et facies sctũarij visio.sicut visio & ẽ sẽs⁹ q ezechiel vidit ĩ sanctuario visionem simile illi quã viderat supra flumen cobar. que describitur supra capitulo primo pro eo vero q in translatione nostra dicitur altaris lignei). Heb. habet) altare ligneum)et est principium versus sequentis.

sic altare trium cubitoꝝ altitudo eius.

Cap̃.xli. b (Ubi erat porticꝰ iuncta porticui triplici) Heb. exedra ꝯtra exedrã in triplicibus) Et est sẽsus ꝙ camere exñtes i edificio australi corñdent illis q̃ sũt in edificio aqlonari. et ecõuerso. nã p oia sũt similes. Et dicuntur hec duo edificia triplicia ꝓpter tres mãsiones in eis exñtes. scꝫ infimam/ mediam/et supremam.

¶ Itẽ b (Ubi erãt gazofilacia in supioribꝰ mãsionibus humiliora) Heb. habet (strictiora). i. minꝰ spissa. et est eadẽ sentẽcia cũ translatione nr̃a. nã sicut supbus dicitur grossus: ita hũilis potest dici restrictus.

¶ Itẽ d (Et erãt añ edificiũ gazofilacia (heb. (ꝫ erãt añ templũ gazofilacia) Ex quo patet ꝙ hic p edificiuꝫ intelligitur templum.

¶ Itẽ d (q̃ via erat añ vestibulũ sepatũ) heb. (q̃ via erat añ clausurã organizationis). i. loci vbi leuite cãtabãt cantica graduum.

¶ Itẽ g (Murꝰ eiꝰ vndiqꝫ per circuitũ lõgitudine qngẽtoꝝ cub. ꝫ latitudine quingentoꝝ cub.) Heb. non habet (cub.) sꝫ absolute dr̃ (murus eiꝰ vndiqꝫ per circuitũ lõgitudine quĩgẽtoꝝ/ et latitudine quĩgẽtoꝝ) ꝫ subintelligẽdũ ẽ (calamoꝝ) qꝛ refertur ad mẽsurã suprapositã exterioris muri q̃ ẽ qngentoꝝ calamoꝝ i quolibet latere: Hieronimꝰ etiã sup locũ istũ retractat lr̃ (cubitoꝝ) dicẽs ꝙ ex inaduertentia male fuit positum.

¶ Itẽ g (Diuidẽtẽ iter sãctuariũ ꝫ vulgilocũ) Heb. (Ad diuidẽdũ inter sctm̃ et vile) Quidqd eni ẽ itra murũ exteriorẽ dicit̃ sctm̃ / qꝛ oꝛoni ꝫ diuino cultui deputatum. nõ sic aũt qd ẽ extra

Ca.xliii. d (In sinu eius erat cubitus) heb. (In fũdamento eiꝰ erat cubitꝰ) tñ fũdamẽtũ similitudinarie dici põt sinus. qꝛ recipit ea q̃ superponũtur. sicut sinꝰ recipit ea q̃ in eo ponũtur. et eodẽ mõ infra. (et sinus eiꝰ) heb. et fũdamẽtũ eius)

¶ Itẽ d (et definitio vsqꝫ ad labiũ eius) heb. (ꝫ terminatio vsqꝫ ad labiũ eiꝰ) ibi eni terminatur summitas altaris.

¶ Item d (Hec quoqꝫ erat fossa altaꝛ) heb. (Hec quoqꝫ erat altitudo altaris.)

Altitudo enim aliquando accipitur pro profūditate. Jo.iiij. Et puteus alt⁹ est. i. profūdus. Et ps. lxxviij Ueni in altitudinē maris et tempestas demersit me. Et hoc modo accipit trāslatio nostra. tñ altitudo cōmuni⁹ accipitur p eleuatione sursum Et hoc modo debet hic accipi. vt pz in lra sequēti.

¶ Itē d (vsqz ad crepidinē nouissimā) heb. (vsqz ad crepidinē paruā) Uñ et infra vocat crepido minor.

¶ Itē e (et corona ī circuitu ei⁹) heb. (et crepido in circuitu eius) pōt tñ ista crepido dici corona altaris / qz circūdat sūmitatē ei⁹. sicut corona caput hōis coronati.

Ca.xliiii. a (Eritqz clausa) hic est finis versus in hebreo. Et est sensus. q erit clausa populo cōmuni. qd aūt seqt est principiū alteri⁹ versus (principē) subītelligit erciptio. sicut. ij. reg. v. qui pcussérit iebuseum / subintelligitur. fiet magr militie. sicut ibidem fuit declaratum (princeps ipse sedebit in ea &c.) i. nō solū poterit ibi intrare. sed etiam sedere & comedere.

¶ Item e (et nō accingentur in sudore). i. sub asellis Nam ex illis de facili erit sudor.

Ca.xlvi. d (Et in nūdinis et ī solennitatibus) heb. (et in terminis & in solennitatibus) Et dicunt hic termini tria festa: in quibus omē masculinū debet apparere coram dño. vt habetur exo. xxiij. scz in festis pasche / penthecostes / et tabernaculorū. et qz tūc occurrebat multitudo magna in hierusalē / sicut in nundinis fieri solet. ideo vocantur nundine in translatione nostra.

¶ Itē g (culine). i. coqne. sm latinos. heb. (fornelli) ī quibus erant caldarie pro carnibus decoquendis.

Ca.xlvii. a (Et ecce aq̄ redūdātes) Heb. (et ecce aq̄ phiolātes). i. exeuntes de tēplo et de muro exteriori. fluxu tenui. sicut liquor fluens de phiola fluit modico fluxu pp̄ter strictitatem orificij. Nō eni pōt rōnabiliter dici q iste aq̄ exirēt ī magna abūdātia put innuere videt trāslatio nrā cū dr (redūdātes) qz sicut patet ex textu aque iste describuntur maiores q̄to pl⁹ elōgantur ab

origine.& post exitū cap de muro exteriori dr(& mēs⁹ ē mille cubitos.& transduxit me per aquā vsq ad talos) et i hebreo habet vsq ad ca uillas).i.attingētē tm̄ vsq ad cauillas pedū. et adhuc oz dicē ḡm tertiū q satz mi= noz fuerit in exitu de muro exteriori.

¶ Itē b (Aq̄ iste egrediūt ad tumulos sabuli orienta lis)Heb.(Aq̄ iste egrediūt ad terminos oriētales)Tn̄ eadē est vtrobiq sētētia:qz fluui⁹ iordanis terminus oriētalis est terre pmissio= nis.vt habet in veteri testa mēto in pluribꝰlocis.q eni filij israel habuerūt terram trās iordanē:fuit per acci= dens.scz pp̄ hoc q habitato res illi⁹ terre noluerūt eis transitū pacificū zcedere p terrā illā vsq ad iordanē. sz magis ztra eos mouerūt bellū iniustū.vt habet i li= bro numerorum.pp̄ter qd ip= sis debellatis:illa terra ces sit in possessionē filijs isra el iure belli/& devoluntate dn̄i.vt ibidē habet. Jorda nis aūt fluuius ex impetu sui cursus in alueo suo fa= cit tumulos arene seu sabu li.Et iō per litterā transla tionis nostre/et per litterā hebreicā suprapositā:idem significat. scz iordanis flu uius qui est termin⁹oriēta lis terre pmissionis.& facit tumulos sabuli mō dicto.

Cap̄.xlviii.

b (Qd aūt reli quum fuerit principis erit ex omi parte)Heb.(Quod aūt reliquū fuerit pricipis erit hinc & inde(Nō enī por tio principis ptenditur vl tra portiones sacerdotū/le uitarum/et ciuitatis:ex omni parte sz ex duabꝰ tm̄. scz ex parte orientali / et ex parte occidentali. non aūt ex par te aquilonari & ex parte au strali. vt patet in figura su praposita.cap̄.xlv.

¶ Incipit liber danie= lis prophete.

Apitulo p̄mo. a (Decoros for= ma) Heb.(bone visionis)quod pōt itelligi dupliciter Uno mō q ex pulchritudine sua essent delectabiles alijs ad videndū. Alio mō vt essēt pulchri & acuti visꝰ.qd mul tū valet i addiscētibꝰltas. ad qd eligebātur pueri isti. daniel aūt & socij ei⁹ erant vtroq modo bone visionis

Cap̄.v.

a (Et vnusqs= q ḡm suā bibe bat etatem)In caldaico ha bet ut(et vn⁹ bibebat cōtra

mille) Dico aūt i caldaico. quilibet danielis ab illo loco scđi capituli (Rñderūtqꝫ caldei regi syriace) usqꝫ ad viij. cap̄. exclusiue: caldaico sermone scribit̄. lr̄is tñ hebreicis. Dicunt autē hebrei ꝙ rex balthasar fuit ille de quo dicitur hic (et unus bibebat ꝯtra mille) qđ duobꝰ modis pōt intelligi. Uno modo vt sit hic yperbolica locutio ad notandū balthasar de magno excessu potationis vini vltra alios homines ꝯmuniter. sicut dicitur de homine notabiliter forti ⁊ audaci ꝙ ipe pugnaret ꝯtra vnū regnū vel ciuitatē. Nō eni pōt intelligi ꝙ tm̄ biberet de vino q̄tū mille homines. qꝛ hoc est ipossibile. Alio mō pōt intelligi et melius vt videt̄ ꝙ rex balthasar qui grāde conuiuiū fecit optimatibus suis mille. vt habetur in textu / sedebat solus in mensa sua ad regiā magnificentiā et optimates sui mille sic erāt dispositi in alijs mensis ꝙ poterat videre multitudinē sedētiū / et ipsi eū. et sic dr̄ ꝙ bibebat vinū ꝯtra mille. i. sedēs ī mēsa sua ex opposito mille optimatū: comedebat et bibebat sicut et ipsi. Fit aūt hic magꝫ mentio de potatione vini: q̄ de comestione cibi. qꝛ balthasar calefactus ex vini potatione fecit apportari vasa dñi / et biberūt in eis rex et optimates eius / et vxores / et cōcubine illius. vt habetur in textu.

Cap̄. vi.

e (Quē obsignauit rex anulo suo ⁊ anulo optimatū suoꝝ ne qđ fieret contra danielē) Heb. (ne mutaret̄ voluntas ꝯtra danielē) Si eni dimisisset rex lacuꝫ custodiēdū p hoies absqꝫ tali signatiōe potuissēt custodes a bona volūtate custodiēdi lacū fideliter mutari in puersā volūtatē ⁊ corrupti muneribꝰ aduersarioꝝ danielis / ipꝫ iterficere vel aduersarijs eiꝰ tradere occidēdū ab eis occulte et regi dicere ꝙ fuisset a leonibus deuoratus.

Ca. xi.

d (Et puocatus rex austri ⁊c.) sequitur (⁊ capiet mltitudinē) scꝫ de exercitu regꝫ aqlonis aduersarij sui. ⁊ p regē austri hic itelligit̄ rex egypti. et per regē aquilonis rex syrie. Nā terra egypti est ad austꝛū respectu terre ꝓmissionis ⁊ syrie regnū ad aqlonē. Heb. (Et eleuabitur impetus multitudinis)

scilȝ regis austri. videlicet per audaciã et cõstantiã ad pugnandũ cõtra regẽ aquilonis de cui⁹ exercitu multos cepit vt predictũ est finaliter tamẽ nõ preualuit vt dicitur in textu.

¶ Itẽ.d.(Et cessare faciet principem opprobrij sui.et opprobriũ eius cõuertetur ad eum.) Quod exponunt doctores nostri de antiocho magno qui perrexit ad capiendũ insulas asye.et plures ex eis accepit vt pmittitur in textu sed scipio affricanus illuc missus a romanis inde turpiter eum fugauit.et secũdũ hoc exponũt quod dr.(et cessare faciet.) scȝ anthiocus.(principem) i.seipsũ oprobrii sui.qȝ vadens contra insulas pcurauit opprobriũ suũ licet preter intẽtionẽ suam/sed hec expositio videtur cõtraria textui qȝ per hoc qd dictũ est non fecit cessare opprobriũ suũ sed magis augmẽtari) Heb.(Et reducet dñs opprobriũ suũ ad eũ) quia ppt blasphemias quas de deo dixerat dñs fecit eũ per scipionẽ debellari.et de cãpo turpiter fugari.(Absqȝ vituperio suo reddet ei) qȝ deo nichil deperijt de blasphemijs antiochi. Hebrei vero passũ istum exponũt de anthiocho nobili q̃ propter blasphemias contra deũ miserabiliter obijt.et turpiter. vt habetur scdo Machabeorũ.capl'o.ix.

¶ Incipit ozee propheta.

Rimo capl'o. a (Uade sume tibi vxorẽ fornicationũ. et fac filios fornicationũ.) Heb. Uade sume tibi vxorẽ fornicationũ et filios fornicationũ.) i.cũ matre accipe filios eius adoptãdo. nõ enĩ potest dici q̃ ex ea fecerit filios fornicarios fornicatione corporali tũ/qȝ accepit eã in vxorẽ legitimã. tum/qȝ anteq̃ eã acciperet non erat fornicaria fornicatione corporali. vt dicit hieronimus in plogo sed spũali qȝ gẽtilis et ydolatra erat et similiter filij sui. sed per pphetã cõuersi fuerũt ad cultum vnius veri dei. nõ enĩ pmisisset ppheta:q̃ in domo sua colerent ydola & ideo cũ dr. Sume tibi vxorẽ fornicationũ.&c.) refert ad tps ante quod acciperet matrẽ cũ filijs dicto modo

¶ Itẽ.b.(Filiã debalaim.) Una dictio est in hebreo.et

ideo si de/nō est ꝓpositio vt credūt aliq̄.sed (debalaim) est nomē pris mulieris vel ciuitatis vnde fuit nata.sicut mulieres de hierl'm oriū de frequēter i scriptura filie hierl'm noiantur

¶ Itē.c.(Sed obliuiōe obliuiscar eorū.)heb.(Sed parciēs parciā eos.i.a me simpliciē sepabo sicut abiectos

Capi.ii. e.(Et dabo eis vinctores ei⁹ ex eodē loco)heb(Et dabo eis dños ei⁹ ex eodē loco) loqr hec scripta de apl'is ⁊ eccl'a cui⁹ sub xp̄o fuerūt cultores ⁊ dñi seu fūdatores

¶ Itē.f.(Et nō vocabis me vltra baalim) heb. et libris correcti hūt(Et nō vocabis me vltra baali)qd̄ exponūt doctores nri cōiter sic dicētes ꝙ licet baali i hebreo significet idē qd̄ vir me⁹:i latino tñ vitādū erat eo ꝙ hz quādā similitudinē cū hoc noie(baalim)qd̄ est nomen ydoli Ra.sa.alir exponit dicēs ꝙlicet hoc nomē(baali) aliqñ trahar ad significādū maritū meū.tñ ꝓprie significat dñm meū.qd̄ ē nomē timoris ꝫm illud mala. primo. Si ego dñs.vbi est timor me⁹:sz vir me⁹ in hebreo accipir pro spōso meo qd̄ est nomē amoris est igitur sēs⁹(Et vocabis me vir me us:et nō vocabis me vltra baali) i.dñs me⁹.q.d.i illo tp̄e tantā familiaritatē habebis ad me ꝙ vocabis me noie amoris ⁊ nō noie timoris:et hoc ipletū est in lege noua q̄ dr lex amoris.vnde august⁹.Breuis differētia legis ⁊ euangelij.timor et amor.⁊ sic hec expositio sidei nre ꝯsona est.tñ Ra sa. reducit eā ad tp̄s messie futurū:et in hoc errat. Nam est preteritum.

Cap̄.iii. a.(Adhuc dilige mulierē dilectā ab amico) heb. habet. (Dilectā a socio.)ex quo patet ꝙ amic⁹ in trāslatione nra dr ei⁹ spōsus vel maritus.sub quo tamē ingrata adulterar:ideo subdir Sicut diligit dñs filios isrl'.) q̄s sibi despōsauit in mōte synay per legis dationē. ⁊ stati adulterati sūt colēdo vitulū cōflatilē. exo. xxxij.

¶ Itē.a(Et diligūt vinacia vuarum.Heb.(Et diligūt dolia vuarū.)et accipitur hic cōtinēs pro cōtēto.

¶ It.b(Et fodi eā michi) qr popul⁹ isrl' frequēter dr vinea dñi q̄ per fossionē colir.)heb.(Et cōduxi eā mi-

chi)s. per labores pphetaꝝ meoꝝ reducēdo eā ad bonū

Cap̄. iiii a(Sed ꝯ pisces maris cōgregabūtur.)heb.(Sed ꝯ oēs pisces maris finient)Et ꝯsonat lr̄e imediate precedēti. vbi dr̄. ꝯ lugebit tra ꝯ infirmabit ois q̇ hitat in ea i bestia agri et in volucre celi.

¶ Itē.b.(Nocte tacere feci matrē vr̄am)heb(Nocte destruā mr̄em vr̄am)hir̄m ci que dicebat mat iudee eo ꝙ erat metropolis.capta fuit de nocte p caldeos ꝯ rex cū vir; bellatoribꝰ fugit tacite p viā occultā.iiij.reg.vltio

¶ It̄.f.(Et cū effeminatis sacrificabāt)heb(Et cū meretricibꝰ sacrificabāt et sic fornicabāt cū eis spūalr̄ p ydolatriā.sicut ꝯ corporalr̄ per luxuriā. ideo p̄mittit ꝯ cū meretricibꝰ versabātur.

Cap̄. v. e.(Quasi assumentes tminū)he.(quasi repellētes terim potētes eni assumebāt partē hereditatis pauperꝝ cōtiguā hēditati sue ꝯ sic repellebant terminos hereditatis pauperū a loco debito.

¶ Itē.g.(Et misit ad regē vltorē)hcb(Et misit ad regem iareb.per quem intelligitur rex egypti.

Cap̄. vi. a(Q: ip̄e cepit et sanabit nos)heb(Q: ip̄e diripuit de p̄terito ꝯ saluabit nos in futuro. et ꝯsonat lr̄e sequēti cū dr̄(pcutiet ꝯ curabit nos.)

¶ Itē.d(Propt hoc dolaui in pphis reducēdo eos ad rectitudinē.p v̄ba pphtāꝝ sicut rectificant ligna p dolatōnē)heb(ppt hoc cōfregi eos i pphis)i.ꝯfrigēdos denūciaui nisi peniterent.

¶ Itē.f.(Supplātata sanguine sicut fauces virorū latronū)heb.(Insidiatrix sāguini sicut cōgregatiōes maioꝝ)i.potentiū ad male faciēdū.et i hoc notant p̄ncipes de galaad de participatione cum latronibus et homicidijs.

¶ Itē.g.(Cū ꝯuertero captiuitatē ppl̄i mei.) Heb.(Cū ꝯuertero ieptā leticiā ppl̄i mei.)Et ſm hoc illud qd̄ p̄ponit.(Sed ꝯ iuda pone messā tibi)sic exponit.i.tēpꝰ tue collectionis.ꝯ trāslationis in babilonem appropinquat.

Cap̄. vii. b.(Quieuit paululū ciuitas a comixtione fermēti i.maior ps ppl̄i nō cōsēsit ydolatrie ieroboā a principio ſꝫ ꝑ ꝑtes successiue)heb

(Quieuit paululũ exitans
⁊c.) i. ieroboã nõ statim po
suit milites ad custodiẽdũ
vias ne ppl's su⁹rect in hie
rusalẽ in diebus solẽnibus
sed postq̃ pricipes ⁊ maioꝝ
pars populi sibi consensit.

Ca. viii c(In araneaꝝ telas erit vitu
lus samarie. i. ꝓiect⁹ erit i lo
co vili) heb(In astellas erit
vitul⁹ samarie) i. cõcisus in
frustra sicut lignũ igni cõ-
burẽdũ. ex q̃ videt ꝙ fuerit
iteri⁹ ligne⁹ ⁊ exteri⁹ tm̃ au
re⁹ ⁊ auro sbilato ꝑ assyrios
de ligno fact⁹ fuerit ignis.
¶ Itẽ d(mũera dedert ama
torib⁹) heb (Drachonizaue
rũt amãtes. i. signa magna
dilectiõis oñdert ydolatris
gẽtib⁹. vt iuuarẽt eos de di
uino auxilio diffidentes

C. ix. a(Vitis frõdosa isrl') heb (vitis euacuãs
isrl') qz bõa sua mittebat ex
traneis ydolatris gẽtib⁹ vt
iuuarẽt eos. vt dictũ est.
¶ It.c(Mun⁹ regi vltori)
Heb. (Munus regi iareb)
Et iste fuit sennacherib.
rex assyriorũ. vt dicit. ra. sa

Ca. x. c(Scitote isrl' stul tũ. aliq̃ faciunt de
(scitote) duas dictiões ⁊ sic
isrl' ꝫ vocatiui casus In he
breo. ⁊ libris correctis ẽ vna
dictio ⁊ isrl' accusatiui cas⁹
¶ It.f(Sed ⁊ ve eis. cũ re
cessero ab eis) heb(Sz ⁊ ve
eis besuri de eis) hic ẽ vn⁹
de passib⁹ vetis testamenti
corrupt⁹ a iudeis) circa qđ
sciẽdũ ꝙ hebrei hñt dupli-
cẽ. s. vna vocat(syn) alia sa
mech. ⁊ differt sono ⁊ cara
ctere qñ ꝟo hec dictõ(besuri)
scribit ꝑ (samech) sigt i re
cessu meo. qñ ꝟo ꝑ syn sigt
icarnatio mea. hic aũt scri-
bit ꝑ(syn) ⁊ idõ ꝟa lra hebre
ica est hec(Sz ⁊ ve eis icar-
natio mea de eis. nã de ꝟgie
iudea carnẽ accepit quã icar
nationẽ iudei ꝓ maiori pte
ipugnauert ꝓpt qđ ve eis)
qz ꝑ hoc dãnationẽ merue
rũt. sz ad hoc rñdẽt dicẽtes
ꝙ lra(syn) qñ pũctat i pte si
nistra valet idẽ qđ(samech)
⁊ sic pũctat i hoc loco sz hoc
est fuga ꝟitatis ꝑmo qz hec
lra nõ inuenit alibi in testa-
mẽto veteri sic pũctata. si-
cut arguit cõtra eos frater
Raymũd⁹ in hebreica lin-
gua valde ꝑitus Itẽ pũcta
nõ sũt de sba lre nec fuerũt
a principio lraꝝ hebreicaꝝ
sed postea fuerũt iuẽta ad
facilius legendum
¶ Itẽ.a.(Loquimini ꝟba
visionis inutilis) verbum
est ꝓphete icrepãtis pplm

eo q credebat verbis falso rum pphetarum.heb.(Loqmini verba iuramēti falsi.)i. qñ iuratis falso iuratis.
¶Itē.a.(Et ferietis fed⁹ cuz mendacio.)heb.et libri correcti non hñt (cū mēdacio)ꝫ subintelligitur.
¶Itē.b (Vaccas bethauen coluerūt habitatores samarie.)Heb.(Vaccas bethauē timuerūt habitatores samarie.)glo. ppter vitulos aureos missos regi assyriorum pro exemio a rege isrl vt iuuaret eū:timuerūt habitatores samarie que erat metropolis ne magnū infortuniū veniret super totum regnum.
¶Item.c.(Effraym vitula docta diligere triturā.)i. similis est vitule diligenti locū triture eo q ibi reficiť laute.Deuteronō.xxv.Non ligabis os bouis triturātꝭ Heb.(Effraym vitula stimulata diligit trituraz.)i. nō dimittit locū triture pp pūctionē stimuli rōe dicta.
¶Itē.g.(Sicut vastat⁹ est salmana.)princeps madian. Iud.viij (A domo eius qui vindicauit baal.)i.a gedeone & socijs eius qui vindicauit baal.i.vindictā accepit de eo eius altare suffodiendo Aliqui libri hñt(iudicauit baal)et videť melior lra:qr vindicare aliquē est esse pro eo.& nō ɔtra eū. Heb.(Sicut vastatus ē salman.)i. pacificus qui nō cauet sibi ab aduersarijs.(A domo isidiatoris) a qua faciliter debellatur & vastatur:sicut de ciuitate lachis dicitur iud.xviij.

Ca.xi.

c.(Et declinaui vt vescereť) heb. (Et declinaui)i. diminui. (eis laborē)et pseqtť methaphorā subleuātis iugū a boue nimis depresso.
¶Itē.d (Et cepit gladi⁹ī ciuitatibus eorum.)Heb.(Et obsidebit gladius.)i. exercitus hñs gladios (ciuitates eorum.)
¶Item.e(Protegā te isrl) heb.(Tradā te israel.)

Ca.xii.

a.(Iudas āt testis cū deo & cū sctis fidelibus)qđ exponūt doctores nři cōiter de tribu iuda que ad verbū dñi pp qđ dť eius testis intrauit mare rubrū prima post moysem & aaron q dñr hic scti fideles.heb.) Iudas adhuc potēs cū deo & sctis fidelib⁹.) qđ exponit ra.sa. de regno iude tpe ezechie qđ iā destructo regno isrl p

ãssyrios:adhuc erat potẽs
(et cũ deo)q: deuote cole=
bat deũ)Ezechia ad hoc in
ducẽte ppl'm ꝛ cũ sctis fide=
li.)i.cũ deo sctõ ꝛ bñdicto.
istud dictũ ra.sa. est ꝯsonũ
fidei nr̃e.lꝫ p̃ter suã itẽtio=
nẽ/q: cũ ẽm ipsũ de deo dr̃
cũ sctis fideli)p li.(sctis)in
pl'i exp̃mit̃ trinitas psona
rũ in diuinis ꝛ p nomẽ singu
laris nũeri adiũctũ.s. fide
li exp̃mit̃ vnitas essentie.

¶Itẽ.c.(In bethel iuenit
eũ.)et sic est verbũ ꝓphẽ lo=
quẽtis de iacob ꝛ ãgelo cũ
eo luctãte.Heb.(In bethel
inueniem⁹ eũ)ꝛ sic est ver=
bũ angeli ad iacob. vñ sub
dit̃.(ꝛ ibi loq̃t̃ nobiscũ)Nã
ibi p̃sente ãgelo dixit dñs
ad iacob.ego de⁹ op̃s cresce
et mltiplicare ꝛc.geñ.xxxv

¶Itẽ.d.(Chanaã i manu
ei⁹ stata dolosa)heb.(Mer
cator i manu ei⁹ statera do
losa.)et sic pꝫ ꝙ chanaã in
trãslatione nr̃a nõ ẽ ꝓpriũ
nomẽ gẽtis:sꝫ ẽ nomẽ cõe
significans mercatorem.

¶Itẽ.d(Inueni ydolũ mi
chi.)s.bñficiũ.heb.(Inue=
ni cẽsũ michi.)s. ab ydolo
datũ.et sic ẽ eadẽ sentẽcia.

¶Itẽ.g.(Et i vxore serua
uit i.pro vxore hñda serua
uit fideliter pactũ cũ labã.

heb.(Et vxorẽ expectabat)
.s.vsq; ad annum septimũ
sue seruitutis.

Ca.xiii. c.(Et sicut par
dus i via a ssur
heb.(Et sicut pardus i via
insidiator.)

¶Itẽ.e.(Nõ stabit in ꝯtri
tione filioꝝ.)heb.(Nõ sta=
bit in forma filioꝝ.

¶Incipit iohel propheta.

P Rimo capl'o.b.
(Et ficũ meã de
corticauit)Heb
(Et ficũ meã ad irã)supple
posuit.ipsã destruendo.

¶Item.e.a.a.a.diei In he
breo est vna dictio q̃ sic so=
nat (aha)et est interiectio
dolentis.

¶Itẽ.f.(Cõputruerũt iu
mẽta in stercore suo.)Heb.
Mucida fctã sũt dolia sub
obturationibus suis et cõ
sonat ei quod subditur.(de
molita sũt horrea.ꝛc.

Ca.ii. c.(Sed et p fene=
stras cadẽt et nõ
demolient̃).i.si sic cadẽt non
ledẽtur.heb.(In gladijs tẽ
toria ponẽt ꝛ nõ q̃rẽt diti=
as)i.magis erũt intẽti iffe
ctiõi hoim ꝙ rapine bonoꝝ.

¶Itẽ.f.(Et nõ ꝯfũdetur
ppl's meus in sempiternũ)
Heb.hꝫ(in seculũ quod nõ
importat eternitatem:sed

temporis longitudinem.

Ca. iii. a. (Et dederūt puerū in prostibulo) ad exercitium vicij ꝯtra naturā. Heb. (Et projecerūt puerū in expēsis) i. ad habēdū lautiorē victū fecerūt tantū flagitium.

¶ Itē. d. (Sctificate bellū) he. (Prepate bellū) Verbū eī hic positū equocū est ad sctificare et pparare. trāslator nr accepit pmū. hebrei scdm. et vidētur melius dicere. Nā ad bellū semper reqritur pparatio nō aūt sāctificatio.

¶ Itē. g. (Et irrigabit torrentē spinar). heb. (Et irrigabit torrentē cethim.) Et potest intelligi de corporibus resurgentium que dominus viuificabit.

¶ Incipit amos propheta.

Rimo capl'o. c. (Et deuorabit domos benadab Heb. hz. (benadar) Verenadab enī regnauit imediate ante asael: et post asael benadar filius eius.

Ca. ii. c. (Deceperūt enī eos ydola sua) dādo eis falsa respōsa vel amphibologica/sicut illō/aio te eacida romanos vincere posse. quod habebat duplicē sensū. s. ꝙ eacida posset vincere romanos. vel econuerso Ipse vero accepit primū. et sic deceptus pugnauit contra romanos. et debellatus fuit. Heb. (Deuiauerūt eos mēdacia sua.) i. ydola sua que dicūt mēdacia eo ꝙ ydolū nichil est. vt dicit apl's. i. cor.

¶ Itē d. (Et pauperē p calciamētis) heb. (Et paupē p clausuris) quod exponit rasa. Sic hō potens ꝛ malus habēs vineā iuxta vineam pauperis calūniatur cū vt habeat vineā illam qua sic habita aufert clausurā intermediā vt sic tota sit sub vna clausura.

Ca. iii. d. (Videte insanias multas) id est ydolatrias que ꝓpter magnitudinē culpe dicūt insanie. Heb. (Videte ꝯsūptiones multas.) Nā in sacrificijs ydolor fiebant expense multe inutiles ꝛ nociue.

¶ Itē. g. (Et i damasci grabato) heb. aliqui dicunt (et inuictus grabato ꝛ est sensus ꝙ ezechias dei cultor israelitas fugiētes ad regnū suū misericorditer suscepit/ et de victu prouidit.

Ca.iiii. a.(Et reliquias vestras i olis feruentibus.) Hoc modo anthiochus septem fratres cruciauit. ij. machab. vij.heb.(Et filios vestros in nauibus piscatricibus.) et s̃m hoc israelite saltē alii qui ducti fuerunt in captiuitatē per nauigium.

¶Item.b.(Et proyciemini in hermon.)qui est loc⁹ lōgiquus a terra israel s̃m hāc litterā.Heb.(Et proyicietur dñium.)i. deyjcietur israel regnum.

¶Item.c.(Dedi vobis stupore dentiū.)i. famem.heb.(Dabo vobis acuciem dentiū.)et est eadem sentencia Nā famelici dicūtur habere dentes acutos et ventrē vacuum.

Ca.v. b.(Qui subridet vastitatē.) Heb.(Qui violētat fortem)eum reprimēdo:et sic deridet vastitatē ab eo cōminatam.

¶Itē.g.(Et portastis tabernaculū moloch deo vr̃o et ymaginē ydolorꝫ vr̃orꝫ sidus dei vr̃i.)Heb.(Et portastis sicut regē vr̃m ⁊ quasi ymaginē vestrā)et sunt vt dicunt hebrei(sicut ⁊quin) noīa stellarꝫ seu ꝯstellationum/quas colebant. ideo subditur sydus vel stellatio dei vestri.)

Ca.vi. c.(Et auferetur factio lasciuientium.)Heb.(Et auferetur potus augmentationū.) i. potatio vini excessiua que facit lasciuire.puer.xx.Luxuriosa res vinū.⁊c.

¶Item.d.(Tace ⁊ non recorderis noīs dñi) et sic est verbū impatiētis hoīs cōtra deum. de malo pene sibi inflicto.Heb.(Et tollet eum propinquus suus de combustione sua.)i.de loco vbi fuerat corp⁹ cōbustū ossa remanentia portabit ad sepulture locū.que possunt de facili portari.

Ca.vii. a.(Post tonsorem gregis.)

heb.(Post tonsorem regis et videt nostra littera corrupta propter similitudinem dictionum vel per imperitiam aliquorꝫ cōrrectorum ymaginantium ꝙ tonsio non competit regi: sed gregi. Sciendum igitur ꝙ sicut i terra ista anteꝗ̃ blada incipiant euellare.agniculi ponuntur ibi vt comedant summitates.sic in iudea tondebantur blada et erat illa tonsio pro regis animalibus nutriendis.

¶ Itē d(Et ecce dn̄s stās sup murū litum.i. linitū quod fit cū trulla iō subditur.⁊ in manu eius trulla sementarij.Heb.(Et ecce dn̄s stans super murum lineatum.et in manu ei⁹ linea cementarij.Est eīm instrumentum in quo pēdet corda habens plumbū i extremitate per quē videtur si recte murus erigatur.et sic cōsequēter i hoc capitulo p̄o tulla.Heb.(h3 lineā

Ca.viii. a(Et ecce vncinus pomorū).Heb.Et ecce calat⁹ pomorum)per vtrūq3 tn̄ significat captio populi captiuandi.

¶ Item a(Et stridebunt cardines templi.)i.destruetur templum in quo colit vitulus.)Heb.(Et stridebunt cardines palatij. et vtrūq3 fuit per assirios destructum.

Item a(Et in omni loco p̄iicietur silentiu3 ex clamore morientium.)Heb.) In omni loco multū cadauer p̄iice tolle.

¶ Itē c(Et pauperē p̄ calciamētis.(Heb.Et pauperē p̄ clausuris et exponatur sicut sup̄a secundo capitulo.

Ca.ix. a(Percute cardinē et cōmoueant superliminaria.) Heb.(Percute pomellū ⁊ cōmoueant liminaria describi eīm hec p̄cussio p̄ modū figuris descendentis a summitate dom⁹ in qua est pomellus.vsq3 a d p̄tē iferiorē in qua sūt liminaria.

Item a(Auaricia in capite omniū.)i.in rege et p̄incipib3.(Heb.(Et vulneratio in capite oīm.⁊ ɔ̄sonat ei qd̄ subditur. et nouissimū eorū gladio interficient.)

Item c) Et defluet sicut fluuius egipti.)Heb.(Et affundabit. i. limpidabit sicut riuus egipti p̄ descēsum pulueris ad fūdum.

¶ Incipit abdias p̄pheta

PRimo cap.c(Dēs viri federis tui illuserūt tibi)heb.(Dēs viri fedr̄ tui icitauerūt te.)s.ad rebellādū ⁊ q2 nō iuenerūt te.iō illuserūt tibi

¶ Itē c(Et intereat vir de mōte esau)et qd̄ subdit p̄p̄ interfectionē p̄icipiū ē alteri⁹ vers⁹.Heb.(Ut abscidat vir de mōte esau p̄ interfectionē)⁊ qd̄ seq̄t ⁊ p̄p̄ iniq̄tatē in fratrē ⁊c.)est p̄ncipium alterius versus

¶ Itē g.(Usq₃ ad sareptā q̄ est ciuitas in qua vidua pauit helyā pphetā) heb.(Usq₃ sarpharth.) i. vsq₃ in frāciā vt dicit ra. sa. & hoc fuit impletū quādo p sctm̄ sauinianū et alios a beato petro missos fides catholica predicata fuit in frācia. et ciuitas senonēsis q̄ tūc erat metropolis frācie. xp̄o dedicata p sctm̄ sauinianū qui cū police fecit cruces i circuitu muroꝝ que. apparent vsq₃ hodie cū police cui cedebant lapides sicut pasta mollis edificauit etiam ibi ecclesiā in honorē beati petri ipo adhuc viuēte pp̄ qđ nominat ecclesia beati petri viui. et eius socij plures alias ciuitates francie xp̄i dn̄o subiecerūt

¶ Item g.(Et transmigratio hierusalem. que in bosra ē.) heb.(Que in cefarad i. ī yspania. vt dicit. ra. sa. quod fuit impletū p beatū iacobum apostolū & eius discipulos p predicationē suā populū iugo fidei catholice submittētes

¶ Incipit ionas ppheta.

Primo cap. a.(Filium amathi. et dicunt aliqui latini ꝙ est nomen patris ione/ sed scđm hebreos et beatū hieronimum est nomē commune significans veritatem. nā ionas resuscitatus per helyam dictus est deinceps filius veritatis eo ꝙ mater sua tunc dixit helye nunc in isto cognoui q2 vir dei es tu. et verbum dn̄i in ore tuo verum est.

Cap. iii. a(Et niniue erat ciuitas magna.) heb.(Et niniue erat ciuitas magna deo. q2 deus volebat misereri ipi⁹

Cap. iiii. e(Vento calido & vrenti heb.(Vento orientali et q̄eto. Hic eni̅ ventus in illa regione facit magnum calorem dum tamē nō sit ita fortis ꝙ causet refrigerium.

¶ Incipit micheas propheta.

Capitulo p2io d(Uadā spoliat⁹ et nud⁹.) heb.(Uadā īsan⁹. i. clamans et decerpens me admodū hominis insanientis. et nudus. iudei eni̅ in magna tristicia positi lacerabant vestes suas

Item f(Tumultus quadrige stuporis.) i. quadrigarū stuporē incutiētiū. pp̄ mul

tudinem armatorum et armorum.) Heb.(Liga quadrigam dromedarij qui est animal velociter currens et per hoc designatur velocitas exercitus venientis cum curribus et quadrig.

ca.ii. b(Et cātabit canticum cū suauitate) Heb.(Et lamētabitur lamētatione lamentum) ex quo patet φ translatio nostra loquitur yronice et sic intelligenda est p cōtrarium sicut homo stult⁹ yronice dr sapiens.

¶ Item c(Dicit dñs iacob) et sic refertur ad litteram precedētem immediate.nō cōprehēdet cōfusio.) Heb. (Dicetur domui iacob) et sic refertur ad id qd̄ seqtur Nūqd abbreuiatus ē spūs dñi.i.voluntas eius bene faciendi ppl'o israel.q.d.n̄ sic em̄ dicebant falsi pphete populo israel. ad decipiendum eos.

cap̄.iiii f(Dole et satage filia syon.) Heb.(Uentroilla.i.patere dolorē vētris filia syon.iō subdit̄ quasi parturiens.

¶ Itē g.(Et iterficies domino rapinas eoꝝ et fortitudinem eorū) Heb. Et sāctificabis dño rapinas eorū et substātiam eorū.i.oblationem facies dño d̄ his que abstulerunt ad te violenter.et etiam de diuitijs eoꝝ quas acquires

cap̄.v. b(Et terrā nembroth in lāceis suis) Heb. Et terrā nembroth.i.terrā babilonis in qua primo regnauit nembroth.in portis suis.nā tyrus et darius babilonem armis ceperunt et regem cum multis de populo interfecerūt.

ca.vi. e(Adhuc ignis) s.cupiditatis ī domo impij.) Heb.(Adhuc est in domo impij) et quid sit illud subditur thesauri iniquitatis.

¶ Item g(Et apprehēdes et nō saluabis.) Heb.(Et attinges.s illos qui ducūt filios tuos in captiuitatē. et nō saluabis de manib' ducentium.

ca.vii. a(Ue michi qr fact⁹ sū sicut qui colligit in antumno racemos vindemie.) Heb.(Ue michi qr factus sum sicut qui cōgregat ficus) et subītelligitur malas valde et racemos agreste.iō sequitur non est botrus.s.aptus ad comedendum.

¶ Incipit na-
um propheta.

Rimo capit. a. (Deus emulator) Heb. (Deꝰ accēsus. s. ira) ira enī vno modo sic diffinitur. ira ē accēsus sāguis circa cor et sic loquit̄ littera hebreica. alio modo sic ira est appetitꝰ vindicte. & sic loquitur translatio nr̄a Na ille dr̄ emulator q̄ ē vindicte appetitor. ira tamen et cetere passiones nō sunt in deo. nisi methaphorice. dr̄ enī iratus. q̄n punit q₂ admoduꝫ irati se habet.

ca. ii. b (Et agitatores eius consopiti sūt i. aurige eius pre stupore. sunt attoniti & secundum hoc cōiūgitur littere seq̄nti in itineribus cōturbati sūt &c. et loquit̄ de exercitu assiriorū debellato. nam i narratione bellorum velociter fit transitus de vno exercitu ad alium. & ecōuerso. heb. (Buri eius inuoluti sūt. i. ligna buccina currum eiꝰ opta sunt armis sicut equi militū armātur in plijs & scd̄m hoc cōiūgitur littere p̄cedēti cum dr̄ ignee habene currus eiꝰ. i. curruum. quorum habene erant refulgentes ad mo-dum ignis. & scd̄m hoc loquitur scriptura de exercitu caldeorum in prelio preualenti.

¶ Item c (Velociter ascēdēt muros eiꝰ) Heb. (Festinabunt ad muros suos) id est assyrij non valentes in campo se defendere cito refugient ad ciuitatem suaꝫ

¶ Item d (Et miles captiuus ductus est.) Heb. (Et regina in captiuitatē portabitur) & consonat littere sequenti. cum dicitur et ancille eius minabūtur

cap. iii. b (Et ponaꝫ te in exemplum. s. terroris alijs) Heb (Et ponam te in destructionem) Item c (Quis mouebit super te caput) Heb̄. (Quis lamentabitur te) et sic motio capitis in nostra translatione accipitur per compassionem.

Item g (Brucus expansus est et aduolauit.) Heb̄. Brucus expoliauit. scilicet vegetabilia corrodendo. et aduolauit corrosione facta.

Item g (Quasi locuste locustaruꝫ que concidunt in sepibus in die frigoris.

Heb. (Quasi locustatio locuste) .i. cõgregatio locustarũ (q̃ quiescũt in parietib⁹ in die frigoris) q2 tp̃e frigido libẽti⁹ se occultãt in foraminibus muroꝝ & in sepibus.

¶ Incipit abacuc ppheta.

Primo ca. c (Dẽs ad pdã veniẽt) Heb. (Dẽs ad iniquitatem venient glutientes)

Cap̃.ii. a (Et apparebit i finẽ) heb. (et alloq̃t i finẽ) Et ɔ̃sonat huic qd̃ subdit (& ñ mẽtiet) ¶ Itẽ c (Et suscitabuntur lacerãtes te.) Hoc nõ est in hebreo.

Ca.iii. a (Orõ abacuc pphete p ignorãtijs) Libri nr̃i cõiter non hñt hoc. & tñ i hebreo est de textu sicut & tituli psalmoꝝ prout in libro psalmoꝝ plenius fuit dictum.

¶ Itẽ b (Añ faciẽ ei⁹ ibit mors) heb. (añ faciẽ ei⁹ ibit pestilentia) q̃ proprie dicit plaga a deo inflicta.

¶ Itẽ c (Turbabũt pelles terre madian) Heb. (turbabũtur cortine terre madiã) Madianite nãq; i tẽtorijs habitãtes faciebãt ea de vtraq; materia. aliq̃ de pellibus / & aliqui de telis.

¶ Incipit sophonias propheta.

Primo ca. b (Sãctificauit vocatos suos) heb. (Preparauit vocatos suos) Verbũ eñi hebreicũ hic positũ equiuocum est ad preparare / et sanctificare. Hebrei⁹ tamẽ videntur hic melius dicere q2 magis cõsonat textui.

¶ Item c (Visitabo super omnẽ qui arrogãter ingreditur super limen) Et ẽm expositores latinos intelligitur de ingressu dom⁹ dñi pompatice. Heb. (Visitabo super omnẽ trãsiliẽtem limen) q2 aliqui iudei volẽtes sacerdotes dagon imitari qui nõ calcabãt limen templi dagon. vt habetur p̃.reg. Similiter non calcabant limen: sed ipsum transiliebant in templo dñi.

¶ Item d (Vlulate habitatores pile) .i. hierusalem. vt dicunt expositores nostri cõmuniter. eo q2 est i medio terre habit abilis. sicut pila est in medio pontis. Unde versus. Est pila pes

pontis/pila ludus/pila taberna. Heb.(Ululate habitatoreshamaquetes)Et sonat profundam. Dicit aūt Ra. sa. ꝙ hec est ciuitas q̄ tyberias alibi nominatur. Et dicitur hic profunda eo ꝙ est in demissiori loco iudee. est etiā in parte aquilonari iudee / et qua exercit⁹ aduersarioꝝ iudeam intrauit.iō dr(vlulate ⁊c.)

¶ Itē d (Disperierūt oēs inuoluti argēto) Quod exponūt aliqui de ligneis ydolis exterius deargentatis. Heb.(Disperierūt oēs onerati argēto).i. diuites q̄ cupiditate ducti fugiēdo ad aduersarios portabāt secū argentū suū ꝑpter qđ nō poterāt ire velociter. et sic fuerunt ab aduersarijs cōprehensi.

¶ Itē e (Et erit fortitudo eoꝝ in direptionē)heb.(Et erit substantia eoꝝ).i. diuitie(in direptionem)

Cap̄.ii d (Siccitas spinarum et aceruu salis et desertum vsqȝ in eternum) Heb.(Fremitus vrticaꝝ/et cauatio salis/et desertum vsqȝ in seculū)qđ non importat eternitatē:sȝ tempus longum.

¶ Item g (Om̄ attenuabo robur eius) Heb.(Om̄ attenuabo substātiam ei⁹).i.eius diuitias.

Cap.iii. g (Nugas)i. homines istabiles (qui a lege recesserāt cōgregabo)scȝ sub legis disciplina. Heb. (Extractos a lege)per ydolatriā(cōgregabo)in veri dei cultu.

¶ Incipit aggeus pppheta

Ecūdo cap̄. f (Percussi vos vento vrente et vredine)Heb. Percussi vos exsiccatione⁊ taunicio) qđ terre nascētia corrumpit pascua.

¶ Item g (Nūquid iam semen i germine est?)q.d. nō. et iō non potest sciri si germinabit et faciet fructum. Heb.(Nunquid semen adhuc in horreo est?)q.d.sic.⁊ ideo de fructificatione ei⁹ futura:nichil coniecturari potest via humana.

¶ Incipit zacharias pphā

Rimo cap̄. b (Mēse sabbath) Heb.(Mense sebet) Sic enim debet scribi.

¶ Itē b (Et ecce vir ascen

dens super equum rufum)
Heb.(Et ecce vir ascendēs
super equum rubeum)Per
qđ designabatur effusio sā
guis futura pp ꝑ q̄ iiuste
afflixerāt populū iudaicū.

Ca.ii. a (vt metiat hie
rusalē et iudeam
q̄ta sit latitudo ꝛc.)Heb. ꝛ
libri correcti habent(vt me
tiar hierusalē/et videā q̄ta
sit latitudo ꝛc.)Loqueba=
tur enim angelus de hieru
salem tantum.

Ca.iiii e (Et videbunt
lapidē stagneū)
Heb.(Et videbunt lapidē
plūbatum)i.murū lapideū
templi recte edificatum et
sublimatum.
¶ Itē g (que sunt sup duo
rostra)Heb.(que sūt iuxta
duo oliueria vel oliuas)

Ca.v. a (Ecce ego vi=
deo volumē vo=
lans)Heb.(Ecce ego video
rotulā volantē) Unde sub
ditur(Longitudo eiꝰ vigin
ti cubitoꝝ)que nō videt cō=
petere ligato libro qui pro
prie dicitur volumen.

Cap.vi. a (In qua=
driga prima
equi rufi) Et s̄m hoc p ru=
fedinem significatur cōbu
stio ciuitatis et templi per
caldeos. Heb.(In quadri=
ga p̄ma equi rubei)Et s̄m
hoc per rubedinem intelli=
gitur effusio sanguinis iu
daici in obsidione ciuitatꝭ
et eius captione.

Cap.ix. b (Et sedebit
separator i azo
to).i. alexander magnus q̄
bona terre separauit a su=
is possessoribus et ea distri
buit suis bellatoribꝰ. heb.
(Et sedebit spurius in azo
to)quod bene dicitur de ale
xandro q̄ natus fuit de a=
dulterio. Nectanabus enī
magꝰ sub specie ammonis
dei libie: cognouit carnali
ter matrem alexandri. ꝛ sic
genuit eum.
¶ Item g(Lapides sancti
eleuabuntur)Heb.(Lapi=
des nazarei mirabuntur)
Per lapides autē istos in=
telliguntur electi. qui cum
eleuantur ad gloriā: mirā=
tur diuinam excellentiam.

Ca.xi. a (Succisus est
saltus munitꝰ)
Heb.(Fulminatꝰ fuit sal=
tus munitionis) Et per v=
trā litterā intelligitur de

structio hierusalem per ro manos.

¶ Item b (Occidebant et non dolebant) Heb. Occidebant et non peccabant) qd dupliciter potest intelligi. Uno modo φ occisores iudeorum non peccabant eo φ in hoc erant executores diuine iusticie. sed quia ipsi vel saltem multi hoc faciebant iniqua voluntate: ideo aliter potest exponi sic (occidebant et non peccabant) scz scdm estimationẽ suã. sicut interfectores martyrum estimabãt se prestare obsequium deo. scdm dictũ saluatoris. iohan. xvi. Uenit hora in qua omnis qui interficit vos &c.

¶ Item c (Propter hoc o pauperes gregis) Heb. (propter hoc o pauperes gregis audite.

¶ Itẽ c (Unam vocaui decorem et alterã funiculũ) Heb. (Unam vocaui suauitatem et alterã dissipantẽ) Per primã intelligitur ieroboam qui locutus fuit populo israel suauiter et pulchre: vt eũ attraheret ad se Per secundã autẽ roboam qui respondit populo dure dicens Pater meus cecidit vos flagellis: ego autẽ vos scorpionibus cedam.

¶ Item e (Proijce illos ad statuariũ) Heb. (Proijce illos ad thesaurarium) vel ad figulum) Dictio enim hebreica hic posita est ad vtrũq equiuoca. Hec autem scriptura loquitur de pecunia quã iudas proditor retulit sacerdotibus / et eam proiecit in templũ. vt habetur math. xxvij. Sacerdotes autem erant thesaurarij. et ex illa pecunia emerunt agrum figuli. propter quod hec pecunia hic p dicitur proijcienda (ad thesaurarium). i. ad sacerdotes. accipiendo singulare p plurali. quod frequẽter fit in sacra scriptura (et ad figulum) eo φ ex ea emendus erat ager figuli.

¶ Item g (o pastor et ydolũ) Heb. (ve pastor nichil)

Ca. xii.

a (Ponam hierusalem supliminare crapule) ad quod impingunt ebrij. Heb. (Ponã hierusalem bacinum amaritudinis) ad portãdũ eos qui vexauerunt eam

¶ Item d (Et erit qui offenderit ex eis in die illa q̃si dauid). i. cito consequetur misericordiam. sicut

dauid.cui penitenti statim
dixit nathan.dñs trāstulit
pctm̄ tuū.)Heb.(Et debili
tatus in eis sicut dauid.) i.
erit honorabilis corā dño
sicut rex magnus. vt expo=
nit Ra.Sa.

Cap̄.xiii. d.(Nec ope
rietur pal=
lio saccino.)Heb.(Nec ope
riet̄ sarga hirsuta. tali ve=
ste vtebant̄ pphete. vt legi
tur de helya.iiij.regum pri
mo ca.et talem accipiebant
falsi pphete vt magis eis
crederetur

¶ Itē.d.(Adā exēpli meū)
i.deputat⁹ sū labori rurali
sicut adā ad opandū t̄rā de
qua sūpt⁹ fuerat: vt habet̄
gen.iij.)heb.(Hō me precu
diauit.i.me cōduxit ad pa=
scendum pecora sua.

Cap̄.xiiii. b.(In die
illa nō erit
lux.sed frigus et gelu)heb.
(In die illa nō erit lux.) s.
reprobis:sed claritas & ob
scuritas.) quia clare vide=
būt sibi tristabilia.sed sibi
delectabilia nō videbunt

¶ Incipit malachias pro.

Ecūdo capl'o.
a(Mittā i vos
egestatē.)Heb.
Mittā in vos
maledictionem.

¶ Itē.a.(Ecce ego proijciā
vobis brachiū.)heb.(Ecce
ego increpabo vobis semen

¶ Itē.e.(Magistrū & disci
pulū.)heb.(Uigilantem et
respondentem

Ca.iii. d.(Si configit
hō deū qꝛ cōfi=
xistis me.)heb. (Si rapiet
hō deū.)i.violētabit eū.qꝛ
rapuistis me.i.violētastis.
loquit̄ eni scriptura de deo
sicut de hoīe.q̄ dr̄ ꝯfigi vel
violentari:qñ fit vel dicit̄
aliquid multū displicēs si
bi & per talē modū dr̄ de deo
gen.vi.ca. et tactus dolore
cordis intrinsecus.&c.)Po
test etiā hec scriptura intel
ligi de carne assūpta a vbo
q̄ fuit cōfixa & violētata in
eius passione.

¶ Itē.d.(In penuria male
dicti estis.)Heb.(In male
dictione maledicti estis.

¶ Itē.f.(Et qꝛ ambulaui
mus tristes corā dño)Heb
Et qꝛ ābulauim⁹ denigra=
ti dño.) Forsitā eni tūc in
signū tristicie de pctis:assū
mebāt vestes nigras. sicut
in t̄ra ista psone notabiles
assumunt vestes nigras in
morte amicorū suorum:in
tristicie signum.

Cap̄.iiii. g.(Ne forte
veniam. &c.

Heb.nō habet.(forte)nam aduentus dñi ad iudicium expectaṫ certitudinaliter de futuro q̄uis determinatio tēporis sit ignota. licet autem aduentus iudicis futurus sit reprobis horrēdus: electis tamen erit letabundus. propter quod saluator.Luce.xxi.Loquēs apostolis de signis precedentibus aduentū suū ad iudiciū.dicit his aūt fieri incipientibus respicite et leuate capita vestra.i.exhylarate corda scđm quod exponit beatus gregorius euāgelior̄ omelia prima.⁊ subdit leticie causa. qm̄ appropinquat redemptio vestra et ideo secundum consiliū beati petri.ij canonī.cap.i. Satagam⁹ vt p bona opa vocatiões ⁊ electiões nr̄as certas faciam⁹.vt quē redēptorē leti suscepim⁹ veniētem q̄q iudicē securi videamus dñm nr̄m iesū xpm q̄ cū pr̄e ⁊ spū scō viuit et regnat in scl'a scl'orū. Amen. Alij vero libri q̄ in nr̄is biblijs ponunṫ cōiter iter libros veteris testamenti.s. tobias/iudith.sapie liber ecclīasticus.Libri machabeor̄:⁊ vltia duo capl'a danielis:non sūt de canone. nec habenṫ apud hebreos. ppṫ qđ q̄tū ad ipos nō pōt aliqua differētia poni iter trāslationē nr̄am.⁊ hebrei cū lr̄am Differētia vtrūq; aliquor̄ vtrūq; differētiū presupponit. Possēt aūt aliq̄ credere q̄ i hoc ope:et in postillis sup vetus testamētū multa posuerim de hebreico:aliter qm̄ sint i veritate cū i hac lingua nō sim multū sed modicū istruct⁹ propter qđ oēs volo scire.q̄ in dictis operib; nichil posui de hebreico ex capite pprio tm̄: s; cū directione ⁊ collatione atq; cōsilio virorum in hebreico pitor̄.Sciendū etiā q̄ apud hebreos.multa sunt nomina equiuoca. et aliquando translatio nostra tenet vnum sensum. Hebrei.aliū. Sicut ostendi in pluribus locis in operibus predictis. Varij etiā doctores hebreici vetus testamentum exponendo propter equiuocationem dictā inter se variantur.Ego vero in talibus cōmuniter secutus sum rabi salomonē cui⁹ doctrina apud iudeos modernos magis autentica reputatur.

Finis.

Reuerēdissimi dñi docto-
risq; eximii fratris Nico-
lai de lira tractatus de dif
ferentia littere hebreice a
nostra trāslatione quo ad
vetus testamentum felici
explicit fine. Impressus
Rothomagi per solertis-
simum artis impressorie
opificē Magistrum Mar-
tinum Morin: iuxta diui
Laudi limina residentem

Magister Martinus Morin.

